

Správa o vývoji sociálneho systému Slovenska

Príloha

február 2022

Obsah

OBSAH	2
AKO JE PRÍLOHA KONCIPOVANÁ?	4
PRÍLOHA 1 TRENDY A PROGNÓZY VÝVOJA NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH DÁVOK SYSTÉMU SOCIÁLNEHO POISTENIA	5
DÁVKY DÔCHODKOVÉHO SYSTÉMU	5
Starobný dôchodok	7
Predčasný starobný dôchodok	11
Invalidný dôchodok	13
Pozostalostné dôchodky pred rokom 2004	16
Vdovský dôchodok	18
Vdovecký dôchodok	21
Sirotský dôchodok	24
Vianočný príspevok / 13.dôchodok	26
Minimálny dôchodok	29
Iné dávky dôchodkového systému	32
DÁVKY NEMOCENSKÉHO POISTENIA	34
Nemocenské	34
Ošetrovné	38
Materské	41
Vyrovnávacía dávka	44
DÁVKY ÚRAZOVÉHO POISTENIA	47
Úrazový príplatok	48
Úrazová renta	50
Náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia	53
DÁVKA GARANČNÉHO POISTENIA	55
DÁVKA V NEZAMESTNANOSTI	58
PRÍLOHA 2 TRENDY A PROGNÓZY VÝVOJA NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH DÁVOK SYSTÉMU SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA POLICAJTOV A VOJAKOV	61
DÁVKY VÝSLUHOVÉHO ZABEZPEČENIA	61
DÁVKY NEMOCENSKÉHO ZABEZPEČENIA	63
DÁVKY ÚRAZOVÉHO ZABEZPEČENIA	64
SLUŽBY SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA	64
PRÍLOHA 3 TRENDY A PROGNÓZY VÝVOJA NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH DÁVOK SYSTÉMU ŠTÁTNEJ SOCIÁLNEJ PODPORY	65
Prídavok na dieťa a príplatok k prídavku	65
Rodičovský príspevok	68
Príspevok pri narodení dieťaťa a príplatok	71
Príspevok rodičom (3 a viac detí)	73

Príspevok na pohreb	73
Príspevok na starostlivosť o dieťa.....	76
Náhradná starostlivosť o dieťa	79
PRÍLOHA 4 TRENDY A PROGNÓZY VÝVOJA NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH DÁVOK SYSTÉMU SOCIÁLNEJ POMOCI.....	82
DÁVKY POMOCI V HMOTNEJ NÚDZI.....	82
Dávka v hmotnej núdzi a príspevky k nej.....	82
Osobitný príspevok.....	86
Dotácie na stravu, na školské potreby a na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu	
88	
Náhradné výživné	93
Resocializačný príspevok.....	96
KOMPENZÁCIA SOCIÁLNYCH DÔSLEDKOV ŤAŽKÉHO ZDRAVOTNÉHO POSTIHNUTIA (ŤZP).....	98
Peňažný príspevok na opatrovanie	100
Peňažný príspevok na osobnú asistenciu	104
Peňažný príspevok na prepravu	107
Peňažné príspevky na kompenzáciu zvýšených výdavkov osôb s ŤZP.....	109
Jednorazové peňažné príspevky	112
PRÍLOHA 5 TRENDY A PROGNÓZY VÝVOJA NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH NÁSTROJOV DAŇOVÉHO ZVÝHODNENIA.....	115
Daňový bonus na dieťa	115
PRÍLOHA 6 TRENDY A PROGNÓZY VÝVOJA NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH NÁSTROJOV PODPORY ZAMESTNANOSTI	117
Opatrenia zamerané na tvorbu nových pracovných miest	119
Opatrenia na udržanie existujúcich pracovných miest.....	122
Opatrenia určené pre občanov so zdravotným postihnutím	125
Opatrenia určené na zvyšovanie zamestnateľnosti.....	128
Projekty a programy.....	131
PRÍLOHA 7 TRENDY A PROGNÓZY VÝVOJA NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH NÁSTROJOV SOCIÁLNYCH SLUŽIEB	133
Sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku	136
Sociálne služby krízovej intervencie	141
Iné sociálne služby	144
Centrá pre deti a rodiny.....	146
PRÍLOHA 8 SCHÉMA VÝVOJA DÁVOK SOCIÁLNEHO SYSTÉMU.....	149

Ako je príloha koncipovaná?

V prílohe sú v jednotnom formáte analyzované jednotlivé nástroje (dávky, príspevky, dôchodky a poskytované služby) systému sociálneho zabezpečenia. Nástroje sú predstavené v štruktúre aktuálne platného systému.

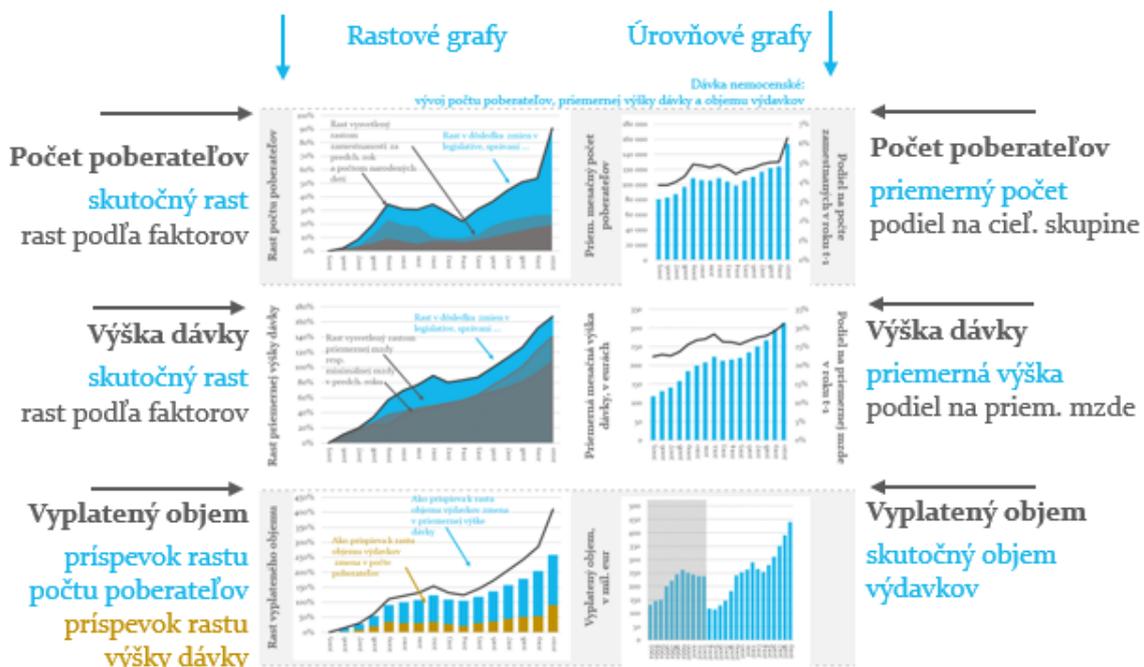
Analýza každého nástroja obsahuje:

- *Dôležité míľniky vývoja dávky*: významné, najmä legislatívne zmeny ovplyvňujúce vývoj,
- *Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku*: identifikácia faktorov („driverov“) doterajšieho vývoja, ktoré ovplyvnili počet poberateľov a výšku dávky. Identifikácia vývoja výdavkov implikovaná vývojom faktorov a zmien nad rámec vývoja faktorov (legislatívne zmeny, pandémie).
- *Predpoklady projekcie vývoja dávky*: definícia faktorov využitých pri projekcii budúceho vývoja. Samotná projekcia budúcich výdavkov nie je súčasťou prílohy, je predstavená v hlavnom texte materiálu.

Súčasťou analýzy každého nástroja je grafický sumár vývoja počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov.

V ľavej časti grafického sumáru sú zobrazované **rastové grafy**. V prvých dvoch grafoch je modrou farbou a čiernou čiarou zobrazený skutočný rast (počtu poberateľov alebo priemernej výšky dávky) od začiatku analyzovaného obdobia. Šedou farbou je znázornený rast podľa identifikovaných faktorov vývoja. V treťom grafe je modrou farbou znázornený príspevok skutočného vývoja priemernej výšky dávky k celkovému rastu výdavkov a okrovou farbou príspevok skutočného vývoja počtu poberateľov, nie je znázornený interakčný člen. Celkový skutočný rast výdavkov je zobrazený čiernou čiarou.

Grafy v pravom stĺpci sumáru sú úrovňové grafy zobrazujúce priemerný počet poberateľov, priemernú výšku dávky a celkový vyplatený objem. Znázornený je aj podiel počtu poberateľov na príslušnej cieľovej skupine (napríklad počet zamestnaných, počet vdov, počet detí do troch rokov) a priemernej výšky dávky na priemernej mzde.

Príloha 1 Trendy a prognózy vývoja na úrovni jednotlivých dávok systému sociálneho poistenia

Dávky dôchodkového systému

Úlohou dôchodkového systému je zabezpečiť osobám príjem v situáciách, kedy si nedokážu zabezpečiť príjem zárobkovou činnosťou. Medzi tieto situácie patrí zhoršovanie fyzických a duševných schopností vplyvom starnutia, dlhodobý nepriaznivý zdravotný stav alebo úmrtie žiteľa rodiny. Právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe, pri nespôsobilosti na prácu a pri strate žiteľa je garantované v Ústave Slovenskej republiky v čl. 39.

Dôchodkový systém do roku 2003

Pred rokom 2004 bol dôchodkový systém súčasťou sociálneho zabezpečenia štátu. **Základnú legislatívnu úpravu systému tvoril zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení** v znení neskorších predpisov. Medzi základné dávky systému patrili starobný dôchodok, invalidný a čiastočný invalidný dôchodok, vdovský dôchodok a sirotsky dôchodok¹.

Základom pre výpočet novopriznaného dôchodku bol **priemerný mesačný zárobok (PMZ)**, ktorý sa vypočítal z hrubého zárobku dosiahnutého v piatich zárobkovo najlepších rokoch v rozhodnom období. Tým spravidla bolo posledných desať rokov pred rokom, v ktorom vznikol nárok na dôchodok. Ak PMZ prevyšoval sumu 2500 Sk dochádzalo k jeho výraznej redukcii². Sumy jednotlivých dávok sa potom určili vynásobením PMZ a stanovenej **miery náhrady**, alebo ako percento dôchodku zomrelej osoby u pozostalostných dôchodkov. Pre vznik nároku na dávku a pri určení miery náhrady bola dôležitá doba zamestnania. Do nej sa započítavali aj tzv. **náhradné doby** napr. za obdobie štúdia po ukončení povinnej školskej dochádzky, povinnej vojenskej služby, starostlivosť o dieťa, dobu v nezamestnanosti a i. Podmienky vzniku nároku a suma dôchodku závisela aj od pracovnej kategórie zamestnania³. Suma dôchodkovej dávky bola spravidla ohraničená zhora aj zdola. Ohraničený zhora bol aj úhrn súbežne poberaných dôchodkov. Zákon stanovoval aj najvyššiu výmeru úhrnu dôchodkových dávok.

Spôsob zvyšovania (valorizácie) dôchodkov bol ustanovený zákonom č. 46/1991 Zb. Nešlo pritom o automatické zvyšovanie definovaným mechanizmom, zvyšovanie dôchodkov záviselo od rozhodnutia politikov. Podľa zákona malo zvyšovanie prihliadať na rast nákladov a miezd. Zákon síce upravoval, že dôchodky sa museli zvýšiť len vtedy, ak bola splnená aspoň jedna z dvoch podmienok. A to vtedy, keď priemerná nominálna mzda v hospodárstve vzrástla od poslednej valorizácie najmenej o 5 percent alebo keď životné náklady vzrástli najmenej o 10

¹ Tiež sa poskytovala dávka pomerného starobného dôchodku a vdovecký dôchodok, ktorý však nebol rovnocenný s vdovským dôchodkom. K ďalším priznávaným dávkam patrí sociálny dôchodok, dôchodok manželky, dôchodok za výsluhu rokov, zvýšenia dôchodkov pre bezvládnosť, zvýšenie pre účasť v odboji a iné dávky a príplatky k dôchodkom. Analýza týchto dávok nie je súčasťou tohto materiálu.

² PMZ do výšky 2500 Sk sa započítal celý, zo sumy 2500 až 6000 Sk sa započítala jedna tretina, zo sumy od 6000 Sk do 10000 Sk sa započítala jedna desatina a na sumu nad 10000 Sk sa neprihliadalo. Tieto hranice neboli menené až do roku 2002. Redukcia novopriznaných dôchodkov bola pred rokom 2003 kompenzovaná špeciálnou valorizáciou novopriznaných dôchodkov.

³ Zamestnania boli rozdelené do 3 pracovných kategórií v závislosti od miery nepriaznivého vplyvu na zdravie zamestnancov (baníci, letci, ťažba kameňa, práca v hutách a chemických prevádzkach a pod).

percent. K valorizácii mohlo dôjsť najviac raz za 3 mesiace, no dochádzalo k nej každý rok, pretože niektorá z týchto podmienok bola vždy splnená.

Dôchodkový systém od roku 2004

Prijatím zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení sa reformoval aj dôchodkový systém. V novom systéme sa výška dávky silnejšie previazala so sumou zaplatených odvodov. Pri určovaní výšky dávok sa do popredia dostal princíp zásluhovosti. Sumy dôchodkov z priebežne financovaného systému sa začali určovať bodovým systémom, v ktorom poistenci získavajú tzv. **osobné mzdové body (OMB)**, definované ako podiel poistencom dosiahnutého a všeobecného (priemerného) vymeriavacieho základu za dané obdobie. Aby sa pri výške dávky zohľadnili zásluhy za celú kariéru, vypočítal sa **priemerný osobný mzdový bod (POMB)**. Aby bol nábeh zásluhovosti postupný, do roku 2007 sa mal POMB zvyšovať pre nízkopríjmových a znižovať vysokopríjmových poistencov⁴. Vzorec pre výpočet sumy dávok⁵ preto obsahuje súčin upraveného POMB, obdobia dôchodkového poistenia a aktuálnej dôchodkovej hodnoty⁶. Ukončené bolo získavanie náhradných dôb, avšak za vybrané skupiny osôb platil poistné štát. Ak došlo k **súbežnému vzniku nároku** na starobný a invalidný dôchodok, vyplácal sa väčší z nich. V prípade súbehu s pozostalostnými dôchodkami sa vyplácal menší dôchodok vo výške jednej polovice. Dávky boli zvyšované o stanovené percento vždy k 1. júlu tzv. **švajčiarskou valorizáciou**, ktorej dôsledkom bol rast kúpnej sily dôchodkov.

Box 1: Zásluhovosť v reformovanom dôchodkovom systéme

Jedným zo spôsobov ako sa do dôchodkového systému vnášajú princípy zásluhovosti a solidarity⁷, je zohľadňovanie a úprava výšky koeficientu POMB vo výpočte sumy dôchodku. Zásluhovosť vyžaduje, aby vzniknuté nároky záviseli od sumy zaplatených odvodov. Relatívnu mieru zásluhovosti jednotlivca voči ostatným poistencom preto vyjadruje pomer vymeriavacieho základu a priemerného vymeriavacieho základu. Zákon o sociálnom poistení nazýva tento pomer osobným mzdovým bodom (OMB), ktorý poistenec získa za určité obdobie dôchodkového poistenia (ODP). Aby bola zohľadnená zásluhovosť počas celej kariéry, pri určení sumy dôchodku sa použije priemerný OMB, vypočítaný ako súčet všetkých získaných OMB, vydelenej počtom rokov ODP. **Od reformy v roku 2004 dochádza k predĺženiu obdobia, ktoré sa zohľadňuje pri výpočte POMB, čo vedie k presnejšiemu zohľadneniu zásluh za celú kariéru.** Okrem zohľadnenia POMB sa zásluhovosť do systému vnáša prostredníctvom II. piliera. V širšom zmysle sa zásluhovosť do systému vnáša pri stanovení peňažnej hodnoty jedného OMB, ktorú vyjadruje aktuálna dôchodková hodnota, mierou zohľadňovania rozdielov v ODP, započítanie dodatočného ODP (napr. za starostlivosť o deti, štúdium na VŠ a pod.) alebo dĺžka obdobia poberania dôchodku, ktorú udáva dôchodkový vek a dĺžka života.

⁴ Táto úprava do systému vniesla princíp solidarity. Popis zásluhovosti a vývoja solidarity v systéme je v kapitole 1.2.

⁵ Okrem pozostalostných dávok po zomretom poberateľovi dôchodku, ktoré sa stanovujú podľa sumy jeho dôchodku ku dňu smrti.

⁶ Aktuálna dôchodková hodnota reprezentuje peňažnú hodnotu 1 OMB. V roku 2004 bola stanovená vo výške 183,58 Sk. Hodnota bola stanovená tak, aby sa pri dosiahnutých 40 rokoch dôchodkového poistenia, počas ktorých boli platené odvody z priemernej mzdy, bol starobný dôchodok vo výške približne 50% priemernej mzdy. Zvyšovanie ADH bolo naviazané na rast priemernej mzdy, čím sa zabezpečovalo zachovanie tohto podielu u novopriznaných dôchodcov v ďalších rokoch.

⁷ V našej interpretácii teórie distributívnej spravodlivosti je solidarita vnímaná v kontexte princípu potreby.

Dôležité míľniky vývoja spoločné pre viaceré dávky

- 2005** Podľa zákona č. 244/2005 Z.z. sa v roku 2005 dôchodky nezvyšovali podľa švajčiarskej valorizácie, ale **zvyšovanie bolo diferencované podľa výšky dôchodkovej dávky**. Zákon taktiež **predĺžil rozhodujúce obdobie pre výpočet priemerného osobného mzdového bodu** posunutím začiatku z roku 1994 na rok 1984.
- Ukončenie upravovania priemerného osobného mzdového bodu bolo prijatím zákona č. 584/2005 Z.z. odložené z roku 2007 na rok 2015, čím sa spomalil prechod na „úplný“ zásluhový systém.
- 2008** Podľa zákona č. 449/2008 Z.z. z rozhodovacieho obdobia pre výpočet POMB boli vylúčené obdobia poberania invalidného dôchodku do dovŕšenia dôchodkového veku, ďalej obdobia získané pred 1.1.2004 ako náhradná doba, doba štúdia, doba civilnej služby a obdobie materskej dovolenky, pokiaľ tieto obdobia trvali celý kalendárny rok. Ďalej sa vylúčili obdobia, za ktoré nemožno zistiť osobný mzdový bod. Zákon taktiež posunul termín zvyšovania dôchodkových dávok z 1. júla na 1. január. **Dávky vyplácané k 1.7.2005 a priznané od 1.7.2005 do 31.12.2005 v sume vyššej ako 10 938 Sk sa zvyšovali o 8,85 %**. Dávky priznané od augusta do októbra 2006 v sume vyššej ako 17 200 Sk sa zvyšovali o 5,95%. Z prepočítaných dávok sa na novo sa vymerali aj pozostalostné dôchodky.
- 2012** Zákonom č. 252/2012 Z.z. bola ustanovená **valorizácia pevnou sumou** od roku 2013 do 2017. Pevná suma sa vypočítala ako percento priemerného dôchodku, ktoré bolo dané ako vážený priemer rastu miezd a inflácie. Postupnou zmenou váh v prospech inflácie mal nastať **prechod zo švajčiarskej valorizácie na valorizáciu o infláciu** dôchodcovských domácností od roku 2018, ktorá mala byť opäť percentuálna.
- 2016** Nízka inflácia viedla k nízkym pevným sumám pri valorizácii. Pevná suma pre rok 2017 bola zákonom č. 285/2016 Z.z. určená minimálne ako 2 % priemerného dôchodku⁸.
- 2017** V roku 2018 malo dôjsť k prechodu na percentuálnu valorizáciu o infláciu dôchodcovských domácností, avšak prijatím zákona 266/2017 Z.z. bola prechodne do roku 2021 prijatá **garantovaná minimálna pevná suma valorizácie** vo výške 2% priemerného dôchodku.

Starobný dôchodok

Účelom starobného dôchodku je zabezpečiť osobe príjem v starobe. Ide o objemovo najvýznamnejšiu dávku dôchodkového systému a sociálneho zabezpečenia vôbec.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1988** V systéme do roku 2003 podľa dosiahnutej doby zamestnania a dovŕšeného veku mohol občanovi vzniknúť nárok na **starobný dôchodok alebo pomerný starobný dôchodok**. Dôchodkový vek bol 60 rokov pre mužov a 53 až 57 rokov pre ženy v závislosti od počtu vychovaných detí v prípade doby zamestnania aspoň 25 rokov. Ak občan zároveň odpracoval stanovanú dobu (aspoň 15 resp. 20 rokov) v zamestnaní patriacom do tzv. I alebo II. pracovnej kategórie, nárok na dôchodok mu vznikol v nižšom veku (najnižší bol 55 rokov). Ak občanovi nevznikol nárok na starobný dôchodok,

⁸ Paradoxom je, že jedným z dôvodov nízkej inflácie bolo zníženie DPH na vybrané potraviny od 1.1.2016.

mohol mu po dovŕšení vyššieho veku vzniknúť nárok na pomerný starobný dôchodok, ktorý mal menej prísne podmienky na dobu zamestnania.

Výška starobného dôchodku sa určila vynásobením miery náhrady a redukovaného PMZ⁹. Miera náhrady závisela od pracovnej kategórie zamestnania a doby zamestnania vrátane náhradných dôb. Výška dôchodku bola zhora aj zdola obmedzená.

- 2004** Základom nového systému bolo vyplácanie starobného dôchodku z priebežne financovanej schémy (I. pilier) a z dôchodkového sporenia¹⁰ (II. pilier). V systéme sa tiež zaviedlo doplnkové dôchodkové sporenie (III. pilier). Ak bol človek účastný aj v II. pilieri, suma dôchodku z I. piliera sa mu znížila o polovicu pomernej sumy starobného dôchodku patriacej za obdobie dôchodkového sporenia. V záujme zlepšenia dlhodobej udržateľnosti verejných financií a medzigeneračnej spravodlivosti sa mal **dôchodkový vek mužov a žien (bez ohľadu na počet detí) zvýšiť a zjednotiť** na 62 rokov do roku 2024.
- 2006** V dôsledku posilnenia zásluhovosti vznikli výrazné rozdiely vo výške novopriznaného dôchodku nadpriemerne zarábajúcich osôb počas pracovnej kariéry, ktorým bol dôchodok určený podľa starých a nových predpisov. Znížiť túto nerovnosť malo **prepočítanie dôchodkov priznaných pred rokom 2004 u vysokopříjmových dôchodcov**, ktoré upravoval zákon č. 310/2006 Z.z.
- 2012** Zákon 252/2012 Z.z. **Rast dôchodkového veku bol naviazaný na rast strednej dĺžky života** s účinnosťou odloženou od roku 2017. Zákon tiež zmenil mechanizmus znižovania dôchodku z I. piliera osobám, ktoré boli účastné v II. pilieri a sadzby odvodov.
- 2017** Zákonom č. 184/2017 Z.z. bolo určené **prepočítanie starobných dôchodkov** pre dôchodcov, ktorým bola suma určená podľa predpisov účinných pred rokom 2004 a presiahli zákonom stanovenú hranicu PMZ. **V novom výpočte sa použila nižšia miera redukcie PMZ.**
- 2019** Ústavný zákon č. 99/2019 Z.z. novelizáciou Ústavy SR **obmedzil dôchodkový vek zhora na 64 rokov**, pričom ženy získali právo na zníženie maximálneho dôchodkového veku v závislosti od počtu vychovaných detí. Zákon č. 466/2019 Z.z. pozmenil mechanizmus krátenia dôchodkov sporiteľom v II. pilieri, tak aby dochádzalo k nižšiemu kráteniu dôchodku z I. piliera.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Počet poberateľov starobných dôchodkov rástol v dôsledku **rastu počtu obyvateľov, ktorí dovŕšili dôchodkový vek**. K jednorazovému nárastu počtu poberateľov došlo v roku 2005, kedy bola veľká časť úplných invalidných dôchodkov preklasifikovaná na starobné dôchodky. V ďalšom období bol **rast počtu dôchodkov výrazne tlmený rastom dôchodkového veku**.

Rozhodujúci faktor vývoja výdavkov na starobné dôchodky bol vývoj výšky dôchodku. **Vývoj priemernej mesačnej výšky¹¹ dôchodku je vo veľkej miere vysvetlený zvyšovaním**

⁹ Väčšina obyvateľstva patrila do III. pracovnej kategórie. V nej bola základná výmera dôchodku 50% PMZ pri dosiahnutí doby 25 rokov. Za každý ďalší rok sa výmera zvýšila o jeden percentuálny bod, najviac sa však dala výmera zvýšiť o 25 percentuálnych bodov.

¹⁰ Od roku 2005 ustanovený zákonom č. 43/2004. Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení.

¹¹ Krátených aj nekrátených starobných dôchodkov z dôvodu súbehu s inou dávkou dôchodkového poistenia.

dôchodkov podľa švajčiarskej valorizácie v kombinácii s rastom novopriznaných dôchodkov podľa vývoja priemernej mzdy s oneskorením jeden rok.

Po zmene systému v roku 2004 bolo tempo rastu výšky dôchodku vyššie, než implikuje identifikovaný faktor. Reformovaný systém lepšie zohľadňoval dĺžku kariéry aj objem zaplatených odvodov, novopriznané dôchodky preto boli vyššie pre vysokopříjmových dôchodcov. Ďalšími dôvodmi boli rast obdobia dôchodkového poistenia, k čomu prispel rast dôchodkového veku, ad hoc valorizácie a prepočítavanie dôchodkov. Niektoré z týchto zmien sa v priemernej výške dôchodku prejavili postupne, v súlade so zánikom poberania dôchodku z dôvodu úmrtia (najmä staršie ročníky s relatívne nižšími dôchodkami) a príchodom nových dôchodcov s vyššími dôchodkami¹². V roku 2015 a 2016 nárast váhy inflácie v kombinácii s nízkou infláciou prispel k spomaleniu rastu výšky dôchodkov. V roku 2018 až 2020 rast dôchodkov mierne zaostával za rastom podľa identifikovaného faktora, k čomu prispelo naviazanie valorizácie na infláciu dôchodcovských domácností s garantovanou minimálnou sumou zvýšenia.

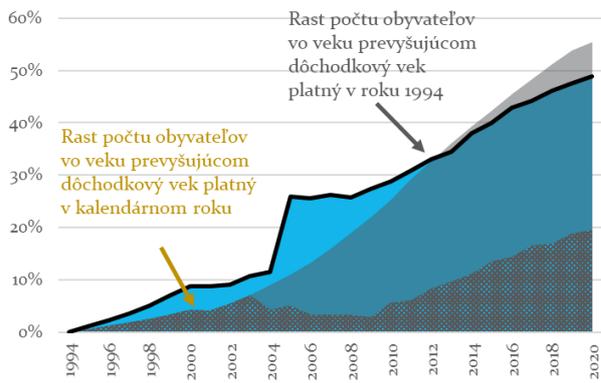
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Projekcia výdavkov na starobné dôchodky je prebratá z agregátneho kohortného modelu výdavkov dôchodkového systému SLOPEM. Model využíva predpoklady o vývoji demografických a makroekonomických faktorov, ako aj nemenné legislatívne nastavenie od roku 2020.

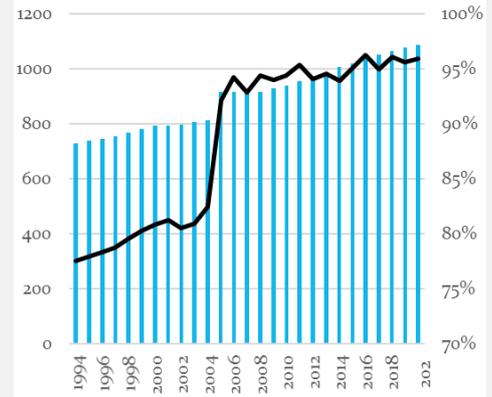
¹² Generačná obmena poberateľov ovplyvňuje aj výdavky na ostatné dôchodkové dávky. Vzhľadom na rozsah analýzy sociálneho systému je jeho detailná analýza mimo rozsahu tejto správy.

Starobný dôchodok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

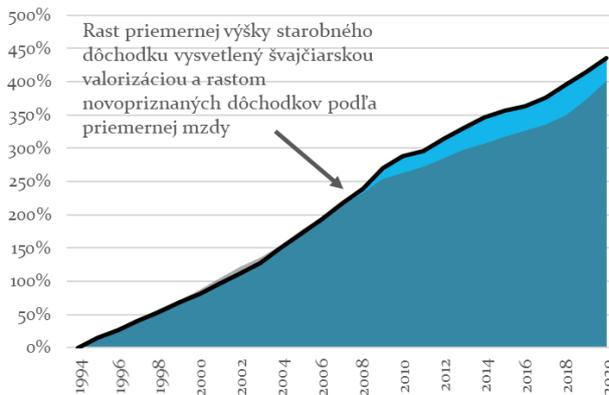
Rast počtu poberateľov

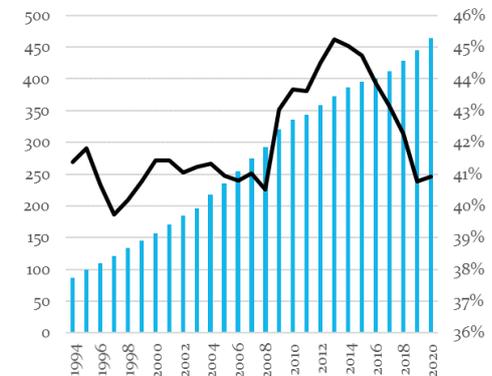
Priemerný mesačný počet poberateľov, v tisícoch

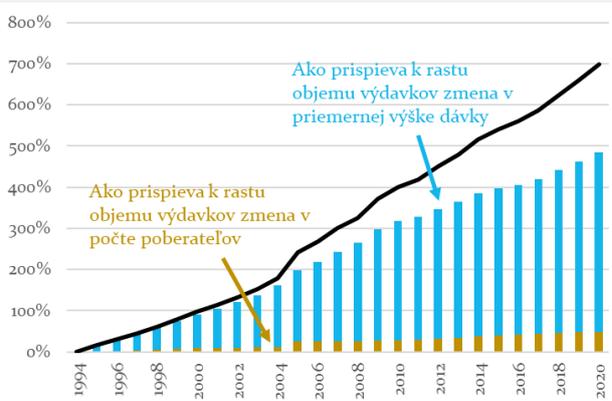
Rast priemernej výšky dávky

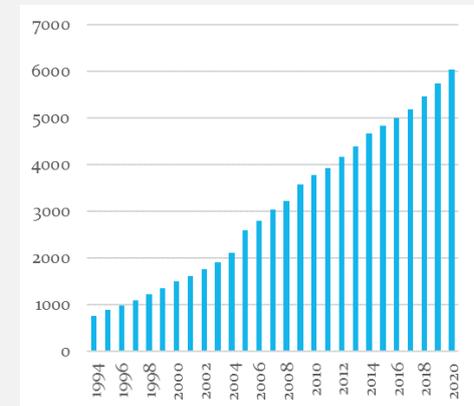
Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

Rast vyplateného objemu

Výplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

- 2004: Reforma dôchodkového systému
- 2005: Preklasifikovanie časti invalidných na starob dôch.,
- 2003: Rast dôchodkového veku, od 2017 naviazaný na rast strednej dĺžky života

Predpokladáme vývoj v súlade s demografickým vývojom a rastom miezd v modeli SLOPEM.

Poznámka: Priemerná mesačná výška starobného dôchodku vypočítaná ako podiel výdavkov k 31.12. na priemernom mesačnom počte vyplácaných dôchodkov. Pred 2005 je namiesto priemerného mesačného počtu vyplácaných dôchodkov použitý priemer počtu vyplácaných dôchodkov k decembru kalendárneho roka a decembru predchádzajúceho kalendárneho roka.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Predčasný starobný dôchodok

Účelom dávky predčasného starobného dôchodku je zabezpečiť poistencovi príjem v starobe ešte pred dovŕšením dôchodkového veku. Suma predčasného dôchodku sa určuje podobne ako suma starobného dôchodku, s tým rozdielom, že dochádza k jej znižovaniu v závislosti od počtu dní od priznania dávky do dovŕšenia dôchodkového veku. Priznaním predčasného dôchodku zaniká nárok na starobný dôchodok a po dovŕšení dôchodkového veku je predčasný dôchodok považovaný za starobný dôchodok.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 2004** Ustanovenie dávky ako súčasti dôchodkového systému. Nárok na dávku vznikol poistencovi, ktorý nebol sporiteľ¹³ ak dosiahol aspoň 10 rokov dôchodkového poistenia a suma dôchodku je vyššia ako 1,2 násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu.
- 2006** Zákon č. 310/2006 Z.z. Zrušenie možnosti podať späťne žiadosť o výplatu dávky. Zároveň zrušená možnosť nekrátenia sumy dôchodku za obdobie 12 mesiacov pred dovŕšením dôchodkového veku čo bolo možné ak poistenec dosiahol 7 rokov nepretržitého obdobia dôchodkového poistenia a zároveň si po zaradení do evidencie nezamestnanosti neuplatnil dávku v nezamestnanosti.
- 2007** Zákon č. 555/2007 Z.z. Obmedzenie možnosti priznania dávky najskôr 2 roky pred dovŕšením dôchodkového veku. Počet rokov obdobia dôchodkového poistenia potrebný pre vznik nároku na dávku zvýšený z 10 na 15 rokov pre poistenca, ktorý nebol sporiteľ.
- 2010** Zákon č. 543/2010 Z.z. Zakázaný súbeh poberania dávky a vykonávania zárobkovej činnosti.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Od roku 2004 bol rozhodujúci faktor určujúci dynamiku výdavkov na predčasné starobné dôchodky počet poberateľov. Po ustanovení dávky v roku 2004 počet poberateľov prudko stúpil, následne v roku 2008 bola dávka obmedzená pre osoby, ktorým chýbajú najviac 2 roky do dovŕšenia dôchodkového veku a počet poberateľov prestal rásť. Od roku 2011 bol zakázaný súbeh poberania dávky a vykonávania pracovnej činnosti v dôsledku čoho počet poberateľov začal prudko klesať.

Priemerná mesačná výška dôchodku rástla vo veľkej miere v súlade so zvyšovaním dôchodku podľa švajčiarskej valorizácie v kombinácii s rastom novopriznaných dôchodkov podľa vývoja priemernej mzdy s oneskorením jeden rok.

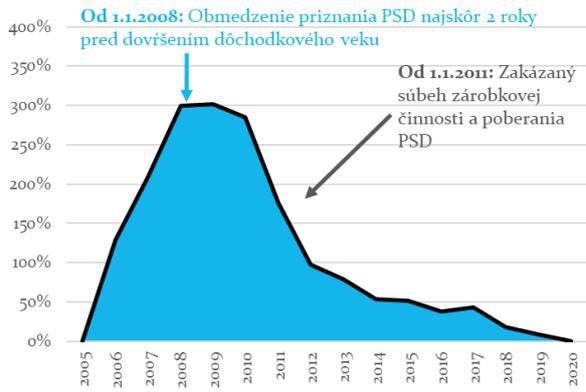
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Projekcia vývoja výdavkov na predčasné starobné dôchodky je súčasťou projekcie výdavkov na starobné dôchodky v modeli SLOPEM, pričom zahŕňa predpoklady o vývoji demografie a makroekonomických faktorov.

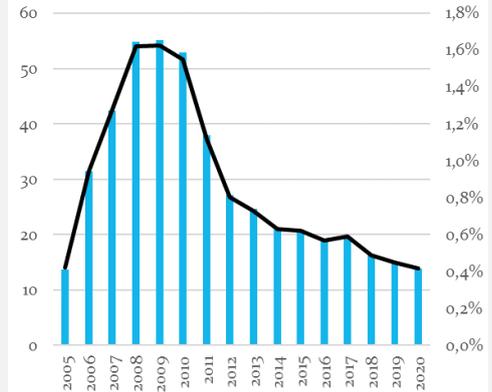
¹³ Sporiteľ v starobnom dôchodkovom sporení podľa zákona č. 43/2004 Z.z. V prípade sporiteľov boli podmienky vzniku nároku mierne odlišné.

Predčasný starobný dôchodok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

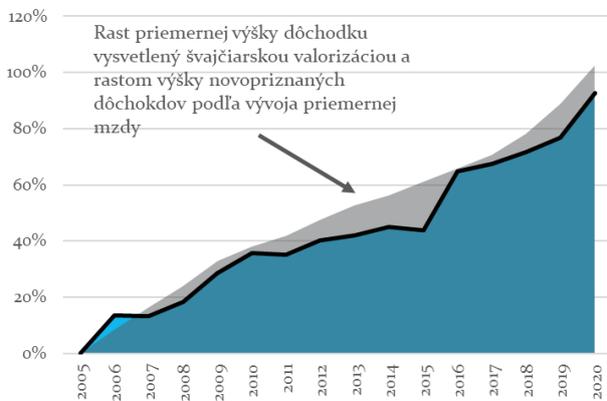

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

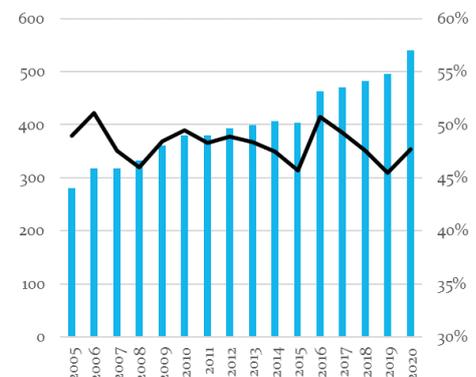

Podiel na obyvateľstve vo veku 18 až DV

Rast priemernej výšky dávky

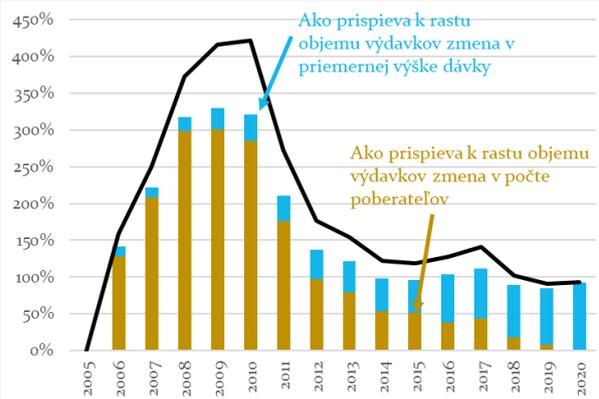

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

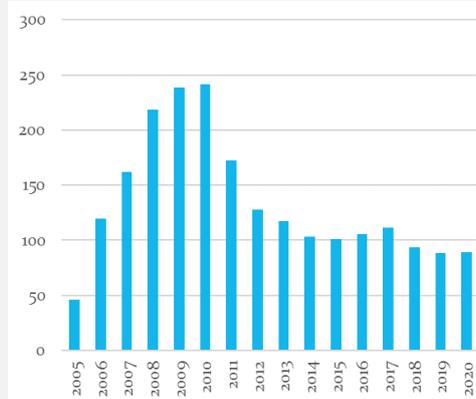

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

- 2004:** Ustanovenie dávky
- 2008:** Obmedzenie priznania dávky najskôr 2 roky pred dovŕšením dôchodkového veku
- 2010:** Obmedzenie súbehu poberania dávky a zár. činnosti

Projekcia a prognóza súčasťou projekcie starobných dôchodkov v modeli SLOPEM

Poznámka: Priemerná mesačná výška predčasného starobného dôchodku je vypočítaná ako podiel výdavkov k 31.12. na priemernom mesačnom počte vyplácaných dôchodkov. Pred 2005 je namiesto priemerného mesačného počtu vyplácaných dôchodkov použitý priemer počtu vyplácaných dôchodkov k decembru kalendárneho roka a decembru predch. roka.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Invalidný dôchodok

Účelom dávky invalidného dôchodku je zabezpečiť príjem v prípade poklesu schopnosti vykonávať pracovnú činnosť v dôsledku dlhodobu nepriaznivého zdravotného stavu. Výška dôchodku sa stanovuje podobne ako u starobných dôchodkov, pričom suma dôchodku sa kráti v závislosti od miery poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť a k obdobiu dôchodkového poistenia sa prirátava obdobie ostávajúce do dovŕšenia dôchodkového veku.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1988** Pred rokom 2004 nárok na invalidný alebo čiastočný invalidný dôchodok občanovi vznikol ak nesplňal podmienky nároku na starobný dôchodok, stal sa invalidným alebo čiastočne invalidným a bol zamestnaný zákonom stanovenú dobu. Tá bola diferencovaná podľa veku občana¹⁴. Nárok na invalidný dôchodok vznikol aj v iných mimoriadnych prípadoch¹⁵. K dobe zamestnania sa pripočítala doba do dovŕšenia dôchodkového veku. Na odlišný dôchodkový vek podľa pracovnej kategórie a u žien podľa počtu vychovaných detí sa prihliadalo od roku 1994. Základná výmera invalidného dôchodku pri dosiahnutí doby 25 rokov bola diferencovaná podľa pracovnej kategórie a za každý ďalší rok sa zvyšovala o stanovené percento, pričom zvýšenie bolo obmedzené zhora¹⁶. Ak nebola dosiahnutá doba 25 rokov, výmera bola vo výške 2% za každý dosiahnutí rok. Výška invalidného dôchodku bola obmedzená zhora aj zdola, pričom len horná hranica bola diferencovaná podľa pracovnej kategórie a každoročne zvyšovaná. Čiastočný invalidný dôchodok bol vo výške polovice invalidného dôchodku.
- 2004** Reforma ustanovila jednu dávku invalidného dôchodku. Ako invalidným bol človek posúdený v prípade poklesu schopnosti vykonávať pracovnú činnosť o viac ako 40%. **Od miery poklesu závisela aj výška dôchodku**, ktorá sa pre invalidov s poklesom do 70% krátila o mieru poklesu. U invalidov s poklesom nad 70% nedochádzalo ku kráteniu dôchodku. Krátenie dôchodku v súbehu s iným dôchodkom a zvyšovanie invalidného dôchodku podliehalo rovnakým pravidlám ako u ostatných systémových dôchodkových dávok. Vo výpočte výšky dávky sa začal zohľadňovať koeficient POMB. Podmienka potrebnej doby zamestnania sa nahradila podmienkou potrebného obdobia dôchodkového poistenia. Pri výpočte dávky sa naďalej zohľadňovalo obdobie do dovŕšenia dôchodkového veku.

Zákon 439/2004 Z.z. umožnil vznik nároku aj osobám, ktoré nedosiahli potrebné obdobie dôchodkového poistenia, ak sa stali invalidnými ako nezaopatrené deti. Ide o tzv. invalidov z mladosti. Táto dávka nie je pokrytá z fondu invalidného poistenia, ale je hradená štátom. Pri určení sumy dôchodku sa použil POMB vo výške 0,67.

- 2005** Preklasifikovanie veľkej časti úplných invalidných dôchodkov na starobné dôchodky.

¹⁴ Pre občana vo veku nad 28 rokov bola potrebná doba zamestnania 5 rokov. Zároveň sa pre týchto občanov podmienka dosiahnutej doby zisťovala z posledných 10 rokov pred vznikom invalidity.

¹⁵ Vznik invalidity pred dovŕšením veku, v ktorom sa končí povinná školská dochádzka a dosiahnutie veku 18 rokov; získal potrebnú dobu v ktoromkoľvek 10 ročnom období po vznikom invalidity.

¹⁶ U zamestnancov v III. pracovnej kategórii bola základná výmera 50% PMZ pri dosiahnutej dobe 25 rokov. Za každý ďalší rok sa výmera zvýšila o jeden percentuálny bod, maximálne sa dalo zvýšiť o 25%.

- 2006** Po reforme v roku 2004 časti poberateľov zanikol nárok na dávku, čo bolo vyhodnotené ako protiústavné¹⁷. Od 1.10. dochádzalo k opätovnému priznaniu a vyplácaniu týchto dôchodkov.
- 2009** Zákon č 449/2008 Z.z. Zmiernenie podmienok na potrebné obdobie dôchodkového poistenia pre vznik nároku na invalidný dôchodok. Zároveň sa táto podmienka kontroluje na horizonte celej kariéry a nie len posledných desiatich rokov pred vznikom invalidity.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Počet poberateľov od roku 1993 do 2003 rástol len mierne, k čomu prispieval rast dospeljej populácie, ktorá nedovŕšila dôchodkový vek. Zlom prišiel v roku 2004 prijatím nového zákona o sociálnom poistení, v dôsledku ktorého viacerí poberatelia stratili nárok na invalidný dôchodok. V roku 2005 došlo k jednorazovému preklasifikovaniu veľkej časti úplných invalidných dôchodkov na starobné dôchodky, čo výrazne znížilo celkový objem výdavkov. Od roku 2006 dochádzalo k opätovnému priznaniu invalidných dôchodkov poberateľom, ktorým po reforme nárok zanikol. V roku 2009 došlo k zmierneniu podmienky potrebného počtu rokov obdobia dôchodkového poistenia čo viedlo k rastu počtu poberateľov. Rast počtu poberateľov začal spomaľovať približne od roku 2011. V tomto období k rastu počtu výrazne prispievali invalidi z mladosti.

S výnimkou roka 2005 udáva dynamiku výdavkov vývoj priemernej výšky invalidných dôchodkov. Podobne ako u starobných dôchodkov je vývoj priemernej výšky do veľkej miery vysvetlený zvyšovaním dôchodkov podľa švajčiarskej valorizácie a rastom novopriznaných dôchodkov podľa vývoja priemernej mzdy s oneskorením jeden rok. Okrem rastu váhy inflácie pri valorizácii od roku 2013 bol už od roku 2010 rast priemernej výšky dôchodku spomaľovaný rastom podielu dôchodkov s mierou poklesu do 70%. Výška týchto dávok je znižovaná v závislosti od miery poklesu schopnosti vykonávať prácu. Pomer výšky dôchodku voči priemernej mzde už od roku 2010 klesal, čo súvisí s vyššie spomenutými zmenami.

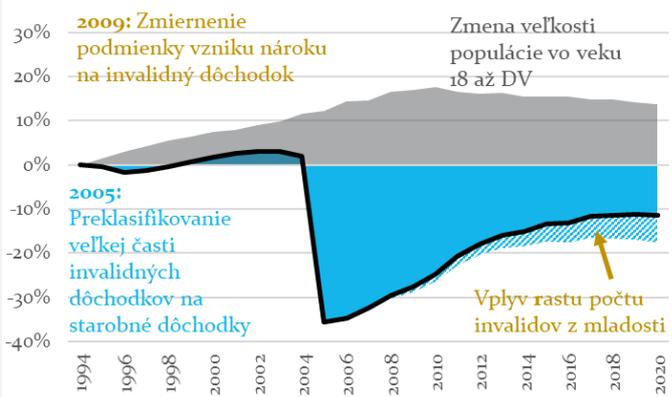
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Projekcia vývoja výdavkov na invalidné dôchodky je súčasťou projekcie výdavkov na starobné dôchodky v modeli SLOPEM, pričom zahŕňa predpoklady o vývoji demografie a makroekonomických faktorov

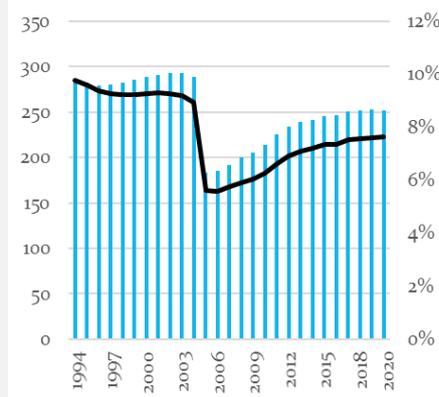
¹⁷ Nález ÚS PL. ÚS 25/05-51.

Invalidný dôchodok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

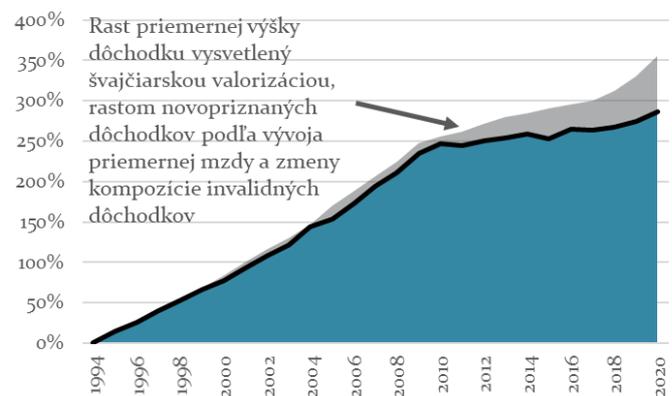

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

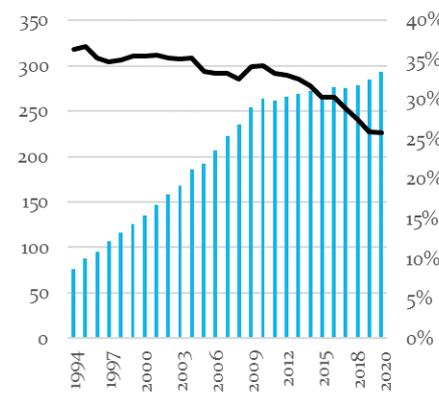

Podiel na obyvateľstve vo veku 18 až DV

Rast priemernej výšky dávky

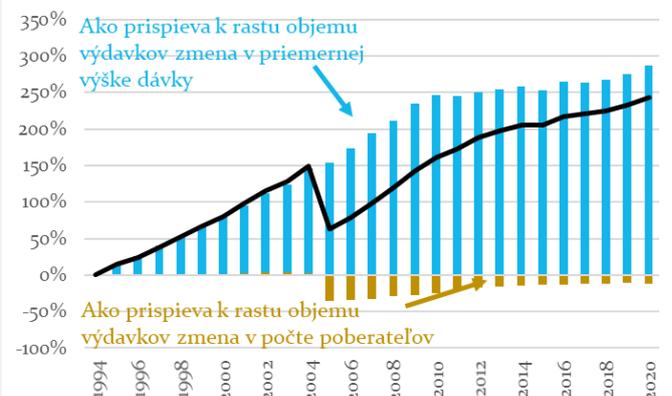

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

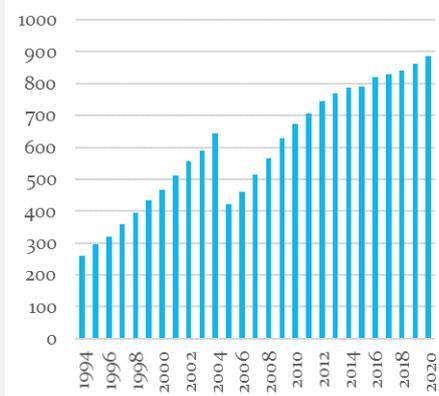

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

- 2004:** Reforma dôchodkového systému
- 2005:** Preklasifikovanie veľkej časti invalidných na starobné dôchodky
- 2010:** Nárast podielu čiastočných dôchodkov

Projekcia a prognóza súčasťou projekcie starobných dôchodkov v modeli SLOPEM

Poznámka: Priemerná mesačná výška invalidného dôchodku je vypočítaná ako podiel výdavkov k 31.12. na priemernom mesačnom počte vyplácaných dôchodkov. Pred 2005 je namiesto priemerného mesačného počtu vyplácaných dôchodkov použitý priemer počtu vyplácaných dôchodkov k decembru kalendárneho roka a decembru predchádzajúceho roka.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Pozostalostné dôchodky pred rokom 2004

Účelom tejto skupiny dávok je zabezpečiť príjem členom domácnosti v prípade úmrtia živiťela. Patrí sem vdovský, vdovecký a sirotsky dôchodok. Údaje o výdavkoch za obdobie pred rokom 2004 sú k dispozícii pre celú skupinu, nie pre jednotlivé dávky. Preto najskôr analyzujeme toto obdobie samostatne. Míľniky vývoja dávok pred rokom 2004 popisujeme samostatne pri analýze jednotlivých dávok. Rovnako aj prognózu a projekciu vývoja v budúcnosti.

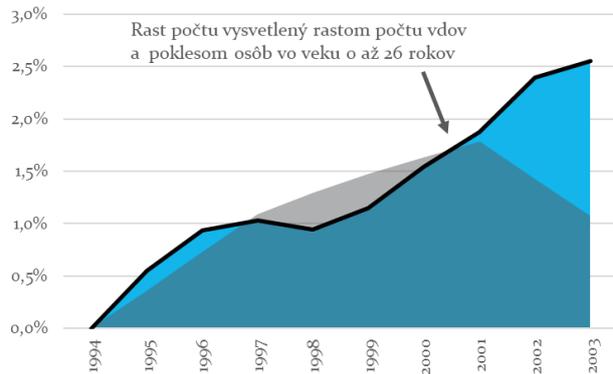
Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Výdavky pozostalostných dávok medzi rokmi 1994 a 2003 rástli, pričom rozhodujúcim faktorom bol rast priemernej výšky dávok. Počet dávok mierne rástol z dôvodu rastu počtu vdov. Na druhej strane klesal počet sirôt, z dôvodu poklesu osôb vo veku o až 26 a rastu strednej dĺžky života dospeléj populácie (nižšia pravdepodobnosť úmrtia rodičov).

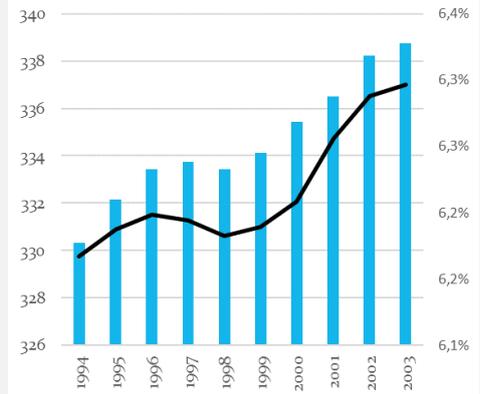
Výška pozostalostných dávok bola naviazaná na starobný alebo invalidný dôchodok zomretého, alebo dôchodok, na aký by mal zomretý nárok. Za faktor vývoja výšky považujeme zvyšovanie dôchodkov podľa švajčiarskej valorizácie.

Pozostalostné dôchodky pred 2004:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

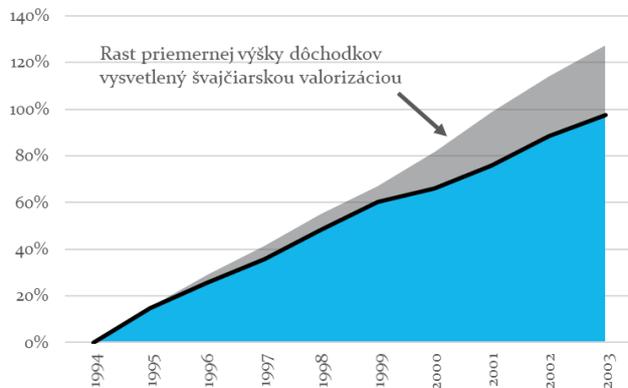

Priemerný mesačný počet poberateľov, v tisícach

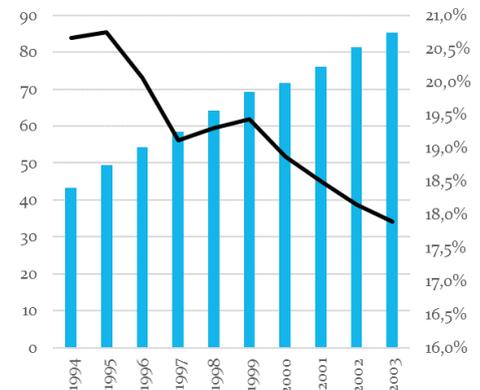

Podiel na celkovej populácii

Rast priemernej výšky dávky

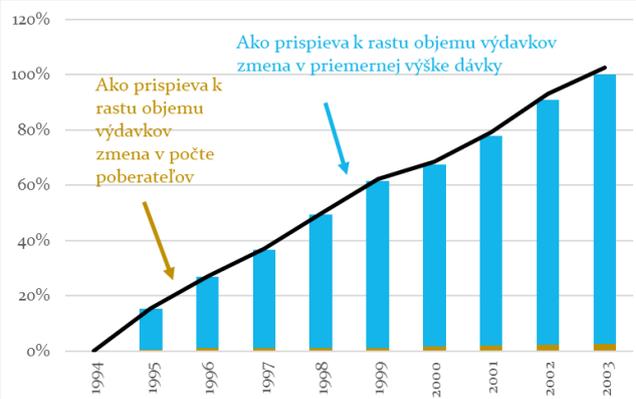

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

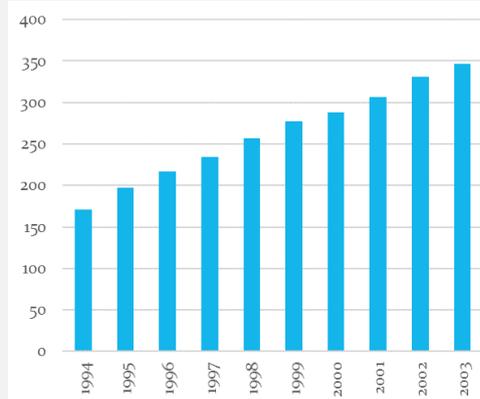

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Poznámka: Priemerná mesačná výška pozostalostných dôchodkov je vypočítaná ako podiel výdavkov k 31.12. na strednom stave počtu vyplácaných dôchodkov. Počet vdov odhadnutý z dát ŠUSR pomocou lineárnej interpolácie údajov v rokoch sčítania obyvateľstva.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠUSR, výpočty RRZ

Vdovský dôchodok

Účelom dávky je zabezpečiť príjem vdove v prípade úmrtia manžela. Nárok na výplatu dôchodku trvá štandardne jeden rok od smrti manžela. Ak vdova dovŕšila dôchodkový vek alebo splnila inú zo zákonom stanovených podmienok, nárok na výplatu dôchodku trvá aj naďalej. Suma dôchodku sa určuje na základe sumy starobného, predčasného starobného alebo invalidného dôchodku zomretého manžela na aký mal alebo by mal nárok ku dňu smrti.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1988** Suma vdovského dôchodku bola stanovená ako 60% dôchodku, na ktorý mal alebo by mal zomretý manžel nárok v čase smrti. Ak manžel splňal podmienky na dva dôchodky, pri výmere sa použil vyšší dôchodok. Výška dôchodku bola zdola ohraničená hodnotou 450 Sk. Na vdovský dôchodok mala nárok aj rozvedená žena, alebo žena ktorá v čase smrti manžela s ním nežila v spoločnej domácnosti. V tom prípade však suma dôchodku nemohla byť vyššia ako výživné a nevzťahovala sa na ňu minimálna hranica. Ak súčet vdovského dôchodku vdovy a rozvedenej ženy bol vyšší než dôchodok zomretého, krátili sa pomerne. Ak bola vdova zárobkovo činná, úhrn vdovského dôchodku a príjmu zo zárobkovej činnosti presahoval 4 500 Sk mesačne a vdova nespĺnila aspoň jednu zo zákonom stanovených podmienok, dôchodok sa jej krátil.
- 2004** Po reforme z podmienok trvania nároku na výplatu dôchodku po uplynutí jedného roku od smrti manžela vypadli možnosti: vychovania aspoň 3 detí, vychovania aspoň 2 detí a dovŕšenia veku 45 rokov, dovŕšenie veku 50 rokov, alebo dovŕšenia veku aspoň 40 rokov ku dňu smrti manžela, ktorého zamestnanie patrilo do I. pracovnej kategórie alebo patrilo k ozbrojeným silám, ak zomrel následkom pracovného úrazu.
- 2006** Zákonom 310/2006 Z.z. sa uvoľnila výplata dôchodkov, na ktoré vznikol nárok pred 1.1.2004, boli krátené alebo sa nevyplácali z dôvodu presiahnutia najvyššej výmery úhrnu dôchodku podľa predpisov účinných pred 1.1.2004. Opätovne sa ustanovil nárok na výplatu dôchodku po uplynutí jedného roka od smrti manžela ak žena vychovala aspoň 3 deti, alebo vychovala dve deti a dovŕšila vek 52 rokov.
- 2016** Zákonom 407/2015 Z.z. sa opätovne priznali vdovské dôchodky vdovám, ktorých manžel zomrel pred 1.1.2004, nárok na dôchodok im po reforme zanikol, ale splňali nárok na dávku podľa predpisov účinných pred 1.1.2004. Suma dôchodku sa určila podľa predpisov platných pred 1.1.2004 vrátane úprav a predpisov účinných pred 1.1.2016. Podobne sa obnovila aj výplata dôchodku vdovám, ktorým zanikol nárok na výplatu a suma ich dôchodku sa zvýšila podľa predpisov účinných pred 1.1.2016.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Vývoj počtu dôchodkov bol ovplyvnený vývojom počtu vdov, ktorý rástol aspoň do roku 2001 a pravdepodobne v období minimálne od roku 2004 začal klesať¹⁸. Do roku 2004 taktiež rástol podiel vdov, ktorým bol vyplácaný vdovský dôchodok, ktorý následne klesal až do roku 2016. V tomto roku došlo k umožneniu opätovného priznania dôchodkov u žien, ktorých manžel

¹⁸ Zrekonštruovať vývoj počtu vdov je náročné, nakoľko existujúce štatistiky vykazujú prudký nárast počtu vdov pri sčítaní obyvateľstva. V obdobiach medzi sčítaniami sú počty s vysokou pravdepodobnosťou podhodnotenú. Počet vdov sme preto odhadli lineárnou interpoláciou, ktorá však mohla predčasne ukončiť rast počtu vdov už v roku 2001, pričom počet vdovských dôchodkov rástol až do roku 2004.

umrel pred rokom 2004, ale po reforme systému im zanikol nárok na dôchodok alebo nárok na výplatu dôchodku.

Rozhodujúci faktor pre vývoj výdavkov bol vývoj priemernej výšky vdovského dôchodku. Rast priemernej výšky do vysvetľuje zvyšovanie dôchodku podľa švajčiarskej valorizácie a rast novopriznaných dávok podľa rastu starobných dôchodkov. Dôsledkom reformy v roku 2004 boli vyššie starobné dôchodky, čo sa postupne prejavuje aj vo vyššom raste vdovských dôchodkov po manželoch, ktorým bol dôchodok vypočítaný podľa nových predpisov. Podobne ako u starobných dôchodkov v roku 2009 došlo k prepočítaniu vdovských dôchodkov po manželoch s vyššími dôchodkami. Ku spomaleniu tempa rastu výšky v roku 2015 a 2016 prispela nízka inflácia v kombinácii s rastom jej váhy pri valorizácii a tiež nárast počtu vdov, ktorým sa obnovil nárok a prepočítal podľa predpisov platných pred rokom 2004. V roku 2019 a 2020 výška rástla pomalšie než identifikovaný faktor, v dôsledku prechodu na inflačnú valorizáciu s garantovanou pevnou sumou zvýšenia.

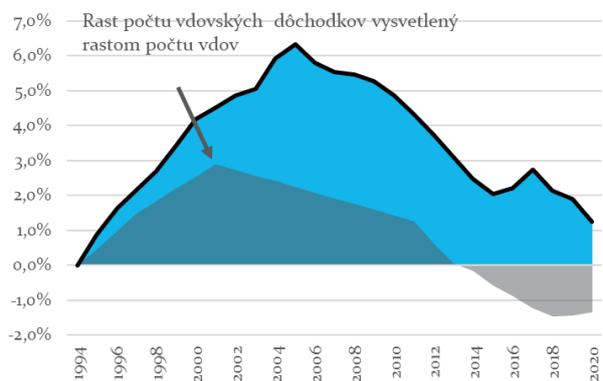
Podiel priemernej výšky dávky na priemernej mzde od roku 2016 klesal, čo bolo okrem jednorazových faktorov spôsobené prechodom na inflačnú valorizáciu s garantovanou minimálnou pevnou sumou.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

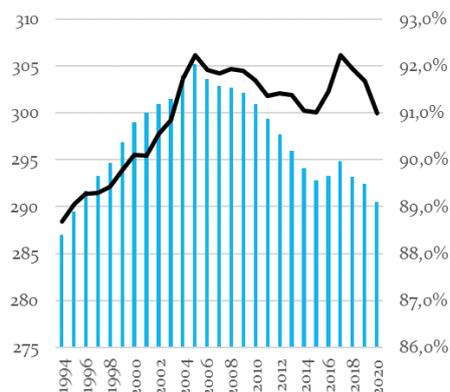
Projekcia vývoja výdavkov na vdovské dôchodky je súčasť projekcie výdavkov na starobné dôchodky v modeli SLOPEM, pričom zahŕňa predpoklady o vývoji demografie a makroekonomických faktorov.

Vdovský dôchodok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

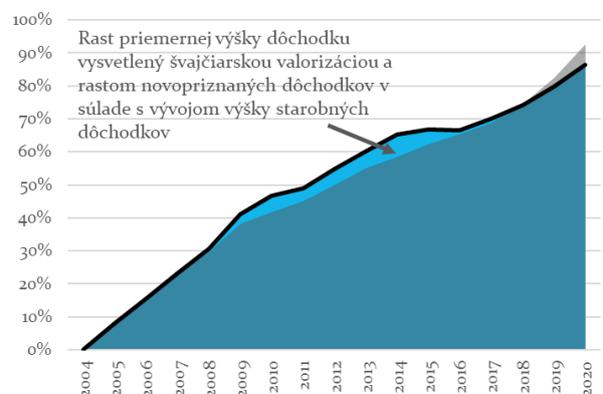

Priemerný počet poberateľov, v tisícoch

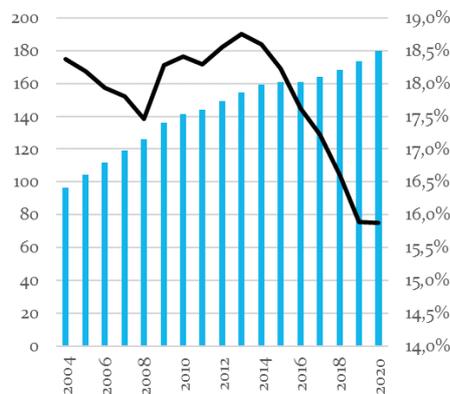

Podiel na počte vdov

Rast priemernej výšky dávky

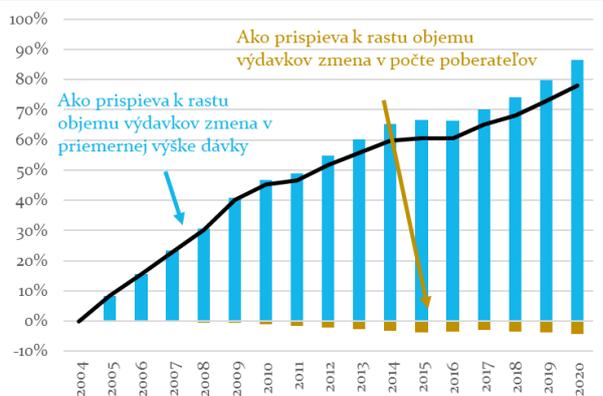

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

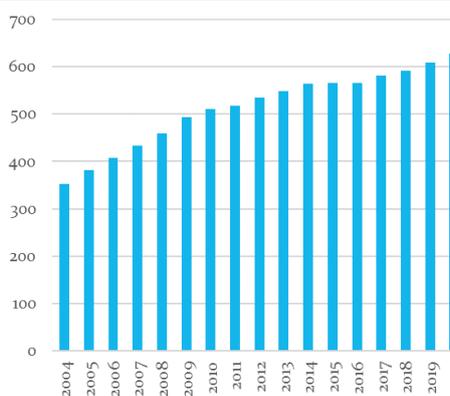

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2004: Reforma dôchodkového systému
2016: Opätovné priznanie dôchodkov, na ktoré nároky zanikli po reforme.

Projekcia a prognóza súčasťou projekcie starobných dôchodkov v modeli SLOPEM

Poznámka: Priemerná mesačná výška vdovského dôchodku je vypočítaná ako podiel výdavkov k 31.12. na priemernom mesačnom počte vyplácaných dôchodkov. Pred 2005 je použitý priemer počtu vyplácaných dôchodkov k decembru kalendárneho roka a decembru predchádzajúceho roka. Počet vdov je odhadnutý z dát ŠÚSR pomocou interpolácie údajov v rokoch sčítania obyvateľstva a zachovania pomeru medzi interpolovanými a originálnymi údajmi v roku 2012 až 2019.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Vdovecký dôchodok

Od reformy v roku 2004 ide o analogickú dávku k vdovskému dôchodku. Účelom dávky je zabezpečiť príjem vdovcovi v prípade úmrtia manželky. Nárok na výplatu dôchodku trvá štandardne jeden rok od smrti manželky. Ak vdovec dovŕšil dôchodkový vek alebo splnil inú zo zákonom stanovených podmienok, nárok na výplatu dôchodku trvá aj naďalej. Suma dôchodku sa určuje na základe sumy starobného, predčasného starobného alebo invalidného dôchodku zomrelej manželky na aký mala alebo by mala nárok ku dňu smrti.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1988** Pred rokom 2004 vdovecký dôchodok nebol rovnocenný s vdovským dôchodkom. Vdovec mal nárok na dôchodok iba počas obdobia, keď sa staral aspoň o jedno nezaopatrované dieťa. Výška dôchodku sa neodvíjala od iných dávok ani sa nevalorizovala podľa zákona č. 46/1991 Zb., ale bola každoročne stanovená v zákone č. 1988/100 Zb.
- 2004** V rámci reformy dôchodkového systému bola dávka upravená rovnocenne k dávke vdovského dôchodku.
- 2006** Zákonom 310/2006 Z.z. sa uvoľnila výplata dôchodkov, na ktoré vznikol nárok pred 1.1.2004 a boli krátené alebo sa nevyplácali z dôvodu presiahnutia najvyššej výmery dôchodku podľa predpisov účinných pred 1.1.2004. Zákon tiež v prípade splnenia stanovených podmienok umožnil nárok na vdovecký dôchodok po manželke, ktorá zomrela pred 1.1.2004, no dôchodok vdovcovi nebol priznaný podľa predpisov účinných pred 1.1.2004 alebo nárok naň zanikol pred 1.8.2006.
- 2016** Zákon 407/2015 Z.z. v prípade splnenia stanovených podmienok umožnil nárok na vdovecký dôchodok po manželke, ktorá zomrela pred 1.1.2004, no dôchodok vdovcovi nebol priznaný podľa predpisov účinných pred 1.1.2016 alebo nárok naň zanikol. Suma dôchodku sa určila vo výške 136,5€, pričom sa zohľadnili pravidlá pri súbehu dôchodkov a dôchodky podliehali zvyšovaniu podľa §82 zákona o sociálnom poistení.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Rozhodujúcim faktorom ovplyvňujúcim vývoj výdavkov na vdovecké dôchodky bol vývoj počtu vyplatených dôchodkov. Od roku 1994 do roku 2003 počet dôchodkov stagnoval čo bolo v súlade so stagnáciou počtu vdovcov. Zároveň na rozdiel od vdovských dôchodkov legislatívna úprava umožnila nárok na vdovecký dôchodok iba ak sa vdovec staral o nezaopatrované dieťa. Reforma v roku 2004 tieto dve dávky urobila analogickými. **Dôsledkom zrovnoprávnenia a spätného priznávania nároku podľa nových predpisov bol prudký nárast počtu vyplácaných dôchodkov** od roku 2004 do roku 2008. V ďalšom období počty poberateľov rástli pomalšie, no pravdepodobne rýchlejšie ako počty vdovcov¹⁹. Dôsledkom toho bol rast podielu počtu vdoveckých dôchodkov na populácii vdovcov. V roku 2016 došlo k jednorazovému nárastu počtu dôchodcov v dôsledku priznávania dôchodkov pre vdovcov, ktorým manželky umreli pred rokom 2004, no nárok na dôchodok im v minulosti nevznikol alebo zanikol.

¹⁹ Zrekonštruovať vývoj počtu vdovcov je náročné, nakoľko existujúce štatistiky vykazujú prudký nárast počtu vdovcov pri sčítaní obyvateľstva. V obdobiach medzi sčítaniami sú počty s vysokou pravdepodobnosťou podhodnotené. Počet vdovcov sme preto odhadli lineárnou interpoláciou. Pre odhad vývoja počtu vdovcov od roku 2012 sme ponechali nezmenené údaje, nakoľko tieto nevykazovali klesajúci trend.

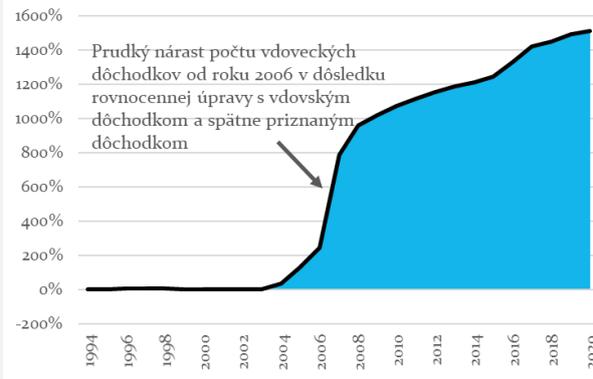
Vývoj priemernej mesačnej výšky dôchodku do veľkej miery vysvetľuje zvyšovanie dávky podľa švajčiarskej valorizácie a rast novopriznaných dávok v súlade s vývojom výšky starobných dôchodkov. V roku 2007 došlo k prudkému nárastu počtu krátených dôchodkov v súbehu s inou dávkou, v dôsledku čoho klesla priemerná výška dôchodkov. V ďalšom období do roku 2014 výška vdoveckých dôchodkov rástla rýchlejšie než implikuje identifikovaný faktor. Spomalenie rastu nastalo od roku 2015 a 2016 k čomu prispela nízka miera inflácie a jej vyššia váha pri valorizácii. K spomaleniu rastu v roku 2016 prispeli aj noví poberatelia starobného dôchodku po manželke, ktorá umrela pred rokom 2004, no do roku 2016 im nárok na dôchodok nevznikol. Veľká časť týchto dôchodkov bola krátená pre súbeh s inou dávkou. K spomaleniu rastu výšky od roku 2018 prispela hybridná inflačná valorizácia.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

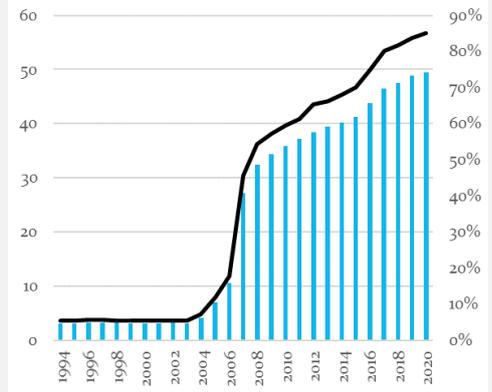
Projekcia vývoja výdavkov na vdovecké dôchodky je súčasť projekcie výdavkov na starobné dôchodky v modeli SLOPEM, pričom zahŕňa predpoklady o vývoji demografie a makroekonomických faktorov.

Vdovecký dôchodok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

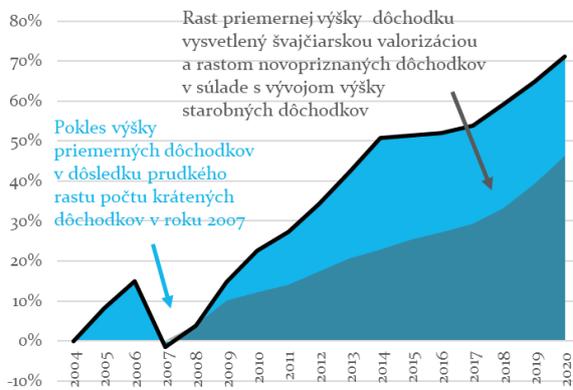

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

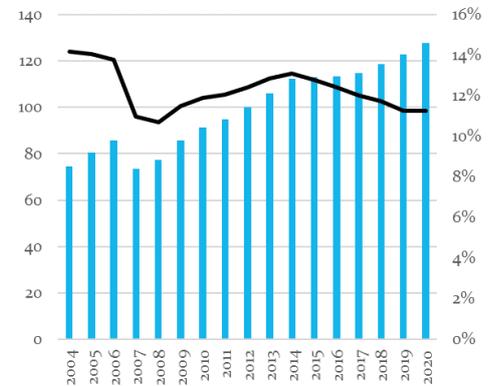

Podiel na počte vdovcov

Rast priemernej výšky dávky

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

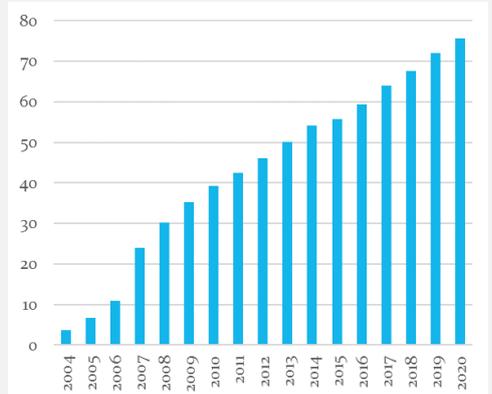

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Podiel na priemernej mzde

2004: Reforma dôchodkového systému
2016: Opätovné priznanie dôchodkov, na ktoré nároky zanikli po reforme.

Prognóza a projekcia

Projekcia a prognóza súčasťou projekcie starobných dôchodkov v modeli SLOPEM

Poznámka: Priemerná mesačná výška vdoveckého dôchodku je vypočítaná ako podiel výdavkov k 31.12. na priemernom mesačnom počte vyplácaných dôchodkov. Pred 2005 je namiesto priemerného mesačného počtu použitý priemer počtu vyplácaných dôchodkov k decembru kalendárneho roka a decembru predchádzajúceho roka. Počet vdovcov odhadnutý z dát ŠUSR pomocou lineárnej interpolácie údajov v rokoch sčítania obyvateľstva a zachovania originálnych hodnôt po roku 2011.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠUSR, výpočty RRZ

Sirotský dôchodok

Účelom dávky je zabezpečiť príjem nezaopatrenému dieťaťu v prípade úmrtia rodiča alebo osvojiteľa. Od roku 2004 je možné poberať dva sirotské dôchodky, za každého zomretého rodiča. Výška dôchodku závisí od výšky starobného, predčasného starobného alebo invalidného dôchodku zomretého rodiča, alebo invalidného dôchodku, na ktorý by mal rodič nárok.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1988** Pred rokom 2004 bola výška sirotského dôchodku 30% dôchodku zomretého rodiča u jednostranne osirelého dieťaťa a 50% u obojstranne osirelého dieťaťa, pričom pre výpočet v prípade úmrtia oboch rodičov sa použil vyšší dôchodok. Definovaná bola minimálna výška sirotského dôchodku.
- 2004** Po reforme systému mohol sirote vzniknúť nárok na dva sirotské dôchodky. Výška dôchodku bola stanovená ako 30% výšky dôchodku zomretého rodiča alebo osvojiteľa.
- 2006** Zákon 310/2006 Z.z. Výška priznaného dôchodku sa zvýšila z 30% na 40% dôchodku zomretého rodiča alebo osvojiteľa. Sirotské dôchodky, na ktoré nárok vznikol pred 1.1.2004 a nárok trval po 31.7.2006 sa jednorazovo zvýšili o 28,5% u jednostranne a o 33% u obojstranne osirelého dieťaťa. Výška dôchodku u dieťaťa, ktorému nárok vznikol medzi 1.1.2004 a 31.7.2006 sa na novo určila ako 40% dôchodku zomretého rodiča vrátane valorizácie za toto obdobie.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Príčinou poklesu výdavkov od roku 2009 na sirotské dôchodky bol pokles počtu vyplácaných dôchodkov. Počet osôb do 26 rokov, z ktorých veľkú časť tvoria nezaopatrené deti, klesal už od roku 1994, no výdavky rástli vďaka prudkému rastu priemernej výšky dôchodku od roku 2004 do roku 2009.

Počet vyplácaných dôchodkov od roku 1994 klesal najmä z dôvodu poklesu počtu nezaopatrených detí v dôsledku poklesu veľkosti populácie vo veku do 26 rokov. K poklesu tiež prispel rast strednej dĺžky života vo veku 18 rokov, čím sa znížila pravdepodobnosť skorého úmrtia rodiča.

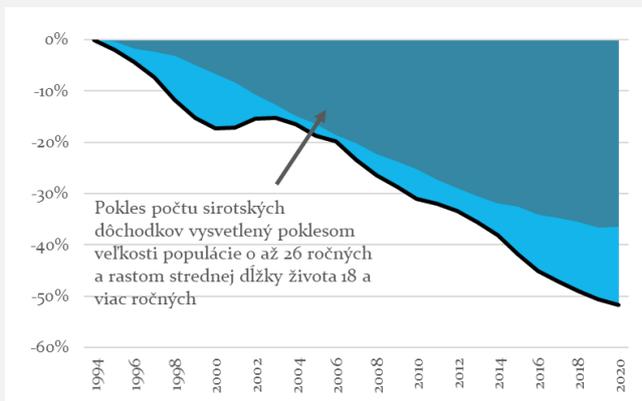
Vývoj priemernej výšky dôchodku je do veľkej miery vysvetlený zvyšovaním dávok podľa švajčiarskej valorizácie a rastom novopriznaných dôchodkov podľa rastu priemernej výšky starobných dôchodkov. Od roku 2004 do roku 2009 priemerná výška dôchodku rástla rýchlejšie než priemerná mzda, pravdepodobne z dôvodu zvyšovania a prepočítavania dávok v roku 2006 a v roku 2009. Po roku 2009 sa rast výšky dôchodku spomalil, z dôvodu ukončenia jednorazových zvyšovaní a faktu, že švajčiarska valorizácia, reflektovala vývoj miezd len z polovice. V roku 2015 a 2016 mala pri valorizácii vyššiu váhu inflácia, ako aj po roku 2017, čo taktiež prispelo k pomalšiemu rastu priemernej výšky dôchodkov oproti rastu miezd.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

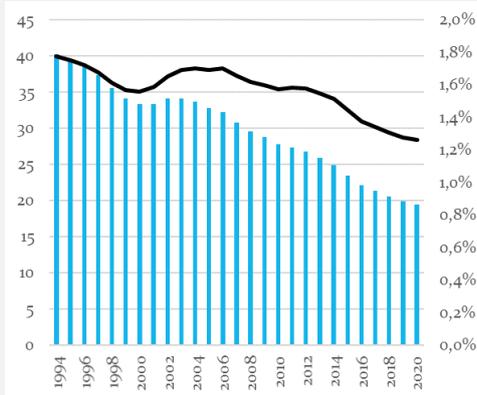
Projekcia vývoja výdavkov na vdovecké dôchodky je súčasťou projekcie výdavkov na starobné dôchodky v modeli SLOPEM, pričom zahŕňa predpoklady o vývoji demografie a makroekonomických faktorov.

Sirotský dôchodok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

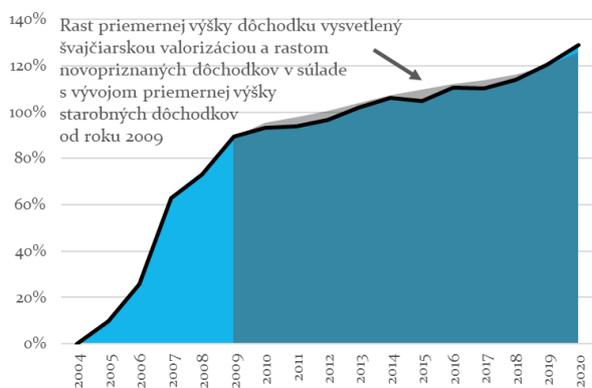

Priemerný mesačný počet poberateľov, v tisícoch

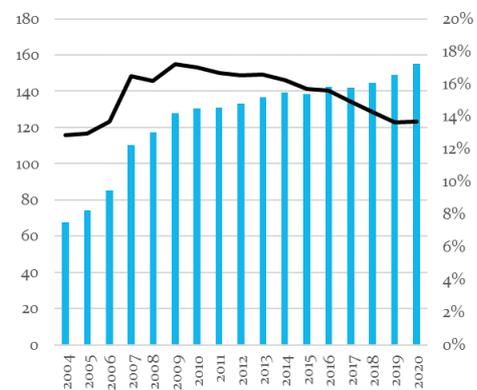

Podiel na počte vdovcov

Rast priemernej výšky dávky

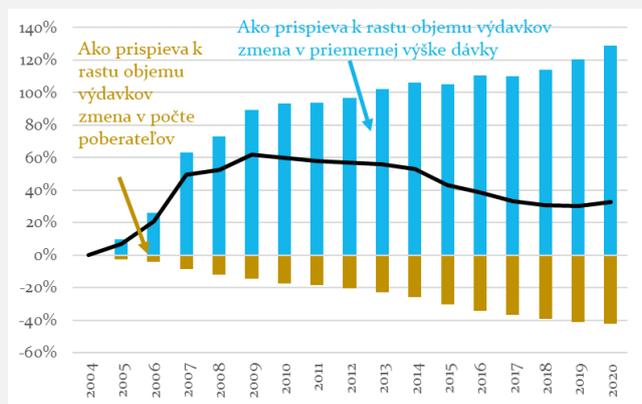

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

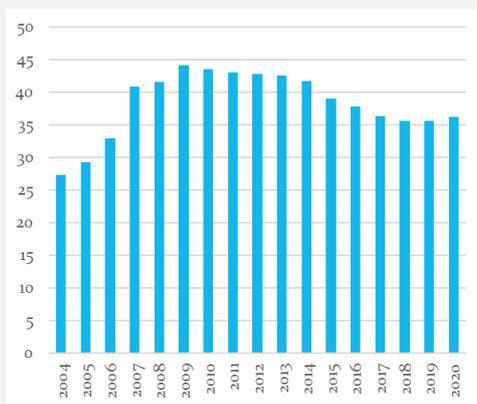

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

2004: Reforma dôchodkového systému
2006: Zvýšenie dávky z 30% na 40% podkladového dôchodku.

Projekcia a prognóza súčasťou projekcie starobných dôchodkov v modeli SLOPEM

Poznámka: Priemerná mesačná výška sirotského dôchodku je vypočítaná ako podiel výdavkov k 31.12. na priemernom mesačnom počte vyplácaných dôchodkov. Pred 2005 je namiesto priemerného mesačného počtu použitý priemer počtu vyplácaných dôchodkov k decembru kalendárneho roka a decembru predchádzajúceho roka.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Vianočný príspevok / 13.dôchodok

Trinásty dôchodok je sociálna dávka vyplácaná v decembri poberateľom vybraných dôchodkových dávok. Dávka od roku 2020 nahradila vianočný príspevok k dôchodku, ktorý bol ustanovený v roku 2006. Výdavky na trinásty dôchodok nie sú kryté z fondov sociálneho poistenia (odvodmi), preto ju zaraďujeme medzi nesystémové dávky.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 2006 Vianočný príspevok ustanovený zákonom č. 592/2006 Z.z.** Dávka bola určená poberateľom starobných, predčasných starobných alebo invalidných dôchodkov, ich ekvivalentov vo výsluhovom systéme a sociálnych dôchodkov. Podmienka bola bydlisko na území SR. Nárok vznikol ak úhrn dôchodkov²⁰ nepresiahol stanovenú sumu. Výška dávky bola stanovená pevnou sumou, existovalo viacero úrovní. Hranice úhrnu dôchodkov pre jednotlivé úrovne boli odstupňované podľa pomeru úhrnu dôchodkov k priemernej mzde. Výšky dávky na rôznych úrovniach a hranice sa určovali nariadením vlády²¹.
- 2008** Zákon č. 463/2008 Z.z. Nárok mohol vzniknúť aj poberateľom pozostalostných dôchodkov.
- 2010** Nariadením vlády č. 409/2010 Z.z. bolo stanovených viac úrovní výšky príspevku. Zároveň bola znížená minimálna úroveň výšky príspevku.
- 2011** Zákon 242/2011 Z.z. Ak úhrn dôchodkov nepresiahol hranicu životného minima pre jednu plnoletú osobu, príspevok bol vo výške 66,4€. Pri vyššom úhrne dôchodkov výška príspevku klesala úmerne k rozdielu medzi úhrnom dôchodkov a životným minimom – pokles o 0,1€ za 1€ rozdielu. Horná hranica úhrnu dôchodkov pre vznik nároku stanovená ako 60% priemernej mzdy v predchádzajúcom kalendárnom roku.
- 2013** Zákon 338/2013 Z.z. Maximálna výška príspevku zvýšená na 75€.
- 2014** Zákon 240/2014 Z.z. Maximálna výška príspevku zvýšená na 87,3€. Ak úhrn presiahol hranicu životného minima, výška príspevku klesala o 0,18€ za 1€ rozdielu medzi úhrnom dôchodkov a životným minimom. Zaviedlo sa jednorazové zvýšenie príspevku o 12,74€, ak úhrn dôchodkov nepresahuje dvojnásobok životného minima.
- 2019** Zákon 222/2019 Z.z. Maximálna výška príspevku zvýšená na 200€. Ak úhrn presiahol hranicu životného minima, výška príspevku klesala o 0,36€ za 1€ rozdielu medzi úhrnom dôchodkov a životným minimom. Ustanovený rozdielny výpočet výšky príspevku, podľa toho či úhrn dôchodkov presiahol alebo nepresiahol hranicu dvojnásobku životného minima pre jednu plnoletú osobu. Minimálna výška príspevku 10€. Maximálny úhrn dôchodkov pre vznik nároku na príspevok zvýšený na 65% priemernej mzdy.
- 2020** **Zákon č. 46/2020 Z.z. ustanovil 13. dôchodok.** Vianočný príspevok bol zrušený. Na rozdiel od vianočného príspevku, výška 13. dôchodku nezávisela od príjmu poberateľov a neexistovala maximálna hranica úhrnu dôchodkov pre vznik nároku. Výška dávky

²⁰ Na posúdenie nároku sa prihliadalo na sumy starobného, predčasného starobného, invalidného, vdovského, vdoveckého, sirotského dôchodku a ekvivalentných dávok z výsluhového zabezpečenia.

²¹ V roku 2006 boli nariadením vlády č. 603/2006 Z.z. stanovené 3 úrovne pre výšku dávky: 2000Sk, 1750Sk, 1500Sk. Hranice pre úhrn dôchodkov boli 20 %, 40 % a 60 % priemernej mzdy v roku 2005. Ak bol úhrn dôchodkov nad 60%, nárok na vianočný príspevok nevznikol.

podľa priemernej mesačnej sumy poberaného dôchodku. Pri súbehu poberania viacerých dôchodkov sa výška určila zo sumy najvyššieho dôchodku.

Ešte v tom istom roku bol prijatý **zákon č. 296/2020 Z.z.**, ktorý opätovne naviazal výšku dávky na rozdiel medzi úhrnom dôchodkov a životným minimom. De facto išlo o znovu zavedenie vianočného príspevku, pričom bola navýšená maximálna výška príspevku na 300€ a minimálna výška na 50€. Na rozdiel od vianočného príspevku, vznik nároku nebol podmienený maximálnym úhrnom dôchodkov.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Do roku 2018 počet vyplatených príspevkov rástol len miernym tempom. K rastu počtu vyplatených príspevkov prispieval rast počtu vyplatených systémových dávok dôchodkového poistenia. Ďalším faktorom ovplyvňujúcim rast počtu bol rozdiel medzi valorizáciou dôchodkov a rastom priemernej mzdy. To sa prejavilo najmä v roku 2010, 2012 a 2013, kedy sa dôchodky valorizovali rýchlejšie než rástla priemerná mzda v predchádzajúcom kalendárnom roku (t.j. v roku t-1). Keďže hranica úhrnu dôchodkov pre vznik nároku na príspevok bola stanovená ako 60% priemernej mzdy v t-1, v roku 2010 počet vyplatených príspevkov rástol pomalšie a v rokoch 2012 a 2013 dokonca klesol. Naopak v roku 2015 bola valorizácia výrazne nižšia než rast miezd, čo prispelo k rastu počtu vyplatených príspevkov. Podobne mohla ad-hoc valorizácia spomaliť rast počtu napr. v roku 2009. Ďalším faktorom, ktorý pravdepodobne spomaloval rast počtu do roku 2011, bolo znižovanie redukcie koeficientu POMB pre novopriznaných vysokopříjmových dôchodcov, čím sa zvyšovali priznané dôchodky v okolí hranice 60% priemernej mzdy t-1. V roku 2019 došlo k zvýšeniu hranice zo 60% na 65%, čo spôsobilo nárast počtu vyplatených príspevkov. V roku 2020 bol vianočný príspevok nahradený 13. dôchodkom, ktorý nebol podmienený maximálnym úhrnom dôchodkových príjmov, čo spôsobilo nárast počtu vyplatených dávok.

Rozhodujúcim faktorom udávajúcim dynamiku vývoja výdavkov na vianočné príspevky bol vývoj priemernej výšky príspevku. Dominantný vplyv na priemernú výšku príspevku mali legislatívne zmeny. Maximálna výška príspevku bola do roku 2012 nezmenená. V roku 2013 a 2014 došlo k jej zvýšeniu a taktiež k ustanoveniu jednorazového zvýšenia. Následne do roku 2018 priemerná výška klesala. Keďže sa maximálna výška v tomto období nemenila a životné minimum rástlo pomalšie než úhrn dôchodkov, dochádzalo k miernemu poklesu priemernej výšky. V roku 2019 bola maximálna výška zvýšená z 87,3€ na 200€. V roku 2020 bol vianočný príspevok nahradený 13. dôchodkom, pričom bola opäť zvýšená výška dávky.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

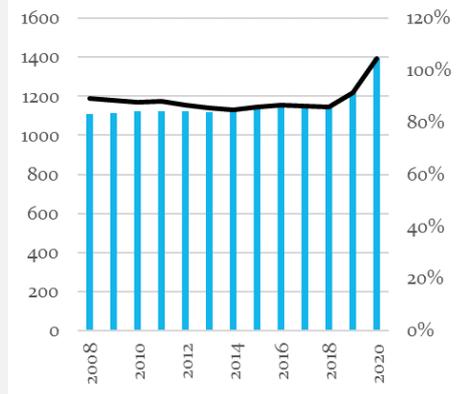
Projekcia vývoja výdavkov na vdovecké dôchodky je súčasť projekcie výdavkov na starobné dôchodky v modeli SLOPEM, pričom zahŕňa predpoklady o vývoji demografie a makroekonomických faktorov.

Vianočný príspevok / 13. dôchodok:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

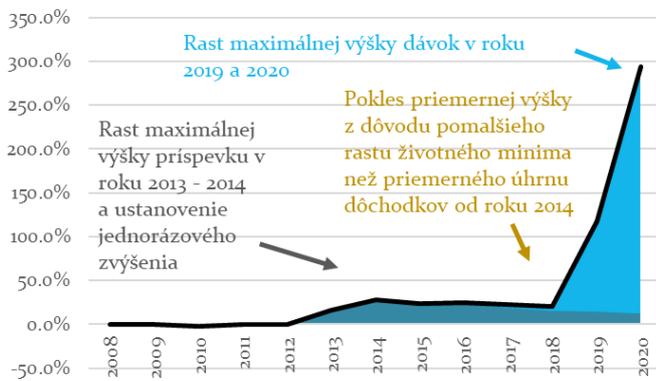

Odhad počtu poberateľov, v tisícoch

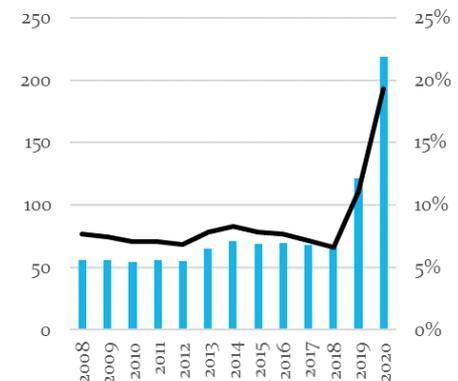

Podiel na počte vyplatených systém. dôchodkov k 31.12.

Rast priemernej výšky dávky

Priemerná výška dávky, v eurách

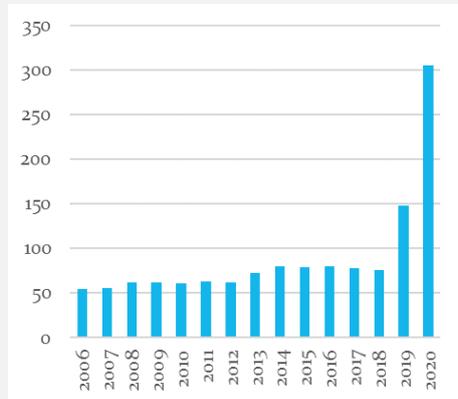

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

2013 a 2014: Zvýšenie maximálneho príspevku
2019: Zvýšenie maximálneho príspevku

Projekcia a prognóza súčasťou projekcie starobných dôchodkov v modeli SLOPEM

Poznámka: Údaje za december. Použitý je odhad počtu vyplatených vianočných príspevkov na základe vypočítaného úhrnu systémových dávok dôchodkového poistenia. Počet vyplatených systémových dávok podľa mikrodát Sociálnej poisťovne. Odhad počtu neprihliada na dôchodky vyplácané SP pre poberateľov výsledkových dôchodkov, dôchodky vyplatené poberateľom s bydliskom mimo SR a vyplatené sociálne dôchodky.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Minimálny dôchodok

Ide o štátom hradenú dávku, ktorá starobným dôchodcom a invalidným dôchodcom, ktorí dovŕšili dôchodkový vek a dosiahli stanovené obdobie dôchodkového poistenia garantuje minimálnu výšku dôchodku. Dávka má formu doplatku k existujúcim dôchodkom, tak aby ich suma dosiahla výšku minimálneho dôchodku.

Dôležité míľniky vývoja dávky

2015 **Minimálny dôchodok ustanovený zákonom č. 140/2015 Z.z.** Na zvýšenie dôchodku na sumu minimálneho dôchodku mohli mať nárok len poberatelia starobného alebo invalidného dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku. Suma minimálneho dôchodku pre poberateľov starobného dôchodku, ktorí boli sporitelia v II. pilieri bola krátená podobne ako suma starobného dôchodku. **Doplatok sa mohol vyplatiť ak poistenec dosiahol 30 rokov kvalifikovaného obdobia dôchodkového poistenia.** Započítavalo sa obdobie, za ktorý poistenec dosiahol OMB aspoň 0,241. Okrem toho sa započítalo obdobie získané do roku 1993, obdobie získané v cudzine a prirátané obdobie pri určovaní sumy invalidného dôchodku a ďalšie obdobia. **K zvýšeniu došlo ak úhrn dôchodkových dávok²² nedosiahol výšku minimálneho dôchodku.**

Výška minimálneho dôchodku pri dosiahnutí 30 rokov kvalifikovaného obdobia bola v hodnote 136% sumy životného minima pre jednu plnoletú osobu platnej k 1. januáru. Za každý ďalší dosiahnutý rok sa zvýšila o 2 percentuálne body, za každý ďalší dosiahnutý rok po získaní 39 rokov obdobia sa zvýšila o 3 percentuálne body.

2019 **Zákon č. 382/2019 Z.z.** určil výšku minimálneho dôchodku pri dosiahnutí 30 rokov obdobia ako 33% priemernej mzdy v kalendárnom roku t-2. **Zákon č. 467/2019 Z.z.** odstránil podmienku minimálnej výšky OMB pre započítanie obdobia. Účinnosť zákonov bola od 1. januára 2020.

2020 **Zákon č. 372/2020 Z.z.** s účinnosťou od 1. januára 2020 zrušil mechanizmus zvyšovania minimálneho dôchodku. De facto došlo k zafixovaniu nominálnej výšky minimálneho dôchodku na úrovni roka 2020. Znovu ustanovená podmienka minimálnej výšky OMB pre započítanie obdobia.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Do roku 2019 bol rozhodujúcim faktorom pre vývoj výdavkov na minimálne dôchodky vývoj počtu poberateľov. Od roku 2016 do 2018 počet poberateľov klesal z dôvodu pomalšieho rastu životného minima oproti valorizácii dôchodkov. Z toho dôvodu dôchodkové príjmy časti poberateľov minimálneho dôchodku presiahli výšku minimálneho dôchodku a doplatok im nebol vyplatený. V roku 2020 došlo k zvýšeniu minimálneho dôchodku, čím sa rozšíril okruh osôb, ktoré splnili podmienku na poberanie doplatku.

Priemerná výška doplatku od roku 2016 do 2018 klesla tiež z dôvodu vyššej valorizácie dôchodkov oproti rastu životného minima. Dôležité je upozorniť na nekonzistenciu údajov mikrodát a dôchodkovej ročenky SP, čoho dôsledkom je nadhodnotenie priemerných výdavkov v roku 2015 a 2016. Vyššie uvedený pokles je však prítomný bez ohľadu na použitý zdroj údajov

²² Vrátane vdovského, vdoveckého, sirotského dôchodku, ďalej dôchodkov z výsluhového zabezpečenia a dôchodkov z cudziny. Podmienka bola uplatniť si nárok na všetky dôchodkové dávky, na ktoré poistencovi vznikol nárok.

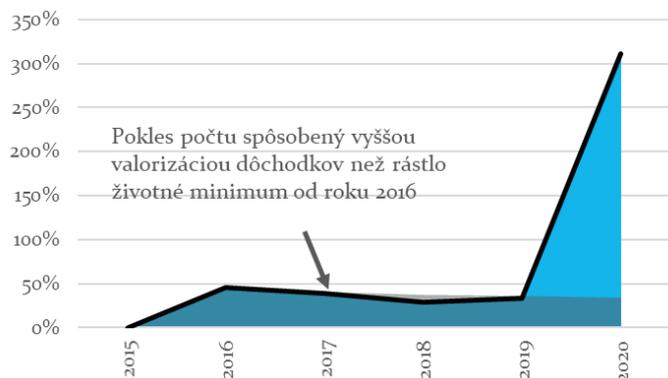
o výdavkoch na doplatky. V roku 2020 došlo k prudkému rastu priemernej výšky dávky v dôsledku legislatívnej zmeny.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

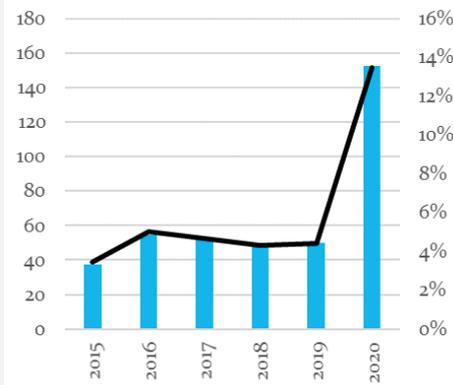
Projekcia vývoja výdavkov na minimálne dôchodky je súčasť projekcie výdavkov na starobné dôchodky v modeli SLOPEM, pričom zahŕňa predpoklady o vývoji demografie a makroekonomických faktorov.

Minimálny dôchodok vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

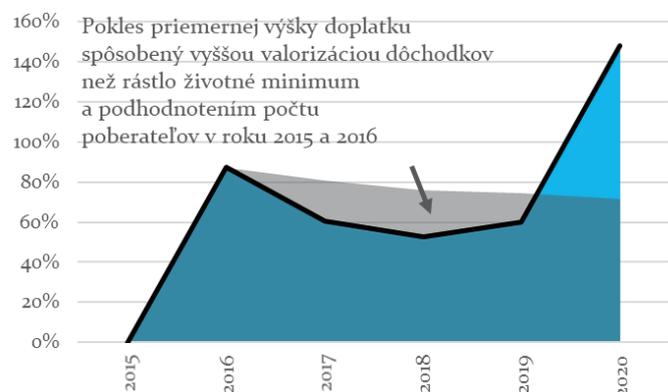

Odhad počtu poberateľov, v tisícoch

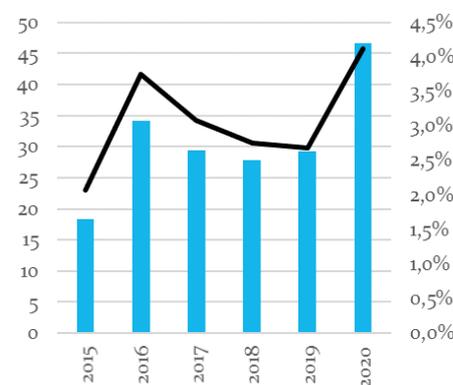

Podiel na počte osôb v dôchodkovom veku

Rast priemernej výšky dávky

Priemerná výška doplatku, v eurách

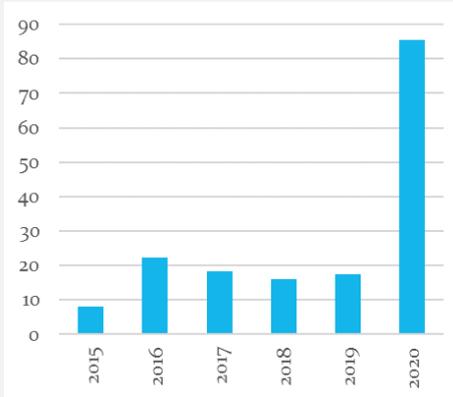

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

2015: Ustanovenie minimálneho dôchodku
2020: Naviazanie výšky na priemernú mzdu a následné zmrazenie minimálnych dôchodkov

Projekcia a prognóza súčasťou projekcie starobných dôchodkov v modeli SLOPEM

Poznámka: Priemerný počet v roku 2015 za november a december. Počet vyplatených doplatkov bol v roku 2015 a 2016 pravdepodobne vyšší než ukazujú údaje v mikrodátach SP. Z toho dôvodu sú priemerné doplatky v roku 2015 a 2016 nadhodnotené a ich príspevok k vývoju výdavkov je nižší než zobrazuje graf.

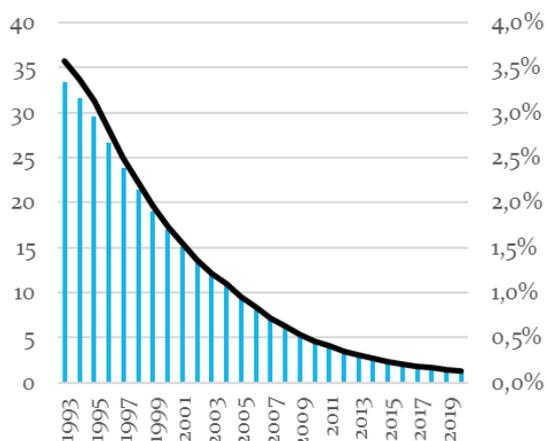
Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Iné dávky dôchodkového systému

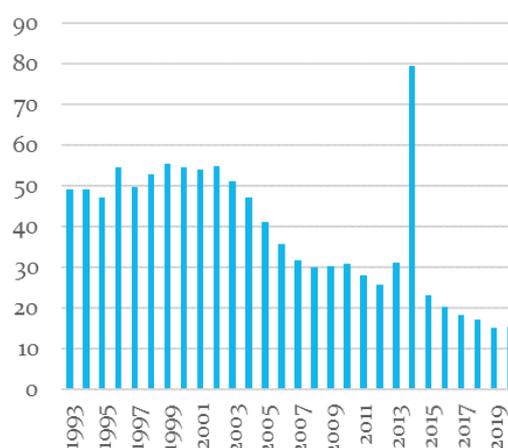
Dôchodkový systém zahŕňa aj iné nesystémové dávky a príplatky k dôchodkom. Väčšina týchto dávok zanikla po reforme v roku 2004, avšak dovtedy priznané dávky sa vyplácajú dodnes. Niektoré vznikli až po reforme. Analýza týchto dávok nie je súčasťou Správy o vývoji sociálneho systému, pre úplnosť ich aspoň spomenieme. Išlo o dávky: sociálny dôchodok určený invalidnej osobe alebo osobe vo veku nad 65 rokov, ak nemala zabezpečené životné potreby, ďalej dôchodok manželky, zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť, zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu, zvýšenie dôchodku pre účastníkov odboja, dôchodok za výsluhu rokov, príplatok k dôchodku politických väzňov a ďalšie dávky a príplatky. Od roku 2013 boli jednorazovo vyplácané prostriedky poberateľom výsluhových dôchodkov, ktorí síce získali obdobie dôchodkového poistenia, ale nespĺnili nárok na vznik starobného dôchodku. Na základe rozhodnutia Ústavného súdu museli byť tieto prostriedky aj tak vyplatené.

Výdavky na tieto dávky klesajú. Dôvodom je postupné umieranie ich poberateľov a nepriznávanie nových dôchodkov. Prudký jednorazový nárast v roku 2014 je z dôvodu spätného vyplatenia nárokov poberateľom výsluhových dôchodkov.

Obrázok 1 Mesačný počet vyplatených dávok (v tisícoch) a podiel na obyvateľstve v dôchodkovom veku (stredný stav)

Obrázok 2 Ročné výdavky na ostatné dávky dôchodkového systému, mil. eur

Poznámka: Mesačné počty zahŕňujú len sociálny dôchodok a dôchodok manželky. Nárast výdavkov v roku 1998 je z dôvodu zahrnutia zvýšenia dôchodku pre účastníkov odboja, tieto dávky však boli vyplácané aj pred rokom 1998.

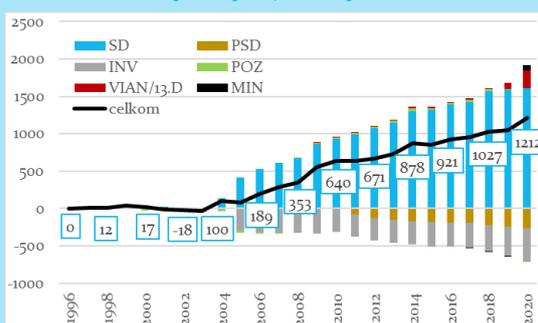
Zdroj: ročenka Sociálnej poisťovne, výpočty RRZ

Box 2: Skutočný vývoj výdavkov predbiehal vývoj implikovaný faktormi

Rozdiel medzi skutočným vývojom objemu výdavkov dávok dôchodkového systému a vývojom implikovaným identifikovanými faktormi popísanými v tejto prílohe znázorňuje **Obrázok 3**.

- Pred rokom 2004 je rozdiel medzi modelovanými a skutočnými výdavkami veľmi malý. Rýchlejší rast výdavkov na starobné dôchodky je v modeli kompenzovaný pomalším rastom pozostalostných dôchodkov.
- Od roku 2004 rástli výdavky vyšším tempom než indikujú identifikované faktory. K tomu prispelo vyššie tempo rastu počtu poberateľov starobného dôchodku než počtu osôb v dôchodkovom veku, vyššie novopriznávané starobné dôchodky po reforme v roku 2004 a ad-hoc valorizácie dôchodkov.
- V roku 2005 bola časť invalidných dôchodkov preklasifikovaných na starobné dôchodky.
- Od roku 2007 narastá vplyv legislatívnej zmeny vdoveckých dôchodkov, čo viedlo k vyššiemu rastu skutočných výdavkov oproti modelu.
- Naopak, od roku 2011 legislatívne zmeny v oblasti predčasného dôchodku spôsobili pokles počtu poberateľov a výdavkov tejto dávky. Pri invalidných dôchodkoch prispela k pomalšiemu rastu výdavkom podľa modelu aj zmena kompozície invalidných dôchodkov podľa miery poklesu pracovných schopností.
- Nárast váhy inflácie pri valorizácii dôchodkov od roku 2013 tiež prispieval k pomalšiemu rastu modelovaných výdavkov oproti skutočnému vývoju systémových dávok.
- V rokoch 2019 a 2020 zmeny v nesystémových dávkach výrazne navýšili skutočné výdavky oproti modelovaným.

Obrázok 3 Rozdiel medzi skutočným a modelovaným vývojom výdavkov*

* zložky stĺpca "Rozdiel" v Obrázku 64 v kapitole 3 hlavného textu (v mil. eur).

Zdroj: výpočty RRZ

Dávky nemocenského poistenia

Nemocenské

Dávka nemocenské sa poistencovi poskytuje vtedy, ak bol pre chorobu alebo úraz uznaný dočasne práceneschopným na výkon zárobkovej činnosti alebo mu bolo nariadené karanténne opatrenie alebo izolácia. Nárok na dávku má zamestnanec, povinne poistená SZČO, dobrovoľne poistená osoba a fyzická osoba, ktorej vznikla práceneschopnosť po zániku nemocenského poistenia v ochrannnej lehote.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1957** Do roku 2004 platil systém nemocenského poistenia podľa zákona č. 54/1956 Zb., podľa ktorého sa dávka nemocenské poskytovala už od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti. Za prvé tri dni sa poskytovala vo výške 70 % čistej mzdy, za ďalšie dni vo výške 90 % čistej mzdy. Maximálna denná výška dávky sa postupne navyšovala zo 180 Sk na 350 Sk.
- 2004** Od roku 2004 je v platnosti systém nemocenského poistenia podľa zákona 461/2003 Z.z., podľa ktorého sa dávka nemocenské poskytuje od 11. dňa dočasnej pracovnej neschopnosti vo výške 55 % vymeriavacieho základu, pričom vymeriavací základ bol pôvodne ohraničený 1,5-násobkom všeobecného vymeriavacieho základu. Zároveň sa poskytuje dávka nemocenské za prvých 10 dní pre zamestnancov, ktorým dočasná pracovná neschopnosť vznikla v ochrannnej lehote, zamestnancov ktorým zaniklo nemocenské poistenie v období dočasnej pracovnej neschopnosti, povinne nemocensky poistenej SZČO a dobrovoľne nemocensky poisteným osobám.
- 2010** V roku 2010 sa v záujme efektívneho a účelného vynakladania finančných prostriedkov pristúpilo ku skráteniu ochrannnej lehoty zo 42 na 7 kalendárnych dní.
- 2011** V roku 2011 boli sprísnené podmienky nároku na nemocenské dávky.
- 2014** Od roku 2014 je zamedzený súbeh povinného a dobrovoľného nemocenského poistenia.²³
- 2017** V roku 2017 sa zvýšil koeficient pri výpočte maximálneho vymeriavacieho základu z 1,5-násobku na 2-násobok všeobecného vymeriavacieho základu (t.j. priemernej mzdy spred dvoch rokov).
- 2020** V súvislosti s pandemiou COVID-19 bolo rozšírené poskytovanie dávky nemocenské aj v prípade nariadeného karanténneho opatrenia.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Do roku 2004 boli výdavky na nemocenské na úrovni okolo 250 mil. eur ročne. Dávka sa vyplácala podľa predchádzajúceho systému vo výške 70-90 % čistej mzdy, a to od 1. dňa dočasnej pracovnej neschopnosti. Po zavedení nového systému v roku 2004 prišlo k prudkému poklesu výdavkov. Po novom bola stanovená výška dávky nižšie, na 55 % hrubej mzdy. Okrem toho sa

²³ Podľa údajov Sociálnej poisťovne bola možnosť dobrovoľného nemocenského poistenia dlhodobo zneužívaná. Cieľom legislatívnej úpravy bolo zamedziť účelovému zvyšovaniu vymeriavacieho základu na určenie súm nemocenských dávok, napríklad pri plánovaných medicínskych zákrokoch vyžadujúcich si dočasnú pracovnú neschopnosť alebo dávky v nezamestnanosti, ak zamestnanec mal vedomosť o plánovanom ukončení pracovného vzťahu.

časť nákladov na riešenie dočasnej pracovnej neschopnosti presunula na zamestnávateľov, ktorí od roku 2004 preplácajú náhradu mzdy za prvých 10 dní. Výdavky štátu na dávku nemocenské preto poklesli, keďže sa preplácajú až od 11. dňa dočasnej pracovnej neschopnosti.

V analyzovanom období 2005-2020²⁴ vzrástli výdavky na dávku nemocenské z úrovne 114 mil. eur ročne na 580 mil. eur (o 410%). K rastu prispel väčšou mierou rast priemernej výšky dávky (vzrástla o 167 %), počet poberateľov vzrástol o 91 %. Dočasný nárast výdavkov nastal v roku 2020 v dôsledku pandémie nového koronavírusu, tzv. „pandemické nemocenské“ sa vypláca od prvého dňa v prípade nariadenej karantény alebo izolácie.

Vývoj počtu poberateľov dávky nemocenské je naviazaný na **vývoj zamestnanosti** v predchádzajúcom roku, keďže zárobkovo činné osoby majú povinnosť odvádzať poistné na nemocenské poistenie, z ktorého im vyplýva nárok na dávku nemocenské. Pri stabilnom percente práceneschopnosti²⁵ počet poberateľov dávky kopíruje vývoj zamestnanosti v predchádzajúcom roku (v predchádzajúcom roku pravdepodobne preto, lebo čerpanie PN je zväčša dlhodobé). Avšak v rokoch 2009 až 2012 bol rýchlejší rast počtu poberateľov sprevádzaný vyšším percentom práceneschopnosti. Jedným z identifikovaných faktorov za týmto vývojom je **počet narodených detí**. Vysvetľujeme si to tým, že počas tehotenstva nastávajúce matky vo väčšej miere čerpajú dávku nemocenské. Ostatný nárast počtu poberateľov nad rámec vývoja identifikovaných faktorov je **dôsledkom legislatívnych zásahov**. V tomto období sa zneužívala najmä možnosť dobrovoľného poistenia. V roku 2014 bol legislatívne zamedzený súbeh dobrovoľného poistenia s povinným, čo viedlo k následnému poklesu v počte poberateľov. V posledných rokoch sledujeme rast počtu poberateľov nad rámec rastu zamestnanosti. Vysvetlením by mohli byť údaje ŠÚSR, podľa ktorých od roku 2013 rastie rýchlejšie počet nemocensky poistených osôb.²⁶ K výraznému nárastu v počte poberateľov prispela pandémia v roku 2020.

Vývoj priemernej výšky dávky nemocenské sa odvíja od **výšky miezd**, keďže dávka sa počíta percentom z denného vymeriavacieho základu. Z celkového nárastu o 167 %, z dôvodu rastu miezd vzrástla priemerná výška dávky o 108 %. K zvyšnému nárastu prispeli **zmeny v legislatívnom nastavení systému**. V období 2009 až 2012 sa využívala možnosť súbehu dobrovoľného poistenia s povinným poistením k účelovému navýšeniu vymeriavacích základov pre výpočet výšky dávky. Podobne ako pri počte poberateľov, aj pri priemernej výške dávky sledujeme v posledných rokoch rast priemernej výšky nad rámec mzdového rastu. Za predpokladu, že dávku čerpajú vo väčšej miere nízko príjmoví, by jedným z možných vysvetlení mohla byť skutočnosť, že minimálna mzda rastie v posledných rokoch rýchlejšie ako priemerná mzda. Tento predpoklad potvrdzuje aj fakt, že legislatívne navýšenie maximálneho denného vymeriavacieho základu pre výpočet výšky dávky v roku 2017 nevedlo k výraznejšiemu navýšeniu priemernej výšky dávky.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na dávku nemocenské sme použili nasledovné predpoklady:

²⁴ Údaje o priemernom počte poberateľov sú k dispozícii od roku 2005, údaje o celkových výdavkoch od roku 1993.

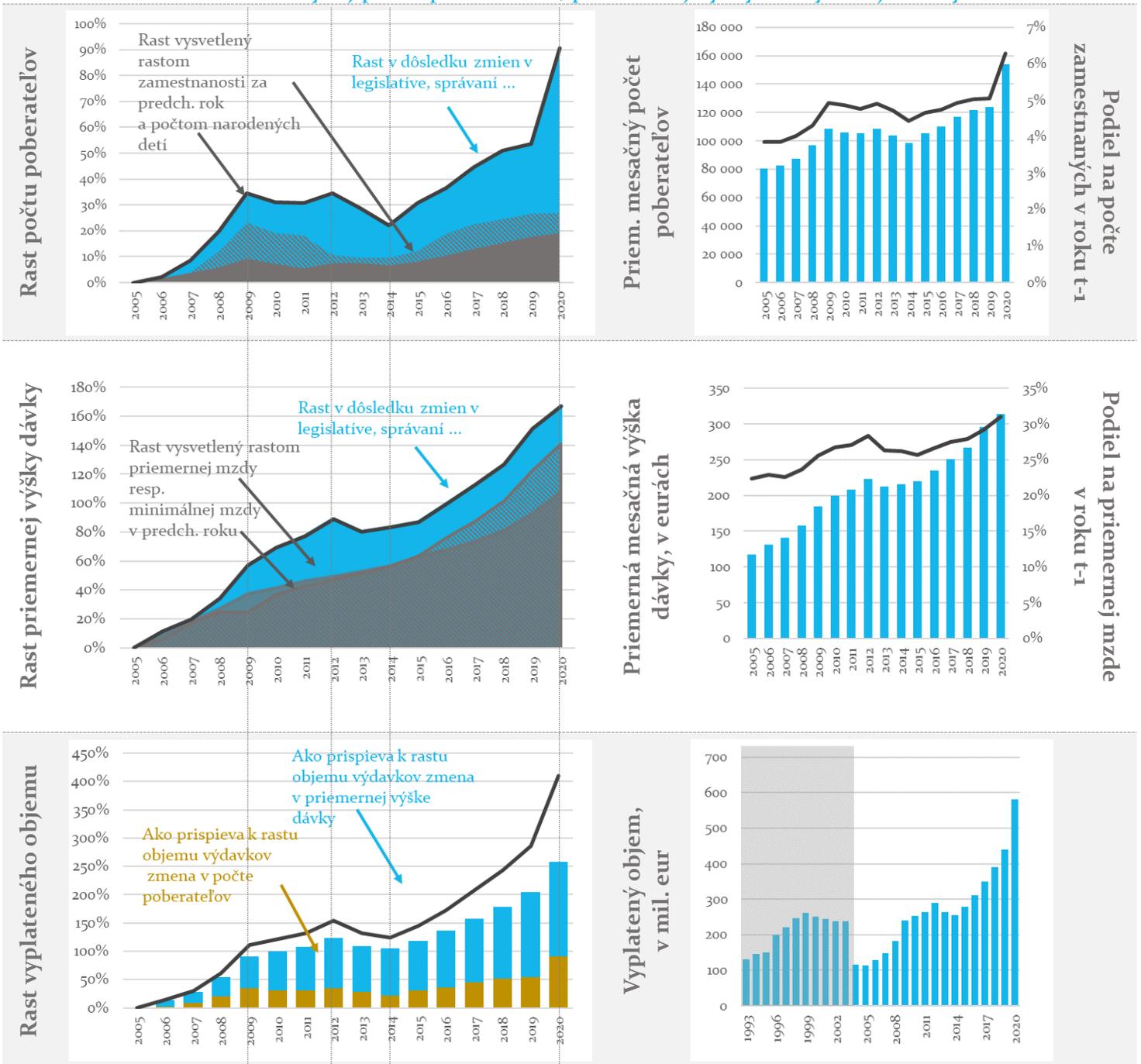
²⁵ Percento práceneschopnosti je definované ako podiel počtu práceneschopných osôb na počte nemocensky poistených.

²⁶ Údaje ŠÚSR o počte nemocensky poistených poukazujú na rýchlejší rast v porovnaní s rastom zamestnanosti. Analýza individuálnych údajov Sociálnej poisťovne to však nepotvrdzuje.

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast zamestnanosti v hospodárstve v predchádzajúcom roku a počet narodených detí.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve v predchádzajúcom roku.
- Zachovanie percenta práceneschopnosti na úrovni roku 2020 (očistenej od vplyvu pandémie).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.²⁷

²⁷ V prognóze zohľadňujeme dočasný vplyv pandemických opatrení v rokoch 2020 a 2021.

**Dávka nemocenské:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov**

2009 - 2012 2014 2020

Prognóza a projekcia

2009-2012: Využívanie systému – účelové zvyšovanie vymeriavacích základov.

2014: Zamedzenie súbehu dobrovoľného poistenia s povinným.

2020: Reakcia na pandémiu tzv. „pandemické“ nemocenské

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom zamestnanosti, počtom narodených detí a rastom miezd.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Ošetrovné

Dávka ošetrovné je poskytovaná poistencovi z dôvodu osobného a celodenného ošetrovania chorého dieťaťa. Dávka môže byť poskytovaná aj na ošetrovanie chorého príbuzného (napr. manžela/ky, rodiča).

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1957** Do roku 2004 platil systém nemocenského poistenia podľa zákona 54/1956 Z.z. o nemocenskom poistení zamestnancov, podľa ktorého sa dávka ošetrovné poskytovala maximálne za 7 pracovných dní. Za prvé tri dni sa poskytovala vo výške 70 % čistej mzdy, za ďalšie dni vo výške 90 % čistej mzdy. Maximálna denná výška dávky sa postupne navyšovala zo 180 Sk na 350 Sk.
- 2004** Od roku 2004 je v platnosti systém nemocenského poistenia podľa zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, podľa ktorého sa dávka ošetrovné poskytuje maximálne za 10 pracovných dní vo výške 55 % vymeriavacieho základu.
- 2011** Sprísnenie podmienky nároku na ošetrovné dobrovoľne nemocensky poistenej osoby splnením podmienky obdobia nemocenského poistenia najmenej 270 dní. Taktiež bola rozšírená podmienka nároku na ošetrovné, podľa ktorej je potrebné, aby poistenec ošetroval alebo opatroval dieťa, resp. inú zákonom ustanovenú osobu, osobne a celodenne.
- 2014** Zamedzenie súbehu dobrovoľného a povinného nemocenského poistenia.
- 2017** Zvýšenie koeficientu pri výpočte maximálneho vymeriavacieho základu z 1,5-násobku na 2-násobok všeobecného vymeriavacieho základu (t.j. priemernej mzdy spreď dvoch rokov).
- 2020** V súvislosti s pandémiou COVID-19 bola zavedená dávka „pandemické“ ošetrovné, na ktorú majú nárok rodičia, ktorí sa počas krízovej situácie súvisiacej so šírením ochorenia COVID-19 starajú o dieťa (prípadne o inú určenú kategóriu dospelých osôb).

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

V analyzovanom období 2005-2020²⁸ vzrástli výdavky na dávku ošetrovné z úrovne 5 mil. eur na 154 mil. eur (o 3 317 %). Skokový nárast výdavkov o 134 mil. eur nastal v roku 2020, keď boli z dôvodu pandémie zatvorené materské a základné školy. K rastu prispel väčšou mierou rast priemernej výšky dávky (vzrástla o 569 %), počet poberateľov vzrástol o 410 %.

Vývoj počtu poberateľov je naviazaný na vývoj **zamestnanosti**, keďže zárobkovo-činné osoby majú povinnosť odvádzať poistné na nemocenské poistenie z ktorého im vyplýva nárok na dávku. Taktiež predpokladáme, že na počet poberateľov má dlhodobu vplyv demografia. Ako vysvetľujúci faktor sa ukázal **očakávaný počet narodených detí**, podobne ako pri dávke nemocenské. Vysvetľujeme si to zvýšením čerpania OČR partnermi tehotných žien. Predpokladáme tiež, že väčšina opatrovaných osôb sú **deti vo veku 3-10 rokov**. Mimo týchto hlavných faktorov vývoja počtu poberateľov majú významný vplyv aj **legislatívne zásahy**. Rovnako ako u dávky nemocenské, aj počet poberateľov dávky ošetrovné mohol byť ovplyvnený možnosťou súbežného dobrovoľného a povinného poistenia. V roku 2014 zamedzenie súbehu dobrovoľného a povinného nemocenského poistenia viedlo k výraznému poklesu počtu

²⁸ Údaje o priemernom počte poberateľov sú k dispozícii od roku 2005, údaje o celkových výdavkoch od roku 1993.

poberateľov ošetrovného. V posledných rokoch sledujeme rast počtu poberateľov nad rámec identifikovaných faktorov. Vysvetlením by mohli byť údaje ŠÚSR, podľa ktorých od roku 2013 rastie rýchlejšie počet nemocensky poistených osôb.

Vývoj priemernej výšky dávky ošetrovné sa odvíja od **výšky miezd**, keďže dávka sa počíta percentom z vymeriavacieho základu. V období pred pandemiou sme videli, že z celkového nárastu o 182 %, vzrástla z dôvodu rastu miezd priemerná výška dávky o 90 %. K zvyšnému nárastu prispeli **zmeny v legislatívnom nastavení** systému. V období 2008 až 2012 sa využívala možnosť súbehu dobrovoľného poistenia s povinným poistením k účelovému navýšeniu vymeriavacích základov pre výpočet výšky dávky. V roku 2020 bolo umožnené čerpať dávku ošetrovné počas celého obdobia zatvorených základných a materských škôl namiesto štandardných desiatich dní. Podobne ako pri počte poberateľov, aj pri priemernej výške dávky sledujeme v posledných rokoch rast priemernej výšky nad rámec mzdového rastu. Za predpokladu, že dávku čerpajú vo väčšej miere nízkoprijemní, by jedným z možných vysvetlení mohla byť skutočnosť, že minimálna mzda rastie v posledných rokoch rýchlejšie ako priemerná mzda. Tento predpoklad potvrdzuje aj fakt, že legislatívne navýšenie maximálneho denného vymeriavacieho základu pre výpočet výšky dávky v roku 2017 nevedlo k výraznejšiemu navýšeniu priemernej výšky dávky.

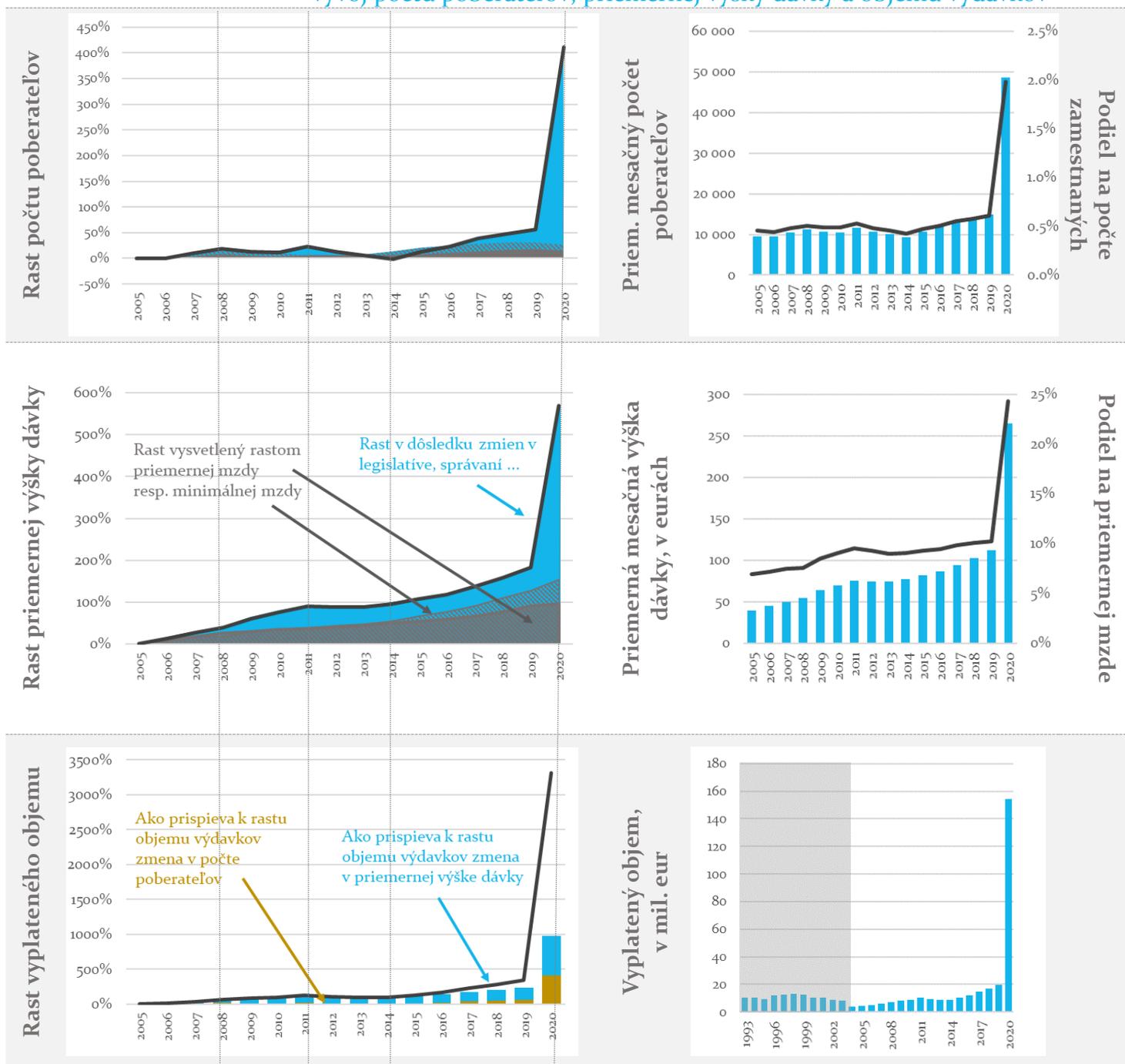
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na dávku ošetrovné sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast zamestnanosti v hospodárstve, počet detí vo veku 3 až 10 rokov a počet narodených detí v nasledujúcom roku.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve.
- Zachovanie percenta čerpania OČR na úrovni roku 2020 (očistenej od vplyvu pandémie).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.²⁹

²⁹ V prognóze zohľadňujeme novú legislatívnu úpravu platnú od apríla 2021. Zavádza sa nový druh nemocenskej dávky tzv. dlhodobé ošetrovné pre nemocensky poistené osoby, ktoré ošetrojú v domácom prostredí blízku osobu vyžadujúcu poskytovanie domácej alebo paliatívnej starostlivosti. Zároveň sa predlžuje maximálna doba poskytovania ošetrovného z 10 na 14 dní. Zohľadňujeme tiež dočasný vplyv pandemických opatrení v rokoch 2020 a 2021.

Dávka ošetrovné:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

2008-2011: Využívanie systému – účelové zvyšovanie vymeriavacích základov.
2014: Zamedzenie súbehu dobrovoľného poistenia s povinným.
2020: Zavedenie „pandemického“ ošetrovného.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom zamestnanosti, počtom narodených detí a rastom miezd.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Materské

Materské je dávka nemocenského poistenia, na ktorú má nárok poistenkyňa z dôvodu tehotenstva alebo starostlivosti o narodené dieťa.³⁰

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1957** Do roku 2004 platil systém nemocenského poistenia podľa zákona 54/1956 Z.z. o nemocenskom poistení zamestnancov, podľa ktorého sa peňažná pomoc v materstve poskytovala vo výške 90 % čistej mzdy počas 28 týždňov. Maximálna denná výška dávky sa postupne navyšovala z úrovne 5 eur v roku 1993 na 10 eur v roku 2003.
- 2004** Od roku 2004 je v platnosti systém nemocenského poistenia podľa zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, podľa ktorého sa dávka materské poskytovala vo výške 55 % vymeriavacieho základu za 34 týždňov.
- 2011** V roku 2011 legislatívna úprava predĺžila obdobie poberania dávky o 6 týždňov. Od roku 2011 legislatíva umožňuje čerpať dávku materské aj otcom.
- 2011, 2012, 2016 a 2017:** Postupne bola upravovaná výška materského z 55 % až na 75 % denného vymeriavacieho základu.
- 2017** V roku 2017 sa zvýšil aj koeficient pri výpočte maximálneho vymeriavacieho základu z 1,5-násobku na 2-násobok všeobecného vymeriavacieho základu (t.j. priemernej mzdy spred dvoch rokov).
- 2019** V roku 2019 sa jednoznačne ustanovila možnosť súbežného poberania materského otcom a matkou dieťaťa v rovnakom období. Podmienkou je, že každý z rodičov poskytuje starostlivosť inému dieťaťu.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

V analyzovanom období 2005-2020³¹ vzrástli výdavky na dávku materské z úrovne 39 mil. eur na 309 mil. eur (o 693 %). K rastu prispel väčšou mierou rast priemernej výšky dávky (vzrástla o 293 %), počet poberateľov vzrástol o 102 %.

Vývoj počtu poberateľov dávky materské sa vyvíja v súlade s **počtom narodených detí v danom roku**. Dôležitým faktorom je aj **rast zamestnanosti** v predchádzajúcom roku, keďže nárok na dávku materské vyplýva z predchádzajúceho prispievania do systému nemocenského poistenia. Z celkového nárastu o 102 %, z dôvodu vyššie identifikovaných faktorov vzrástol počet poberateľov dávky len o 27 %. K zvyšnému nárastu prispeli **zmeny v legislatívnom nastavení systému**. Podobne ako aj u iných dávok nemocenského poistenia, aj u materského vidno vplyv využívania dobrovoľného pripoistenia sa v období 2010 až 2012. Okrem toho, v rokoch 2011 a 2012 vzrástol počet poberateľov dávky aj v dôsledku legislatívnej úpravy predlžujúcej obdobie poberania dávky (čiastočne sa vplyv prejavil v roku 2011, v plnej miere v roku 2012). Nad rámec identifikovaných faktorov vývoja rastie počet poberateľov aj z dôvodu poberanie dávky otcami. Od zavedenia politiky v roku 2011 sa počet otcov na materskej každý rok v priemere zdvojnásobil. Z dôvodu čerpania materského aj otcami prekročil v roku 2019 podiel poberateľov dávky na novonarodené dieťa hodnotu 1,2.

³⁰ Prípadne iný poistenec z dôvodu prevzatia starostlivosti o dieťa do troch rokov jeho veku.

³¹ Údaje o priemernom počte poberateľov sú k dispozícii od roku 2005, údaje o celkových výdavkoch od roku 1993.

Vývoj priemernej výšky dávky sa odvíja od **rastu miezd**, keďže výška dávky sa počíta percentom z vymeriavacieho základu. Z celkového nárastu o 293 %, z dôvodu rastu miezd vzrástla priemerná výška dávky o 97 %. K zvyšnému nárastu prispeli zmeny v legislatívnom nastavení systému. V období 2010 až 2012 sa využívala možnosť súbehu dobrovoľného poistenia s povinným poistením k účelovému navýšeniu vymeriavacích základov pre výpočet výšky dávky. V rokoch 2011, 2012, 2016 a 2017 bol postupne zvyšovaný koeficient pri výpočte sumy dávky materského z úrovne 55 % na 75 % vymeriavacieho základu. K navýšeniu priemernej výšky prispelo aj čerpanie dávky otcami, ktorých vymeriavací základ je v priemere vyšší ako u žien. Ani u dávky materské nemá na výšku dávky výraznejší vplyv legislatívna úprava maximálneho denného vymeriavacieho základu pre výpočet výšky dávky v roku 2017.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

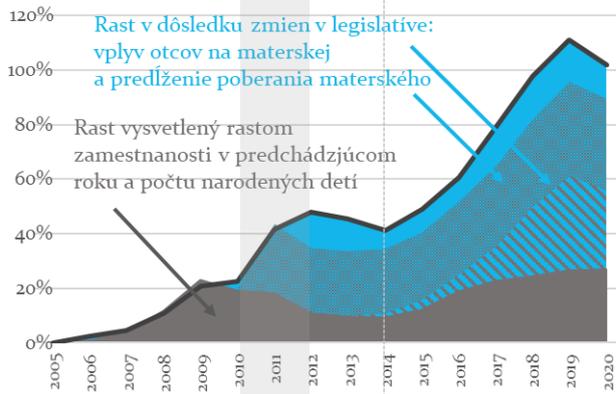
Pri našej projekcii vývoja výdavkov na dávku materské sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast zamestnanosti v hospodárstve v predchádzajúcom roku a rast počtu narodených detí.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve.
- Zachovanie podielu otcov čerpajúcich dávku materské na úrovni roku 2020.³²
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

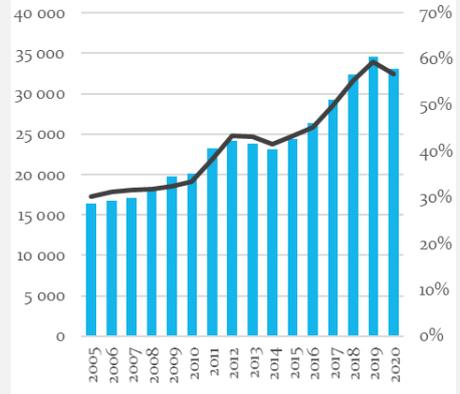
³² V roku 2020 poklesol počet poberateľov dávky materské, pravdepodobne poklesol aj podiel otcov čerpajúcich dávku.

Dávka materské: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

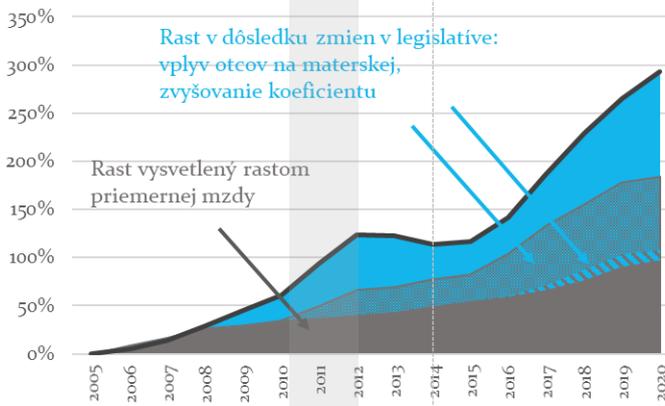

Priem. mesačný počet poberateľov

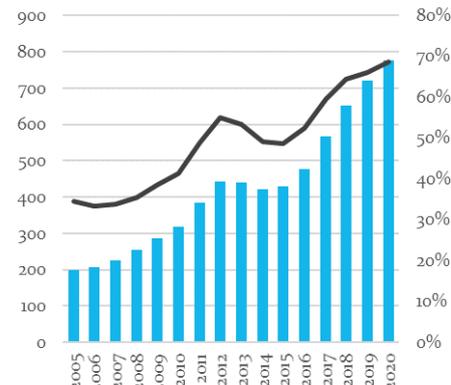

Podiel na počte narodených detí

Rast priemernej výšky dávky

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

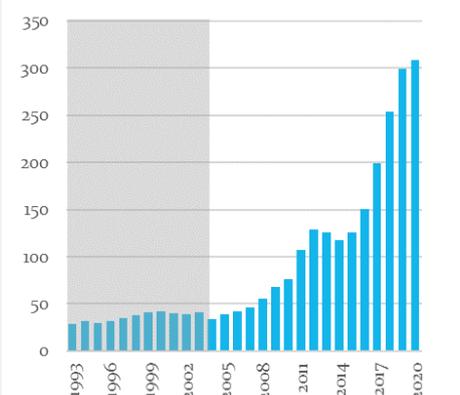

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2010–2012 2014

Prognóza a projekcia

2010–2012: Využívanie systému – účelové zvyšovanie vymeriavacích základov
2011: predĺženie obdobia poberania dávky
2011, 2012, 2016 a 2017: Zvýšenie sumy materského
2014: Zamedzenie súbehu dobrovoľného poistenia s povinným.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom zamestnanosti, počtom narodených detí a rastom miezd.

Poznámka: Vplyv otcov je odhadnutý na individuálnych údajoch Sociálnej poisťovne.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Vyrovnávacia dávka

Vyrovnávacia dávka sa poskytuje nemocensky poistenej zamestnankyni, ak je z dôvodu tehotenstva alebo materstva do konca deviateho mesiaca po pôrode preradená na inú prácu a dosahuje bez svojho zavinenia nižší príjem ako pred preradením.³³ Dávka je svojim charakterom špecifická – závisí od charakteru vykonávanej práce a od zdravotného stavu poistenkyne.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1957** Do roku 2004 platil systém nemocenského poistenia podľa zákona 54/1956 Z.z. o nemocenskom poistení zamestnancov.
- 2004** Od roku 2004 je v platnosti systém nemocenského poistenia podľa zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, podľa ktorého sa vyrovnávacia dávka poskytovala vo výške 55 % vymeriavacieho základu.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

V analyzovanom období 2005-2020³⁴ vzrástli výdavky na vyrovnávaciu dávku z úrovne 31 tisíc eur na 62 tisíc eur (o 100 %). K rastu výdavkov prispel výlučne rast priemernej výšky dávky (vzrástla o 283 %). Naopak, zmena v počte poberateľov pôsobila na vývoj výdavkov na vyrovnávaciu dávku opačným smerom (pokles o 48 %).

Vývoj počtu poberateľov vyrovnávacej dávky by mal byť naviazaný na demografický vývoj – **počet narodených detí**. Zároveň sme ako vysvetľujúci faktor identifikovali očakávanú **nezamestnanosť žien**. Vysvetľujeme si to tým, že v období zvýšeného napätia na trhu práce sa vo väčšej miere využíva možnosť preradenia na pozíciu s nižším zárobkom. Do roku 2012 vývoj počtu poberateľov vyrovnávacej dávky zodpovedá vývoju identifikovaných faktorov. Od roku 2012 k nižšiemu čerpaniu dávky prispelo **legislatívne nastavenie systému**. Častejšie využívanie čerpania dočasnej pracovnej neschopnosti dobrovoľne nemocensky poistených osôb v rokoch 2012 a 2013 viedlo k poklesu poberateľov vyrovnávacej dávky v prospech nemocenského. V tomto období výrazne klesol podiel počtu narodených detí a počtu poberateľiek vyrovnávacej dávky. Po legislatívnej zmene platnej od roku 2014 sa počet poberateľov vyrovnávacej dávky podstatne zvýšil. Vývoj v posledných rokoch bol charakteristický výrazným znižovaním nezamestnanosti až na historické minimá. Počet poberateľov vyrovnávacej dávky nezohľadňuje pokles nezamestnanosti v plnej miere, váha tohto faktora je v tomto období nižšia.

Vývoj priemernej výšky dávky je naviazaný na **rast miezd**, keďže dávka sa počíta percentom z rozdielu medzi pôvodným mesačným vymeriavacím základom a novým vymeriavacím základom po preradení na inú prácu. V roku 2017 vzrástla priemerná výška dávky v dôsledku zvýšenia maximálnej výšky dávky (z 1,5 na 2-násobok všeobecného vymeriavacieho základu).

Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na vyrovnávaciu dávku sme použili nasledovné predpoklady:

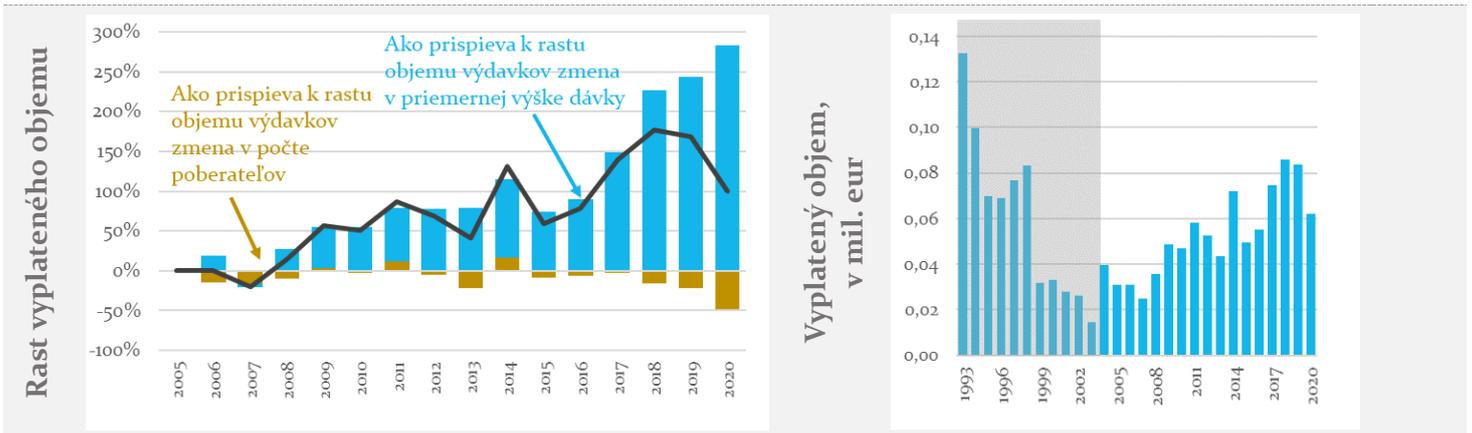
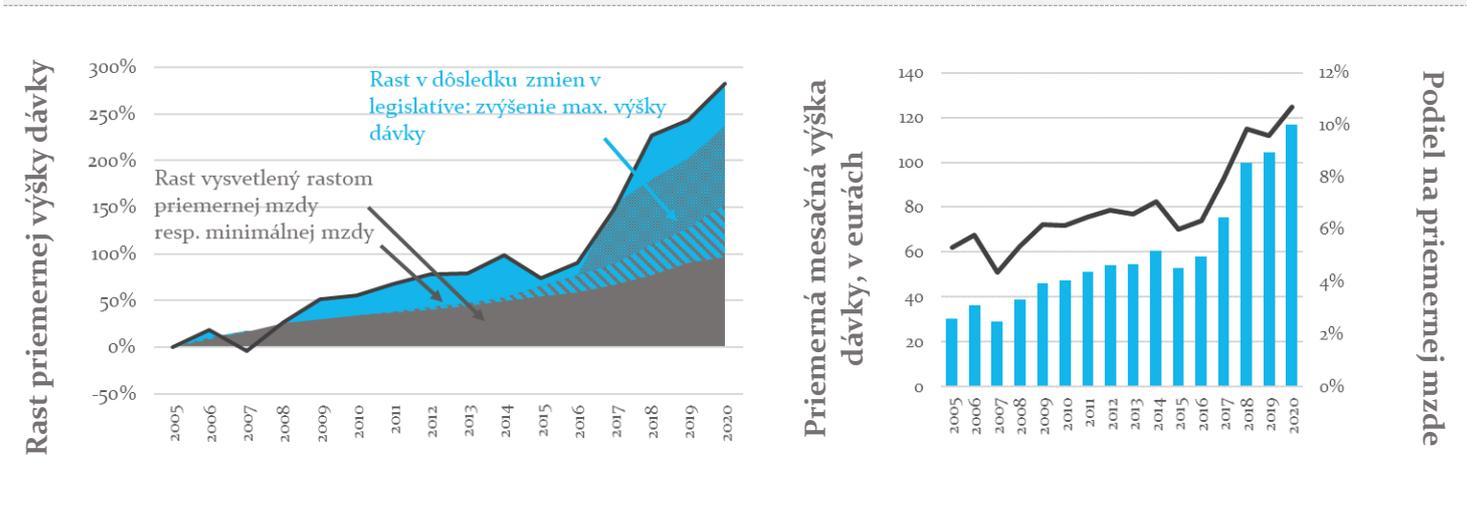
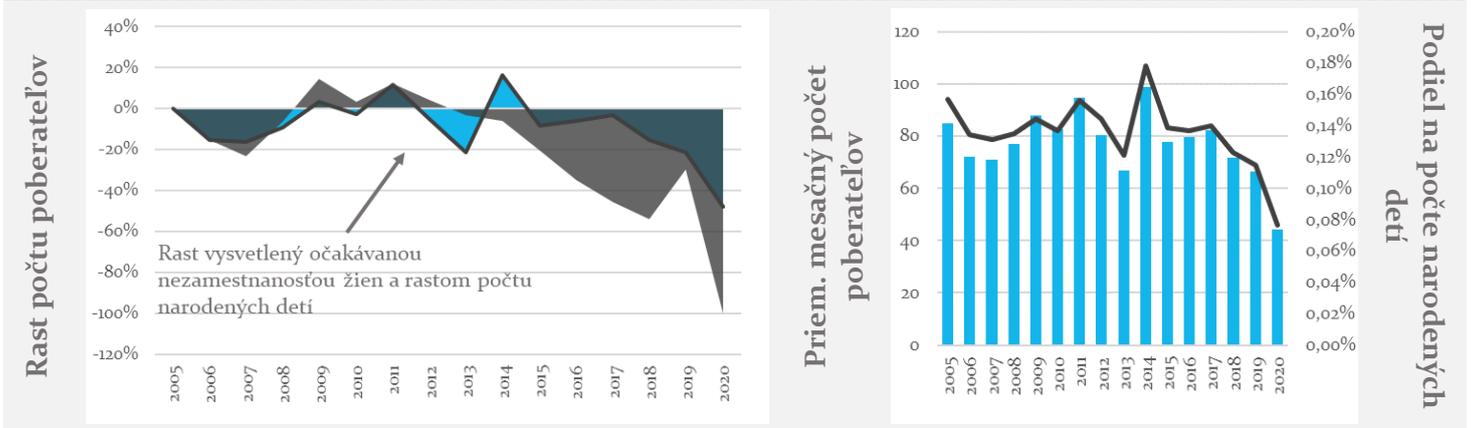
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu narodených detí a očakávaná nezamestnanosť.

³³ Z dôvodu, že práca ktorú predtým vykonávala, je zakázaná tehotným ženám alebo jej zdravotný stav neumožňuje vykonávať doterajšiu prácu.

³⁴ Údaje o priemernom počte poberateľov sú k dispozícii od roku 2005, o celkových výdavkoch od roku 1993.

- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

Vyrovňavacia dávka: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Bez legislatívnych úprav.

Prognóza a projekcia

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti, počtom narodených detí a rastom miezd.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Dávky úrazového poistenia

Úlohou dávok úrazového poistenia je kompenzovať zhoršenie sociálnej situácie zamestnanca v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania. Z tohto pohľadu môžeme dávky rozdeliť do troch okruhov. Prvý okruh tvoria dávky, ktoré sa poskytujú v prípade, ak v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania nastane dočasná pracovná neschopnosť (napr. úrazový príplatok). Druhý okruh tvoria dávky, ktoré sa poskytujú v prípade, ak v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania nastane pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť (napr. úrazová renta). A tretí okruh tvoria dávky, ktoré sa poskytujú v prípade, ak v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania nastane smrť zamestnanca (napr. náhrada nákladov spojených s pohrebom). Z uvedeného vyplýva, že niektoré **úrazové dávky majú v zásade nadstavbový charakter k nemocenským dávkam** (nemocenské) alebo **k dôchodkovým dávkam** (invalidný dôchodok, vdovský dôchodok), čo sa premieta aj do podmienok nároku na tieto úrazové dávky alebo na ich výplatu a na určovanie ich sumy.

Výška dávok sa odvíja od denného vymeriavacieho základu v prípade úrazového príplatku, úrazovej renty, jednorazového vyrovnania, jednorazového odškodnenia, rehabilitačného a rekvalifikačného. Pri dávkach náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia, náhrada nákladov spojených s liečením ako aj náhrada nákladov spojených s pohrebom sa poskytuje náhrada, ktorej výška nie je viazaná na denný vymeriavací základ, ale je obmedzená zákonom stanoveným maximom. Výška dávok sa každoročne valorizuje (mechanizmus valorizácie sa v čase mení). Pri úrazovej rente a pozostalostnej úrazovej rente sa valorizuje samotná výška dávky. Pri dávkach, ktorých výška je obmedzená maximálnou sumou, sa valorizuje maximálna suma.

	Výška dávky	Valorizácia dávky
Úrazový príplatok - nadstavba k nemoc. dávke	% DVZ*	-
Úrazová renta - nadstavba k invalid. dôchodku	% DVZ	valorizácia výšky
Jednorazové vyrovnanie	% DVZ	-
Pozostalostná úrazová renta - nadstavba k výživnému	výška výživného	valorizácia výšky
Jednorazové odškodnenie	% DVZ, stanovený strop	valorizácia max. sumy
Pracovná rehabilitácia (vecná dávka) a rehabilitačné	DVZ	-
Rekvalifikácia (vecná dávka) a rekvalifikačné	DVZ	-
Náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia	výška obmedzená zákonom	valorizácia max. sumy
Náhrada nákladov spojených s liečením	výška obmedzená zákonom	valorizácia max. sumy
Náhrada nákladov spojených s pohrebom	výška obmedzená zákonom	valorizácia max. sumy

* DVZ - denný vymeriavací základ

Dôležité míľniky úrazového poistenia

1966 Od roku 1966 bol podľa Zákonníka práce (65/1965 Z.z.) zodpovedný za škody spôsobené zamestnancom pracovným úrazom alebo chorobou z povolania zamestnávateľ. Zamestnancovi patrila náhrada za stratu na zárobku, bolesť a sťaženie spoločenského postavenia, náklady na liečenie a vecnú škodu.

- 1993** V roku 1993 bolo zavedené zákonné poistenie zamestnávateľa pre prípad jeho zodpovednosti za pracovné úrazy a choroby z povolania v zmysle vyhl. č. 280/1993 Z.z. Zamestnávateľ odvádza mesačné platby poistného, ktorých výška závisela od odvetvia v ktorom pôsobil, a poisťovňa prebrala jeho záväzky za náhradu škody.
- 2004** Zavedením úrazového poistenia podľa zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení sa úrazové poistenie stalo povinným poistením zamestnávateľa v Sociálnej poisťovni.

Detailnejšie sa venujeme analýze objemovo najvýznamnejších dávok – úrazovému príplatku, úrazovej rente a náhrade za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia, ktoré spolu tvoria 97 % výdavkov na úrazové dávky.

Úrazový príplatok

Úrazový príplatok sa poskytuje počas trvania dočasnej pracovnej neschopnosti v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania. Nárok na úrazový príplatok vzniká od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1966** Od roku 1966 bola podľa Zákonníka práce (65/1965 Z.z.) alternatívou úrazového príplatku náhrada za stratu zárobku po dobu práceneschopnosti. Jej výška bola stanovená ako rozdiel medzi priemerným príjmom pracovníka a výškou nemocenského.
- 2004** Zavedenie úrazového príplatku podľa zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení. Za prvé tri dni sa poskytuje vo výške 55 % VMZ, od štvrtého dňa vo výške 25 %.
- 2020** Novelou zákona (330/2020 Z.z.) bol rozšírený nárok na úrazový príplatok počas trvania krízovej situácie z dôvodu pandémie. Nárok na úrazový príplatok majú osoby, ktoré sa nakazili ochorením COVID-19 na pracovisku.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

V analyzovanom období 2005-2020 vzrástli výdavky na úrazový príplatok z 2,7 na 5,3 mil. eur (nárast o 98 %). K rastu výdavkov prispel výlučne rast priemernej výšky dávky (nárast o 136 %). Zmena v počte poberateľov pôsobila na vývoj výdavkov opačným smerom (pokles o 16 %).

Vývoj počtu poberateľov úrazového príplatku je naviazaný na vývoj zamestnanosti, keďže nárok na dávku môže vzniknúť len osobám, za ktoré platí zamestnávateľ poistné na úrazové poistenie. Ďalším faktorom ovplyvňujúcim vývoj počtu poberateľov je percento pracovných úrazov a chorôb z povolania. Do roku 2010 klesal podiel počtu poberateľov úrazového príplatku na počte zamestnaných, odvtedy je podiel stabilnejší.

Vývoj priemernej výšky dávky je naviazaný na **rast miezd**, keďže dávka je určená percentom z denného vymeriavacieho základu. Podiel priemernej mesačnej výšky vyplateného úrazového príplatku na priemernej mzde má na analyzovanom horizonte stúpajúci trend. Podobne ako pri dávkach nemocenské a ošetrovné, aj pri raste priemernej výšky úrazového príplatku môže zohrávať rolu rýchlejšia rast minimálnej mzdy.

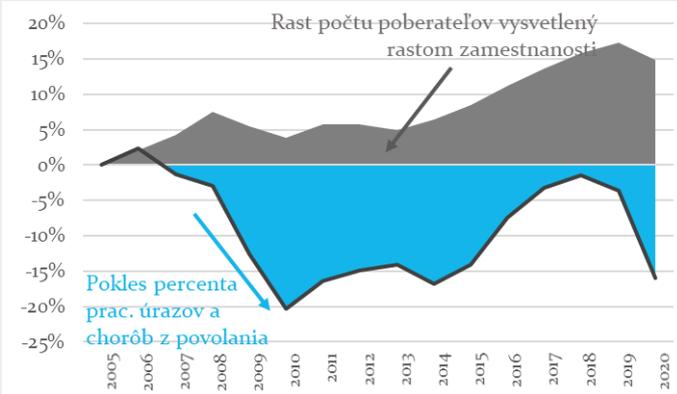
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na úrazový príplatok sme použili nasledovné predpoklady:

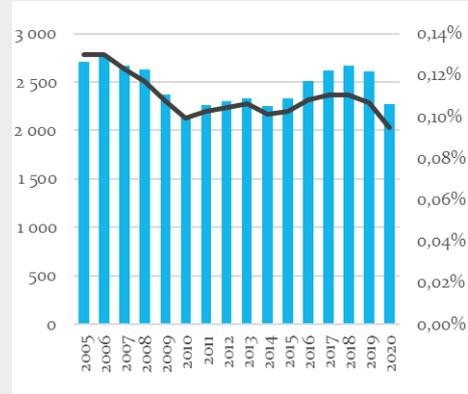
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast zamestnanosti.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020, zachovanie percenta pracovných úrazov a chorôb z povolania na počte zamestnaných.

Úrazový príplatok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

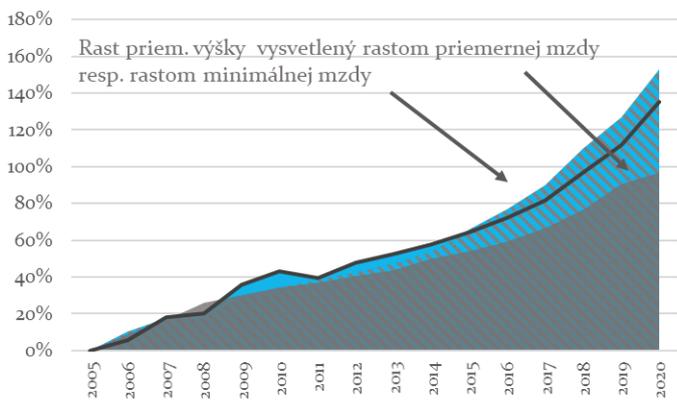

Priem. mesačný počet poberateľov

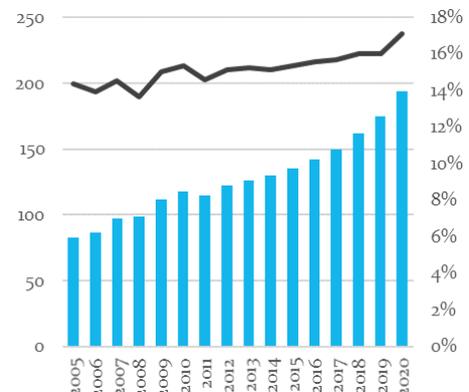

Podiel na počte zamestnaných

Rast priemernej výšky dávky

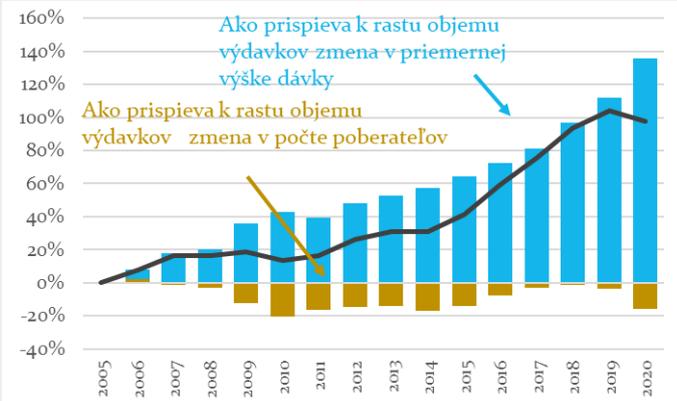

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

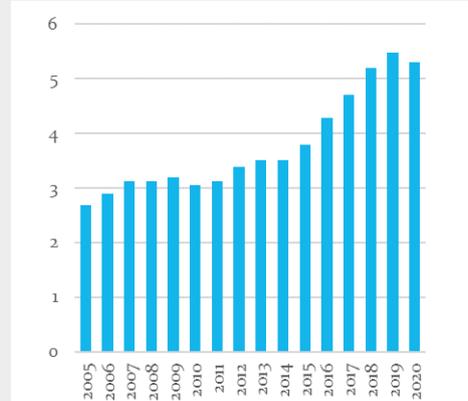

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Výplatený objem, v mil. eur

Bez legislatívnych úprav

Prognóza a projekcia

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom zamestnanosti a rastom priemernej mzdy.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Úrazová renta

Úrazová renta je pravidelnou peňažnou dávkou úrazového poistenia, ktorá má poškodenému zmierniť pokles zárobku v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania. Nárok na ňu vzniká poškodenému, ak je jeho pokles pracovnej schopnosti v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania viac ako 40 % a nedovršil dôchodkový vek alebo mu nebol priznaný predčasný starobný dôchodok. Ak sa poškodenému vypláca invalidný dôchodok, suma úrazovej renty sa znižuje o sumu vyplácaného dôchodku.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1966** Od roku 1966 bola podľa Zákonníka práce (65/1965 Z.z.) alternatívou úrazovej renty náhrada za stratu príjmu po skončení práceneschopnosti.
- 2004** Od roku 2004 je zavedená do legislatívy úrazová renta na základe zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení.
- 2009** V roku 2009 sa zmenil termín valorizácie z 1. júla na 1. január. S účinnosťou od 1. januára 2009 sa úrazová renta vypláca vo výške dvojnásobku sumy, vyplácanej k 31. decembru 2008, t.j. v plnej výške.
- 2013** Do roku 2013 sa dávka zvyšovala percentom zvýšenia dôchodkovej dávky. Od roku 2013 sa percento zvýšenia úrazovej dávky ustanovuje opatrením MPSVaR podľa vývoja rastu spotrebiteľských cien a priemernej mesačnej mzdy, pričom sa postupne zvyšovala váha inflácie z 50 % v roku 2013 na 90 % v roku 2017.
- 2018** Od roku 2018 sa výška dávky valorizuje o infláciu.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

V analyzovanom období 2005-2020 vzrástli výdavky na úrazovú rentu o 186 %. V roku 2015 boli výdavky na úrovni 10 mil. eur, postupne rástli a v roku 2020 presiahli 28 mil. eur. K tomuto rastu prispel rast počtu poberateľov (o 74 %), ale aj rast priemernej výšky dávky (o 64 %).

Vývoj počtu poberateľov úrazovej renty je naviazaný na vývoj počtu poberateľov invalidných dôchodkov. Nárok na dávku vzniká poškodenému, ak je jeho pokles pracovnej schopnosti v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania viac ako 40 %. Rovnakú podmienku musí spĺňať aj poberateľ invalidného dôchodku. Do roku 2009 mierne rástol podiel priemerného mesačného počtu poberateľov úrazovej renty na počte invalidných dôchodcov. Od roku 2009 bol tento podiel stabilný na úrovni 2,9 %, od roku 2018 dosahuje 3 %.

Vývoj priemernej výšky dávky je v súčasnosti naviazaný na **rast miezd** a na **infláciu**. Dôvodom je, že novopriznané dávky sa určujú percentom z denného vymeriavacieho základu a dávky priznané v predchádzajúcom období sa od roku 2018 valorizujú o infláciu. Rast priemernej výšky dávky ovplyvnili zmeny vo valorizácii. Pôvodne sa úrazová dávka zvyšovala percentom zvýšenia dôchodkovej dávky. Od roku 2013 opatrením MPSVaR podľa vývoja rastu spotrebiteľských cien a priemernej mesačnej mzdy, pričom sa každým rokom o 10 p.b. zvyšovala váha inflácie z 50 % až sa od roku 2018 prešlo čisto na valorizáciu o infláciu. Toto malo vplyv na pokles podielu priemernej výšky dávky na priemernej mzde. Okrem toho, na vývoj priemernej výšky má vplyv aj výška invalidného dôchodku, ktorá sa v prípade súčasného poberania s úrazovou rentou odpočítava.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

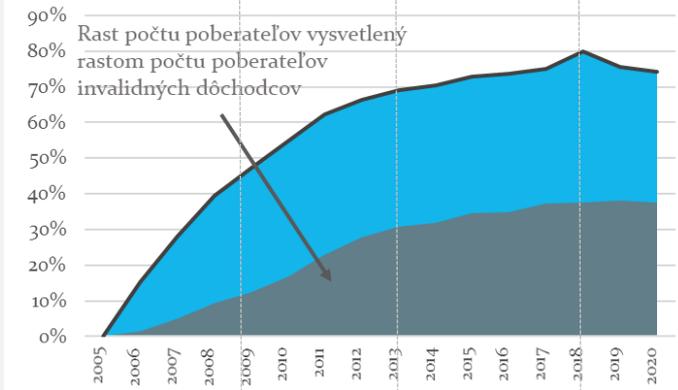
Pri našej projekcii vývoja výdavkov na úrazovej renty sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu poberateľov invalidného dôchodkov.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve a rast inflácie, s váhami v pomere 90 : 10.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

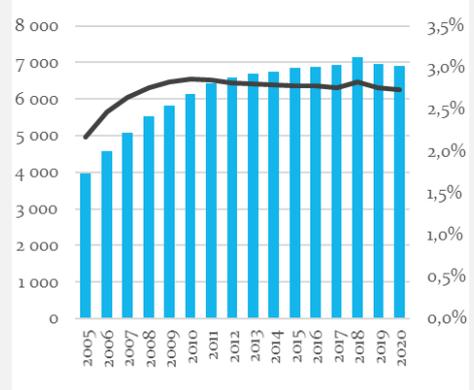
Úrazová renta:

vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

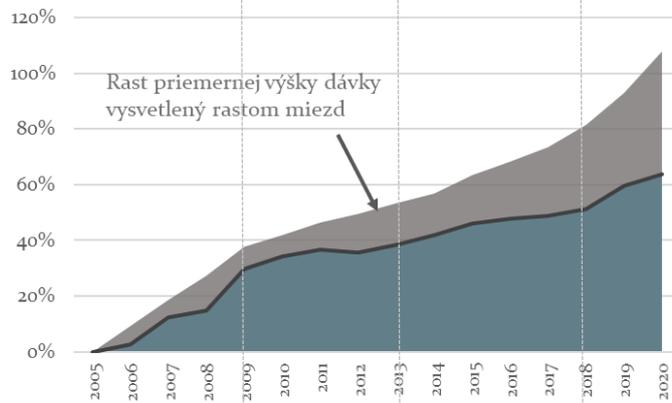

Priem. mesačný počet poberateľov

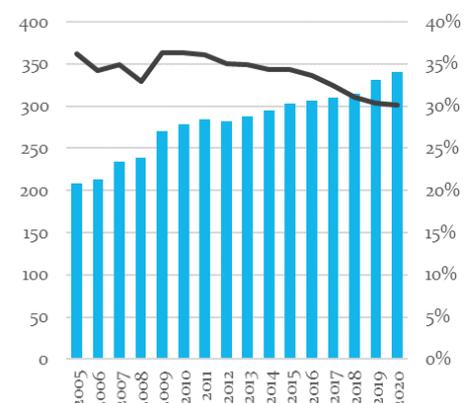

Podiel na počte poberateľov inv. dôch.

Rast priemernej výšky dávky

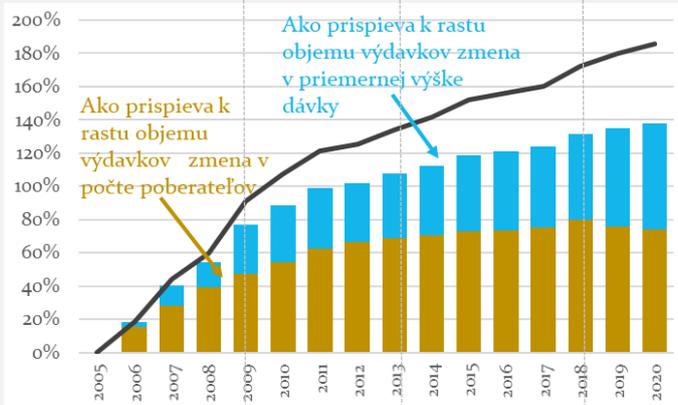

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

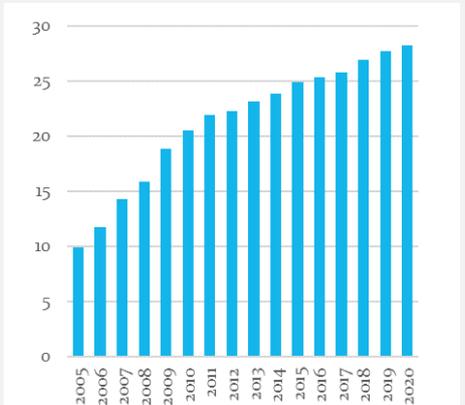

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2009 2013 2018

Prognóza a projekcia

2009: zvýšenie úrazovej renty na 2-násobok
do 2013: valorizácia rastom dôchodkovej dávky, od 2013 podľa inflácie a priemernej mzdy, s postupne rastúcou váhou inflácie.
od 2018: valorizácia infláciou.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu invalidných dôchodcov, rastom priemernej mzdy a inflácie.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia

Náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia sú jednorazové dávky úrazového poistenia. Účelom dávky náhrada za bolesť je kompenzovať bolesť ako ujmu spôsobenú poškodením na zdraví následkom pracovného úrazu alebo choroby z povolania, jeho liečením alebo odstraňovaním jeho následkov. Účelom dávky náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia je kompenzovať zníženie možnosti spoločenského uplatnenia v súvislosti s poškodením na zdraví, ktoré vzniklo následkom pracovného úrazu alebo choroby z povolania.

Dôležité milníky vývoja dávky

1965 Právna úprava poskytovania náhrady za bolesť a náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia bola do 31. júla 2004 obsiahnutá vo vyhláske ministerstiev zdravotníctva a spravodlivosti, Štátneho úradu sociálneho zabezpečenia a Ústrednej rady odborov č. 32/1965 Zb. o odškodňovaní bolesti a sťaženia spoločenského uplatnenia v znení neskorších predpisov.

2004 Od 1.8. 2004 je účinný zákon 437/2004 Z.z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Výdavky na náhradu za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia vzrástli na začiatku analyzovaného obdobia, potom je už ich vývoj stabilný. K rastu výdavkov prispel takmer výlučne rast priemernej výšky dávok (vzrástli o 153 %). Naopak, počet poberateľov poklesol o 36 %.

Vývoj počtu poberateľov dávok je naviazaný na **vývoj zamestnanosti**, keďže nárok na dávku môže vzniknúť len osobám, za ktoré platí zamestnávateľ poistné na úrazové poistenie. Ďalším faktorom ovplyvňujúcim vývoj počtu poberateľov je **percento pracovných úrazov a chorôb z povolania**. Do roku 2010 výraznejšie klesal podiel počtu poberateľov na počte zamestnaných, odvtedy je podiel stabilnejší. K miernemu poklesu prišlo v roku 2014 a 2019, no významnejší pokles počtu poberateľov nastal v roku 2020.

Vývoj priemernej výšky dávky je naviazaný na **vývoj priemernej mzdy**. Vyplýva to z definície výpočtu výšky náhrady, keď sa násobí počet bodov, ktorými sa bolesť alebo sťaženie ohodnotilo v lekárskom posudku, a suma za jeden bod ustanovená v príslušnom kalendárnom roku. Suma za jeden bod sa určuje ako 2 % z priemernej mesačnej mzdy zamestnanca v hospodárstve za predchádzajúci rok. Priemernú výšku dávky ovplyvňuje aj bodové ohodnotenie v lekárskom posudku. Dôvodom rastu priemernej výšky dávok na začiatku obdobia môže byť postupný nábeh tohto nástroja – zdĺhavý proces uznávania choroby a úrazov z povolania a taktiež skutočnosť, že až v priebehu zopár prvých rokov sa prejavila širšia škála bodového ohodnotenia. Od roku 2015 podiel priemernej výšky dávok na priemernej mzde klesá.

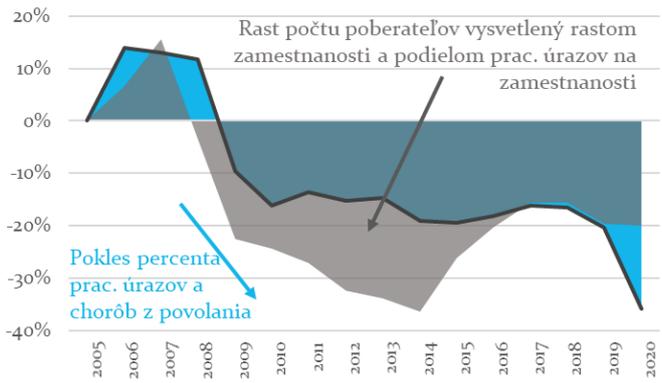
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na náhradu za bolesť a sťažené spoločenské uplatnenie sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast zamestnanosti.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve v predchádzajúcom roku.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020, zachovanie podielu pracovných úrazov a chorôb z povolania na zamestnanosti.

Náhrada za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

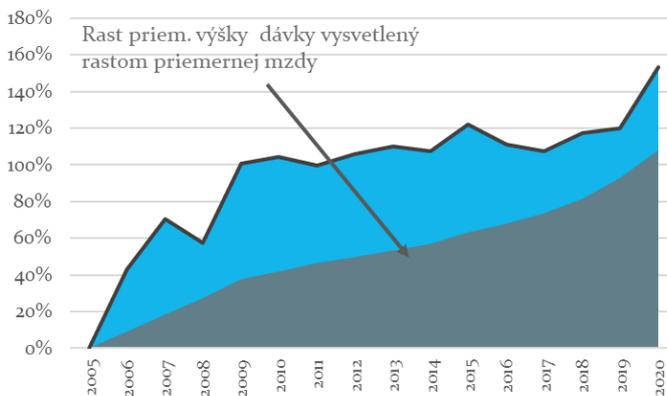

Priem. mesačný počet poberateľov

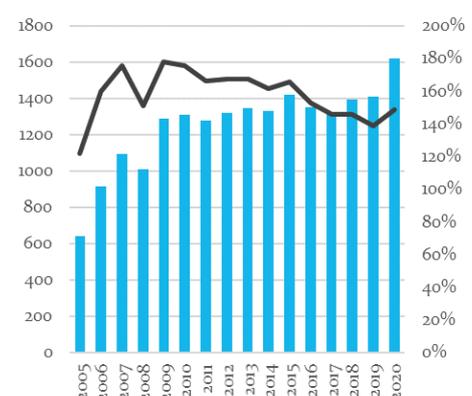

Podiel na počte zamestnaných

Rast priemernej výšky dávky

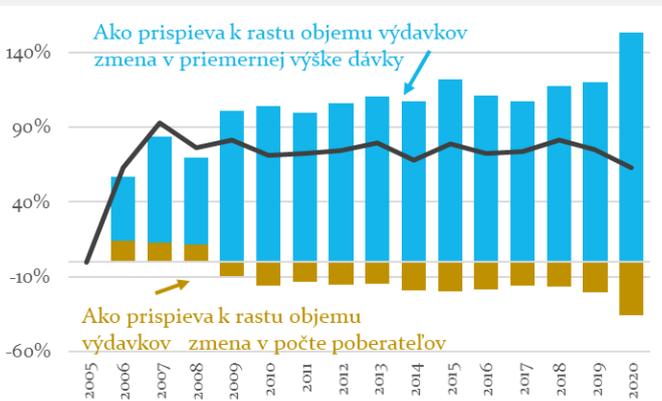

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

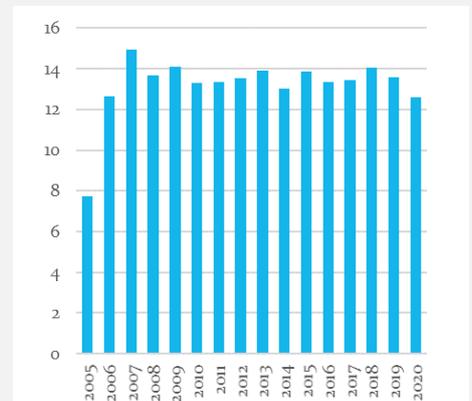

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

Bez legislatívnych úprav.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom zamestnanosti a rastom priemernej mzdy v predchádzajúcom roku.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Dávka garančného poistenia

Nárok na dávku garančného poistenia má zamestnanec, ak sa jeho zamestnávateľ stal platobne neschopným a nemôže uspokojiť jeho nároky ustanovené v zákone o sociálnom poistení.³⁵ Poskytovanie dávky je obmedzené časovo a zároveň aj finančne maximálnou výškou sumy. Dávka garančného poistenia sa poskytuje najviac v rozsahu troch mesiacov z posledných 18 mesiacov trvania pracovnoprávneho vzťahu predchádzajúcich buď začiatku platobnej neschopnosti zamestnávateľa alebo dňu skončenia pracovného pomeru z dôvodu platobnej neschopnosti zamestnávateľa. Výška priamo závisí od priemernej mesačnej mzdy, poskytuje sa najviac v sume trojnásobku priemernej mzdy platnej ku dňu vzniku platobnej neschopnosti zamestnávateľa. Ak zamestnanec preukáže existenciu nároku na dávku a zamestnávateľ, predbežný správca alebo správca si nesplnia svoju povinnosť, vzniká zamestnancovi nárok na preddavok na dávku garančného poistenia. Ak si povinné subjekty splnia svoju povinnosť potvrdiť relevantné údaje do jedného roka od poskytnutia preddavku, doplatí sa žiadateľovi rozdiel medzi poskytnutým preddavkom a skutočnou výškou nároku na dávku garančného poistenia. Ak si povinné subjekty túto povinnosť nesplnia, doplatí sa dávka garančného poistenia do výšky požadovaného nároku, nie však viac ako je výška minimálnej mzdy.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 2000** Možnosť žiadať dávku garančného poistenia majú zamestnanci od 1.5.2000, dovtedy právna úprava garančného poistenia v slovenskom právnom poriadku absentovala. Podľa zákona o zamestnanosti (387/1996 Z.z.) bol garančný fond v správe Národného úradu práce.
- 2004** Od 1.1.2004 sa poskytuje dávka garančného poistenia podľa zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení.
- 2006** Nárok na dávku má s účinnosťou od 1. augusta 2006 aj člen družstva v pracovnom vzťahu k družstvu a fyzická osoba, ktorá vykonáva práce na základe dohody o vykonaní práce alebo dohody o brigádnickej práci študentov.
- 2014** Od roku 2014 sú z okruhu možných poberateľov dávky garančného poistenia vylúčené osoby, ktoré majú majetkové prepojenie na zamestnávateľa a súčasne sú v postavení, že majú aj právomoc rozhodovať o hospodárení a finančnom chode zamestnávateľa. Od roku 2014 sa menila aj výška preddavku na dávku garančného poistenia. Výška preddavku za jeden kalendárny mesiac, predtým určená jednou pevnou sumou, sa odvíja od zamestnancom požadovaných nárokov a ohraničená je výškou životného minima.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Vývoj výdavkov na dávku garančného poistenia je ovplyvnený ekonomickým cyklom – počas recesie výdavky rastú a počas ekonomického rastu naopak klesajú. Práve v recesii sa viac zamestnávateľov stáva platobne neschopnými, ich zamestnanci nezamestnanými a potenciálne

³⁵ Možnosť žiadať dávku garančného poistenia majú zamestnanci od 1.5.2000, dovtedy právna úprava garančného poistenia v slovenskom právnom poriadku absentovala. Táto skutočnosť mala nepriaznivý vplyv na životnú úroveň mnohých zamestnancov a ich rodiny najmä v období transformácie slovenskej ekonomiky (1992-1999), keď sa v procese malej a veľkej privatizácie stalo mnoho zamestnávateľov platobne neschopnými. V dôsledku nedostatočnej sociálnej ochrany sa cca 10 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva prepadlo do systému sociálnej pomoci. (Zdroj: <https://www.projustice.sk/pracovne-pravo/ochrana-zamestnancov-pri-platobnej-neschopnosti-zamestnavateľa-v-judikature-sudneho-dvora-eu>)

môžu čerpať dávku garančného poistenia. Najviac bolo vyplatených garančných dávok v rokoch 2009 a 2010, okolo 10 mil. eur ročne.

Vývoj počtu poberateľov odzrkadľuje vývoj nezamestnanosti v nasledujúcom roku ako aj počet zamestnávateľov, ktorí sa stanú platobne neschopnými. Nárast vyplatených dávok sa prudko prejavil už v druhej polovici roku 2008, keď sa prví zamestnávatelia stali platobne neschopnými vyplatiť finančné nároky zamestnancov a pokračoval v roku 2009. Následne, od roku 2010, klesal počet poberateľov. V rokoch 2018 a 2019 so zvyšujúcou sa nezamestnanosťou sledujeme opäť nárast v počte poberateľov dávky. Naopak, počas pandémie v roku 2020 počet poberateľov klesol aj napriek rastúcej nezamestnanosti. V tomto roku boli zavedené rôzne podpory a dotácie, ktorých cieľom bolo udržanie zamestnanosti.

Vývoj priemernej výšky dávky je daný vývojom miezd. Z legislatívneho nastavenia systému vyplýva, že pri splnení povinností zamestnávateľmi sa výška dávky garančného poistenia odvíja od priemernej mesačnej mzdy. Pri nesplnení povinností povinnými subjektami je výška dávky limitovaná výškou minimálnej mzdy. V posledných rokoch, keď minimálna mzda rastie rýchlejším tempom ako priemerná mzda v hospodárstve, odzrkadľuje vývoj priemernej výšky dávky garančného poistenia skôr vývoj minimálnej mzdy.

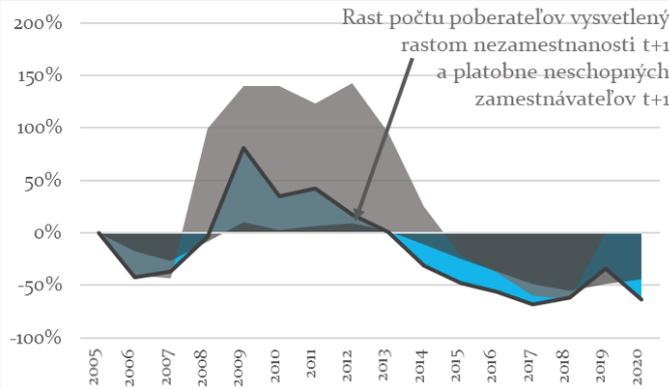
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na dávku garančného poistenia sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – počet nezamestnaných (počet platobne neschopných zamestnávateľov nepoužívame, nie je k dispozícii projekcia ich dlhodobého vývoja).
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v hospodárstve.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

**Dávka garančné:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov**

Rast počtu poberateľov

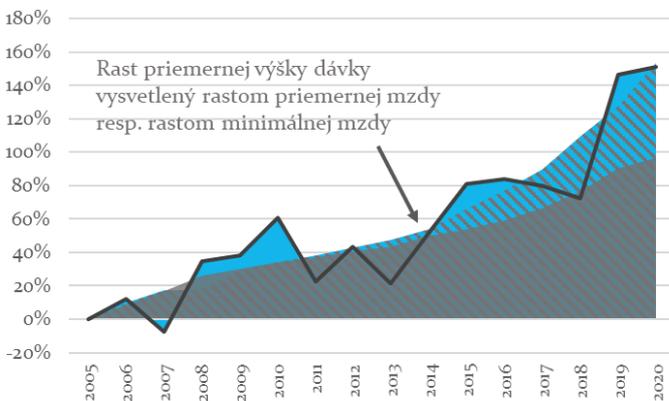

Priem. mesačný počet poberateľov

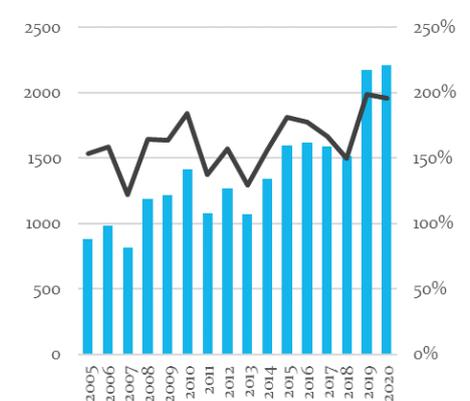

Podiel na počte zamestnaných

Rast priemernej výšky dávky

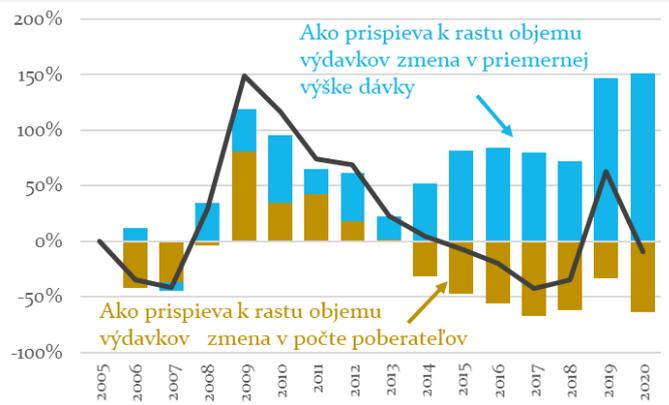

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

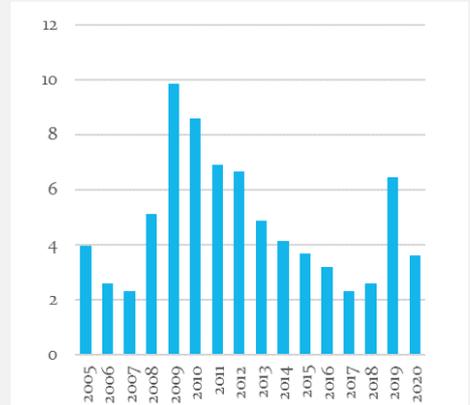

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

Bez legislatívnych úprav.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti a rastom miezd.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Dávka v nezamestnanosti

Na dávku v nezamestnanosti má nárok uchádzač o zamestnanie (registrovaný v evidencii uchádzačov o zamestnanie na Úrade práce sociálnych vecí a rodiny), ktorý je poistený v nezamestnanosti a ktorý splnil všetky zákonné podmienky.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1997** Do roku 2004 platil predchádzajúci systém poistenia v nezamestnanosti, z ktorého sa vyplácala podpora v nezamestnanosti. Dávka bola vyplácaná Národným úradom práce, pričom jej konštrukcia bola viacúrovňová podľa trvania poistenia. Základným podporným obdobím bolo 6 mesiacov. V prípade poistenia trvajúceho 15-25 rokov mal poistenec nárok na dávku 9 mesiacov, v prípade poistenia trvajúceho nad 25 rokov mal poistenec nárok na dávku až 12 mesiacov. Prvé tri mesiace sa dávka poskytovala vo výške 60 % z vymeriavacieho základu, od štvrtého mesiaca vo výške 50 %. Maximálna výška podpory bola daná 1,8-násobkom minimálnej mzdy.
- 2000** Od roku 2000 sa sprísnila podmienka poskytovania dávky tak, že sa predĺžila minimálna doba poistenia z jedného na dva roky v posledných troch rokoch. Ďalej sa znížila výška dávky zo 60 % na 50 % v prvých troch mesiacoch a z 50 % na 45 % v nasledujúcom období. Až do roku 2003 bola fixne stanovená maximálna výška podpory (179,2 eur).
- 2004** Od roku 2004 je v platnosti nový systém poistenia v nezamestnanosti podľa zákona 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, z ktorého sa vypláca dávka v nezamestnanosti. Pre nárok na dávku v nezamestnanosti bolo potrebné splniť podmienku poistenia trvajúceho minimálne 3 roky z posledných 4 rokov pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie (UoZ). Výška dávky bola stanovená na 50 % vymeriavacieho základu, maximálne vo výške 3-násobku všeobecného vymeriavacieho základu. Dĺžka poskytovania dávky bola stanovená na 6 mesiacov.
- 2010** Od septembra 2010 sa do obdobia poistenia v nezamestnanosti započítava obdobie prerušenia z dôvodu čerpania rodičovskej dovolenky. Zároveň bolo skrátené potrebné obdobie poistenia na minimálne dva roky poistenia v posledných troch rokoch pred zaradením do UoZ, predtým boli potrebné minimálne tri roky zo štyroch.
- 2013** V roku 2013 bola znížená maximálna denná výška dávky z 3-násobku na 2-násobok všeobecného vymeriavacieho základu.
- 2014** Od roku 2014 bol zamedzený súbeh povinného s dobrovoľným poistením v nezamestnanosti.
- 2017** Legislatívnou úpravou v roku 2017 bolo obmedzené zamestnávanie dohodárov evidovaných na úradoch práce, čo viedlo k významnému poklesu registrovaných nezamestnaných³⁶.
- 2018** V roku 2018 legislatívna zmena zmiernila podmienky poskytovania dávky. Poistenec má nárok na dávku v nezamestnanosti, ak bol poistený najmenej dva roky v posledných štyroch rokoch pred zaradením do evidencie UoZ. V dôsledku tejto úpravy vzrástol počet poberateľov dávky.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

³⁶ Podľa údajov UPSVaR sa novela dotkla až 40 000 registrovaných uchádzačov o zamestnanie.

Dynamika výdavkov na dávku v nezamestnanosti je primárne daná fázou ekonomického cyklu. Začiatok analyzovaného obdobia³⁷ bol obdobím ekonomického rastu. Až do nástupu ekonomickej krízy v druhej polovici roku 2008 klesala nezamestnanosť a zároveň aj vyplatený objem dávok v nezamestnanosti. Najväčší nárast (až 160 % medziročne) vyplateného objemu nastal počas ekonomickej krízy, ktorá sa v plnom rozsahu prejavila v roku 2009. Následne, po stabilizácii ekonomiky od roku 2013, aj napriek poklesu počtu poberateľov, vyplatený objem dávok rástol. K zvyšovaniu objemu vyplatených dávok prispelo zvýšené tempo rastu miezd, z ktorých sa určuje vymeriavací základ pre výpočet výšky dávky. V roku 2020 pandémia koronavírusu akcelerovala rast počtu nezamestnaných a tiež výdavkov na dávku.

Vývoj počtu poberateľov dávky v nezamestnanosti je naviazaný na vývoj nezamestnanosti. Určujúcim je rast počtu krátkodobo evidovaných nezamestnaných, keďže dávka sa vypláca maximálne po dobu 6 mesiacov. Na obrázku znázorňujeme skutočný vývoj poberateľov ako aj vývoj počtu poberateľov pri zohľadnení rastu počtu evidovaných nezamestnaných do 1 roka, čo je štatistika ktorú máme k dispozícii. V roku 2010 sa otvorila medzera, čo pripisujeme **legislatívnej zmene**, ktorá rozšírila obdobie poistenia v nezamestnanosti započítaním obdobia čerpania rodičovskej dovolenky a skrátila potrebné obdobie poistenia na minimálne dva roky poistenia v posledných troch rokoch pred zaradením do evidencie UoZ. Roztvárajúce sa nožnice od roku 2017 sú dôsledkom ďalšieho zmiernenia podmienok nároku na dávku. Od roku 2018 sa poistencom predĺžilo rozhodujúce obdobie, v ktorom sa zisťuje potrebná minimálna dĺžka obdobia poistenia v nezamestnanosti z troch rokov na štyri roky. Toto platilo už v roku 2017 pri práci na určitý čas alebo pre dobrovoľne poistených v nezamestnanosti. Maximálny počet poberateľov bol zaznamenaný v roku 2020, keď vplyvom pandémie stúpol počet nezamestnaných a dočasnou zmenou legislatívy bola predĺžená doba poberania dávky.

Priemerná výška vyplatenej dávky sa odvíja od výšky miezd v predchádzajúcom období. Aj v dôsledku možnosti dobrovoľného pripoistenia sa k povinného poisteniu, vzrástol v období 2009 až 2012 podiel priemernej vyplatenej dávky na priemernej mzde. V roku 2013 a v plnej miere v roku 2014 sa prejavil efekt **legislatívnej zmeny**, ktorou bola znížená maximálna denná výška dávky.³⁸ K rastu priemernej vyplatenej dávky ako aj jej podielu na priemernej mzde od roku 2015 prispieva rýchle tempo rastu minimálnej mzdy.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na dávku v nezamestnanosti sme použili nasledovné predpoklady:

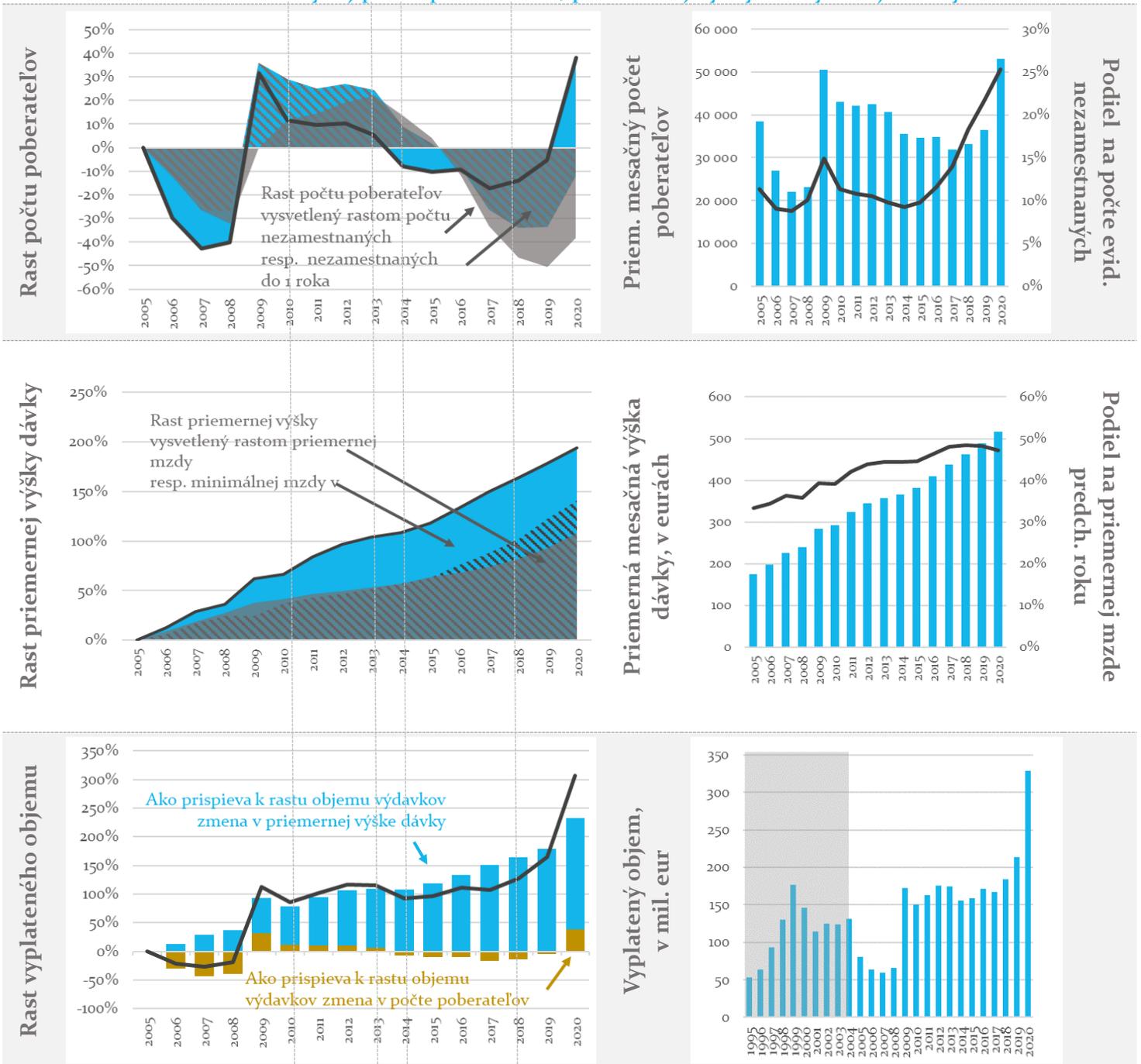
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu nezamestnaných.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky - rast priemernej mzdy v predchádzajúcom roku.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.³⁹

³⁷ Údaje o priemernom počte poberateľov sú k dispozícii od roku 2005, údaje o celkových výdavkoch od roku 1995.

³⁸ Denná výška dávky v nezamestnanosti sa určuje maximálne z 2-násobku všeobecného vymeriavacieho základu pripadajúceho na jeden kalendárny deň. Pred rokom 2013 sa určovala z maximálne 3-násobku DVZ. Uvažujeme priemernú ročnú hodnotu. Na rozdiel od iných dávok, ktoré sa menia k 1. januáru kalendárneho roka, maximálna výška dávky v nezamestnanosti sa štandardne mení k 1. júlu.

³⁹ V prognóze zohľadňujeme jednorazový vplyv predĺženia doby poberania dávky z dôvodu pandémie v rokoch 2020 a 2021.

**Dávka v nezamestnanosti:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov**

2010 2013 2014 2018

Prognóza a projekcia

- 2010:** Zmiernenie podmienok nároku na dávku
- 2013:** Zníženie stropu dávky
- 2014:** Zamedzenie súbehu dobrovoľného a povinného poistenia v nezamestnanosti
- 2018:** Zmiernenie podmienok nároku na dávku

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti a rastom miezd.

Zdroj: údaje Sociálnej poisťovne, ŠÚSR, výpočty RRZ

Príloha 2 Trendy a prognózy vývoja na úrovni jednotlivých dávok systému sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov

Systém sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov je tvorený dávkami výsluhového zabezpečenia, nemocenského zabezpečenia, úrazového zabezpečenia a poskytujú sa z neho aj služby sociálneho zabezpečenia. **Dominantnou položkou sú výdavky výsluhového zabezpečenia, ktoré tvoria približne 96 % výdavkov sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov.** Vzhľadom na obmedzenú dostupnosť údajov je analýza systému sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov menej podrobná v porovnaní s ostatnými časťami sociálneho systému.⁴⁰

Dávky výsluhového zabezpečenia

Úlohou výsluhového zabezpečenia je poskytovať príslušníkom silových rezortov a ich pozostalým kompenzáciu negatívnych ekonomických dopadov v dôsledku skončenia služobného pomeru, staroby, invalidity a straty živiteľa. Z výsluhového zabezpečenia sa poskytuje výsluhový dôchodok, invalidný výsluhový dôchodok, vdovský, vdovecký a sirotský výsluhový dôchodok, výsluhový príspevok, odchodné a úmrtné.

Objemovo najväčšou dávkou je výsluhový dôchodok, ktorý tvorí približne 85 % výdavkov výsluhového zabezpečenia. Na rozdiel od starobného dôchodku má výsluhový dôchodok popri starobe kompenzovať poberateľa dávky za stratu alebo zníženie príjmu po skončení služobného pomeru z dôvodu kvalifikačného a vekového znevýhodnenia pri vstupe na trh práce. Podmienkou pre priznanie výsluhového dôchodku je dosiahnutie minimálnej služobnej doby 25 rokov.

Predpoklady projekcie vývoja dávok

Projekcia výdavkov na dávky výsluhového zabezpečenia je prebratá z agregátneho kohortného modelu systému výsluhového zabezpečenia policajtov a vojakov. Model zostavuje projekcie výdavkov na výsluhový dôchodok, invalidný výsluhový dôchodok, pozostalostné výsluhové dôchodky, výsluhový príspevok a výdavky na odchodné a úmrtné, pričom sa predpokladá nemenné legislatívne nastavenie z roku 2020.

Podobne ako model SLOPEM aj model výsluhového zabezpečenia sa skladá z troch modulov, pričom demografický a makroekonomický sú totožné. Tretí modul zostavuje projekcie príjmov a výdavkov výsluhového zabezpečenia policajtov a vojakov. Do projekcie počtu policajtov a vojakov vstupuje projekcia populácie nepriamo pomocou scenára, v ktorom zachováme konštantný podiel príslušníkov silových rezortov na populácii. V druhom scenári predpokladáme nemenný počet policajtov a vojakov na celom horizonte projekcie, pričom výsledná projekcia zamestnanosti v silových rezortoch, ktorú používame v základnom scenári, je priemerom oboch uvedených scenárov.

Penzijný modul vychádza z individuálnych údajov MV SR a MO SR o prispievateľoch a poberateľoch výsluhového zabezpečenia a zohľadňuje špecifické nastavenie výsluhového

⁴⁰ K dispozícii sú údaje o výdavkoch jednotlivých dávok zabezpečenia policajtov a vojakov od roku 2012. Údaje o počtoch poberateľov sú k dispozícii len pri dávkach výsluhového zabezpečenia.

zabezpečenia, ktoré sa okrem iného odlišuje aj podmienkami priznávania⁴¹ a spôsobom výpočtu⁴² výsluhového dôchodku. Projekcie zohľadňujú aj vplyv prechodných ustanovení reformy výsluhového zabezpečenia (č. 80/2013 Z.z.), ktoré upravujú podmienky pre policajtov a vojakov, ktorí nastúpili do služby pred 1.5.2013.

⁴¹ Podmienkou pre priznanie dôchodku je minimálna služobná doba 25 rokov, pričom pre príslušníkov silových rezortov, ktorí k 1.5.2013 dovŕšili služobnú dobu 15 rokov alebo viac platia menej prísne pravidlá súvisiace s prechodným obdobím po reforme výsluhového zabezpečenia (zákon č. 80/2013 Z.z.).

⁴² Výsluhový dôchodok sa vypočíta ako súčin miery náhrady a priemerného služobného platu v posledných desiatich rokoch pred priznaním dôchodku. Miera náhrady za 25 odslúžených rokov je na úrovni 37,5 % a priamo úmerne rastie s každým ďalším odslúženým rokom (o 2 % do 30 rokov služby, o 3 % od 31 do 35 rokov služby a o 0,5 % od 36 rokov služby), pričom maximálna hodnota miery náhrady je 65 %.

Dávky nemocenského zabezpečenia

Dávky nemocenského zabezpečenia sa poskytujú v prípade vzniku dočasnej pracovnej neschopnosti z dôvodu choroby alebo úrazu (náhrada služobného platu, nemocenské), preradenia na inú pozíciu z dôvodu tehotenstva alebo materstva (vyrovnávací dávka) a v prípade ak policajtká alebo vojačka v dôsledku tehotenstva alebo osobnej starostlivosti o narodené dieťa nevykonáva štátnu službu (materské). Podobne ako vo všeobecnom systéme sa od 1.4.2021 poskytuje z nemocenského zabezpečenia aj tehotenská dávka. Vzhľadom na vyššie zdravotné riziko spojené s vykonávaním služby sú dávky poskytované z dôvodu úrazu alebo choroby nastavené tak, aby kompenzovali stratu vo vyššej miere ako vo všeobecnom systéme.

Predpoklady projekcie vývoja dávok

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na nemocenské zabezpečenie sme použili nasledovné predpoklady:

	Faktory počtu poberateľov	Faktory priemernej výšky dávky	Predpoklady vývoja
náhrada služ. platu počas dočasnej neschopnosti na výkon štátnej služby	zamestnanosť v silových rezortoch t-1, počet narodených detí	rast priemernej mzdy v hospodárstve t-1	podľa nemocenského vo všeobecnom systéme
nemocenské	zamestnanosť v silových rezortoch t-1, počet narodených detí	rast priemernej mzdy v hospodárstve t-1	podľa nemocenského vo všeobecnom systéme
vyrovnávací dávka	zamestnanosť v silových rezortoch, počet narodených detí	rast priemernej mzdy v hospodárstve	namiesto nezamestnanosti t+1 použitá zam., inak podľa všeob. systému
materské	zamestnanosť v silových rezortoch t-1, počet narodených detí	rast priemernej mzdy v hospodárstve	podľa materského vo všeobecnom systéme
tehotenské	zamestnanosť v silových rezortoch t-1, počet narodených detí	rast priemernej mzdy v hospodárstve	do roku 2024 konšt. výška dávky podľa zákona, inak podľa všeob. systému

Projekcie dávok nemocenského zabezpečenia predpokladajú nemennosť legislatívneho prostredia z roku 2020.

Dávky úrazového zabezpečenia

Dávky úrazového poistenia sú podmienené vznikom služobného úrazu alebo choroby z povolania a vzhľadom na vyššie zdravotné riziko spojené s výkonom služby kompenzujú stratu príjmu vo vyššej miere ako vo všeobecnom systéme.

Predpoklady projekcie vývoja dávok

V prípade troch dávok úrazového zabezpečenia (náhrada účelne vynaložených nákladov spojených s liečením, jednorazové mimoriadne odškodnenie, náhrada primeraných nákladov spojených s pohrebom) sa nepodarilo identifikovať hlavné faktory vývoja. Výdavky na tieto dávky spoločne za policajtov a vojakov boli v roku 2020 vo výške 0,21 mil. eur. Pre ďalšie tri dávky úrazového zabezpečenia (jednorazové odškodnenie pozostalých, zvýšené jednorazové odškodnenie pozostalých, náhrada nákladov na výživu pozostalých) nebolo možné zostaviť projekciu, keďže vo výkazoch sociálneho zabezpečenia polície nie sú uvádzané samostatne ale ako výdavky na úmrtie. Pri projekcii vývoja výdavkov na náhradu za stratu na služobnom plate a náhradu za bolesť a náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia sme použili nasledovné predpoklady:

	Faktory počtu poberateľov	Faktory priemernej výšky dávky	Predpoklady vývoja
náhrada za stratu na služobnom plate	rast počtu poberateľov invalidného výsluhového dôchodku	rast priemernej mzdy v hospodárstve (90 %) a rast inflácie (10 %)	podľa úrazového príplatku vo všeobecnom systéme
náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia	zamestnanosť v silových rezortoch	rast priemernej mzdy v hospodárstve t-1	podľa obdobnej dávky vo všeobecnom systéme

Projekcie dávok úrazového zabezpečenia predpokladajú nemennosť legislatívneho prostredia z roku 2020.

Služby sociálneho zabezpečenia

V prípade výdavkov na služby sociálneho zabezpečenia sa nepodarilo identifikovať hlavné faktory vývoja a tieto dávky nie sú súčasťou dlhodobej projekcie. Výdavky na tieto dávky spoločne za policajtov a vojakov boli v roku 2020 vo výške 4,3 mil. eur.

Príloha 3 Trendy a prognózy vývoja na úrovni jednotlivých dávok systému štátnej sociálnej podpory

Štát poskytuje rodinám s deťmi finančnú podporu formou jednorazových a opakovaných sociálnych dávok. Rodičia získavajú jednorazový **príspevok pri narodení dieťaťa**, ktorého suma je pri prvom až treťom dieťati vyššia ako pri ďalších deťoch. Ďalšou dávkou je **rodičovský príspevok** poskytovaný mesačne až do troch rokov veku dieťaťa. Pracujúci rodičia detí do troch rokov majú možnosť požiadať o **príspevok na starostlivosť o dieťa**. Rodičom nezaopatrených detí (maximálne do 25 rokov veku) je každý mesiac vyplácaný **prídavok na dieťa**. Podpora je upravená aj pre situácie, ktoré sú menej časté – napríklad narodenie viac detí súčasne alebo dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav dieťaťa. Jednorazovou formou podpory je aj **príspevok na pohreb** člena rodiny.

Prídavok na dieťa a príplatok k prídavku

Dávka, ktorou štát prispieva oprávnenej osobe na výchovu a výživu nezaopatreného dieťaťa, najdlhšie do dovŕšenia 25 rokov veku dieťaťa. Z hľadiska počtu vyplatených dávok je prídavok na dieťa v súčasnosti najrozsiahlejšou položkou v rámci systému štátnych sociálnych dávok.⁴³

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1994** Do roku 2002 sa poskytoval prídavok na dieťa podľa zákona č. 193/1994 Z.z. o prídavkoch na deti a o príplatku k prídavkom na deti, podľa ktorého bol prídavok na dieťa diferencovaný v závislosti od veku dieťaťa a príjmu rodiča. Vek nezaopatreného dieťaťa bol stanovený na maximálne 25, respektíve 28 rokov (28 rokov v období 1.7.1995 až 30.6.2001).⁴⁴
- 2002** V období 1.7.2002 až 31.12.2003 platil zákon č. 281/2002 Z.z. o prídavku na dieťa a o príspevku k prídavku na dieťa. Vek nezaopatreného dieťaťa bol znížený na maximálne 25 rokov. Výška samotného prídavku bola stanovená fixnou sumou pre jednotlivé vekové kategórie detí. Okrem prídavku na dieťa mal rodič nárok na príspevok, ak so spoločne posudzovanými osobami splňal príjmovú podmienku. Sumy na účely štátnych sociálnych dávok, podľa ktorých sa stanovovalo ne/splnenie príjmovej podmienky, boli stanovené pevnou výškou.
- 2003** V roku 2003 bola zmenená príjmová podmienka nároku na prídavok z 1,37-násobku na 2,2-násobok súčtu súm pripadajúcich na spoločne posudzované osoby podľa osobitného predpisu.
- 2004** Od roku 2004 je v platnosti zákon č. 600/2003 Z.z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení. Výška prídavku bola nastavená jednotne bez ohľadu na príjem rodiča a vek dieťaťa a až do roku 2008 nebola upravovaná.

⁴³ Príplatok k prídavku sa týka pár tisíc osôb mesačne. Z dôvodu nízkeho finančného objemu príplatok neanalyzujeme samostatne.

⁴⁴ Za nezaopatrené dieťa sa považuje dieťa do skončenia povinnej školskej dochádzky, najdlhšie však do dovŕšenia 28 rokov, ak a) sa sústavne pripravuje na budúce povolanie štúdiom, alebo b) sa nemôže sústavne pripravovať na budúce povolanie alebo byť zamestnané pre chorobu alebo úraz, alebo c) pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav je neschopné sa sústavne pripravovať na povolanie alebo byť zamestnané.

- 2008** S účinnosťou od 1.1.2008 bol zavedený príplatok k prídavku na dieťa rodičom, ktorí poberajú dôchodok, nevykonávajú zárobkovú činnosť a nebol im priznaný daňový bonus na dieťa.
- 2009** V roku 2009 bola skokovo zvýšená výška prídavku a zároveň bol prídavok legislatívne naviazaný na hodnotu životného minima. Prídavok je každoročne valorizovaný s účinnosťou k 1.januáru.
- 2019** Zavedenie jednorazového zvýšenia prídavku na dieťa za kalendárny mesiac, v ktorom dieťa prvýkrát nastúpilo do prvého ročníka základnej školy vo výške 100 eur.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Výdavky na prídavok na dieťa mali v období 1995-2008 klesajúci trend, keď klesli o 20 %. V roku 2009 skokovo vzrástli a následne bol ich vývoj stabilný. Po legislatívnej zmene v roku 2019 je objem výdavkov na prídavok na rovnakej úrovni ako v roku 1995. K zmene vo výdavkoch prispievali rovnakou mierou zmena v počte poberateľov ako aj zmena v priemernej výške dávky, ich vplyvy sa v istej miere navzájom kompenzovali.

Vývoj počtu vyplatených prídavkov na dieťa je naviazaný na vývoj počtu nezaopatrených detí. Od roku 2002 sa prídavok vypláca na dieťa do veku maximálne 25 rokov (predtým aj do 28 rokov). Počet nezaopatrených detí klesal na celom analyzovanom horizonte. Do roku 2002 však klesal počet vyplatených prídavkov rýchlejším tempom a klesal preto aj podiel vyplatených prídavkov na počte nezaopatrených detí. Dôvodom bola skutočnosť, že vyplácanie prídavku bolo závislé od príjmu rodiča. Okruh poberateľov sa zužoval z dôvodu nesplnenia príjmovej podmienky. Príjmy rástli a sumy, na ktorých hodnotu bolo testovanie príjmovej podmienky nastavené, boli stanovené pevnou sumou. V roku 2003 bola zvýšená príjmová hranica, čo prispelo k navýšeniu počtu poberateľov. Od roku 2004 už nárok na prídavok nepodlieha testovaniu na príjem rodiča, okruh poberateľov preto opäť výrazne vzrástol. Podiel vyplatených dávok na celkovom počte detí do 25 rokov vzrástol na úroveň 70 % a vďaka legislatívnemu nastaveniu ostal zachovaný na tejto úrovni až do súčasnosti.

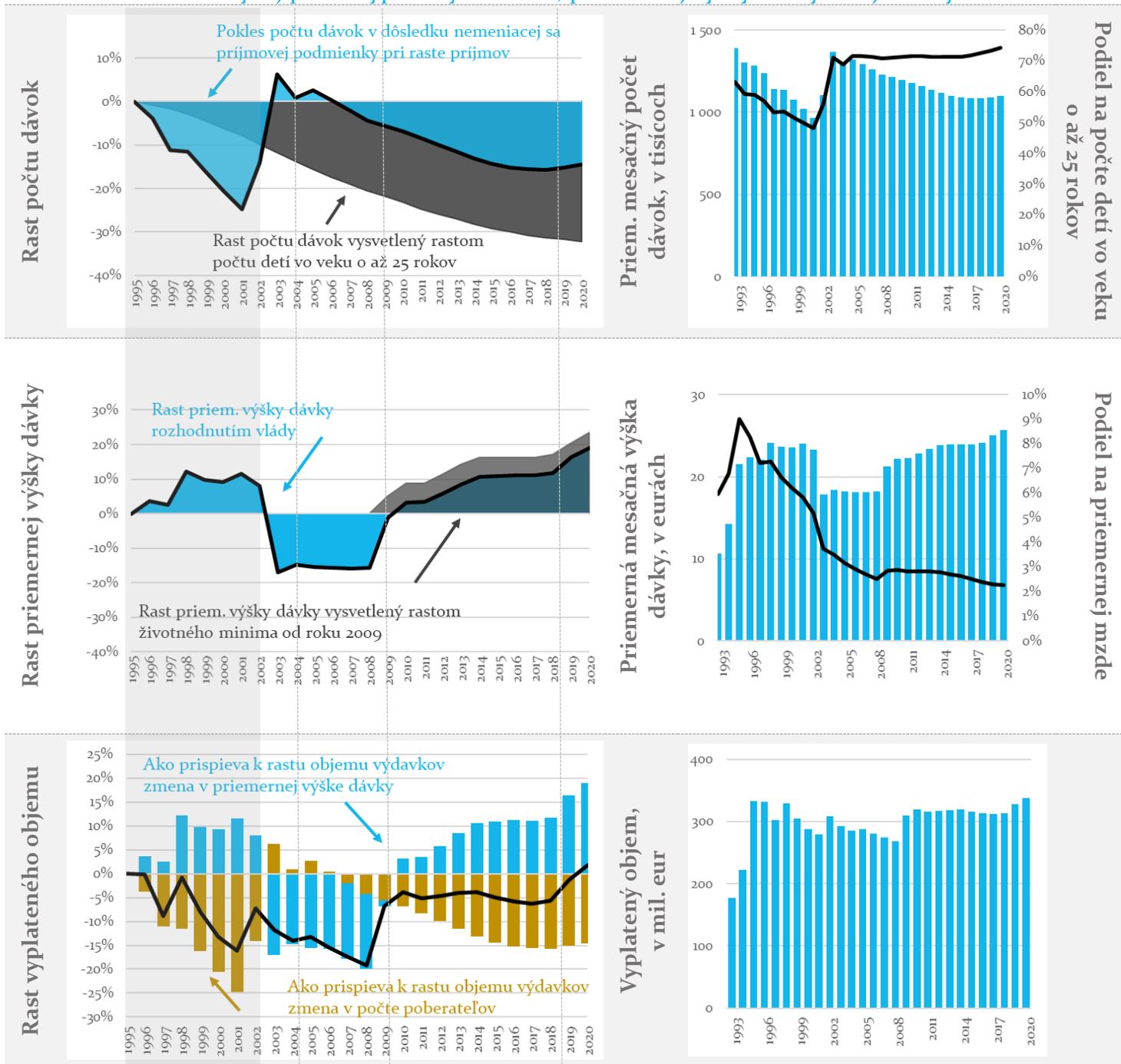
Vývoj priemernej výšky prídavku je od roku 2009 naviazaný na vývoj životného minima. Pôvodne bola výška prídavku stanovená fixne, diferencovaná v závislosti od veku dieťaťa a príjmu rodiča. Od roku 2002 sa výška diferencovala len v závislosti od veku dieťaťa a od roku 2004 bola stanovená jednotne bez ohľadu na vek dieťaťa a príjem rodiča. V dôsledku fixne stanovenej sumy prídavku rýchlo klesal podiel priemernej výšky prídavku na priemernej mzde. Najväčší pokles priemernej výšky dávky bol v roku 2003 v súvislosti s dočasne platným zákonom č. 281/2002 Z.z., keď poklesla priemerná výška prídavku z úrovne 23 na 18 eur mesačne. Po reforme v roku 2004 sa zachovala táto úroveň priemerného prídavku. V roku 2009 bola legislatívou skokovo zvýšená výška prídavku a zároveň bola naviazaná na životné minimum. Podiel priemernej výšky prídavku na priemernej mzde aj od roku 2009 naďalej klesá, avšak vďaka každoročnej valorizácii o životné minimum pomalším tempom. V roku 2019 k rastu priemernej výšky prispelo zavedenie jednorazového zvýšenia prídavku pre dieťa, ktoré nastúpilo do prvého ročníka základnej školy.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na prídavok na dieťa sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu detí vo veku do 25 rokov
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – rast životného minima (na strednodobom horizonte daný nízkopríjmovou infláciou, na dlhodobom rastom priemernej mzdy).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

Prídavok na dieťa a príplatok:
vývoj počtu vyplatených dávok, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

2002 2004 2009 2019

Prognóza a projekcia

- 2002:** Do 2002 diferenciácia podľa veku dieťaťa a príjmu rodiča, od 2002 sa netestuje na príjem.
- 2004:** Jednotná výška prídavku.
- 2009:** Zvýšenie prídavku a naviazanie na životné mín.
- 2019:** Jednorazové zvýšenie prídavku pri nástupe do 1. ročníka ZŠ.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu detí vo veku o až 25 rokov a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Rodičovský príspevok

Dávka, ktorou štát prispieva rodičovi na zabezpečovanie riadnej starostlivosti o dieťa do troch rokov veku alebo do šesť rokov veku, ak má dieťa dlhodobo nepriaznivý zdravotný stav.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1990** Rodičovský príspevok bol zavedený zákonom č. 382/1990 Z.z. od 1. októbra 1990.
- 2002** Od 1.11.2002 je výška príspevku naviazaná na hodnotu životného minima, predtým bola definovaná ako násobok štátnej sociálnej dávky. Od roku 2002 rodičia môžu pri poberaní rodičovského príspevku pracovať (nový zákon č. 280/2002 Z.z.).
- 2003 a 2004** V rokoch 2003 a 2004 boli v platnosti dve úrovne príspevku, na vyššiu sumu mali nárok rodičia nevykonávajúci zárobkovú činnosť.
- 2005** Od roku 2005 bola vyplácaná len jedna suma rodičovského príspevku a rodičia mohli vykonávať zárobkovú činnosť
- 2009** V rokoch 2009 a 2010 bol nárok na dávku podmienený nevykonávaním zárobkovej činnosti (nový zákon č. 571/2009 Z.z.).
- 2010** Zavedené dve úrovne príspevku. Príspevok vo vyššej výške poberali rodičia, ktorí pred narodením dieťaťa boli nemocensky poistení (splnili nárok na materské), najviac do dvoch rokov veku dieťaťa. Príspevok je od roku 2010 valorizovaný k termínu 1.január (predtým k 1. septembru).
- 2011** Od roku 2011 opäť existovala jedna výška sumy rodičovského príspevku, pričom bola úroveň príspevku skokovo navýšená. Rodičia mohli súbežne s poberaním príspevku aj pracovať.
- 2020** V roku 2020 boli zavedené dve výšky súm rodičovského príspevku. Vyššiu sumu mohli získať rodičia, ktorým bolo pred vznikom nároku na rodičovský príspevok vyplácané materské a nevykonávali zárobkovú činnosť.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Výdavky na rodičovský príspevok vzrástli od roku 1993 do 2019 o 352 %. K rastu výdavkov prispel najmä rast priemernej výšky dávky (nárast o 402 %). Naopak, počet poberateľov v dôsledku demografického vývoja za toto obdobie poklesol. V roku 2020 výdavky významne narástli v dôsledku zavedenia vyššej sumy rodičovského príspevku, ktorý poberalo viac ako 63 % poberateľov. Keďže kvôli pandémie COVID-19 boli v niektorých mesiacoch roka 2020 zatvorené materské školy, bolo umožnené dlhšie poberanie tohto príspevku. Odhadujeme, že toto opatrenie mohlo dočasne zvýšiť výdavky o 17 mil. eur.

Vývoj počtu poberateľov rodičovského príspevku závisí najmä od počtu detí do 3 rokov. Počet poberateľov rodičovského príspevku do roku 2004 klesal a od roku 2004 začal stúpať – rovnako ako počet detí do 3 rokov.⁴⁵ Vývoj počtu poberateľov na analyzovanom horizonte ovplyvňovali aj legislatívne zmeny, ktoré raz umožňovali pracovať pri poberaní rodičovského

⁴⁵ Viacero situácií, kedy nárok na rodičovský príspevok podľa legislatívy nevzniká, nie je možné pri odhade zohľadniť a prispieva k málo významnej nepresnosti odhadu. Napríklad ak je v rodine viac detí do troch rokov veku, vzniká len jeden nárok na rodičovský príspevok. Nárok na príspevok nemá maloletý rodič, ktorý nemá priznané rodičovské práva. Časť rodičov novonarodených detí poberá najprv materské a až neskôr rodičovský príspevok. Naopak, v odhade nie sú zachytení poberatelia, ktorých dieťa má dlhodobo nepriaznivý zdravotný stav a môžu poberať príspevok do šesť rokov veku dieťaťa.

príspevku a inokedy nie. Dôsledkom nemožnosti poberať rodičovský príspevok popri zárobkovej činnosti je do roku 2002, a následne v rokoch 2009 a 2010, nižší podiel vyplatených dávok rodičovského príspevku voči počtu detí do 3 rokov. Hodnota podielu sa dlhodobo pohybuje okolo úrovne 60 %.

Prvý významný nárast **priemernej výšky** rodičovského príspevku v dôsledku zvýšenia koeficientu pri výpočte výšky nastal koncom roka 1996. Od roku 2002 je vývoj priemernej výšky naviazaný na **vývoj životného minima**. Legislatívne bola skokovo významne zvýšená výška príspevku k 1.11.2002 a k 1.1.2011. K rastu priemernej výšky prispela aj možnosť poberať druhú úroveň príspevku, a to v rokoch 2003, 2004 a v roku 2010. Z rovnakého dôvodu vzrástla priemerná výška príspevku aj v roku 2020. Vývoj podielu na priemernej mzde tomu zodpovedá – klesajúci podiel na celom analyzovanom horizonte je prerušovaný nárastom v rokoch, keď bol príspevok skokovo zvýšený.

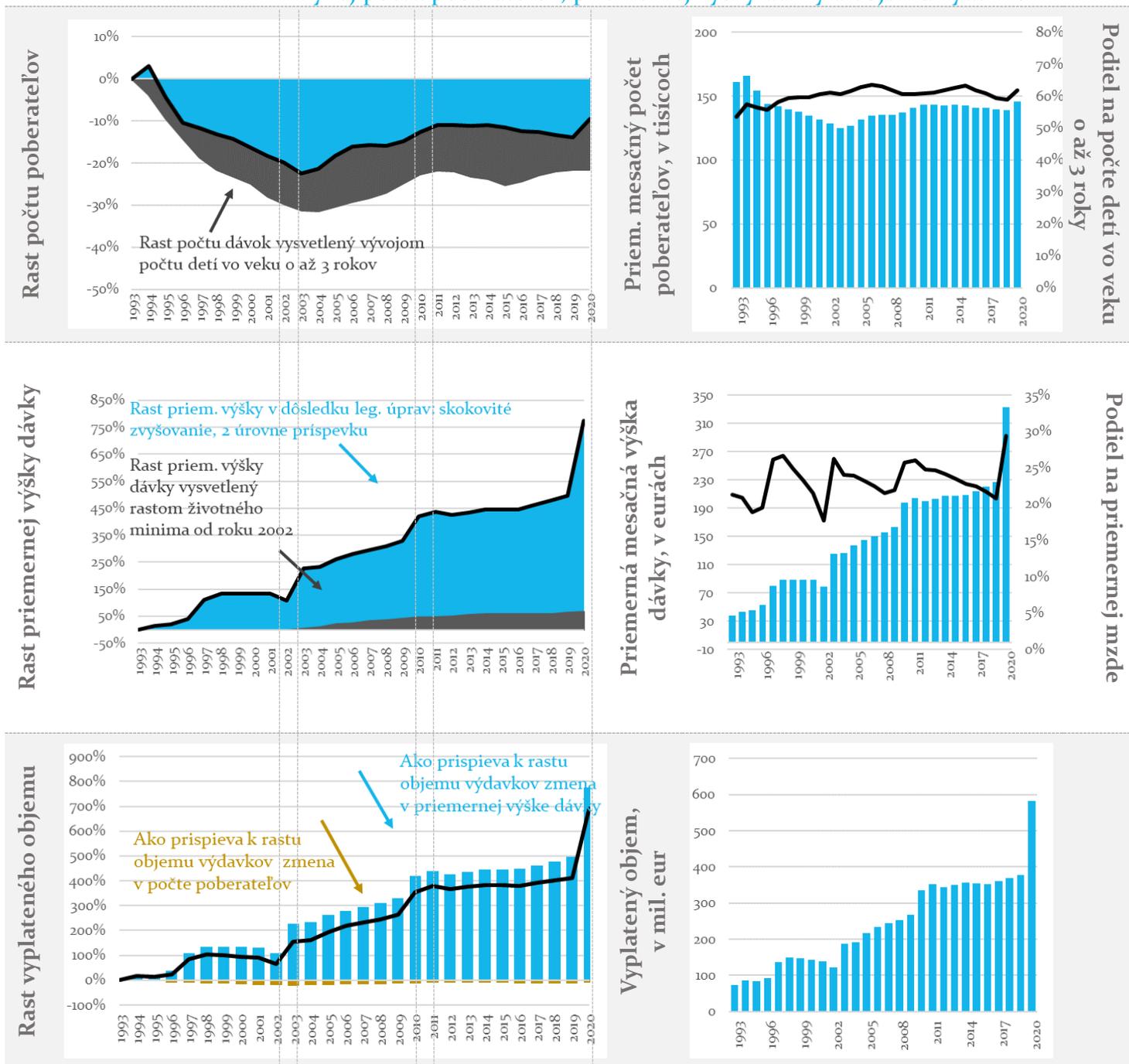
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na rodičovský príspevok sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu detí vo veku do 3 rokov
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – rast životného minima (na strednodobom horizonte daný nízkopríjmovou infláciou, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.⁴⁶

⁴⁶ V prognóze a projekcii zohľadňujeme novú legislatívnu úpravu platnú od roku 2020. Opäť sú zavedené dve úrovne dávky - pričom vyššia suma je určená rodičom, ktorí pred poberaním dávky poberali materské (t.j. pracovali a boli nemocensky poistení). Predpokladáme, že podiel poberateľov nižšej a vyššej sumy príspevku ostáva zachovaný na úrovni roku 2020. Zohľadňujeme tiež jednorazový vplyv predĺženia poberania príspevku z dôvodu pandémie COVID-19 v rokoch 2020 a 2021.

Rodičovský príspevok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

2002 2003 2010 2011 2020

Prognóza a projekcia

- 2002:** Výška príspevku naviazaná na životné minimum.
- 2003:** Zavedenie druhej úrovne príspevku, platné do 2004.
- 2010, 2011:** Skokové zvýšenie príspevku.
- 2020:** Dve úrovne príspevku, vyššia suma pre tých, čo predtým poberali materské.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu detí vo veku o až 3 roky a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Príspevok pri narodení dieťaťa a príplatok

Jednorazová štátna sociálna dávka, ktorou štát prispieva na pokrytie výdavkov spojených so zabezpečením potrieb novorodenca.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1993** Podpora pri narodení dieťaťa bola vyplácaná podľa zákona č. 88/1968 Zb.
- 1999** Prvý samostatný zákon o príspevku pri narodení dieťaťa (zákon č. 235/1998).
- 2007** Zavedenie príplatku k príspevku pri narodení dieťaťa na zvýšené výdavky spojené so zabezpečením nevyhnutných potrieb dieťaťa, ktoré sa matke narodilo ako prvé dieťa. K 1.9.2007 bola tiež zvýšená výška príspevku.
- 2008** Zvýšenie príplatku k príspevku z úrovne 365,13 eur na 678,48 eur.
- 2009** Od roku 2009 sa príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa poskytuje aj na druhé a tretie dieťa.⁴⁷ Bola tiež zvýšená výška príspevku.
- 2014** Nový zákon o príspevku pri narodení dieťaťa č. 383/2013 Z.z. ustanovil za oprávnené osoby iba biologických rodičov a podmienku bydliska na Slovensku.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Výdavky na príspevok pri narodení dieťaťa vzrástli v období 1993-2020 o 537 %. K rastu prispel výlučne rast priemernej výšky príspevku (nárast o 774 %). Naopak, počet poberateľov v dôsledku demografického vývoja mierne klesol.

Vývoj počtu poberateľov príspevku závisí od počtu narodených detí. Podiel poberateľov voči počtu narodených detí presahuje počas celého analyzovaného obdobia 90 %. Podiel 100 % bol presiahnutý v rokoch 2012 a 2013, keď bolo možné čerpať príspevok aj na deti narodené mimo Slovenska. Novela zákona s účinnosťou od roku 2014 zaviedla podmienku bydliska na Slovensku. Od roku 2015 je podiel poberateľov na počte narodených detí stabilný.

Vývoj priemernej výšky príspevku je ovplyvnený výhradne legislatívnymi zásahmi. Nie je zavedený automatický mechanizmus úpravy, výška príspevku sa mení opatrením vlády. K výraznejšiemu rastu priemernej výšky príspevku viedlo zavedenie príplatku k príspevku v roku 2007 spolu so zvýšením sumy príspevku v tomto roku, zvýšenie príplatku v roku 2008, rozšírenie okruhu poberateľov príplatku v roku 2009 spolu so zvýšením sumy príspevku v tomto roku. Od roku 2009 nebola výška príspevku (a príplatku) vôbec upravovaná. Podiel priemernej výšky príspevku na priemernej mzde preto odvtedy klesá.

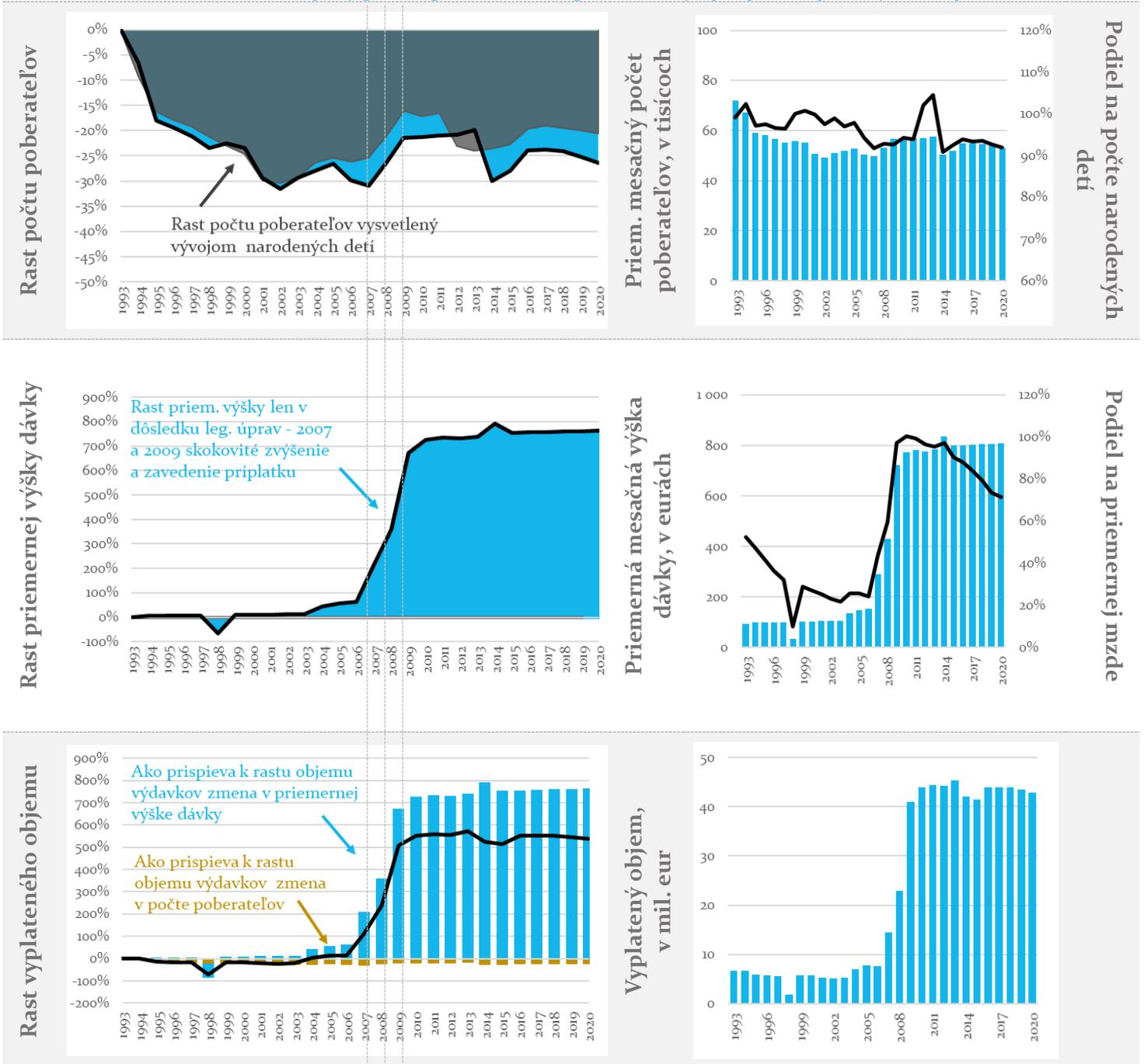
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevok pri narodení dieťaťa sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu narodených detí
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom rast priemernej mzdy
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020

⁴⁷ S účinnosťou od 1.1. 2014 bol príspevok pri narodení dieťaťa a príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa zlúčený do jednej dávky – príspevku pri narodení dieťaťa.

Príspevek pri narodení dieťaťa:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

2007 2008 2009

Prognóza a projekcia

- 2007: Zavedený príplatok k príspevku pre prvé dieťa
- 2008: Zvýšenie príplatu k príspevku
- 2009: Zavedenie príplatu k príspevku aj pre druhé a tretie dieťa

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu narodených detí. Na dlhodobom horizonte aj v súlade s rastom miezd.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Príspevok rodičom (3 a viac detí)

Jednorazová štátna sociálna dávka, ktorou štát prispieva na pokrytie výdavkov spojených s narodením viacerých detí súčasne.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1998** Zákon o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá nadobudol účinnosť 1. júla 1998 (zákon č. 235/1998).
- 2014** Nový zákon o príspevku pri narodení dieťaťa s účinnosťou od januára 2014 ustanovil za oprávnené osoby iba biologických rodičov (zákon č. 383/2013).

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Vývoj **počtu poberateľov** príspevku závisí od počtu troj- a viac početných pôrodov. Ide o málo časté situácie, príspevok je ročne poskytnutý niekoľkým desiatkam rodičov, pričom celkové výdavky dosahujú v súčasnosti ročne menej ako 40 000 eur.

Výška príspevku sa mení opatrením vlády, nie je zavedený automatický mechanizmus úpravy. Príspevok neanalyzujeme samostatne.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevok rodičom, ktorým sa narodilo viac detí súčasne sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast podľa počtu narodených detí, zohľadňuje sa percentuálny podiel troj- a viac početných pôrodov (0,2 %).
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom rast priemernej mzdy.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

Príspevok na pohreb

Jednorazová štátna sociálna dávka, ktorou štát prispieva na pokrytie výdavkov spojených so zabezpečením pohrebu. Oprávnenou osobou je osoba s trvalým pobytom na Slovensku, ktorá zabezpečovala pohreb.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1988** Od roku 1988 bolo „pohrebné“ súčasťou sociálneho zabezpečenia (zákon č. 100/1988 Zb.).
- 1995** Od roku 1995 bolo pohrebné pretransformované zo systému sociálneho zabezpečenia do systému štátnych sociálnych dávok.
- 1999** Od januára 1999 je v platnosti nový Zákon o príspevku na pohreb (č. 238/1998 Z.z.).
- 2004** Príspevok zvýšený nariadením vlády.
- 2007** Príspevok zvýšený nariadením vlády.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

V období rokov 1995 až 2020 narástli celkové výdavky na dávku o 150 %. K zmene výdavkov na príspevok na pohreb prispela výlučne zmena priemernej výšky dávky. Vývoj počtu poberateľov

je na analyzovanom období relatívne stabilný. V roku 2020 pozorujeme mierny nárast počtu vyplatených dávok z dôvodu pandémie COVID-19, avšak plný efekt nárastu počtu vyplatených dávok v súvislosti s nadmernými úmrtiami očakávame až v roku 2021.

Vývoj počtu poberateľov príspevku závisí od **počtu zomretých**. Podiel vyplatených príspevkov voči celkovému počtu zomretých mierne klesá, stále však dosahuje viac ako 90 %. Nie každý si uplatní nárok na príspevok na pohreb (tzv. „take-up ratio“), najmä v súvislosti so skutočnosťou, že hodnota príspevku na pohreb v pomere k nákladom na pohreb dlhodobo klesá.

Vývoj priemernej výšky príspevku je ovplyvnený výhradne **legislatívnymi zásahmi**. Nie je zavedený automatický mechanizmus úpravy, výška príspevku sa mení opatrením vlády. Príspevok na pohreb bol transformovaný z dávky pohrebnej od roku 1999, kedy bol aj zvýšený. Následne bol zvýšený dvakrát, a to k 1.9. 2004 a 2007, čo sa v údajoch o raste priemernej výšky sa v plnej miere prejavilo o rok neskôr. V dôsledku fixne stanovenej výšky príspevku na celom analyzovanom horizonte klesá podiel výšky príspevku na priemernej mzde.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevok na pohreb sme použili nasledovné predpoklady:

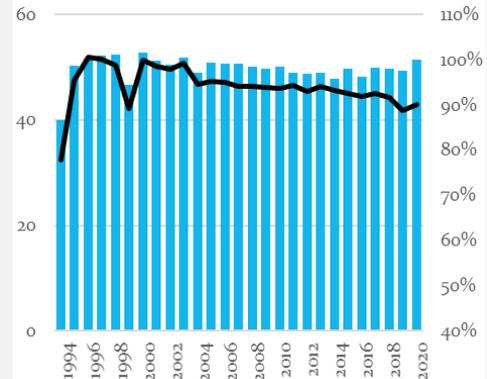
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu zomretých.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom rast priemernej mzdy
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020

**Pohrebné a Príspevok na pohreb:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov**

Rast počtu poberateľov

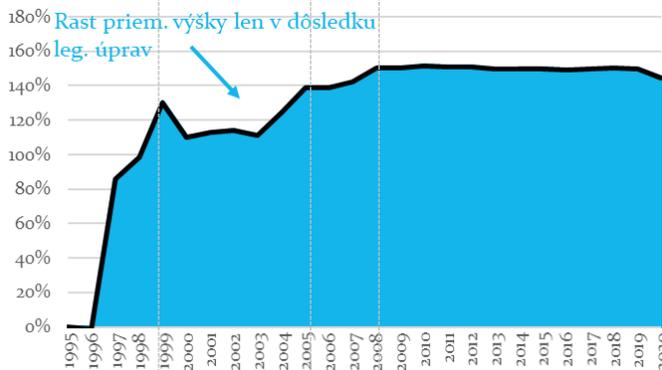

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

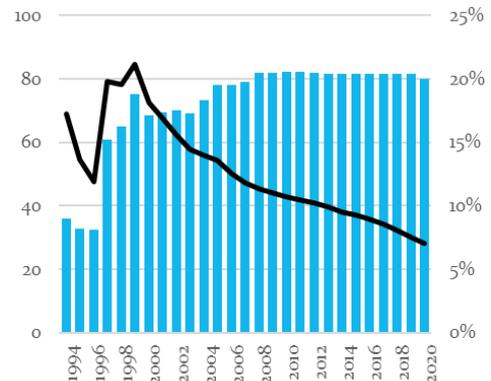

Podiel na počte zomretých

Rast priemernej výšky dávky

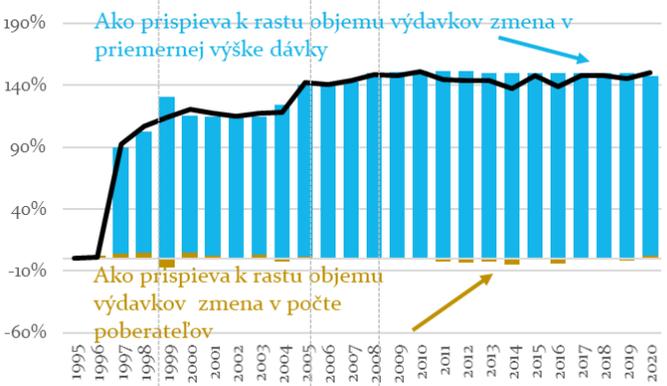

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

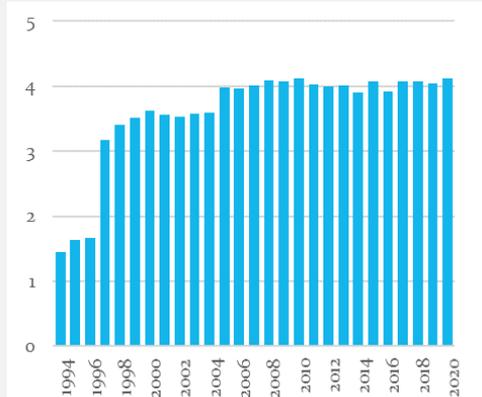

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

1999 2005 2008

Prognóza a projekcia

1999: Zavedenie dávky pohrebné
2005: Príspevok zvýšený vládny nariadením k 1.9.2004.
2008: Príspevok zvýšený vládny nariadením k 1.9.2007.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu zomretých. Na dlhodobom horizonte aj v súlade s rastom miezd.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Príspevok na starostlivosť o dieťa

Dávka je určená rodičom, ktorí začali vykonávať zárobkovú činnosť pred dovŕšením troch rokov dieťaťa⁴⁸ a v čase pracovnej činnosti starostlivosť o neho zabezpečujú inou osobou alebo využívajú zariadenia (napríklad jasle alebo materskú škôlku). Rodičom štát prispieva na úhradu výdavkov spojených so zabezpečením starostlivosti.

Príspevok je alternatívnou dávkou voči rodičovskému príspevku. Rodičia sa rozhodujú, či budú poberať rodičovský príspevok alebo požiadajú o príspevok na starostlivosť. Príspevok je príkladom dávky, pri ktorej počet poberateľov citlivo reaguje na konkrétne nastavenie podmienok.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 2009** Po zavedení príspevku v roku 2009 zákonom č. 561/2008 Z.z. sa príspevok poskytoval pracujúcemu rodičovi, najviac v sume rodičovského príspevku. V danom období nebolo možné vykonávať zárobkovú činnosť a zároveň poberať rodičovský príspevok.
- 2011** V roku 2011 vstúpila do platnosti novela zákona, podľa ktorej sa príspevok poskytuje na základe preukázaných výdavkov, najviac vo výške 230 eur mesačne. V roku 2011 sa zvýšila suma príspevku.
- 2016** Suma príspevku bola zvýšená na 280 eur.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Výdavky na príspevok na starostlivosť o dieťa na horizonte analyzovaného obdobia dvakrát skokovito narástli. Celkovo do roku 2019 vzrástli o 867 %, pričom k rastu prispel rast priemernej výšky pomoci v rokoch 2011 a 2016 v dôsledku legislatívneho navýšenia. Od roku 2016 prispel k rastu výraznejšie aj rast počtu poberateľov. V roku 2020 pozorujeme prudký pokles vyplatených príspevkov, ktorý vysvetľujeme ako reakciu na zvýšenie rodičovského príspevku od 1.1.2020. Príspevok na starostlivosť poberali v roku 2020 prevažne tí poberatelia, ktorí si uplatňovali nárok na dve a viac detí. K nižšiemu čerpaniu mohol čiastočne prispieť aj vplyv pandémie COVID-19.

Vývoj počtu poberateľov príspevku je ovplyvnený rastom počtu detí vo veku do troch rokov a rastom zamestnanosti. Keďže príspevok bol zavedený v roku 2009, výrazný nárast počtu poberateľov v roku 2010 môže byť spôsobený postupným nábehom prípadne aj možným spätným uplatnením si nároku. V roku 2011 vstúpila do platnosti novela zákona, podľa ktorej sa príspevok poskytuje na základe preukázaných výdavkov, čo mohlo prispieť k poklesu počtu poberateľov. Od roku 2012 rastie podiel poberateľov na populácii detí vo veku do troch rokov. V roku 2016 podiel vzrástol najvýraznejšie, v dôsledku legislatívne zvýšenej sumy príspevku ako aj priaznivého vývoja zamestnanosti. V roku 2019 počet poberateľov aj podiel mierne poklesol.

Vývoj priemernej výšky príspevku je ovplyvnený výhradne legislatívnymi zásahmi. Nie je zavedený automatický mechanizmus úpravy, výška príspevku sa mení opatrením vlády. Príspevok bol prvýkrát zvýšený v roku 2011. Nárast priemernej výšky v roku 2012 súvisí so zavedením povinnosti preukazovania výdavkov. Zvýšenie sumy príspevku v roku 2011 sa tak v plnej miere prejavilo až v roku 2012. V dôsledku pevne stanovenej výšky príspevku klesá od

⁴⁸ Do šiestich rokov v prípade dlhodobého nepriaznivého zdravotného stavu dieťaťa

roku 2012 podiel pomoci na priemernej mzde. S výnimkou roku 2016, keď bola druhýkrát legislatívne zvýšená suma príspevku.

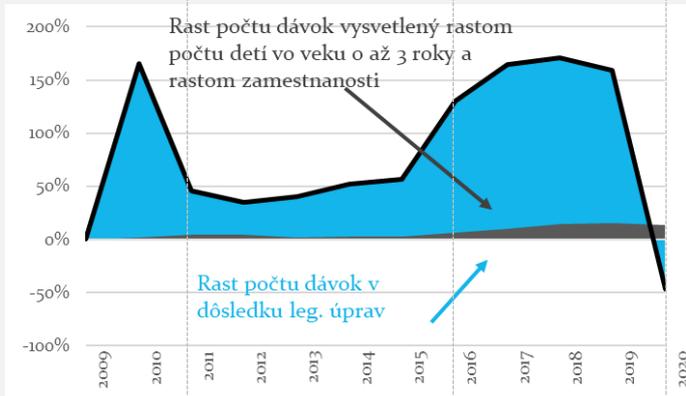
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevok na starostlivosť o dieťa sme použili nasledovné predpoklady:

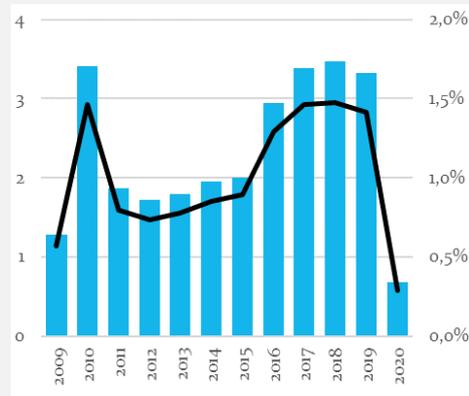
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast zamestnanosti a počet detí vo veku do 3 rokov
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom rast priemernej mzdy
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

Príspevok na starostlivosť o dieťa: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

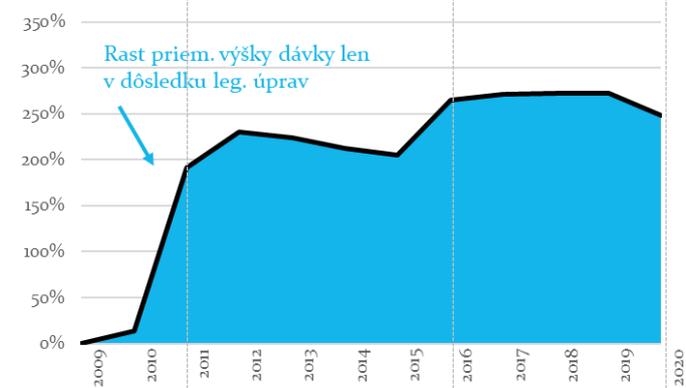

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

Podiel na počte detí vo veku o až 3 rokov

Rast priemernej výšky dávky

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

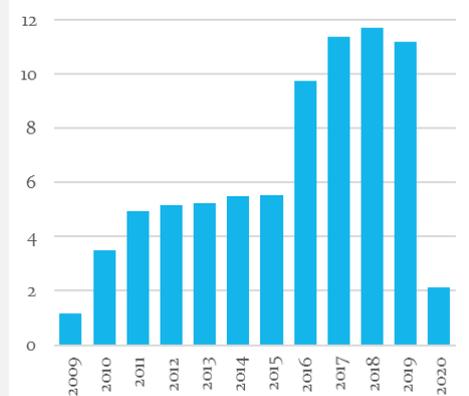

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2011

2016

2020

Prognóza a projekcia

- 2011:** Poskytovanie na základe preukázaných výdavkov, max. do 230 eur mesačne. Zvýšená suma príspevku.
- 2016:** Zvýšená suma príspevku.
- 2020:** Pokles poberateľov z dôvodu zvýšenia rodičovského príspevku.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu detí vo veku o až 3 roky a zamestnanosti. Na dlhodobom horizonte aj v súlade s rastom miezd.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Náhradná starostlivosť o dieťa

Štát podporuje náhradnú starostlivosť o dieťa poskytovaním príspevkov osobám, ktoré nie sú rodičom dieťaťa a vykonávajú túto starostlivosť na základe rozhodnutia súdu alebo iného príslušného orgánu.

V rámci náhradnej rodinnej starostlivosti je poskytovaný jednorazový príspevok dieťaťu pri zverení/zániku náhradnej starostlivosti a opakovaný príspevok dieťaťu zverenému do náhradnej starostlivosti⁴⁹. Náhradný rodič môže byť žiadateľom o opakovaný príspevok náhradnému rodičovi, ktorý sa zvyšuje ak sa osobne stará o tri a viac detí (súrodencov) a osobitný opakovaný príspevok náhradnému rodičovi, ak náhradný rodič zabezpečuje starostlivosť o dieťa s ŤZP.

Náhradná rodinná starostlivosť (formou pestúnskej starostlivosti, náhradnej osobnej starostlivosti alebo poručníctva) je uprednostňovaná pred inštitucionálnou starostlivosťou. Podiel detí vo veku od 0 do 25 rokov žijúcich mimo vlastnej rodiny sa v posledných 10 rokoch ustálil na približne 0,9 %. Podiel detí umiestnených v náhradných rodinách je taktiež pomerne stabilný a v posledných piatich rokoch tvorí približne 0,6 % z celkového počtu detí.

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1973** Prijatý zákon o pestúnskej starostlivosti zavádza príspevky na úhradu potrieb dieťaťa a stanovuje odmenu pestúna (zákon č. 50/1973 Zb.).
- 1999** Od roku 1999 sa príspevky pestúnskej starostlivosti pretransformovali z prostriedkov sociálnej starostlivosti na štátne sociálne dávky (zákon č. 265/1998 Z.z.).
- 2006** Nový zákon o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti č. 627/2005 Z.z.. V roku 2006 sa stali žiadateľmi o príspevky priamo nezaopatrené deti (do 25 rokov), v prípade maloletých detí sú príspevky vyplácané ich náhradným rodičom.
- 2019** Legislatívnou úpravou od roku 2019 boli sumy príspevkov definované priamo ako násobky platného životného minima. Výšky príspevkov boli výrazne zvýšené a stanovené diferencovane v závislosti od veku dieťaťa (do 10 rokov, 11-15 rokov a nad 16 rokov). Výška príspevku rastie s vekom dieťaťa.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

Opakované príspevky dieťaťu zverenému do náhradnej starostlivosti tvoria najväčší objem výdavkov, v súčasnosti približne tri štvrtiny. Ďalej sa venujeme analýze tejto časti výdavkov. V rokoch 2006-2020 stúpli výdavky na opakované príspevky dieťaťu o 240 %. K najväčšiemu nárastu prišlo až v roku 2019 v dôsledku výrazného zvýšenia výšky pomoci. Dovtedy k rastu výdavkov prispieval najmä rastúci počet poberateľov.

Pre **vývoj počtu poberateľov** príspevkov náhradnej starostlivosti je určujúcim faktorom **tempo rastu počtu detí vo veku o až 25 rokov a podiel detí umiestnených do náhradnej starostlivosti**. Až do roku 2015 stúpala podiel poberateľov na počte detí vo veku o až 25 rokov. Po roku 2015 bol podiel detí umiestnených v náhradných rodinách pomerne stabilný. K opätovnému nárastu poberateľov a podielu prišlo v roku 2019, pravdepodobne v súvislosti s výrazným navýšením výšky pomoci.

Vývoj priemernej výšky je naviazaný na **vývoj hodnoty životného minima**. Na rozdiel od viacerých rodinných dávok, príspevky náhradnej starostlivosti sú každoročne valorizované

⁴⁹ Platiteľ vypláca príspevky za maloleté dieťa náhradnému rodičovi, ktorý je oprávnený nimi disponovať.

k termínu 1. júl. V pomere k priemernej mzde však hodnota pomoci klesá, keďže životné minimum rastie pomalšie ako mzdy. Podiel dávky na priemernej mzde vzrástol až v roku 2019, keď boli legislatívnou úpravou sumy príspevkov definované priamo ako násobky platného životného minima. Násobky boli stanovené tak, že prišlo k výraznému zvýšeniu príspevkov.

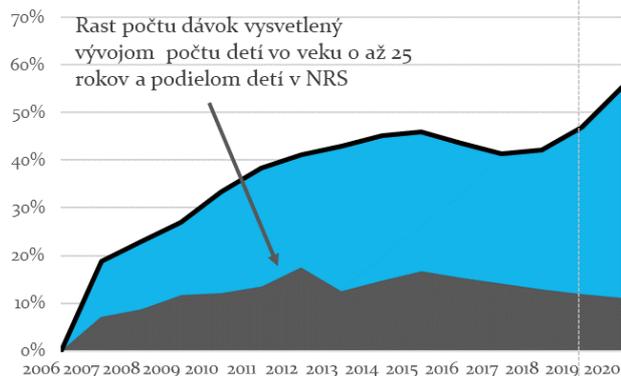
Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri projekcii vývoja výdavkov sme použili nasledovné predpoklady:

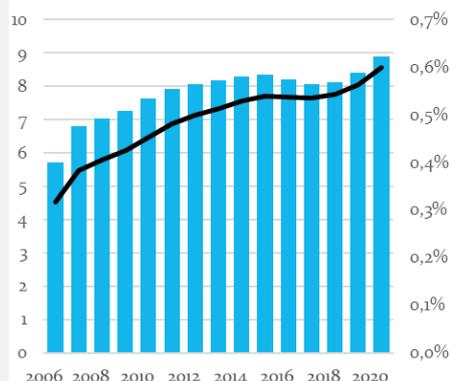
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu detí vo veku do 25 rokov
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – rast životného minima
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020 a nemennosť podielu detí umiestnených v náhradnej starostlivosti.

Náhradná rodinná starostlivosť – opakovaný príspevok dieťaťa: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

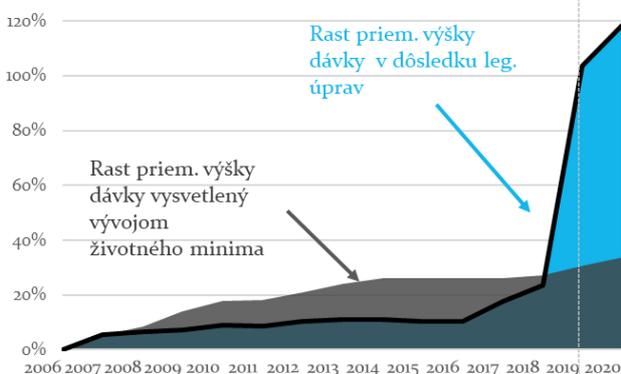
Rast počtu poberateľov

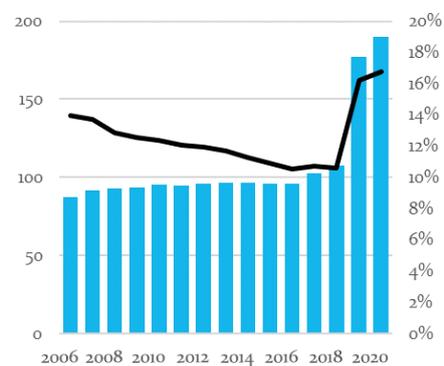
Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

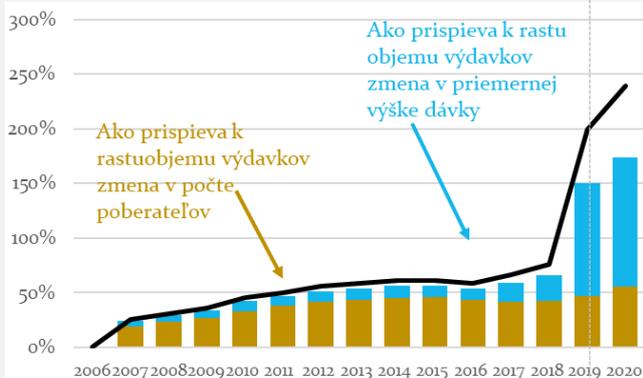
Rast priemernej výšky dávky

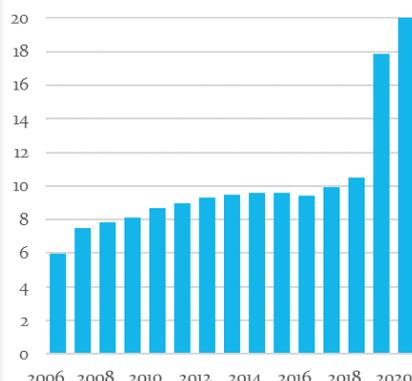
Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2019

Prognóza a projekcia

2019: Sumy príspevkov definované ako násobky životného minima, zvýšenie a diferencovanie výšky príspevku podľa veku dieťaťa.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu detí vo veku o až 25 rokov a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Príloha 4 Trendy a prognózy vývoja na úrovni jednotlivých dávok systému sociálnej pomoci

Dávky pomoci v hmotnej núdzi

Sociálna pomoc poskytovaná štátom má formu finančných a vecných dávok, ktoré môžu byť poskytované jednorazovo alebo opakovane. Najrozsiahlejšou formou pravidelnej finančnej pomoci je **dávka v hmotnej núdzi a príspevky k dávke**, ktorá je poskytovaná vo forme mesačných platieb. Súčasťou pomoci v hmotnej núdzi je aj **jednorazová dávka** určená na čiastočnú úhradu mimoriadnych výdavkov členov domácnosti, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi. **Osobitný príspevok** patrí osobe, ktorej vznikol pracovný vzťah a jej príjem je najmenej vo výške minimálnej mzdy. Ďalšou formou sociálnej pomoci sú **dotácie na stravu a školské potreby** pravidelne poskytované deťom z nízkoprijimových rodín. Súčasťou systému je aj **dotácia na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu**, ktorá môže byť poskytovaná obci. **Náhradné výživné** je pravidelnou dávkou poskytovanou za neplatené výživné alebo sirotsky dôchodok. **Resocializačný príspevok** je jednorazovou dávkou, ktorá je určená na resocializáciu prepusteným z výkonu trestu.

Dávka v hmotnej núdzi a príspevky k nej

Systém pomoci v hmotnej núdzi tvorí základná dávka („dávka v hmotnej núdzi“) stanovená na šiestich úrovniach a viacero príspevkov. Výška základnej dávky sa odvíja od štruktúry domácnosti - rozlišuje sa či ide o jednotlivca, jednotlivca s menej alebo viac ako štyrmi deťmi, dvojicu bez detí, dvojicu s menej alebo viac ako štyrmi deťmi. Poskytovanie príspevkov je viazané na splnenie určitých podmienok v závislosti od životnej situácie žiadateľa a sledujú sa nimi rôzne ciele:

- **Ochranný príspevok** je poskytovaný žiadateľom so zníženou schopnosťou zabezpečiť si príjem alebo zvýšiť príjem vlastnou prácou, poberateľmi sú najmä starobní alebo invalidní dôchodcovia, či osamelí rodičia maloletých detí.
- Vlastníkom / nájomcom obytných priestorov je poskytovaný **príspevok na bývanie**.
- **Príspevok na nezaopatrené dieťa** je určený pre dieťa v domácnosti, ktoré si riadne plní školskú dochádzku.
- Poskytnutie **aktivačného príspevku** závisí od účasti na aktivačných programoch (medzi aktivity patrí zvyšovanie kvalifikácie, zúčastňovanie sa na vzdelávaní a príprave pre trh práce alebo vykonávanie menších obecných služieb).

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 1991** Do roku 2004 bola sociálna pomoc definovaná v rámci systému minimálneho príjmu Vyhláškou Ministerstva práce a sociálnych vecí Slovenskej republiky 378/1991 Zb. o sociálnej odkázanosti.
- 1998** Systém garancie minimálneho príjmu bol implementovaný v rámci zákona č. 195/1998 Z.z. o sociálnej pomoci. Dávka sociálnej pomoci bola stanovená ako násobok životného minima.
- 2001** Od 1.1.2001 bola výška dávky sociálnej pomoci stanovená nariadením vlády.
- 2004** Komplexná reforma systému sociálnej pomoci podľa zákona č. 599/2003 Z.z. zaviedla odlišnú filozofiu poskytovania pomoci v hmotnej núdzi v porovnaní s predchádzajúcim

systémom. Nový systém zaviedol možnosť zvýšiť základnú dávku pomoci v hmotnej núdzi príspevkami s cieľovaním na rôzne životné situácie a kumuláciu určitých typov príjmov a dávok. Zmena charakteru pomoci, významnou črtou sa stala požiadavka aktivácie. Hodnota základnej dávky bola stanovená nízko (približne na tretine hodnoty životného minima) a doplnená príspevkami. Aktivačný príspevok sa stal súčasťou systému poskytovania pomoci v hmotnej núdzi. Výška dávky a príspevkov upravovaná nariadením vlády.

- 2006** Rozšírenie okruhu poberateľov príspevku na bývanie.
- 2008** Obmedzenie opakovaného poberania aktivačného príspevku.
- 2014** Novelizácia zákona o hmotnej núdzi č. 417/2013 Z.z. zaviedla požiadavku na odpracovanie aj základnej dávky - napríklad vo forme menších obecných služieb alebo dobrovoľníckej činnosti, v rozsahu minimálne 32 hodín mesačne.
- 2019** Naviazanie výšky dávky a príspevkov na rast životného minima k 1. januáru.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dávku

V analyzovanom období rokov 1995-2020 celkovo poklesli výdavky na dávku v hmotnej núdzi z úrovne 162 mil. eur na 114 mil. eur (o 29 %). Dynamika výdavkov na dávku v hmotnej núdzi závisí aj od fázy ekonomického cyklu, počas ekonomického rastu výdavky klesajú a počas recesie stúpajú. Počas ekonomického rastu sa znižuje počet nezamestnaných, príjmy obyvateľstva sa zvyšujú a menší počet z nich sa potenciálne ocitá v hmotnej núdzi. V roku 2004 sa uskutočnila významná zmena systému, ktorá znamenala zúženie okruhu poberateľov a zníženie výšky dávky. V súlade s poklesom nezamestnanosti v posledných rokoch klesal aj počet poberateľov dávky. Celkovo bolo zníženie výdavkov spôsobené najmä významným poklesom počtu poberateľov (pokles o 64 %), ktoré bolo čiastočne kompenzované zvýšením priemernej výšky dávky (nárast o 96 %). V roku 2020, aj napriek pandémie COVID-19, sa výdavky na dávku v hmotnej núdzi oproti predchádzajúcemu roku výrazne nezvýšili. Navýšenie výdavkov v roku 2020 z dôvodu pandémie odhadujeme na 4,6 mil. eur⁵⁰. Mierne zvýšenie výdavkov súvisí aj so zvýšením priemernej výšky dávky, keďže priemerný počet poberateľov dávky poklesol.

Vývoj počtu poberateľov dávky v hmotnej núdzi závisí najmä od vývoja nezamestnanosti. Štrukturálnou zmenou systému sociálnej pomoci v roku 2004 počet poberateľov dávky prudko poklesol. Podiel poberateľov dávky na počte nezamestnaných však stúpil od roku 2004 do 2007, odvtedy postupne klesá. Systém sociálnej pomoci je od reformy v roku 2004 postavený na požiadavke pracovnej aktivácie. Platí, že **väčšia časť poberateľov pomoci v hmotnej núdzi sú evidovaní ako uchádzači o zamestnanie** (v roku 2019 a 2020 rovnako 59 %). Pokles počtu príjemcov pomoci v posledných rokoch je daný hlavne poklesom osôb v tejto skupine. Zároveň platí, že len **malá časť poberateľov dávky** (v roku 2019 5,7 %) **sú osoby, ktoré dosiahli dôchodkový vek** (nad 63 rokov)⁵¹. Okrem vývoja nezamestnanosti, závisí vývoj počtu poberateľov dávky aj od **legislatívnych úprav**. Zvýšenie počtu poberateľov dávky v roku 2006 bolo dôsledkom legislatívnej zmeny týkajúcej sa rozšírenia okruhu poberateľov príspevku na

⁵⁰ Ako protipandemické opatrenie boli rozšírené dôvody, pre ktoré sa neuplatňujú ustanovenia o znížení dávky v hmotnej núdzi za neúčast na (aktivačných) činnostiach.

⁵¹ Zavedenie minimálneho dôchodku v roku 2015 zabezpečilo, že väčšina dôchodcov nespadne do hmotnej núdze. Podmienkou poberania minimálneho dôchodku je aspoň 30 rokov dôchodkového poistenia.

bývanie.⁵² Pokles poberateľov dávky v roku 2008 vyplýval z legislatívnej úpravy, ktorou bolo obmedzenie opakovaného poberania aktivačného príspevku s cieľom zvýšiť motiváciu poberateľov vstúpiť na trh práce. Ďalšími faktormi, ktoré prispeli k poklesu v tomto období bola valorizácia rodičovského príspevku a valorizácia dôchodkov, v dôsledku čoho sa zvýšil posudzovaný príjem žiadateľov, ktorí tak vypadli zo systému sociálnej pomoci. Uvedené skutočnosti prispeli k tomu, že v období ekonomickej krízy počet poberateľov dávky výrazne nerástol. Novelou zákona o pomoci v hmotnej núdzi v roku 2014 sa požiadavka aktivácie ešte viac posilnila. Získanie plnej sumy dávky je pre plnoletých členov domácnosti podmienené vykonávaním pracovných činností. Pri nesplnení tejto podmienky čelia poberatelia sankcií a dávka v hmotnej núdzi sa im zníži. Uvedené legislatívne zmeny spolu s rastúcou ekonomikou v posledných rokoch (a poklesom nezamestnanosti) viedli k ďalšiemu významnému poklesu počtu poberateľov dávky.

Vývoj priemernej výšky dávky v hmotnej núdzi je od roku 2019 legislatívne naviazaný na rast životného minima. V predchádzajúcich rokoch bola výška dávky nepravidelne skokovo zvyšovaná nariadením vlády, avšak počas rokov 2009 až 2013 a 2014 až 2019 nebola vôbec zvýšená. Skokový rast vo veľkej miere kopíroval vývoj životného minima. Vývoj podielu na priemernej mzde tomu zodpovedá – mierny pokles je dôsledkom rýchlejšieho rastu miezd ako životného minima.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na dávku v hmotnej núdzi samostatne prognózujeme počet poberateľov a výdavky na dávku v závislosti od skutočnosti, či ide o poberateľov v ekonomicky aktívnom veku alebo v dôchodkovom veku. Celkový počet poberateľov a výdavky na dávku je súčtom dvoch prognóz.

V prognóze a projekcii týkajúcej sa poberateľov v ekonomicky aktívnom veku sme použili nasledovné predpoklady:

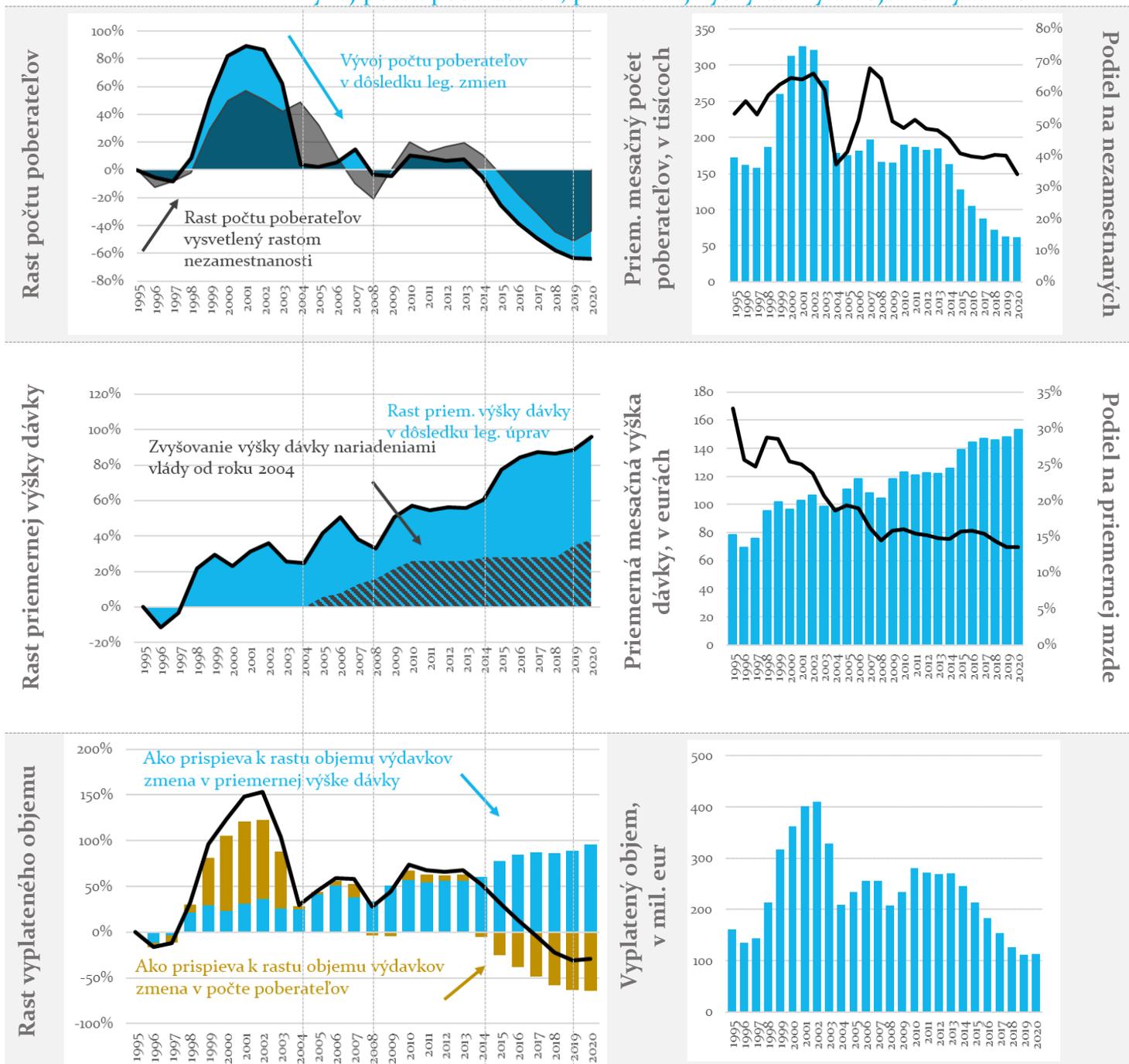
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast nezamestnanosti
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – rast životného minima (na strednodobom horizonte daný nízkopríjmovou infláciou, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020⁵³.

Prognóza a projekcia výdavkov na dávku v hmotnej núdzi, ak sú poberateľmi dôchodcovia, je výstupom z modelu SLOPEM. Hlavným faktorom ovplyvňujúcim vývoj počtu poberateľov v tejto skupine je populačné starnutie (rast ekonomicky neaktívnej populácie). Výdavky na dávku sú v projekcii modelované ako doplatok do sumy životného minima pre tých dôchodcov, čo nemajú nárok na minimálny dôchodok.

⁵² Zmena sa týkala úpravy nároku na tento príspevok aj u poberateľa starobného alebo iného dôchodku, ktorý dovŕšil 62 rokov. U týchto osôb sa už neskúma vlastný vzťah k obydlíu, uhrádzanie nákladov na bývanie a prehodnocovanie podmienok nároku.

⁵³ V prognóze zohľadňujeme vplyv opatrenia, podľa ktorého sa neznižuje dávka v hmotnej núdzi za neúčast na (aktivačných) činnostiach, z dôvodu pandémie COVID-19 v roku 2020 a 2021.

Dávka v hmotnej núdzi: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

2004 2008 2014 2019

Prognóza a projekcia

- 2004:** Reforma systému sociálnej pomoci.
- 2008:** Zamedzenie opakovaného poberania aktivačného príspevku.
- 2014:** Požiadavka odpracovania aj základnej dávky.
- 2019:** Dávka a príspevky k dávke definované ako násobky životného minima.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti a rastom životného minima (na dlhodobom horizonte rastúceho tempom priemernej mzdy).

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Osobitný príspevok

Osobitný príspevok je určený pre ľudí, ktorí boli dlhodobo nezamestnaní a zamestnali sa. Slúži ako motivačný nástroj, ktorý má podporiť uchádzačov o zamestnanie prijať a udržať si pracovný pomer. Príspevok je určený pre ľudí z domácností, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi alebo ktorým sa skončilo poskytovanie pomoci v hmotnej núdzi v súvislosti so vznikom pracovného pomeru.

Dôležité míľniky vývoja príspevku

- 2014** Zavedenie osobitného príspevku v rámci novely zákona o hmotnej núdzi č. 417/2013 Z.z. (§ 16). Príspevok bol stanovený na 63,07 eura mesačne po dobu 6 mesiacov pre dlhodobo nezamestnané osoby v hmotnej núdzi, ktoré sa zamestnajú a poberajú aspoň minimálnu mzdu (a dosahujú príjem maximálne do výšky 3-násobku minimálnej mzdy).
- 2015** Rozšírenie doby vyplácania osobitného príspevku na 12 mesiacov (vyššia suma 126,14 eura mesačne sa vypláca počas prvých 6 mesiacov). Príjem maximálne do výšky 2-násobku minimálnej mzdy.
- 2019** Rozšírenie doby vyplácania osobitného príspevku na 18 mesiacov (vyššia suma 126,14 eura mesačne sa vypláca počas prvých 12 mesiacov).

Hlavné faktory vývoja výdavkov na príspevok

V analyzovanom období⁵⁴ 2015-2020 objem vyplatených osobitných príspevkov klesol o 38 %, v roku 2020 dosiahol 4,95 mil. eur. K poklesu výdavkov prispieval najmä klesajúci počet poberateľov (pokles o 60 %), klesal rovnako ako počet poberateľov dávky v hmotnej núdzi s ktorou je úzko previazaný. Pokles výdavkov bol kompenzovaný rastom priemernej výšky príspevku, ktorá vzrástla o 55 %.

Vývoj počtu poberateľov osobitného príspevku odzrkadľuje vývoj počtu poberateľov dávky v hmotnej núdzi. Predpokladáme, že rovnako ako v prípade dávky v hmotnej núdzi, je vývoj viazaný na **rast nezamestnanosti**.

Vývoj priemernej výšky prídavku závisí výhradne od **legislatívnych zásahov**. Nie je stanovený automatický mechanizmus úpravy, výška a doba poskytovania príspevku sa menila len pri novelizáciách zákonnej úpravy. Postupne sa rozšírila doba vyplácania príspevku a aj doba, počas ktorej bola vyplácaná vyššia hodnota príspevku. Po postupnom nábehu vyplácania príspevku v roku 2015 sa podiel priemernej výšky príspevku na priemernej mzde v nasledujúcich rokoch výrazne nemenil.

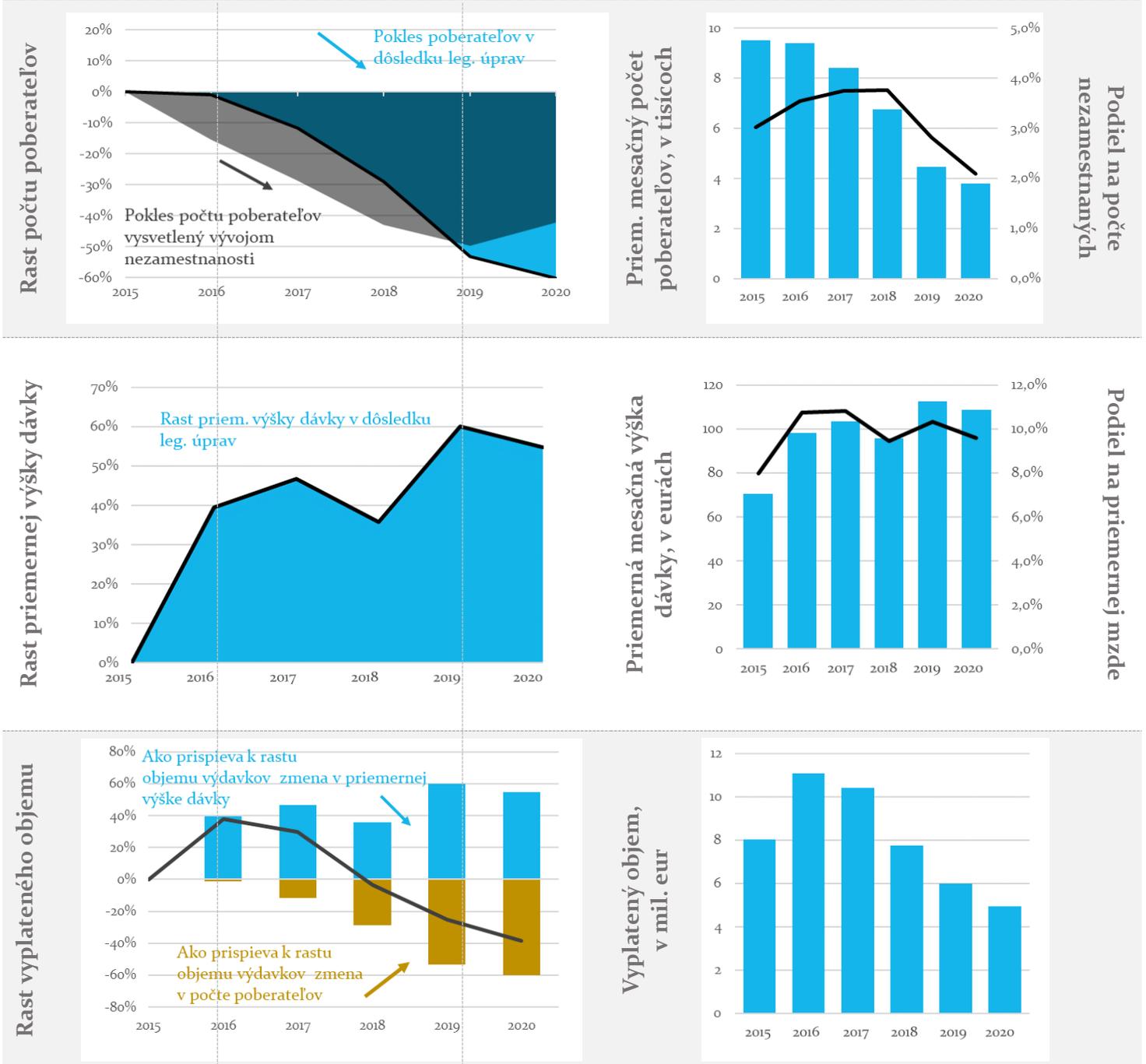
Predpoklady projekcie vývoja príspevku

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na osobitný príspevok sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast nezamestnanosti.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom rast priemernej mzdy.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

⁵⁴ Napriek platnej legislatíve ohľadom poskytovania osobitného príspevku od 1.1.2014 sa prvé údaje o čerpaní finančných prostriedkov a poberateľoch príspevku objavili v oficiálnych štatistikách až od mája 2015.

Osobitný príspevok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

2016

2019

Prognóza a projekcia

- 2016:** Rozšírenie doby vyplácania príspevku z 6 na 12 mesiacov.
- 2019:** Rozšírenie doby vyplácania príspevku na 18 mesiacov.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti Na dlhodobom horizonte aj v súlade s rastom priemernej mzdy.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Dotácie na stravu, na školské potreby a na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu

Dotácie na stravu a na školské potreby sú určené deťom v nízkopříjmových domácnostiach žijúcich v hmotnej núdzi a deťom z rodín s príjmami na hranici životného minima. Dotáciu na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu možno poskytnúť žiadateľovi (napríklad obci), ktorá je osobitným príjemcom pomoci v hmotnej núdzi, alebo štátnej sociálnej dávky podľa osobitného predpisu. Dotácie na stravu a na výkon osobitného príjemcu sa poskytujú ako pravidelné mesačné platby, dotácia na školské potreby je poskytovaná dvakrát ročne.

Dôležité míľniky vývoja dotácií

- 2004** Výnosom MPSVaR (č. 3950/2004) boli zavedené dotácia na podporu výchovy k plneniu školských povinností dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením (na školské potreby), dotácia na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa (na stravu), ktoré sa poskytujú deťom plniacim si povinnú školskú dochádzku žijúcim v hmotnej núdzi. Zaviedlo sa aj poskytovanie dotácie na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu a dotácia na motivačné štipendium.
- 2006** Výnos MPSVaR (č. 3749/2005) rozšíril poskytovanie dotácií na stravu a školské potreby širšej skupine detí. Dotácie začali byť poskytované aj deťom z rodín, ktorých príjem je na úrovni životného minima a nie sú v hmotnej núdzi.
- 2009** Z výnosu MPSVaR bola vypustená dotácia na motivačný príspevok, ktorý bol pretransformovaný ako dávka do zákona o pomoci v hmotnej núdzi.
- 2011** Nový zákon č. 544/2010 Z.z. o dotáciách v pôsobnosti MPSVaR právne stanovuje poskytovanie dotácií.
- 2019** Rozšírenie okruhu detí, ktorým sa poskytuje dotácia na stravu od 1.9.2019. Dotácia bola rozšírená pre všetky deti v poslednom ročníku materskej školy a plniacich si povinnú školskú dochádzku (vo veku 5-15 rokov). Plošne poskytovaná dotácia sa stáva súčasťou dávok štátnej sociálnej podpory.⁵⁵ Zároveň ostáva v platnosti aj dotácia na stravu pre deti z nízkopříjmových rodín.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na dotácie

V analyzovanom období rokov 2004-2020 tvorili výdavky na dotácie len malú časť výdavkov na sociálnu pomoc. Najväčšou položkou bola dotácia na stravu pre deti z nízkopříjmových rodín vo výške menej ako 10 mil. eur ročne (pred 2019, v dôsledku legislatívnej úpravy v 2020 klesli na 0,3 mil. eur), výdavky na dotáciu na školské potreby dosahovali v priemere 2,2 mil. ročne. Dotácia na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu bola najmenej nákladnou položkou, výdavky dosahovali v priemere 123 tis. eur ročne.

Vývoj počtu poberateľov dotácií na stravu a školské potreby závisí najmä od počtu detí vo veku 5-15 rokov a od rastu počtu nezamestnaných (rovnaký určujúci faktor ovplyvňujúci počet poberateľov dávky v hmotnej núdzi). V roku 2006 vzrástol počet poberateľov dotácií z dôvodu rozšírenia okruhu detí, ktorým sa dotácie môžu poskytovať. V rokoch 2008 a 2009 počet poberateľov týchto dotácií, rovnako ako poberateľov dávky v hmotnej núdzi, poklesol. Od septembra 2019 sa pri poskytovaní dotácií na stravu uskutočnila významná zmena. Boli zavedené tzv. „obedy zadarmo“ pre všetky deti z posledných ročníkov materských a všetkých ročníkov základných škôl a dotácia na stravu sa tým stala súčasťou štátnej sociálnej podpory. V malej

⁵⁵ Výdavky na plošne poskytovanú dotáciu zahrňame v analýze do okruhu dávok štátnej sociálnej podpory.

miere pokračuje aj čerpanie dotácie na stravu pre deti z nízkopříjmových rodín, ktoré nie sú zahrnuté v plošnom čerpaní dotácie. **Vývoj počtu poberateľov**, pre ktorých sa vypláca **dotácia na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu** obci, závisí od rastu počtu **nezamestnaných** (rovnaký určujúci faktor ovplyvňujúci počet poberateľov dávky v hmotnej núdzi).

Vývoj priemernej výšky dotácií závisí výhradne od **legislatívnych úprav**. V legislatíve nie je zavedený automatický mechanizmus úpravy, výšky dotácií sú stanovené fixne a môžu byť upravené nariadením vlády. Dotácia na školské potreby nebola zvýšená od zavedenia v roku 2004 (33 eur ročne), rovnako aj dotácia na výkon osobitného príjemcu (maximálne 1,66 eura mesačne). Dotácia na stravu (na 1 obed) bola od roku 2004 zvýšená dvakrát – v roku 2006 (z 0,83 eur na 1 euro) a v roku 2019 (na 1,2 eur).

Predpoklady projekcie vývoja dotácií

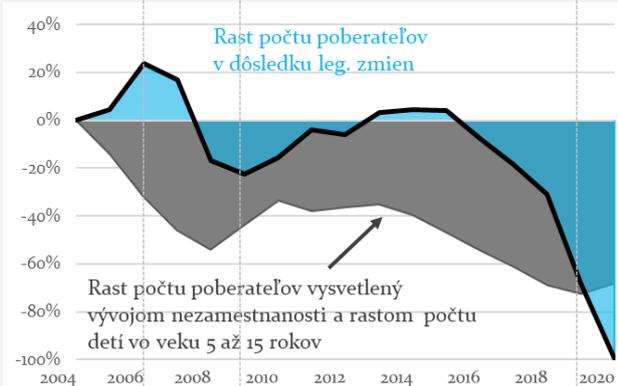
Pri našej projekcii vývoja výdavkov na dotácie sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov dotácie na stravu⁵⁶ a školské potreby – rast počtu detí vo veku 5-15 rokov a rast nezamestnanosti, v prípade dotácie na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu rast nezamestnanosti.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

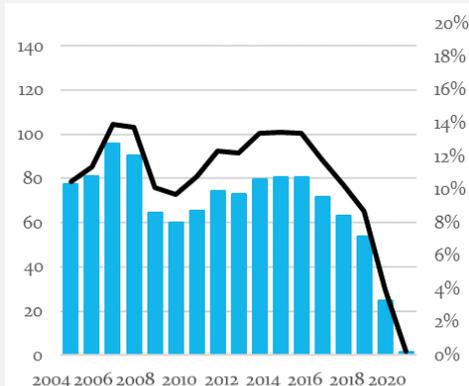
⁵⁶ V prípade plošnej dotácie na stravu, ktorá je súčasťou dávok systému štátnej sociálnej podpory, za faktor vývoja počtu poberateľov považujeme rast počtu detí vo veku 5 až 15 rokov. V prognóze zohľadňujeme fakt, že plošná dotácia je od 1.8.2021 zrušená.

Dotácia na stravu pre dieťa v hmotnej núdzi: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

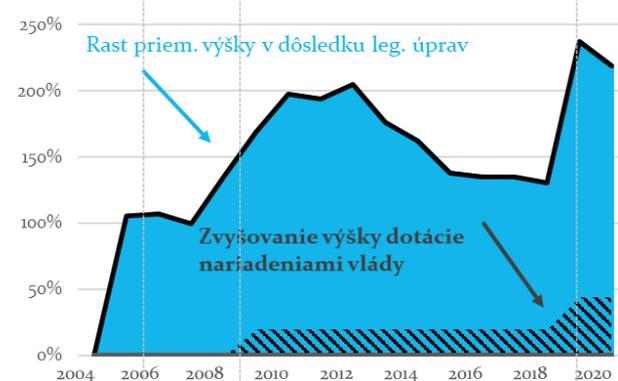
Rast počtu poberateľov

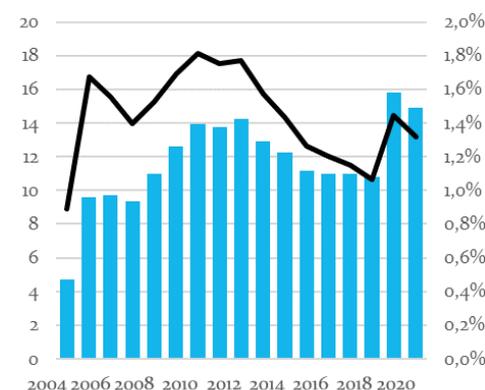
Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

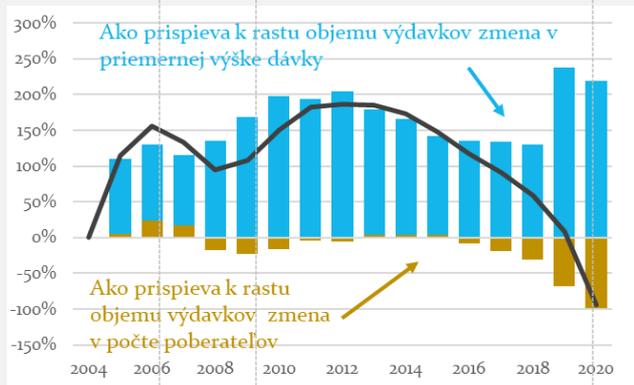
Rast priemernej výšky dávky

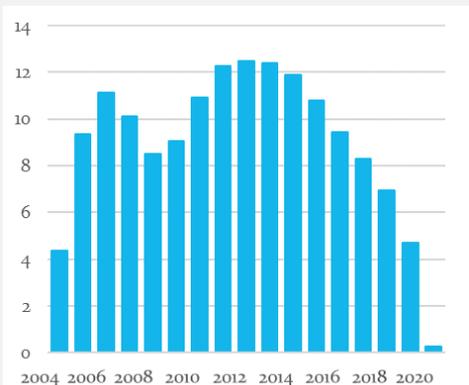
Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2006 2009

2019

Prognóza a projekcia

- 2006:** Rozšírenie skupiny poberateľov aj na deti z rodín s príjmom na úrovni ŽM (nielen v hmotnej núdzi)
- 2009:** Zvýšenie výšky dotácie z 0,83 euro/obed na 1 euro/obed (od 1.1.)
- 2019:** Zvýšenie výšky dotácie na 1,2 euro/obed (od 1.1.)

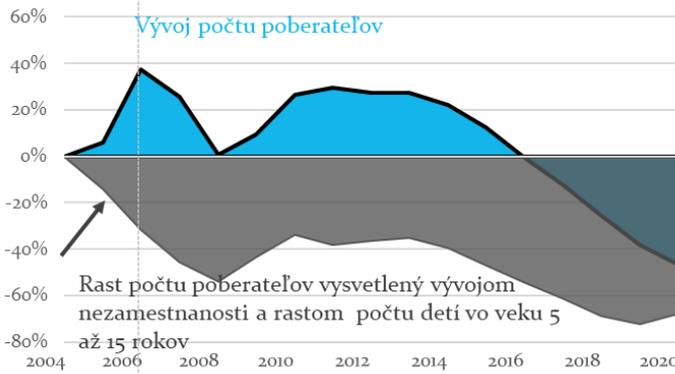
Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti, počtu detí vo veku 5 až 15 rokov. Na dlhodobom horizonte aj v súlade s rastom priemernej mzdy.

Poznámka: V roku 2019 je znázornený počet poberateľov, priemerná výška a vyplatený objem dotácií na stravu pre deti z rodín v hmotnej núdzi, nie celkový objem dotácie poskytnutý na podporu stravovacích návykov dieťaťa („obedy zadarmo“).

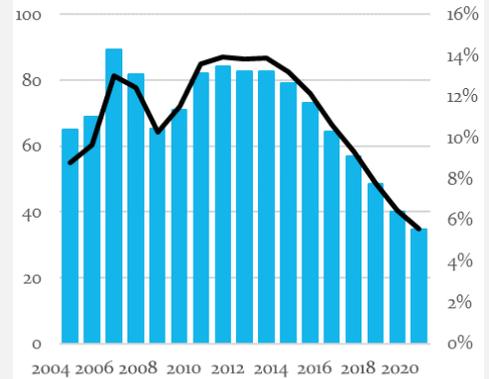
Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Dotácia na školské potreby pre dieťa v hmotnej núdzi: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

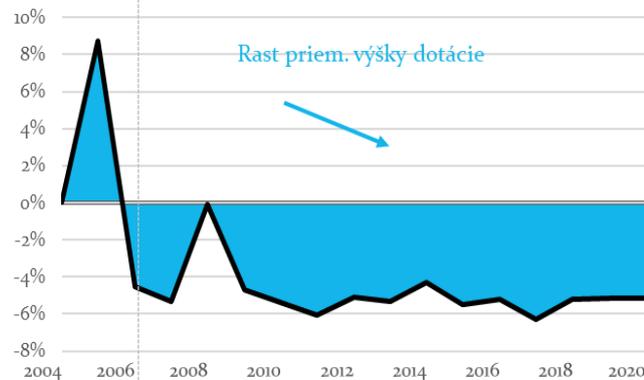
Rast počtu poberateľov

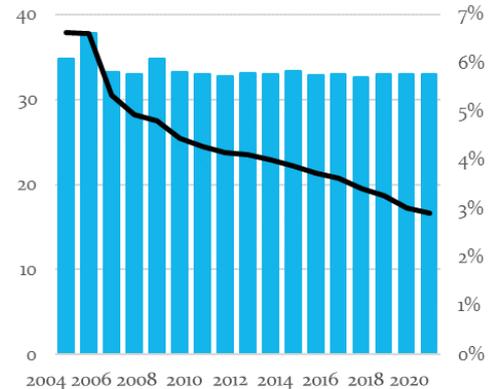
Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

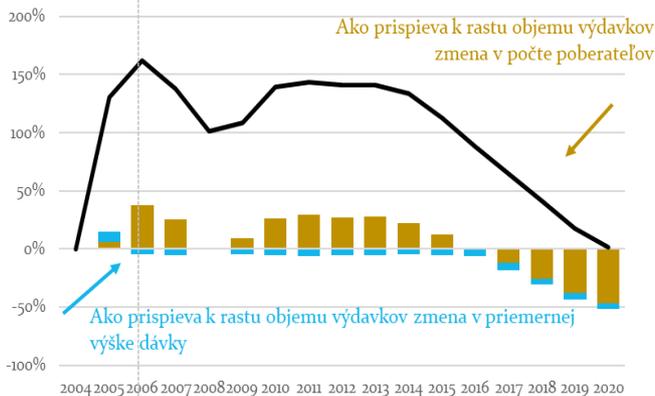
Rast priemernej výšky dávky

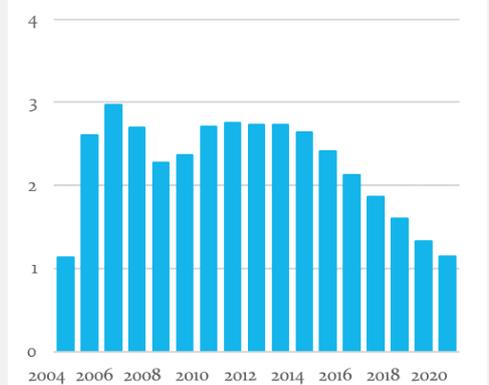
Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2006

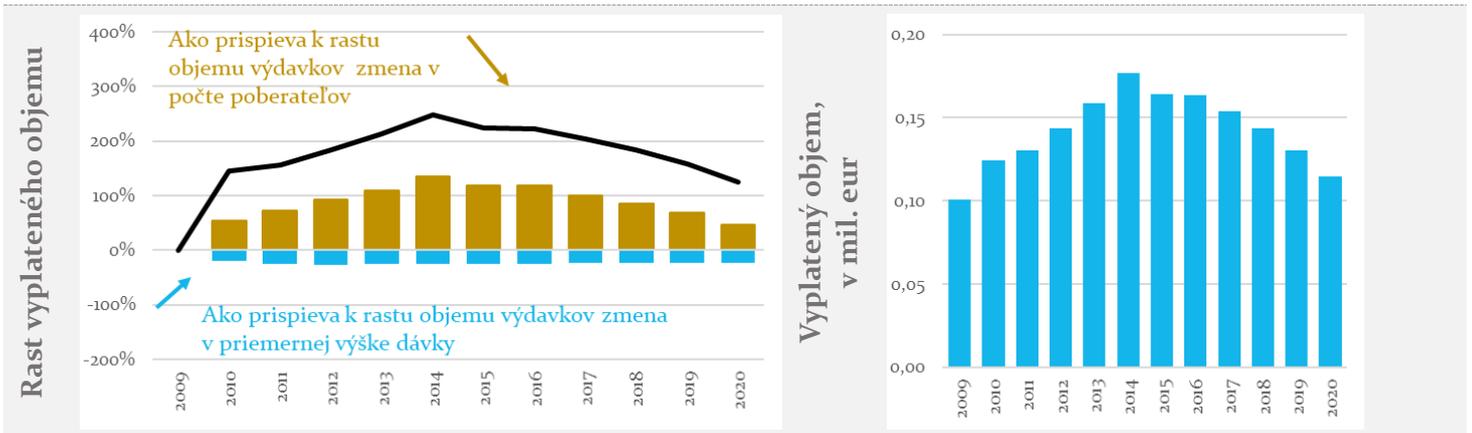
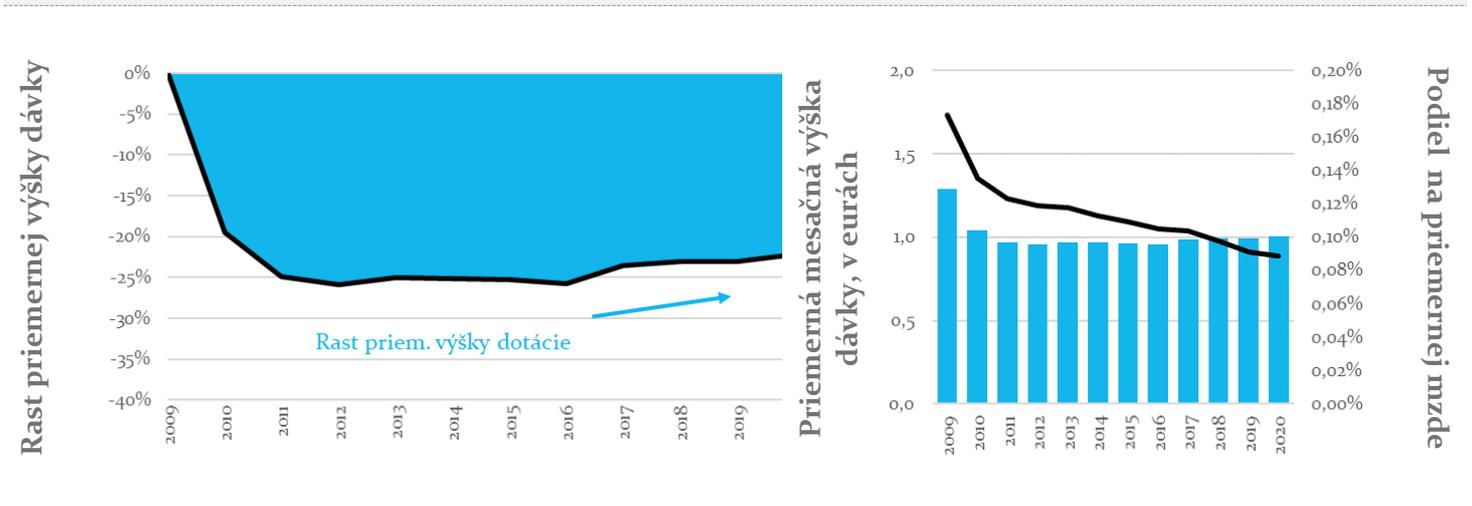
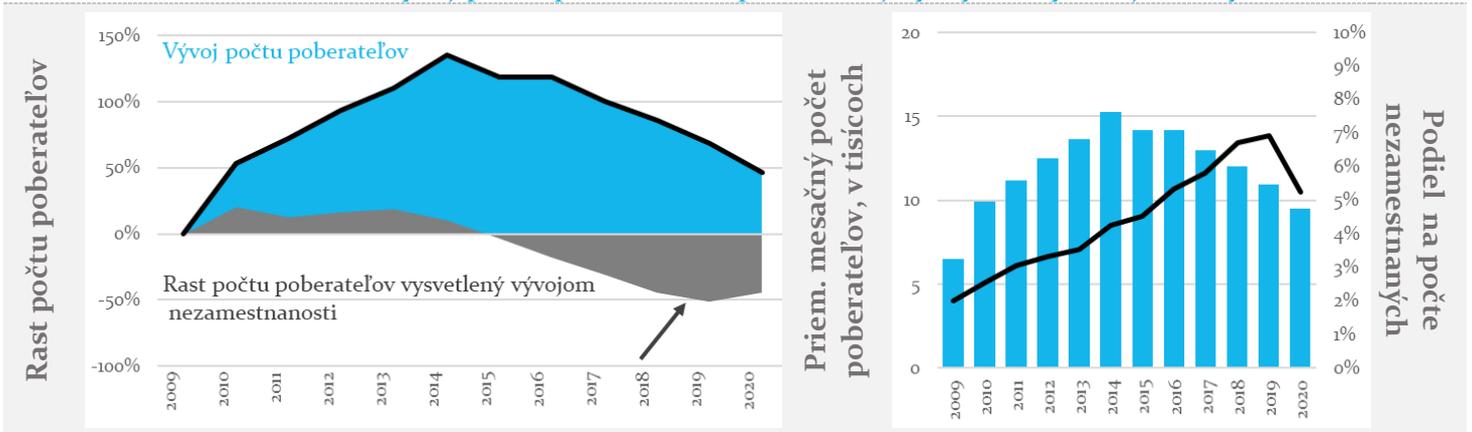
2006: Rozšírenie skupiny poberateľov aj na deti z rodín s príjmom na úrovni životného minima (nielen v hmotnej núdzi)

Prognóza a projekcia

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti, počtu detí vo veku 5 až 15 rokov. Na dlhodobom horizonte aj v súlade s rastom priemernej mzdy.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Dotácia na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Prognóza a projekcia

Bez legislatívnych úprav.

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti. Na dlhodobom horizonte aj v súlade s rastom priemernej mzdy.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Náhradné výživné

Nárok na náhradné výživné vznikne ak si povinná osoba neplní vyživovaciú povinnosť voči nezaopatrenému dieťaťu alebo ak výška sirotského dôchodku pre nezaopatrené dieťa nedosahuje minimálnu výšku výživného (vo výške 30 % zo sumy životného minima).

Dôležité míľniky vývoja dávky

- 2005** Poskytovanie náhradného výživného zavedené zákonom 452/2004 Z.z. s účinnosťou od 1.1.2005. Poskytovanie dávky je príjmovovo testované, čistý príjem žiadateľa nesmie presiahnuť 2,2-násobok životného minima. Náhradné výživné sa poskytuje mesačne najviac vo výške 1,2-násobku životného minima za nezaopatrené dieťa. Náhradné výživné môže byť vyplácané na dieťa najviac do 25 rokov veku.
- 2008** Zákomom 201/2008 Z.z. sa rozšíril okruh osôb (detí), ktorým môže byť vyplácané náhradné výživné. Výživné sa poskytuje aj za sirotsky dôchodok vo výške 30 % sumy životného minima na nezaopatrené dieťa.
- 2020** Zvýšenie maximálnej výšky výživného (zákon 420/2019 Z.z.): náhradné výživné za neplatené výživné sa poskytuje, ak čistý príjem žiadateľa nepresahuje 3,3-násobok životného minima vo výške najviac 3,7-násobku životného minima (predtým 1,2).

Hlavné faktory vývoja výdavkov

Počas analyzovaného obdobia rokov 2005-2020 výdavky rástli až do roku 2014 (635 %), po stabilizácii ekonomiky od roku 2014 klesol aj vyplatený objem výživného. V roku 2019 pokles dosiahol 387 % v porovnaní s rokom 2005. Objem vyplatených výdavkov je primárne daný rastom počtu poberateľov výživného, ktorý do roku 2020 vzrástol celkovo o 230 %. Priemerná výška dávky sa v analyzovanom období zvýšila o 48 %.

Vývoj počtu poberateľov náhradného výživného, respektíve počtu detí na ktoré je vyplácané náhradné výživné, závisí od vývoja **počtu detí vo veku do 25 rokov**. K nárastu počtu poberateľov v prvých rokoch analyzovaného obdobia prispela aj legislatívna úprava, podľa ktorej sa od roku 2008 vypláca náhradné výživné širšej skupine detí – aj za sirotsky dôchodok, ak jeho výška nedosahuje minimálnu výšku výživného.⁵⁷ Významným faktorom ovplyvňujúcim, či si rodič plní vyživovaciú povinnosť, je jeho ekonomická situácia. Vývoj počtu poberateľov, ktorým je vyplácané náhradné výživné, koreluje s vývojom **miery nezamestnanosti**. Keď sa miera nezamestnanosti zvyšuje, rastie aj počet poberateľov náhradného výživného. Od roku 2014 po stabilizácii ekonomickej situácie spolu s poklesom nezamestnanosti klesol aj počet vyplatených dávok náhradného výživného.

Vývoj priemernej výšky náhradného výživného je viazaný na rast **životného minima**, keďže maximálna výška dávky je odvodená od násobku životného minima a príjem žiadateľa nesmie presiahnuť hodnotu definovanú ako násobok životného minima. Podiel priemernej výšky vyplateného výživného na priemernej mzde sa výrazne nemení a do roku 2013 aj mierne rastie, napriek tomu že životné minimum rastie pomalšie ako mzdy. Túto skutočnosť vysvetľujeme tak, že výška náhradného výživného je viazaná na vývoj životného minima nepriamo. Medzi ďalšie

⁵⁷ Náhradné výživné sa vypláca od roku 2005, avšak údaje nie sú kompletne a v roku 2006 sa v údajoch vo veľkej miere prejavil efekt zavádzania dávky. Z dôvodu lepšej grafickej reprezentácie, zobrazujeme v rastových grafoch obdobie až od roku 2008 – po rozšírení okruhu poberateľov výživného.

nepriame faktory ovplyvňujúce výšku výživného patrí aj vývoj miezd.⁵⁸ Výrazné zvýšenie priemernej výšky vyplateného výživného v roku 2020 nastalo z dôvodu legislatívneho zvýšenia maximálnej výšky dávky a príjmovej podmienky žiadateľa.

Predpoklady projekcie vývoja dávky

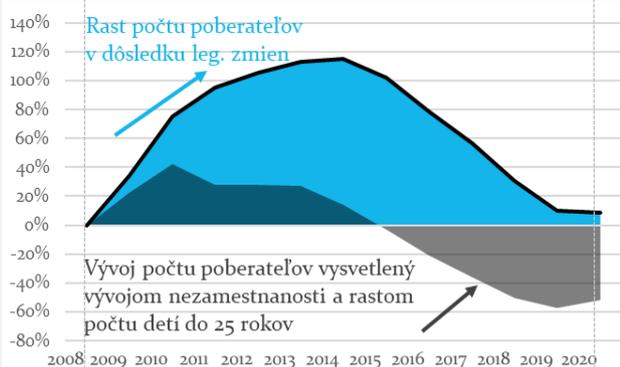
Pri našej projekcii vývoja výdavkov na náhradné výživné sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu detí vo veku 0-25 rokov a rast nezamestnanosti.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – rast životného minima (na strednodobom horizonte daný nízkopríjmovou infláciou, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

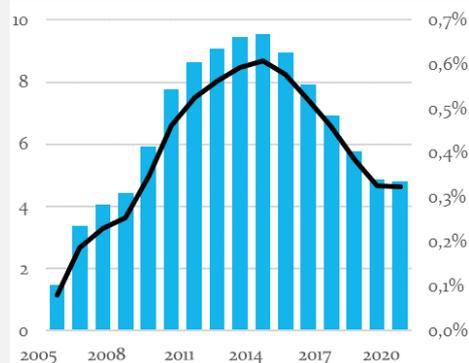
⁵⁸ Výška výživného závisí od príjmov povinnej osoby a je stanovená súdnym rozhodnutím. Náhradné výživné, na ktoré má nárok oprávnená osoba, je vo výške výživného určeného právoplatným rozhodnutím súdu, najviac však vo výške 3,7-násobku sumy životného minima (do roku 2020 1,2-násobku). Ak povinná osoba neplní vyživovaciu povinnosť v plnej výške, náhradné výživné je vo výške rozdielu medzi výškou výživného určeného právoplatným rozhodnutím súdu, najviac vo výške 3,7-násobku (do 2020 1,2-násobku) sumy životného minima a výškou zaplateného výživného povinnou osobou.

Náhradné výživné:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

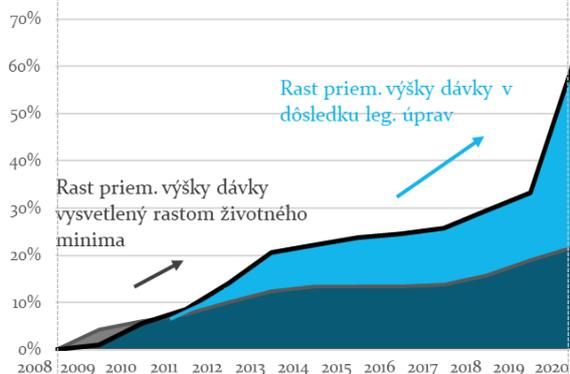
Rast počtu poberateľov

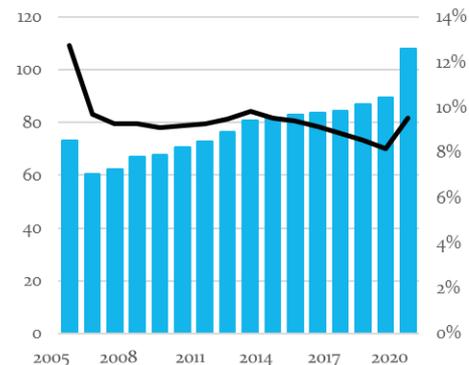
Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

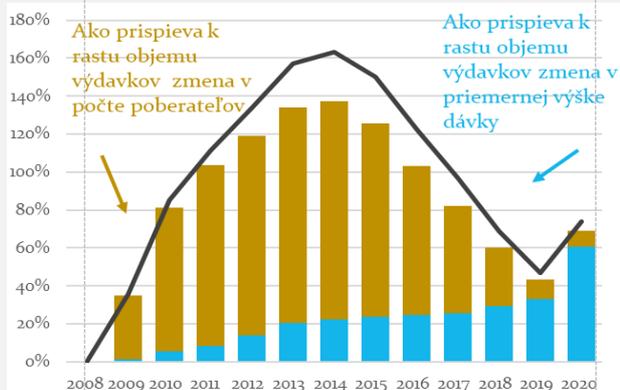
Rast priemernej výšky dávky

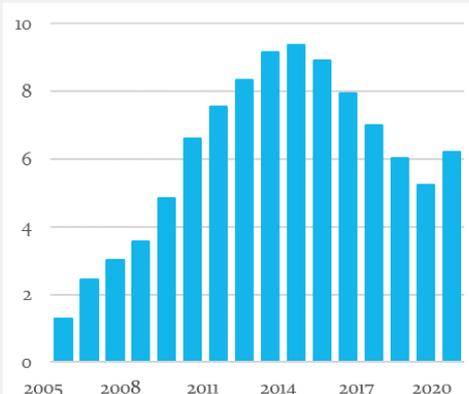
Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2008

2020

Prognóza a projekcia

2008: Rozšírenie okruhu poberateľov, náhradné výživné môže byť vyplácané aj za sirotsky dôchodok.
2020: Zvýšenie maximálnej výšky výživného a zvýšenie príjmovej podmienky žiadateľa

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti, počtu detí vo veku do 25 rokov a rastom životného minima (na dlhodobom horizonte rastúcom tempom priemernej mzdy).

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Resocializačný príspevok

Resocializačný príspevok je jednorazovou dávkou sociálnej pomoci, môže byť poskytnutý prepusteným z výkonu trestu. Slúži najmä na zabezpečenie nevyhnutných vecí osobnej potreby a na vybavenie osobných dokladov. Poskytnutie a výška príspevku je na rozhodnutí sociálneho pracovníka, ktorý na základe žiadosti občana odôvodňuje výšku poskytnutej sumy. Príspevok môže byť poskytnutý vo vecnej, finančnej alebo kombinovanej forme.

Dôležité míľniky vývoja príspevku

2005 Zavedenie resocializačného príspevku k 1.9.2005 (zákon 205/2005 Z.z.). Celková suma príspevku tomu istému občanovi v kalendárnom roku nesmie presiahnuť výšku 40 % sumy životného minima.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na príspevok

Výdavky na resocializačný príspevok od roku 2006⁵⁹ do roku 2020 vzrástli o 165 %. K rastu výdavkov prispel najmä rast priemernej výšky poskytovaného príspevku (zvýšenie o 93 %), počet poberateľov vzrástol o 37 %.

Vývoj počtu poberateľov resocializačného príspevku je daný v stovkách osôb mesačne a medziročne sa mení zvyčajne v intervale 5-10 %. Je to dané špecifickým charakterom dávky, keďže závisí od počtu prepustených z výkonu trestu a o jej vyplatení rozhoduje sociálny pracovník.

Vývoj priemernej výšky príspevku je viazaný na **vývoj hodnoty životného minima** a je valorizovaný k termínu 1.júl. V pomere k priemernej mzde sa hodnota pomoci významne nemení (osciluje v rozmedzí 1 p.b.), v posledných troch rokoch však vzrástla. Výška príspevku závisí od rozhodnutia úradníka.

Predpoklady projekcie vývoja

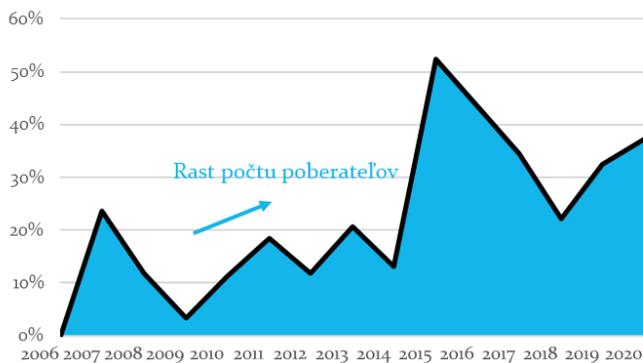
Pri našej projekcii vývoja výdavkov na resocializačný príspevok sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov príspevku – predpokladáme konštantné percento počtu poberateľov príspevku z dospeljej populácie, podľa poslednej známej hodnoty.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

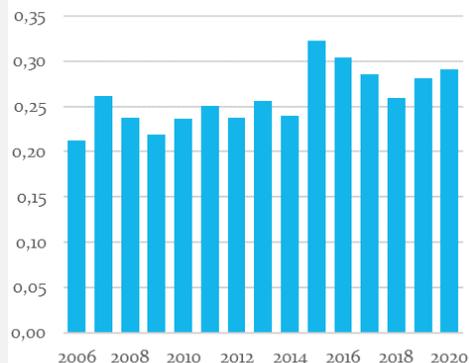
⁵⁹ Plný efekt poberania príspevku sa prejavil až v roku 2006, keďže príspevok bol zavedený k 1.9.2005.

Resocializačný príspevok: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

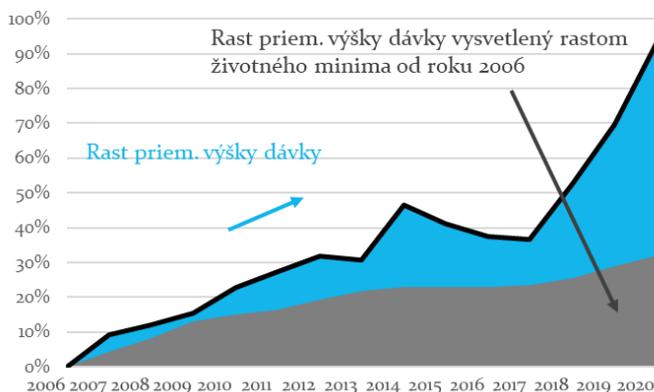
Rast počtu poberateľov

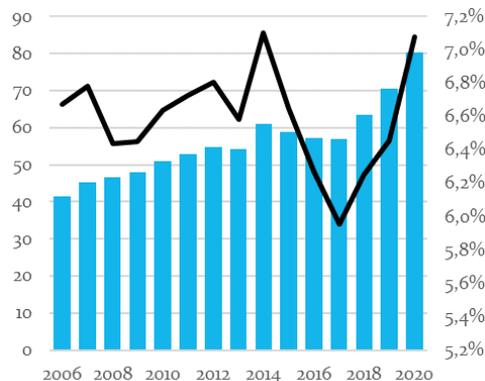
Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

Rast priemernej výšky dávky

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

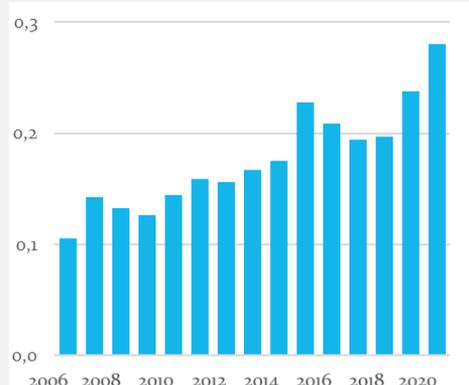

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

Bez legislatívnych úprav.

Predpokladáme konštantný počet poberateľov príspevku, podľa poslednej známej hodnoty. Na dlhodobom horizonte predpokladáme rast výšky v súlade s rastom priemernej mzdy.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Kompenzácia sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia (ŤZP)

Zo systému sociálnej pomoci sú ťažko zdravotne postihnutým osobám poskytované finančné príspevky a sociálne služby určené na zmiernenie alebo prekonanie sociálnych dôsledkov ich postihnutia. Sociálne dôsledky sa kompenzujú formou jednorazových peňažných príspevkov (napríklad na kúpu / úpravu / opravu pomôcky, úpravu bytu, rodinného domu, garáže a pod.) a opakovaných peňažných príspevkov. Medzi opakované peňažné príspevky patria príspevkov na opatrovanie, na osobnú asistenciu, na prepravu a kompenzáciu zvýšených výdavkov vo vymedzených oblastiach - v oblasti mobility, orientácie, komunikácie alebo sebaobsluhy.

Pri jednorazových príspevkoch, pri peňažnom príspevku na osobnú asistenciu a na opatrovanie je výška príspevku v súčasnosti stanovená pevnou sumou, ktorá môže byť zvýšená nariadením vlády. Maximálna výška príspevku je stanovená pri jednorazových príspevkoch a pri príspevku na prepravu. Pri viacerých príspevkoch sa posudzuje príjem osoby s ŤZP (porovnáva sa s násobkami hodnoty životného minima) a cena pomôcky/zariadenia/úpravy. Cieľom je zachovať princíp solidarity - čím nižší má osoba s ŤZP príjem, tým vyšší príspevok je možné jej poskytnúť. Pri opakovaných príspevkoch na kompenzáciu zvýšených výdavkov je výška príspevku viazaná na hodnotu životného minima - čím sa zabezpečuje automatická valorizácia a zároveň príjem osoby s ŤZP nesmie presiahnuť trojnásobok hodnoty životného minima.

Dôležité míľniky vývoja systému kompenzácií ŤZP

- 1988** Podľa vyhlášky č. 151/1988 Zb., ktorou sa vykonával zákon o sociálnom zabezpečení, sa poskytovali účelové peňažné dávky sociálnej starostlivosti pre osoby s ŤZP a starých občanov do konca roka 2003.
- 1999** Novela zákona o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z., účinná od 1.7.1999, zaviedla peňažný príspevok na asistenciu a systém kompenzácií zvýšených výdavkov pre ŤZP osoby. Výška opakovaných príspevkov bola naviazaná na životné minimum. Jednorazové príspevky boli stanovené pevnou sumou.
- 2003** Peňažné príspevky prestali byť viazané na valorizáciu životným minimom, boli zvýšené a stanovené pevnou sumou. Do systému poskytovania pomoci sa dostali aj osoby, ktoré dovtedy nemali nárok na poberanie kompenzácií ŤZP.
- 2004** Pomoc osobám s ŤZP je riešená už len v rámci jednej právnej úpravy (zákon o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z.).
- 2009** Nový zákon č. 447/2008 Z.z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ŤZP. Príspevky boli zvýšené a výška opakovaných príspevkov bola stanovená percentuálne zo sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu. Jednorazové príspevky boli stanovené pevnou sumou. Pri posudzovaní nárokov na príspevky sa posudzuje príjem a majetok žiadateľa (a spolu posudzovaných osôb). Bola stanovená povinnosť opakované príspevky vyplácať mesiac pozadu s cieľom zjednotiť termín ich výplaty, ktorý dovtedy nebol ustanovený.⁶⁰

⁶⁰ Pri opakovaných peňažných príspevkoch za rok 2009 pracujeme s priemernými počtami poberateľov za mesiace február až december. Údaje za január 2009 z dôvodu uvedenej legislatívnej zmeny významne skresľujú ročné priemerné štatistiky.

2018 Zákonom č. 191/2018 Z.z. vznikli dve skupiny opakovaných príspevkov podľa spôsobu, akým je stanovená ich výška (s účinnosťou od 1.7.2018). Peňažný príspevok na osobnú asistenciu a na opatrovanie už nie sú valorizované podľa životného minima, sú určené fixnou sumou (môže byť zvýšená nariadením vlády). Peňažný príspevok na prepravu a opakovaných príspevkov na kompenzáciu zvýšených výdavkov sú aj naďalej stanovené percentuálne zo sumy životného minima.

	Výška príspevku	Posudzovanie príjmu**
Opakované PP		
PP na osobnú asistenciu (sadzba 1/hod)	pevná suma	nie
PP na prepravu	% ŽM*, určená maximálna výška príspevku	áno
PP na kompenzáciu zvýšených výdavkov		
na diétne stravovanie	% ŽM	áno
hygienu alebo opotrebovanie šatstva, bielizne, obuvi a bytového zariadenia	% ŽM	áno
zabezpečenie prevádzky osob. motorového vozidla	% ŽM	áno
starostlivosť o psa so špeciálnym výcvikom	% ŽM	áno
PP na opatrovanie		
opatrovateľ nepoberá niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok	pevná suma znížená o príjem prevyšujúci stanovenú hranicu	áno
opatrovateľ poberá niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok	pevná suma	nie
Jednorazové PP		
PP na kúpu pomôcky		
PP na výcvik používania pomôcky		
PP na úpravu pomôcky		
PP na kúpu zdvíhacieho zariadenia	stanovená maximálna výška príspevku v závislosti od ceny pomôcky / úpravy	áno
PP na úpravu osobného motorového vozidla		
PP na úpravu bytu		
PP na úpravu rodinného domu	a výšky príjmu osoby s ŤZP	
PP na úpravu garáže		
PP na kúpu osobného motorového vozidla		
PP na opravu pomôcky		

Poznámky: Legislatívny stav platný v roku 2020.

* % ŽM - percentuálne sadzby zo ŽM pre jednotlivé PP sú definované v legislatíve.

** Príjem osoby s ŤZP a stanoveného okruhu osôb je porovnávaný s násobkami hodnoty ŽM. Výška príspevku sa znižuje so zvyšovaním posudzovaného príjmu.

Samostatne sa venujeme analýze príspevku na opatrovanie, príspevku na osobnú asistenciu, peňažným príspevkom na kompenzáciu zvýšených výdavkov ŤZP

a peňažnému príspevku na prepravu. Skupinu jednorazových peňažných príspevkov pre ŤZP analyzujeme spoločne.⁶¹

Peňažný príspevok na opatrovanie

Peňažný príspevok na opatrovanie je určený na zabezpečenie pomoci osobe s ŤZP pri sebaobsluže, starostlivosti o domácnosť a pri realizácii sociálnych a vzdelávacích aktivít. Ako jediný príspevok zo systému kompenzácií ŤZP je vyplácaný osobe, ktorá poskytuje opatrovanie osobe s ŤZP a nie priamo osobe s ŤZP.

Dôležité míľniky vývoja príspevku

- 2001** Zahnutie peňažného príspevku na opatrovanie do zákona o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z., výška príspevku bola naviazaná na životné minimum (násobok jeho hodnoty).
- 2003** Zvýšenie a ustanovenie príspevku pevnou sumou.
- 2004** Pri stanovení výšky príspevku zavedenie zohľadňovania príjmu občana s ŤZP a dôchodkových dávok, ktoré poberá opatrovateľ. Zvýšenie príspevku za opatrovanie nezaopatreného dieťaťa, ak poberateľ nemá príjem a nepoberá dôchodkové dávky.
- 2009** Zákon č. 447/2008 Z.z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ŤZP. Zvýšenie príspevku a naviazanie na hodnotu životného minima. Jednotná výška príspevku na opatrovanie, pokiaľ opatrovateľ poberá niektorý z dôchodkov. Pri ostatných opatrovateľoch sa nárok a výška príspevku na opatrovanie odvíja od príjmu opatrovateľa a osoby s ŤZP - príjem sa porovnáva s násobkami ŽM (opatrovaný príjem max 1,3-násobok ŽM, opatrované nezaopatrené dieťa príjem max 3-násobok ŽM, opatrovateľ príjem max 2-násobok ŽM). Rozšírenie okruhu osôb, ktorým je možné poskytovať príspevok.
- 2011** Zvýšenie ochrany príjmu fyzickej osoby s ŤZP z 1,3 na 1,4-násobok ŽM, ak opatrovateľ nepoberá žiadnu zo stanovených dôchodkových dávok.
- 2017** Zvýšenie výšky príspevku (zvýšenie násobku hodnoty ŽM) opatrovateľovi v tzv. produktívnom veku. Zvýšenie ochrany príjmu opatrovanej osoby s ŤZP z 1,4-násobku ŽM na 1,7-násobok ŽM na účely stanovenia výšky príspevku poskytovaného opatrovateľovi v produktívnom veku.
- 2018** Navýšenie výšky všetkých druhov príspevkov na opatrovanie a ich ustanovenie pevnou sumou (od 1.júla). Výška príspevku pre opatrovateľov poberajúcich dôchodkovú dávku predstavuje 50 % výšky príspevku pre opatrovateľov v tzv. produktívnom veku. Zvýšenie ochrany príjmu opatrovanej osoby s ŤZP z 1,7-násobku ŽM na 2-násobok ŽM na účely stanovenia výšky príspevku poskytovaného opatrovateľovi v produktívnom veku.
- 2019** Zvýšenie výšky všetkých druhov príspevkov na opatrovanie (od 1.júla).
- 2020** Zvýšenie výšky všetkých druhov príspevkov na opatrovanie (od 1.júla).

⁶¹ Časové rady údajov v uvedenom delení máme k dispozícii od roku 2004, údaje o peňažnom príspevku na opatrovanie a kompenzáciách výdavkov máme k dispozícii údaje od roku 1993. V roku 2004 sa aplikácia prijatých legislatívnych zmien prejavila vo výraznom poklese počtu poberateľov príspevku na opatrovanie a kompenzácií, tento pokles bol však dočasný. Vývoj systému pred rokom 2009 analyzujeme kvalitatívne, graficky zobrazujeme a kvantifikujeme vývoj od roku 2009, v ktorom bol prijatý nový zákon o kompenzáciách.

Hlavné faktory vývoja výdavkov

Vývoj výdavkov na príspevok na opatrovanie je potrebné posudzovať v kontexte vývoja dostupnosti a ceny niektorých druhov sociálnych služieb. Príspevok na opatrovanie je poskytovaný opatrovateľovi, ktorý zabezpečuje celodennú starostlivosť odkázanej osobe s ŤZP⁶². **Predpokladáme, že poskytovanie sociálnych služieb ako opatrovateľská služba alebo pobyt v zariadeniach sociálnych služieb (ZSS) je možné považovať za alternatívu (substitút) poskytovania starostlivosti vo forme príspevku na opatrovanie⁶³.**

Výdavky na príspevok na opatrovanie od roku 2005⁶⁴ do roku 2009 postupne klesali. Hoci počet poberateľov príspevku v tomto období rástol, priemerná výška príspevku klesala najmä z dôvodu valorizácie dôchodkových dávok, čo viedlo k celkovému poklesu objemu výdavkov. V rokoch 2009-2020 vzrástli výdavky z úrovne 80 mil. eur ročne na 285 mil. eur ročne (nárast o 254 %), k rastu prispel nárast počtu poberateľov príspevku (21 %), najmä v posledných rokoch však zvýšenie výšky príspevku (232 %).

Pre **vývoj počtu poberateľov príspevku** je rozhodujúcim faktorom **vývoj odkázanej populácie⁶⁵** (osoby, ktoré potrebujú pomoc iných osôb pri vykonávaní bežných denných činností) **a rozhodovanie sa opatrovateľov medzi poberaním príspevku a využitím sociálnej služby na zabezpečenie starostlivosti o odkázanú osobu** (ako určujúci faktor sme stanovili vývoj počtu klientov v zariadeniach soc. služieb).⁶⁶ Od roku 2004 počet poberateľov príspevku postupne rástol. Nárast počtu poberateľov nad rámec rastu identifikovaných faktorov je **dôsledkom legislatívnych zmien**. Po prijatí nového zákona o kompenzáciách ŤZP v roku 2009, ktorý ustanovil širší okruh potenciálnych poberateľov príspevku a po zvýšení sumy príspevku v rokoch 2009-2014 stúpala počet poberateľov príspevku. V rokoch 2010-12 zároveň klesal počet klientov opatrovateľskej služby a klientov v ZSS (kombináciou dôvodov nízkej dostupnosti opatrovateľskej služby a nedostatočnej kapacity ZSS). V ďalších rokoch počet poberateľov príspevku klesal, keďže rástol počet klientov poberajúcich uvedené sociálne služby. Významnou zmenou bolo v roku 2018 výrazné zvýšenie sumy príspevku, čo sa prejavilo prudkým nárastom počtu poberateľov príspevku (a miernym poklesom počtu klientov poberajúcich sociálne služby).

Vývoj priemernej výšky príspevku v rokoch 2005 až 2011 klesal. Dôvodom poklesu do roku 2009 bola najmä každoročná valorizácia dôchodkových dávok, keďže výška dôchodku bola zohľadňovaná pri stanovovaní príspevku. V roku 2009 bol **príspevok naviazaný na sumu životného minima**, čím sa zabezpečila jeho automatická valorizácia. Výška príspevku je

⁶² V oficiálnych štatistikách UPSVaR sú k dispozícii údaje o počte poberateľov príspevku na opatrovanie. Opatrovateľ môže opatrovať aj viacero osôb s ŤZP, avšak 97 % opatrovateľov poskytuje opatrovanie jednej osobe. V analýze tento rozdiel zanedbávame a pracujeme s uvedenými údajmi o počte opatrovateľov ako s počtom opatrovaných osôb.

⁶³ Poskytovanie rôznych druhov sociálnych služieb, spolu s príspevkom na opatrovanie a osobnú asistenciu zo systému kompenzácií ŤZP tvoria systém formálnej starostlivosti o odkázané osoby z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu alebo seniority. Odkázaným osobám je často poskytovaná aj neformálna starostlivosť (najmä v rámci rodiny), ktorej rozsah však nevieme kvantifikovať a nie je súčasťou analýzy.

⁶⁴ Rok 2004 bol rokom zavedenia nového systému, výdavky boli nižšie a plný efekt zmeny sa prejavil v roku 2005.

⁶⁵ Odhad faktora odkázaná populácia osôb je súčasťou projekcie výdavkov dlhodobej starostlivosti. Bližší popis metodiky sa nachádza v Prílohe č. 9 v Správe o dlhodobej udržateľnosti verejných financií za rok 2020.

⁶⁶ V analýze predpokladáme využívanie formálnej starostlivosti, poskytovanie neformálnej starostlivosti odkázaným osobám nie je modelované.

odvtedy diferencovaná v závislosti od statusu opatrovateľa. Pre opatrovateľov poberajúcich dôchodkové dávky je príspevok stanovený pevnou sumou, avšak pre ostatných opatrovateľov sa testuje výška príjmu opatrovaného a aj opatrovateľa (ako násobky životného minima) a príspevok sa znižuje o posudzovaný príjem. Pre skupinu opatrovateľov v produktívnom veku tak výška príspevku závisí od rastu životného minima.⁶⁷ V rokoch 2013-2016 životné minimum nebolo valorizované, čo viedlo k poklesu priemernej výšky dávky. Poberateľom príspevku v dôchodkovom veku sa výška dávky nemenila, avšak v skupine poberateľov v produktívnom veku priemerná výška príspevku klesla (nemenila sa výška dávky a hranice ochrany príjmu, avšak ich príjmy rástli). V roku 2017 bola hodnota príspevku zvýšená nad rámec rastu životného minima a od roku 2018 je výška stanovená fixne (upravovaná nariadením vlády).

Podiel priemernej výšky prídavku na priemernej mzde od roku 2009 postupne klesal z dôvodu, že mzdy rástli pomalším tempom ako životné minimum, po skokovom zvyšovaní sumy príspevku v rokoch 2017 až 2020 podiel výrazne stúpol. V roku 2019 a 2020 bol príspevok navýšený na hodnotu čistej minimálnej mzdy.

Predpoklady projekcie vývoja príspevku

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevok na opatrovanie sme použili nasledovné predpoklady:

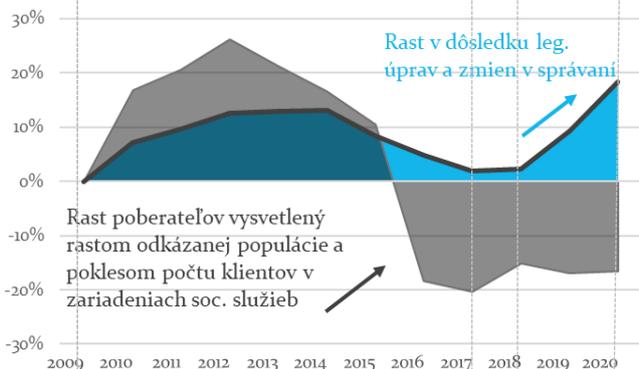
- Faktory vývoja počtu príspevkov – rast počtu poberateľov príspevku v súlade s rastom počtu opatrovaných (predpokladáme substitučný efekt pri rozhodovaní sa o forme sociálnej starostlivosti). Rast počtu opatrovaných je upravený v súlade s demografickým vývojom a podľa očakávaného vývoja pomeru produktívnej a po-produktívnej populácie. Príspevok zaraďujeme pod dlhodobú starostlivosť, použitá metóda je bližšie vysvetlená v Prílohe 9 Správy o dlhodobej udržateľnosti verejných financií za rok 2020.
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020⁶⁸.

⁶⁷ Podľa mikroúdajov UPSVaR podiel poberateľov príspevku na opatrovanie vo veku do 64 rokov (aproximácia počtu poberateľov dôchodkov) predstavoval v roku 2019 70 %.

⁶⁸ V prognóze zohľadňujeme novú legislatívnu úpravu platnú od 1.7.2020, ktorou bola zvýšená výška príspevku.

Príspevek na opatrovanie:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

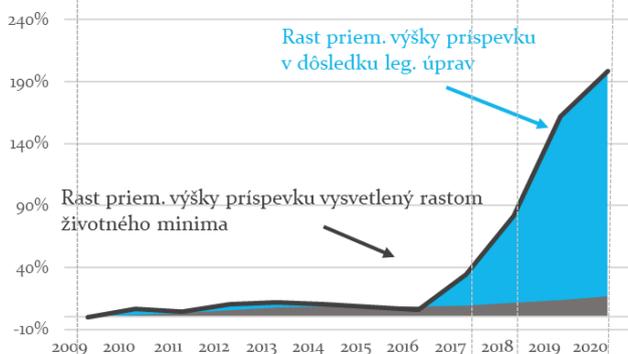
Rast počtu poberateľov

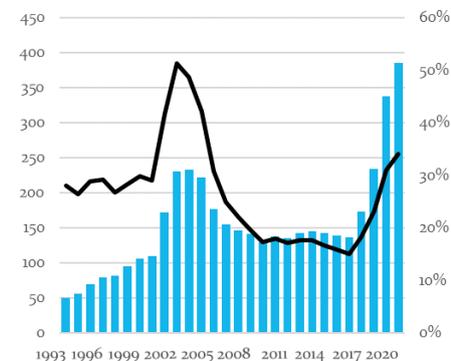
Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

Rast priemernej výšky

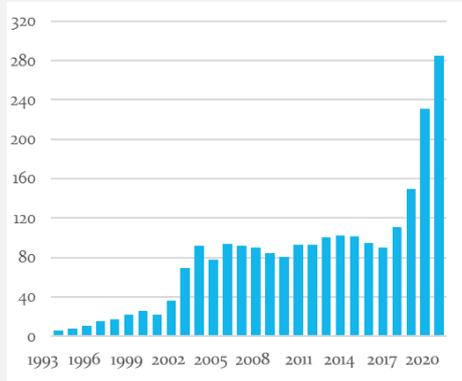
Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2009

2017 2018 2020

Prognóza a projekcia

2009: rozšírenie okruhu poberateľov príspevku
2017 - 2020: zvýšenie sumy príspevku

Predpokladáme vývoj v súlade s demografickým vývojom a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Peňažný príspevok na osobnú asistenciu

Pomoc fyzickej osobe s ŤZP pri stanovených činnostiach, ktoré nemôže vykonávať sama, môže byť poskytnutá osobným asistentom formou osobnej asistencie. Rozsah osobnej asistencie sa určuje podľa stanoveného zoznamu činností a počtu hodín, ktoré sú potrebné na ich vykonanie.

Dôležité milníky vývoja príspevku

- 1999** Zavedenie peňažného príspevku na asistenciu novelou zákona o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z. Výška hodinovej sadzby bola naviazaná na životné minimum (násobok hodnoty).
- 2003** Zvýšenie hodinovej sadzby a definovanie pevnou sumou.
- 2009** Zákon č. 447/2008 Z.z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ŤZP. Zvýšenie hodinovej sadzby a naviazanie na hodnotu ŽM. Výška príspevku sa odvíja od príjmu osoby s ŤZP (hranica príjmu max 3-násobok ŽM).
- 2011** Zvýšenie ochrany príjmu z 3 na 4-násobok ŽM.
- 2018** Zvýšenie výšky príspevku na jednu hodinu asistencie (3,82 eur) a stanovenie pevnou sumou, ktorá môže byť zvyšovaná nariadením vlády (vždy k 1.júlu). Príjem osoby s ŤZP sa neposudzuje.
- 2019** Zvýšenie výšky príspevku na jednu hodinu asistencie na 4,18 eur (od 1.júla).
- 2020** Zrušenie vekovej podmienky poskytovania príspevku na osobnú asistenciu od 6 do 65 rokov (pre osobu ktorej sa poskytuje asistencia), príspevok môže byť poskytnutý osobe s ŤZP. Dovtedy mohol byť príspevok na asistenciu poskytovaný osobe s ŤZP nad 65 rokov len v prípade, ak jej bol poskytovaný aj pred dovŕšením 65. roku.

Hlavné faktory vývoja výdavkov

Vývoj výdavkov na príspevok na osobnú asistenciu posudzujeme, rovnako ako výdavky na príspevok na opatrovanie, **v kontexte vývoja dostupnosti a ceny niektorých druhov sociálnych služieb**. Predpokladáme, že poskytovanie sociálnych služieb ako opatrovateľská služba alebo pobyt v domove sociálnych služieb (DSS) je možné považovať za istú alternatívu (substitút) poskytovania starostlivosti vo forme príspevku na osobnú asistenciu.

Výdavky na príspevok na osobnú asistenciu vzrástli z úrovne 24 mil. eur v roku 2009 na úroveň 78 mil. eur v roku 2020 (o 225 %). K rastu výdavkov prispieval zo začiatku väčšou mierou rast počtu poberateľov príspevku (celkovo 95 %), v posledných troch rokoch významne prispel k rastu výdavkov aj nárast výšky dávky (celkovo 125 %).

Pre **vývoj počtu poberateľov** príspevku na asistenciu sme identifikovali ako rozhodujúci faktor **rast odkázanej populácie osôb**. Tento faktor je aproximáciu skutočného rozhodujúceho faktora, za ktorý považujeme rast počtu osôb s ŤZP. Predpokladáme, že rast počtu poberateľov nad rámec identifikovaného faktora na celom analyzovanom horizonte je spôsobený aj faktom, že faktor odkázaná populácia je len časťou populácie s ŤZP. Okrem tohto hlavného faktora majú na vývoj počtu poberateľov významný vplyv aj **legislatívne úpravy**, týkajúce sa rozšírenia okruhu osôb oprávnených poberať príspevok - v roku 2011 bola zmiernená podmienka posudzovania príjmu, v roku 2018 bolo posudzovanie príjmu zrušené a v roku 2020 bola zrušená veková podmienka na poberanie príspevku.

Vývoj priemernej výšky príspevku na asistenciu bol v rokoch 2009 až 2017 naviazaný na vývoj životného minima. Od roku 2018 je výška stanovená pevnou sumou a môže byť upravovaná nariadením vlády. Podiel priemernej výšky príspevku (valorizovaného životným minimom) na priemernej mzde od roku 2009 klesal, keďže mzdy rástli rýchlejšim tempom ako životné minimum. Po skokovom zvýšení sumy príspevku v roku 2018 podiel výrazne stúpol.

Predpoklady projekcie vývoja príspevku

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevok na osobnú asistenciu sme použili nasledovné predpoklady:

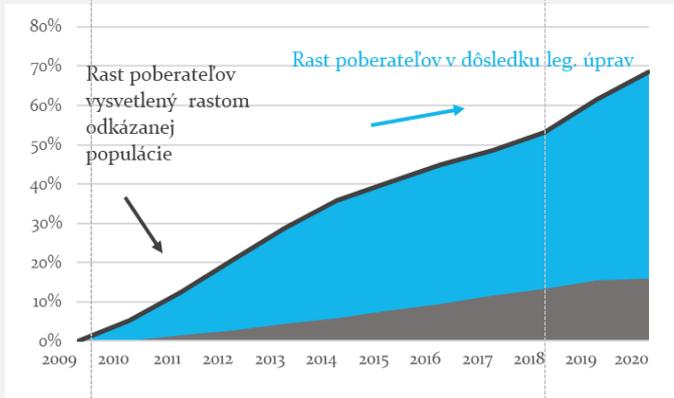
- Faktory vývoja počtu príspevkov – rast počtu poberateľov príspevku v súlade s rastom počtu opatrovaných (predpokladáme substitučný efekt pri rozhodovaní sa o forme sociálnej starostlivosti). Rast počtu poberateľov je upravený v súlade s demografickým vývojom podľa vekových kohort, ktorým je poskytovaný príspevok v roku 2019. Očakávame, že v súvislosti so zrušením vekovej podmienky poberania príspevku v roku 2020, bude postupne veková štruktúra poberateľov starnúť. V projekcii počtu poberateľov predpokladáme, že veková štruktúra poberateľov sa bude približovať štruktúre poberateľov príspevku na opatrovanie a približne od polovice horizontu projekcie bude počet poberateľov príspevku na asistenciu rásť rovnakým tempom rastu.⁶⁹
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020⁷⁰.

⁶⁹ Technicky je index rastu poberateľov skonštruovaný ako vážený priemer rastu príspevku na opatrovanie a príspevku na asistenciu.

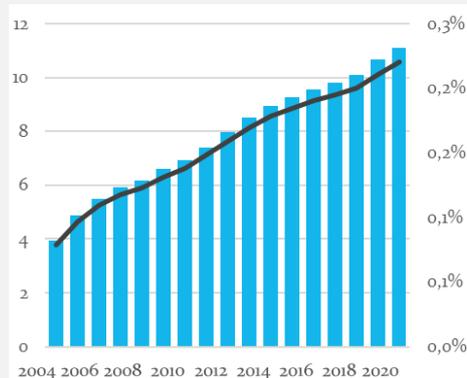
⁷⁰ V prognóze zohľadňujeme novú legislatívnu úpravu platnú od roku 2020, ktorou bola zrušená veková podmienka poskytovania príspevku do 65 rokov.

**Príspevek na osobnú asistenciu:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov**

Rast počtu poberateľov

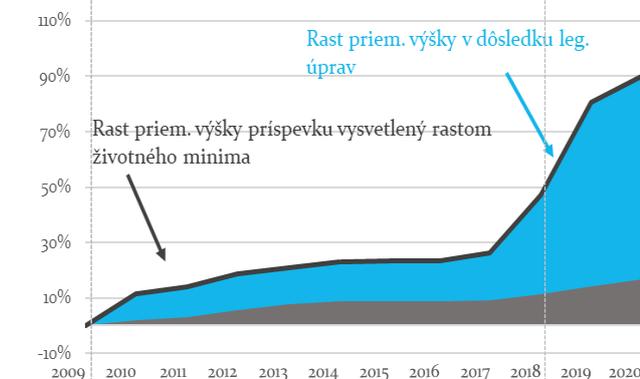

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

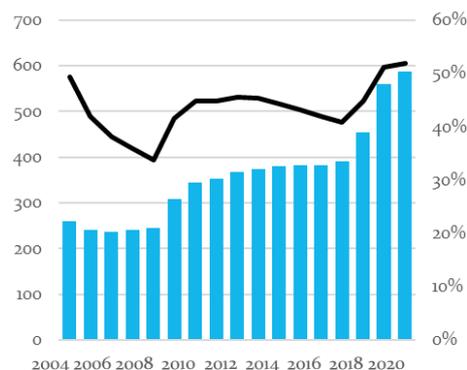

Podiel na populácii vo veku od 6 rokov

Rast priemernej výšky dávky

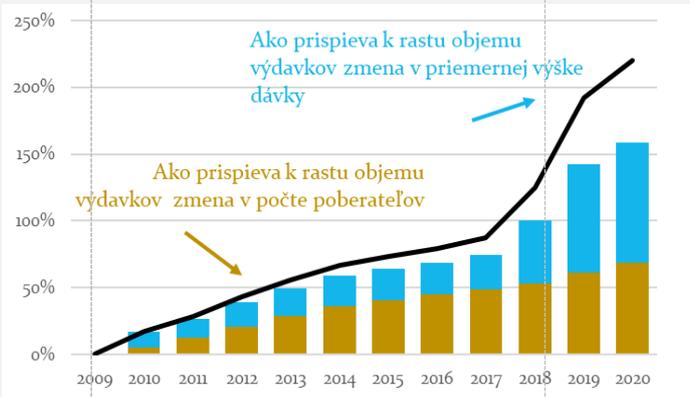

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

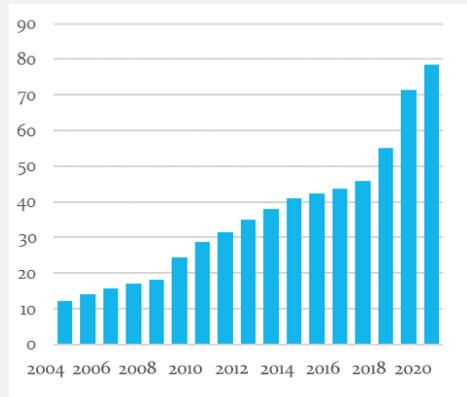

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2009

2018

Prognóza a projekcia

2009: rozšírenie okruhu poberateľov príspevku
2018 - 2019: zvýšenie a stanovenie pevnej sumy príspevku

Predpokladáme vývoj v súlade s demografickým vývojom a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Peňažný príspevok na prepravu

Príspevok je určený na zabezpečenie prepravy osoby s ŤZP, ak je odkázaná na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom a nie je vlastníkom ani držiteľom motorového vozidla. Ide o prepravu kvôli pracovným, vzdelávacím, občianskym a rodinným aktivitám.

Dôležité milníky vývoja príspevku

- 1999** Zavedenie systému kompenzácií zvýšených výdavkov pre ŤZP osoby novelou zákona o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z. Výška príspevku bola stanovená ako pevná suma (maximálna suma 4000 Sk).
- 2001** Zníženie maximálnej výšky príspevku na prepravu (maximálna suma 2500 Sk).
- 2007** Zvýšenie maximálnej výšky príspevku na prepravu (maximálna suma 2750 Sk).
- 2009** Zákon č. 447/2008 Z.z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ŤZP. Zvýšenie maximálnej výšky príspevku na prepravu a naviazanie na životné minimum (max. suma 51,02 % ŽM). Výška príspevku (percentuálna suma preplatených nákladov 50, 70, 90 alebo 95 %) sa odvíja od úrovne príjmu osoby s ŤZP. Nárok na príspevok má osoba, ktorej príjem nepresahuje 5-násobok hodnoty životného minima.

Hlavné faktory vývoja výdavkov

Výdavky na príspevok na prepravu vzrástli z úrovne 2,23 mil. eur v roku 2009 na úroveň 3,32 mil. eur v roku 2019 (o 49 %). Na analyzovanom horizonte prispieval k rastu výdavkov väčšou mierou rast počtu poberateľov príspevku (32 %) ako rast výšky dávky (17 %). V roku 2020 prišlo k poklesu výdavkov (na úroveň 2,92 mil. eur) z dôvodu poklesu počtu poberateľov.⁷¹

Pre **vývoj počtu poberateľov** príspevku sme identifikovali ako rozhodujúci faktor **rast odkázanej populácie** (rovnako ako v prípade príspevku na asistenciu). Predpokladáme, že rast počtu poberateľov nad rámec identifikovaného faktora na celom analyzovanom horizonte je spôsobený aj faktom, že faktor odkázaná populácia je len časťou populácie s ŤZP. Počet poberateľov príspevku na analyzovanom horizonte stúpala (s výnimkou roku 2020).

Vývoj priemernej výšky príspevku na prepravu je naviazaný na **vývoj životného minima**. Podiel priemernej výšky príspevku (valorizovaného životným minimom) na priemernej mzde od roku 2009 klesal, keďže mzdy rástli rýchlejšim tempom ako ŽM.

Predpoklady projekcie vývoja príspevku

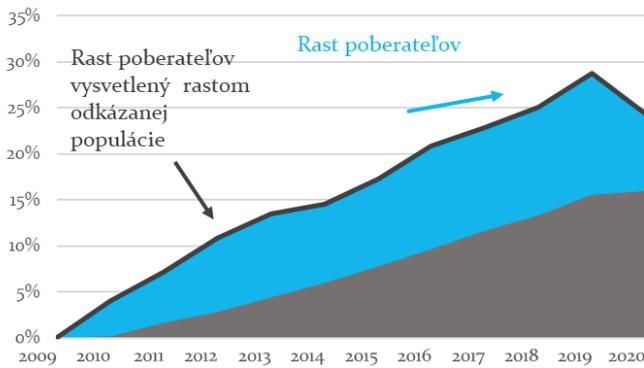
Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevok na prepravu sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu poberateľov príspevku predpokladáme v súlade s rastom odkázanej populácie (rovnako ako pri príspevku na opatrovanie).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - rast životného minima (na strednodobom horizonte daný nízkopríjmovou infláciou, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

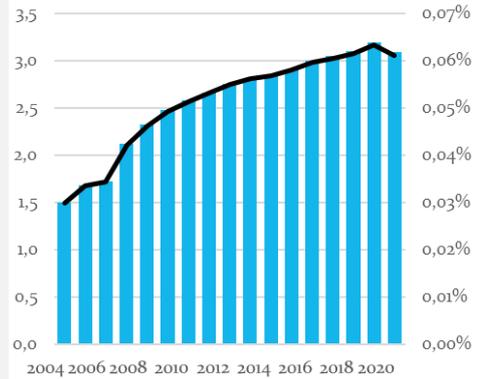
⁷¹ Predpokladáme, že pokles čerpania príspevku nastal z dôvodu obmedzenia mobility obyvateľstva počas pandémie COVID-19. Príspevok sa vypláca na základe predložených potvrdení o skutočných výdavkoch na prepravu.

Príspevok na prepravu:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

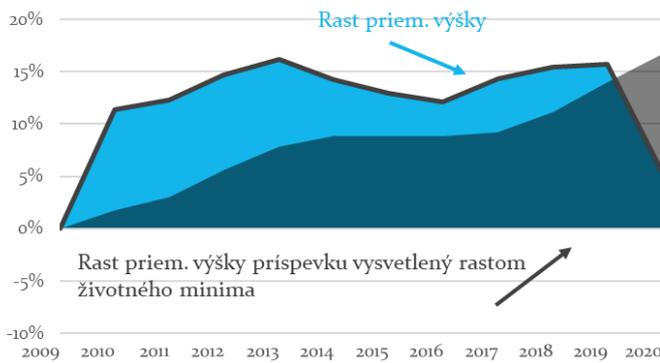

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

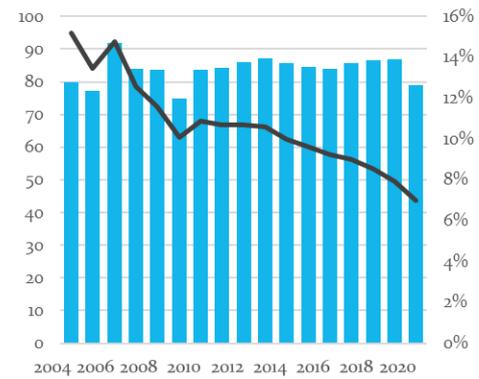

Podiel na populácii vo veku od 6 rokov

Rast priemernej výšky dávky

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

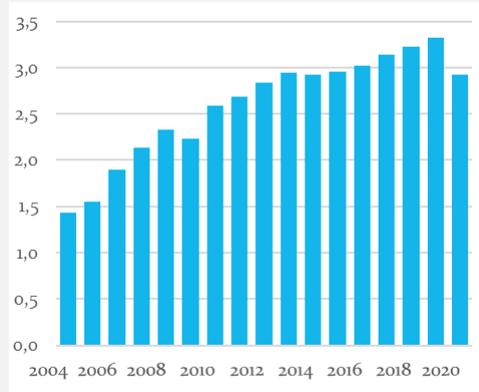

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

Bez legislatívnych úprav

Predpokladáme vývoj v súlade s demografickým vývojom a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Peňažné príspevky na kompenzáciu zvýšených výdavkov osôb s ŤZP

Na kompenzáciu zvýšených výdavkov osôb s ŤZP sa poskytujú štyri druhy príspevkov, ktoré analyzujeme spoločne. Peňažné príspevky sa týkajú viacerých okruhov: na diétne stravovanie, súvisiacich s hygienou, súvisiacich so zabezpečením prevádzky osobného motorového vozidla a súvisiacich so starostlivosťou o psa. Platí, že jeden poberateľ môže poberať aj viacero druhov opakovaných príspevkov na kompenzáciu zvýšených výdavkov.

Dôležité míľniky vývoja príspevkov

- 1999** Zavedenie systému kompenzácií zvýšených výdavkov pre ŤZP osoby novelou zákona o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z. Opakované peňažné príspevky boli naviazané na životné minimum.
- 2003** Príspevky prestali byť viazané na životné minimum, boli zvýšené a stanovené pevnou sumou. Rozšírenie okruhu osôb s nárokom na jednotlivé príspevky, zároveň sprísnenie posudkových kritérií pre poskytnutie príspevkov.
- 2009** Zákon č. 447/2008 Z.z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ŤZP. Výška všetkých opakovaných peňažných príspevkov na kompenzáciu zvýšených výdavkov bola stanovená percentuálne zo sumy ŽM. Zvýšila sa hranica ochrany príjmu osoby s ŤZP pre poskytnutie peňažných príspevkov z 2 na 3-násobok sumy ŽM.

Hlavné faktory vývoja výdavkov

Výdavky na príspevky na kompenzáciu zvýšených výdavkov vzrástli celkovo z úrovne 43,5 mil. eur v roku 2009 na úroveň 65 mil. eur v roku 2020 (o 49 %). Na analyzovanom horizonte 2009-2020 prispieval k rastu výdavkov väčšou mierou rast výšky priemernej dávky (46 %) ako rast počtu poberateľov príspevku (celkovo 6 %).

Pre **vývoj počtu poberateľov** príspevkov sme identifikovali ako rozhodujúci faktor **rast odkázanej populácie**. Predpokladáme, že vyššia dynamika rastu priemerného počtu poberateľov nad rámec identifikovaného faktora na celom analyzovanom horizonte je spôsobená aj tým, že faktor odkázaná populácia je len časťou populácie s ŤZP. Priemerný počet poberateľov príspevku na analyzovanom horizonte stúpala, od roku 2015 začal klesať. **Pokles poberateľov vysvetľujeme kombináciou dvoch faktorov. Prvým je neplnenie príjmovej podmienky žiadateľov o príspevky**, keďže príjmy v uvedenom období rástli významne rýchlejšie ako životné minimum (vyjadrené ako podiel životného minima na priemernej mzde, ktorý klesal). Druhým faktorom, ktorý mohol čiastočne prispieť k poklesu poberateľov príspevkov, je **rast počtu klientov v ZSS**⁷².

Vývoj priemernej výšky príspevkov na kompenzáciu zvýšených výdavkov je viazaný na **vývoj životného minima**. Podiel priemernej výšky príspevkov valorizovaných životným minimom na priemernej mzde od roku 2009 klesal, keďže mzdy rástli rýchlejším tempom ako životné minimum.

⁷² Pokles poberateľov príspevkov na kompenzáciu zvýšených výdavkov z dôvodu odchodu do zariadení sociálnych služieb je uvádzaný ako dôvod v Správach o sociálnej situácii obyvateľstva. Rovnako ako v prípade príspevku na opatrovanie a príspevku na osobnú asistenciu ide o substitúciu, keďže poberanie týchto príspevkov sa vylučuje s pobytom v zariadeniach sociálnych služieb. Faktor rastu počtu klientov v zariadeniach soc. služieb sa ako vysvetľujúci faktor v našej kvantitatívnej analýze nepotvrdil, preto ho do grafickej reprezentácie nezahŕňame.

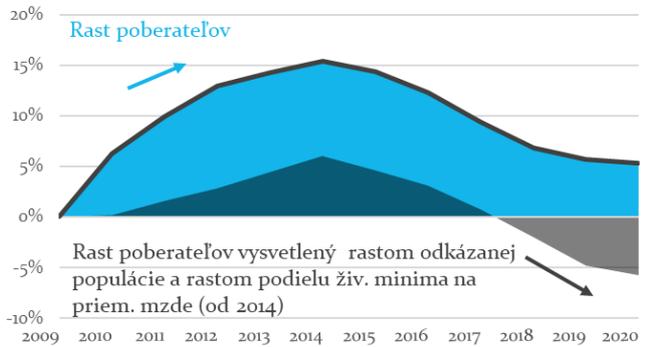
Predpoklady projekcie vývoja príspevkov

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na príspevky na kompenzáciu zvýšených výdavkov sme použili nasledovné predpoklady:

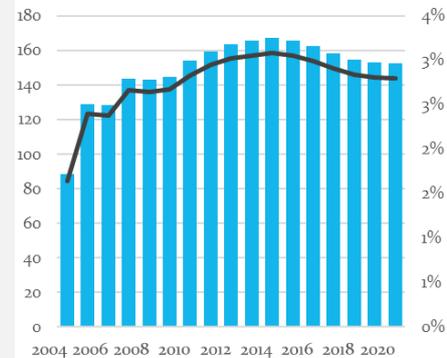
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu poberateľov príspevkov predpokladáme v súlade s rastom odkázanej populácie (rovnako ako pri príspevku na opatrovanie).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevkov - rast životného minima (na strednodobom horizonte daný nízkopríjmovou infláciou, na dlhodobom horizonte rastom priemernej mzdy).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

Príspevky na kompenzáciu zvýšených výdavkov:
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

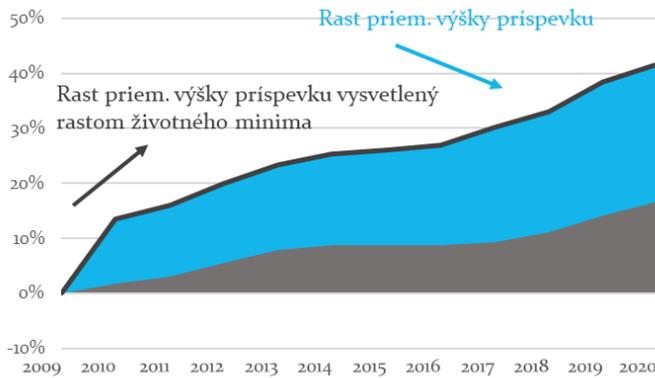

Priem. mesačný počet poberateľov, v tisícoch

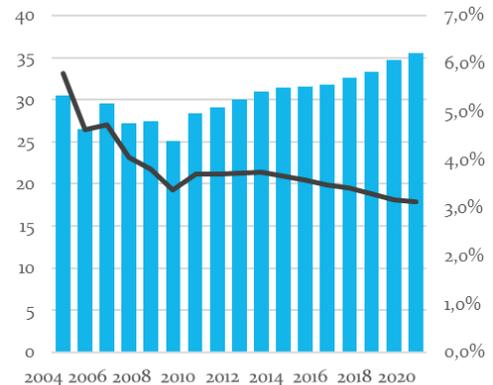

Podiel na populácii vo veku od 6 rokov

Rast priemernej výšky dávky

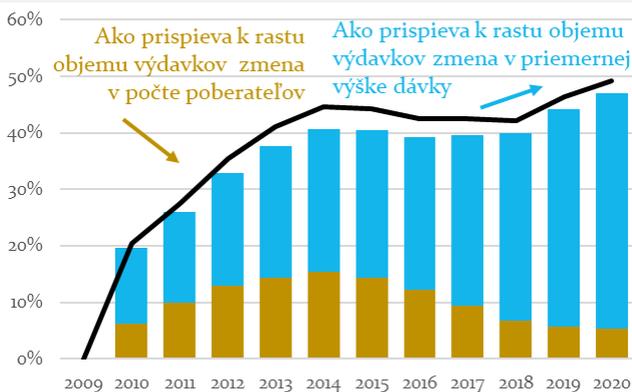

Priemerná mesačná výška dávky, v eurách

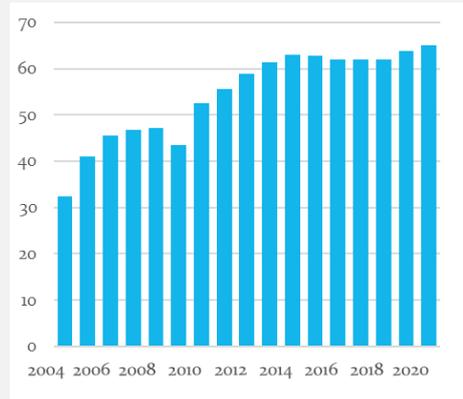

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

Bez legislatívnych úprav

Predpokladáme vývoj v súlade s demografickým vývojom a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Jednorazové peňažné príspevky

Osobe s ŤZP môže byť poskytnutá pomoc formou jednorazových peňažných príspevkov na kúpu, úpravu, opravu pomôcky, úpravu osobného motorového vozidla, bytu, rodinného domu, garáže alebo na kúpu zdvíhacieho zariadenia.

Dôležité míľniky vývoja príspevkov

- 1999** Zavedenie systému kompenzácií sociálnych dôsledkov pre ŤZP osoby novelou zákona o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z. Výšky jednorazových príspevkov boli stanovené pevnou sumou.
- 2004** Opatrením MPSVaR bol rozšírený zoznam pomôcok, stavebných prác, materiálov a zariadení a maximálne zohľadňované sumy z ich ceny.
- 2009** Zákon č. 447/2008 Z.z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ŤZP. Aktualizácia zoznamu pomôcok, stavebných prác, materiálov a zariadení a maximálne zohľadňované sumy z ich ceny. Výšky príspevkov sú dané v závislosti od ceny pomôcok/zariadení/opravy ako percentuálne sumy preplatených nákladov a odvíjajú sa od príjmu osoby s ŤZP. Podľa typu príspevku je ochrana príjmu osoby s ŤZP stanovená ako 2, 3, 4 alebo 5-násobok ŽM.

Hlavné faktory vývoja výdavkov

Výdavky na jednorazové peňažné príspevky vzrástli celkovo z úrovne 21,5 mil. eur v roku 2009 na úroveň 26 mil. eur v roku 2019 (o 22 %). Na analyzovanom horizonte 2009-2019 prispieval k rastu výdavkov rast výšky priemernej dávky (30 %), od roku 2015 klesal počet poberateľov príspevku (-8 %). V roku 2020 sme sledovali pokles výdavkov na úroveň 22,5 mil. eur z dôvodu poklesu počtu vyplatených príspevkov z dôvodu pandémie COVID-19.

Pre **vývoj počtu poberateľov** príspevkov sme identifikovali ako rozhodujúci faktor **rast odkázanej populácie**. Predpokladáme, že vyššia dynamika rastu počtu poberateľov nad rámec identifikovaného faktora na celom analyzovanom horizonte je spôsobená aj tým, že faktor odkázaná populácia je len časťou populácie s ŤZP. Počet poberateľov príspevkov⁷³ v roku 2010 významne vzrástol, čo vysvetľujeme ako efekt nového systému, v ktorom bolo možné žiadať o príspevky. Následne na analyzovanom horizonte stúpala, od roku 2013 začal postupne klesať. **Pokles poberateľov vysvetľujeme kombináciou dvoch faktorov. Prvým je neplnenie príjmovej podmienky žiadateľov o príspevky**, keďže príjmy v uvedenom období rástli významne rýchlejšie ako životné minimum (vyjadrené ako podiel životného minima na priemernej mzde). Druhým faktorom, ktorý mohol čiastočne prispieť k poklesu poberateľov jednorazových príspevkov, je **rast počtu klientov v ZSS**.

Vývoj priemernej výšky jednorazových príspevkov je nepriamo viazaný na **vývoj životného minima**. Príspevky sú stanovené pevnou sumou a percentuálne sumy preplatených nákladov sa odvíjajú od porovnania príjmu žiadateľa s rôznymi násobkami životného minima (čím nižší je príjem, tým väčší príspevok môže byť vyplatený). Tento mechanizmus stanovenia sumy príspevku viedol v rokoch 2013 a 2014 k poklesu priemernej výšky príspevku, zároveň v tomto období rástol počet vyplatených príspevkov (poberateľov).

⁷³ V prípade jednorazových príspevkov ide o celkový počet vyplatených príspevkov v danom roku, nie priemerný mesačný počet.

Podiel priemernej výšky príspevkov (valorizovaný životným minimom) na priemernej mzde od roku 2009 klesal, keďže mzdy rástli rýchlejším tempom ako životné minimum.

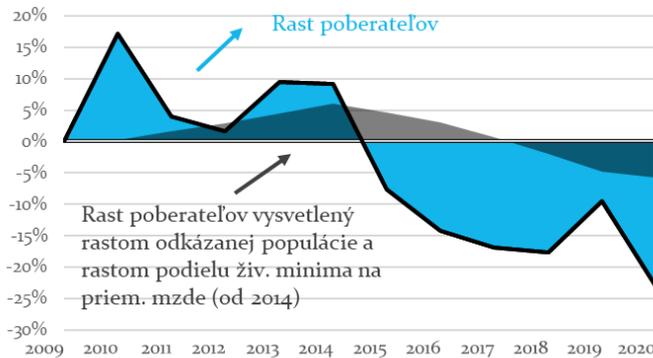
Predpoklady projekcie vývoja príspevkov

Pri našej projekcii vývoja jednorazových peňažných príspevkov sme použili nasledovné predpoklady:

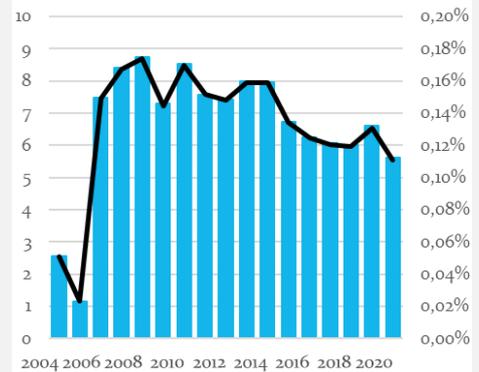
- Faktory vývoja počtu poberateľov – rast počtu vyplatených príspevkov predpokladáme v súlade s rastom odkázanej populácie (rovnako ako pri príspevku na opatrovanie).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevkov - na strednodobom horizonte nemeníme, na dlhodobom rast priemernej mzdy
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

Jednorazové peňažné príspevky: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

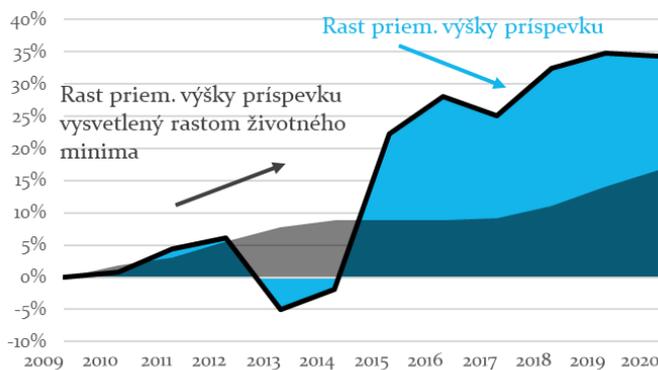
Rast počtu poberateľov

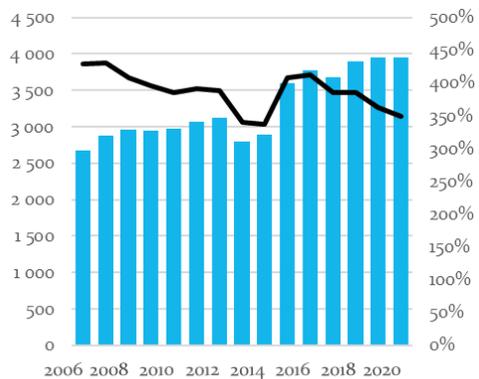
Celkový počet príspevkov, v tisícoch

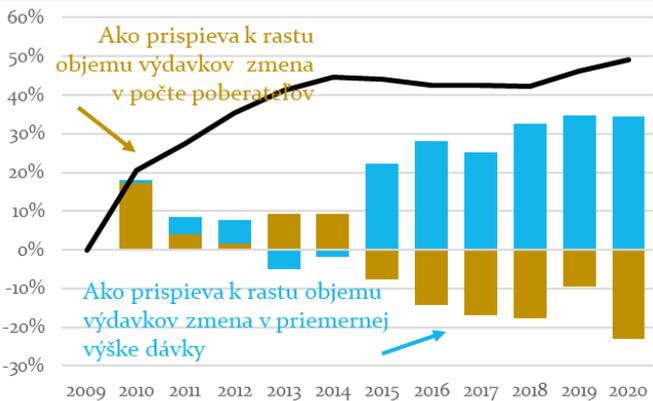
Rast priemernej výšky dávky

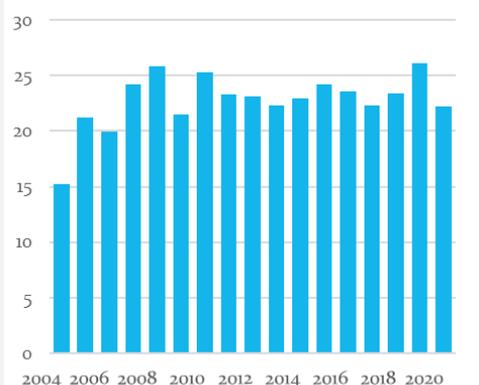
Priemerná výška dávky, v eurách

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

Prognóza a projekcia

Bez legislatívnych úprav

Predpokladáme vývoj v súlade s demografickým vývojom a rastom životného minima.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Príloha 5 Trendy a prognózy vývoja na úrovni jednotlivých nástrojov daňového zvýhodnenia

Daňový bonus na dieťa

Daňový bonus na vyživované dieťa bol zavedený v roku 2004, nahradil pôvodnú nezdaniteľnú časť základu dane na dieťa (NČZD) na dieťa. Podmienkou nároku na daňový bonus je ročný zdaniteľný príjem vo výške 6-násobku minimálnej mzdy.

Dôležité míľniky vývoja príspevku

- 2004** Daňový bonus bol zavedený zákonom č. 595/2003 Z.z. o dani z príjmov a nahradil NČZD na dieťa.
- 2007** Od roku 2007 je výška bonusu naviazaná na výšku životného minima.
- 2015** Od roku 2015 sa výška daňového bonusu zvyšuje od 1. januára podľa rastu ŽM k 1. júlu predchádzajúceho roka. Predtým sa daňový bonus zvyšoval k 1.júlu.
- 2019** Od apríla 2019 je v platnosti daňový bonus v dvojnásobnej výške pre dieťa vo veku do 6 rokov.
- 2021** Daňový bonus vo výške 1,7-násobku pre dieťa vo veku od 6 do 15 rokov.
- 2022** Daňový bonus v dvojnásobnej výške pre dieťa vo veku do 15 rokov.

Hlavné faktory vývoja výdavkov na príspevok

Objem daňových výdavkov na daňový bonus na dieťa vzrástol od roku 2004 do 2020 o 90 %. K rastu prispel výlučne rast výšky daňového bonusu. Naopak, počet detí na ktoré sa daňový bonus uplatnil klesal až do roku 2018.

Vývoj počtu poberateľov daňového bonusu na dieťa závisí od dynamiky **počtu detí vo veku do 25 rokov**, na ktoré sa poberá. Ďalším faktorom je **rast zamestnanosti** a od roku 2019 **aj podiel detí vo veku do 6 rokov**, na ktoré sa poberá bonus v dvojnásobnej výške. Implicitne je zdvojnásobenie výšky zohľadnené v počte poberateľov, keďže k dispozícii máme len odhad objemu výdavkov na daňový bonus a legislatívne stanovenú výšku daňového bonusu, na základe čoho dopočítavame počet poberateľov. Rozdielna dynamika rastu miezd a minimálnej mzdy, ktorá má vplyv na splnenie podmienky nároku na daňový bonus, sa na analyzovanom období nejaví byť determinantom pre počet poberateľov.

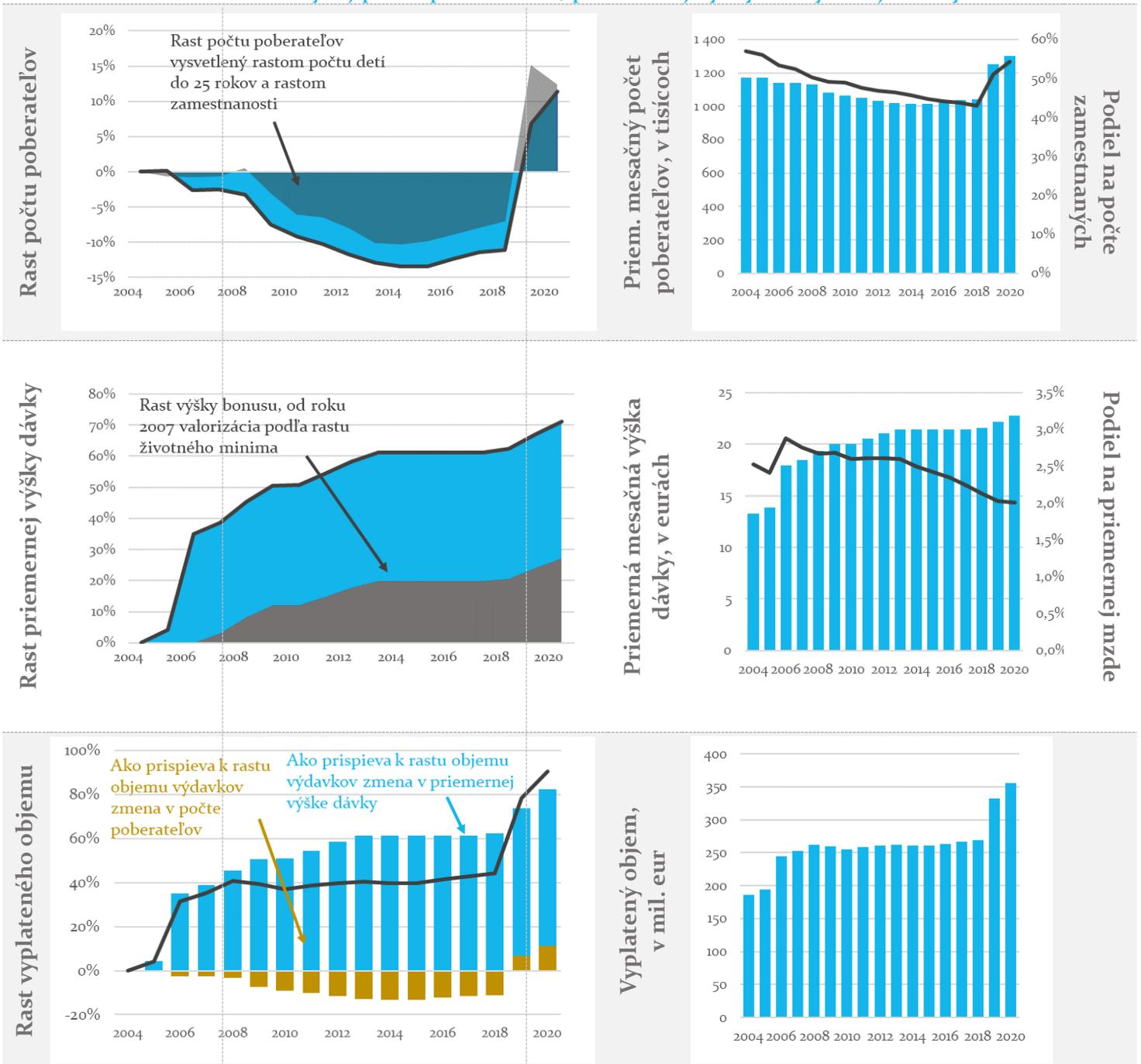
Výška daňového bonusu je od roku 2007 naviazaná na rast životného minima. Zvyšovala sa však aj pred rokom 2007, výraznejšie vzrástla suma k 1.1.2006.

Predpoklady projekcie vývoja

Pri našej projekcii vývoja výdavkov na daňový bonus sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu poberateľov príspevku – rast zamestnanosti, rast počtu detí vo veku do 25 rokov.
- Faktory vývoja priemernej výšky dávky – rast životného minima.
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2022 (v prognóze zohľadňujeme zvýšenie daňového bonusu pre deti od 6 do 15 rokov účinné od roku 2021 a 2022).

Daňový bonus na dieťa: vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky dávky a objemu výdavkov

2007

2019

Prognóza a projekcia

2007: Naviazanie výšky bonusu na životné minimum.
2019: Dvojnásobná výška bonusu pre deti do 6 rokov (zdvojnásobenie výšky zohľadnené v počte poberateľov).

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu detí do 25 rokov, zamestnanosti a rastom životného minima (na dlhodobom horizonte rastúceho tempom priemernej mzdy).

Zdroj: údaje IFP, výpočty RRZ

Príloha 6 Trendy a prognózy vývoja na úrovni jednotlivých nástrojov podpory zamestnanosti

V oblasti tvorby dlhodobých projekcií výdavkov na detailnej úrovni je potrebné stanoviť počet poberateľov jednotlivých nástrojov AOTP a výšky jednotlivých príspevkov, čo však z dlhodobého hľadiska a v prostredí novej rýchlej zmeny počtu oprávnených poberateľov (napríklad v prípade šokov akými sú hospodárske krízy alebo ako následok legislatívnych zmien) nebude založené na odhadnuteľných údajoch. Možnosti aproximácie budúceho vývoja pomocou historických údajov sú vzhľadom na časté legislatívne zmeny v oblasti AOTP limitované. Napríklad prudký nárast podporených napriek poklesu nezamestnanosti od roku 2013 je primárne spôsobený zvýšením využívania nástroja informačné a poradenské služby, ktorého služby sú však poskytované zadarmo a nevykladajú sa na ich fungovanie žiadne zo zdrojov alokovaných na AOTP. Preto bol tento nástroj z analýzy počtu poberateľov služieb AOTP vylúčený. Naopak, do úvahy treba brať výrazný nárast podpory prostredníctvom kategórie projekty a programy, ktoré v roku 2019 tvorili až 51 % celkových výdavkov, ktorý ale závisí v prevažnej miere na spolufinancovaní zo zdrojov EÚ. V detailnejšej analýze výdavkov a počtu poberateľov je tento nástroj problematický. Dôvodom je skutočnosť, že jednotlivé podporované projekty a programy konceptuálne spadajú do rôznych kategórií nástrojov AOTP, úroveň dostupných zdrojov sa mení podľa programového obdobia EÚ a môže sa meniť aj miera čerpania dostupných zdrojov.

Vzhľadom na veľký počet legislatívnych zmien v oblasti nástrojov AOTP je tiež potrebné zohľadniť skôr celkové smerovanie výdavkov na rôzne typy nástrojov ako pozeráť sa na jednotlivé prípady a príspevky. Z tohto hľadiska celkové náklady na podporu zamestnateľnosti oproti nákladom na ostatné typy nástrojov v posledných rokoch postupne klesajú. Je treba tiež zohľadniť, že výšky jednotlivých príspevkov nie sú pevne stanovené, ale sú odvíadané od výšky životného minima alebo nákladov práce a odstupňované podľa regionálnej výšky nezamestnanosti, takže príspevky sú v jednotlivých prípadoch vyššie v okresoch s vyššou mierou nezamestnanosti alebo v prípadoch podpory znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (UoZ). Na záver treba pripomenúť, že štruktúra a výška výdavkov v jednotlivých rokoch súvisí ako s nastavením jednotlivých nástrojov, tak aj s intenzitou čerpania peňazí z európskych fondov počas jednotlivých programových období. Na začiatku jednotlivých programových období teda možno očakávať mierne nižšiu úroveň čerpania a teda aj výdavkov na AOTP, čo je dobre ilustrované postupne zvyšujúcim sa financovaním nástrojov v rámci kategórie Projekty a programy na sledovanom horizonte.

V údajoch za rok 2020 je potrebné zohľadniť kľúčový faktor všeobecných opatrení určených na spomalenie šírenia pandémie COVID-19. Okrem všeobecného obmedzenia mobility boli dôsledkami týchto opatrení aj obmedzenie kontaktov medzi úradmi práce a UoZ ako ich klientmi a pozastavenie uzatvárania nových dohôd v apríli 2020. Keďže vykazované hodnoty počtu podporených osôb sa vzťahujú na osoby, na ktoré boli uzatvorené dohody počas daného roka a uvádzané hodnoty čerpania prostriedkov sa vzťahujú na všetky čerpané prostriedky počas hodnoteného roka, teda aj na prostriedky čerpané na dohody uzatvorené v predchádzajúcich rokoch (napríklad pri príspevku na zamestnanie znevýhodneného uchádzača o zamestnanie môžu byť prostriedky vyplácané až počas 24 mesiacov), údaje za 2020 poskytujú mierne skreslený pohľad na počet podporených UoZ prostredníctvom nástrojov AOTP a na priemernú výšku vyplatených príspevkov. V roku 2020 tak bolo v rámci štandardných nástrojov AOTP čerpaných 167 miliónov eur, ale aktivovaných bolo iba zhruba 90 tisíc UoZ, asi polovica oproti roku 2019 (vynímajúc nástroj informačné a poradenské služby). V rámci mimoriadnych opatrení

určených na podporu udržania zamestnanosti počas pandemickej situácie bolo v roku 2020 čerpaných 878 miliónov eur na vyše 3 milióny podporených miest. Z tohto dôvodu nepoužívame „pandemický“ rok 2020 ako referenčný rok pri projekcii budúcich výdavkov na AOTP. Základným rokom pre projekciu je rok 2019.

Box 3: Model vývoja výdavkov na AOTP

Pri modelovaní vývoja výdavkov na AOTP sme vychádzali z predpokladu, že počet podporených miest je závislý na počte nezamestnaných a výške priemernej mzdy, a preto je počet nezamestnaných korektná predpovedná premenná („driver“). Formálne je možné zapísať výdavky na skupinu opatrení „i“ v čase „t“ ako:

$$\frac{\text{výdavky}_{i,t}}{\text{podporené miesta}_{i,t}} \times \frac{\text{podporené miesta}_{i,t}}{\text{počet nezamestnaných}_t} \times R_t = \frac{\text{výdavky}_{i,t} \times R_t}{\text{počet nezamestnaných}_t}$$

priemerný príspevok
koncentrácia podporených miest

kde R_t je faktor korigujúci výšku výdavkov o rast cien a miezd. Tento faktor počítame ako podiel priemernej mzdy v čase „t“ k priemernej mzde v referenčnom období. Za predpokladu nemennej legislatívy by priemerný príspevok na podporené miesto mal byť do značnej miery konštantný. Týmto predpokladom vylučujeme prípady, keby boli v legislatíve zakotvené automatické zmeny výšky príspevkov na podporené miesto v dôsledku napríklad ekonomických či iných zmien na trhu práce. Rovnakou argumentáciou dostaneme, že koncentrácia podporených miest na jednu nezamestnanú osobu by mala byť konštantná, pokiaľ nedôjde k zmenám v legislatíve. Ak je teda ľavá strana rovnice konštantná, potom je možné zapísať:

$$\text{výdavky}_{i,t} = \text{konštanta}_i \times \text{počet nezamestnaných}_t \times R_t$$

Pre výpočet budúcich hodnôt výdavkov na AOTP vypočítame prepočtovú konštantu ako podiel výdavkov v skupine opatrení „i“ v referenčnej perióde „t“ na počet nezamestnaných v perióde „t“. Prognóza pre obdobie „k“ periód od referenčného bodu je potom:

$$\text{výdavky}_{i,t+k} = \text{výdavky}_{i,t} \times \frac{\text{počet nezamestnaných}_{t+k}}{\text{počet nezamestnaných}_t} \times \frac{\text{priem. mzda}_{t+k}}{\text{priem. mzda}_t}$$

Pri výpočtoch validačných hodnôt vyššie bola referenčná perióda „t“ stanovená ako prvý rok, kedy boli pozorované nenulové výdavky na skupinu opatrení „i“. Pre dlhodobé projekcie do roku 2100 bolo referenčné obdobie stanovené ako rok 2019, pretože v dôsledku pandémie COVID-19 bolo v roku 2020 pozastavené uzatváranie nových dohôd, čo by výrazne skreslilo projekciu vývoja výdavkov a počtu poberateľov.

Opatrenia zamerané na tvorbu nových pracovných miest

Nástroje zamerané na podporu tvorby nových pracovných miest a na stimulovanie dopytu po pracovnej sile sú realizované predovšetkým prostredníctvom príspevkov zamestnávateľom na tvorbu pracovných miest pre znevýhodnených UoZ a na podporu zamestnávania znevýhodnených UoZ v rámci aktivít obcí a samosprávnych krajov, alebo právnickými osobami týmito zriadenými.

Z hľadiska výdavkov boli historicky najvýznamnejšími nástrojmi z kategórie opatrení zameraných na tvorbu pracovných miest **príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť a príspevok na podporu zamestnanosti na realizáciu opatrení na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie**, neskôr premenovaný na **príspevok na podporu rozvoja miestnej a regionálnej zamestnanosti**.

Dôležité míľniky vývoja príspevkov

- 2004** Zákon o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov 5/2004 Z.z.
- 2008** Zmena vo výpočte výšky príspevkov, predovšetkým prechod z výšky minimálnej ceny práce na priemernú cenu práce. Legislatívnou úpravou sa obmedzili podmienky nároku na príspevok SZČ (poberateľ musel byť aspoň 3 mesiace pred začatím podpory vedený ako UoZ). Zavedenie nových príspevkov (**príspevok na zapracovanie znevýhodneného UoZ, príspevok na podporu vytvárania a udržania pracovných miest v sociálnom podniku, príspevok na vytvorenie nového pracovného miesta**).
- 2009** Zavedenie protikrízových opatrení (**príspevok na vytvorenie nového pracovného miesta, príspevok na podporu SZČ, príspevok na podporu regionálnej a miestnej zamestnanosti** a v roku 2010 **príspevok na podporu rozvoja miestnej a regionálnej zamestnanosti**).
- 2013** Legislatívnou úpravou sa obmedzili podmienky nároku na príspevok SZČ (predĺžila sa podmienka vykonávať podporenú SZČ z 2 na 3 roky). Od roku 2013 sa príspevok na podporu rozvoja miestnej a regionálnej zamestnanosti odvíja od priemernej mzdy a nie výšky životného minima.
- 2014** Zrušil sa **príspevok na zapracovanie znevýhodneného UoZ, príspevok na podporu vytvárania udržania pracovných miest v sociálnom podniku a príspevok na podporu regionálnej a miestnej zamestnanosti**.
- 2015** Zavedenie **príspevku na podporu vytvorenia pracovného miesta v prvom platenom zamestnaní**.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií

Výdavky na nástroje v tejto kategórii boli najvyššie v období hospodárskej krízy, kedy výrazne stúpol počet vyplatených príspevkov aj ich priemerná výška. Pre vývoj počtu príspevkov boli teda hlavnými určujúcimi faktormi miera nezamestnanosti (asi presnejšie absolútny počet nezamestnaných) a legislatíva vymedzujúca nárok na poberanie daného príspevku. Efekt legislatívy bol viditeľný, okrem obdobia počas hospodárskej krízy, keď boli zavedené nové príspevky s účelom rozšírenia skupiny poberateľov, aj v období po kríze, keď výrazne klesla priemerná výška príspevku.

Najviac príspevkov v tejto kategórii bolo vyplatených v krízovom období 2009 až 2011, pričom okrem už spomínaného **príspevku na podporu regionálnej a miestnej zamestnanosti** bol v tomto období výraznejšie využívaný aj **príspevok na vytvorenie nového pracovného**

miesta. Miera pokrytia nezamestnaných oproti celkovému počtu nezamestnaných začala po prepade v pokrízovom období od roku 2015 stúpať, čo naznačuje odklon od dovtedajšieho prístupu k AOTP zo strany štátu.

Na druhú stranu najvyššie príspevky boli v priemere vyplatené v rámci **príspevku na podporu vytvárania a udržania pracovných miest v sociálnom podniku**, ktorý bol dostupný v období 2009 až 2014.

Počas pandemického roku 2020 boli vzhľadom na pozastavenie uzatvárania nových dohôd a celkového obmedzenia ekonomických aktivít výdavky a využívanosť opatrení na tvorbu nových pracovných miest výrazne nižšie. Výdavky oproti roku 2019 klesli o takmer o polovicu (54,6 % úrovne z roku 2019) a počet poberateľov až takmer na jednu štvrtinu hodnoty z roku 2019 (27,3 % úrovne z roku 2019).

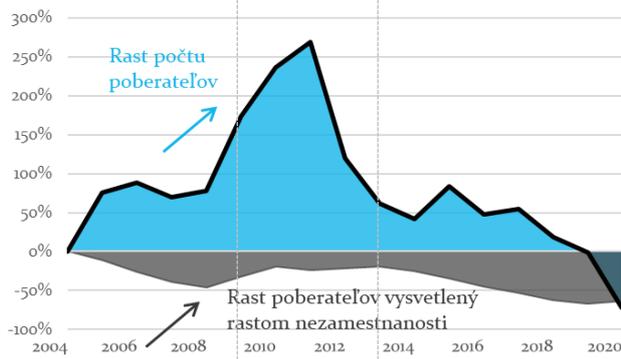
Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

Pri projekcii výdavkov na opatrenia zamerané na tvorbu nových pracovných miest sme použili nasledujúce predpoklady:

- Faktory vývoja počtu podporených – rast počtu nezamestnaných (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - rast priemernej mzdy (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020

**AOTP: Opatrenia zamerané na tvorbu nových pracovných miest
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky príspevku a objemu výdavkov**

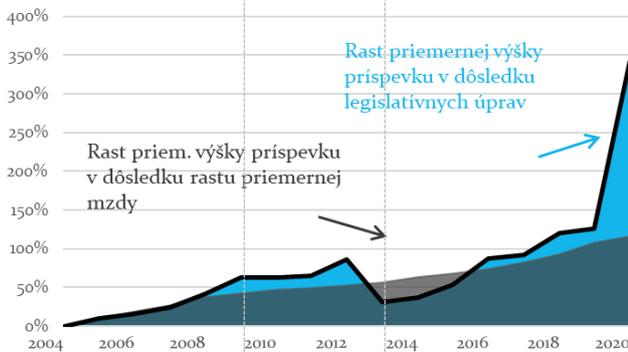
Rast počtu poberateľov

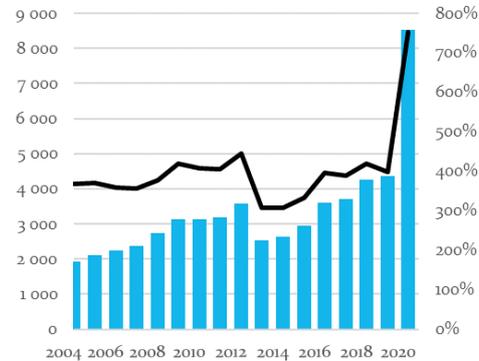
Celkový počet poberateľov

Rast priem. výšky príspevku

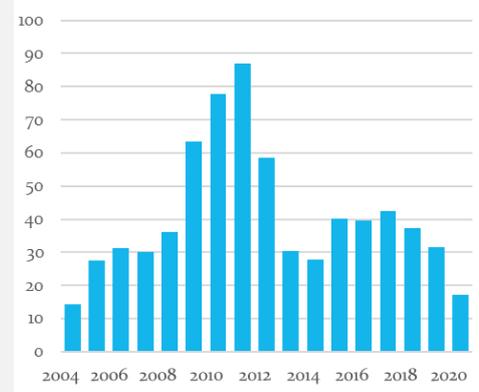
Priemerná výška príspevku, v eurách

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2009

2013

Prognóza a projekcia

2009: Protikrízové opatrenia
2013: Obmedzenie počtu poberateľov (sprísnenie pre SZČ), naviazanie výšky príspevku na priem. mzdu

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti a rastom miezd.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty ISP

Opatrenia na udržanie existujúcich pracovných miest

Medzi opatrenia, ktoré sú určené na udržanie existujúcich pracovných miest patrí niekoľko nástrojov zameraných na zvyšovanie mobility zamestnancov prostredníctvom podpory schopnosti zamestnancov presťahovať sa alebo dopravovať sa do práce. Ďalšie opatrenia podporujú možnosti zamestnávateľov udržať zamestnanecké miesto pri dočasnom obmedzení pracovnej činnosti a vzdelávanie zamestnancov, znevýhodnených pracovníkov a pracovníkov so zdravotným postihnutím počas pracovnej doby so zámerom zosúladienia ich kvalifikácie s potrebami zamestnávateľa s cieľom udržať pracovné miesto alebo zabrániť hromadnému prepúšťaniu.

Dôležité míľniky vývoja príspevkov

- 2004** Zákon o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov 5/2004 Z.z.
- 2008** Zaviedol sa **príspevok na podporu udržania v zamestnaní zamestnancov s nízkymi mzdami, príspevok na podporu mobility za prácou a príspevok na dopravu do zamestnania. Príspevok na dochádzku za prácou** bol navýšený na ekvivalent 99,59 eura mesačne v závislosti od vzdialenosti od miesta zamestnania (V roku 2004 bol príspevok v ekvivalente 333,3 eura raz za 2 roky a následne od roku 2006 to bolo 66,39 eura mesačne). Zmena pri preplácaní oprávnených nákladov pri príspevku **vzdelávanie a príprava pre trh práce zamestnanca**, pričom intenzita pomoci je určená aj od typu vzdelávania (špeciálne alebo všeobecné) a veľkosti podniku.
- 2009** V reakcii na hospodársku krízu bol zavedený **príspevok na podporu udržania zamestnanosti** (zrušený v roku 2011). **Príspevok na dochádzku za prácou** bol zvýšený na 135 eur mesačne v závislosti od vzdialenosti od miesta zamestnania.
- 2013** Zaviedol sa **príspevok na podporu udržania pracovných miest** vo výške 50 % mzdy zamestnanca (najviac však 50 % priemernej mzdy v hospodárstve) počas 12 mesiacov za najviac 60 dní, počas ktorých bola zamestnancovi poskytnutá náhrada mzdy.
- 2015** Úprava oprávnených nákladov pri príspevku **vzdelávanie a príprava pre trh práce zamestnanca**, pričom sa zohľadňuje aj či sa vzdelanie poskytuje znevýhodnenému UoZ alebo zdravotne postihnutému UoZ. Bol zrušený **príspevok na podporu udržania v zamestnaní zamestnancov s nízkymi mzdami**.
- 2016** Zmena **príspevku na podporu mobility za prácou**, pričom po novom sa zohľadňuje rodinná situácia a prípadné znevýhodnenie UoZ a príspevok je vyplácaný mesačne a nie raz za dva roky.
- 2018** Zaviedol sa **príspevok integračnému podniku a príspevok na presťahovanie za prácou** na úhradu nákladov súvisiacich s užívaním bytu alebo nájomného vo výške najviac 4000 až 6000 eur podľa rodinného stavu zamestnanca. Navýšenie **príspevku na podporu mobility za prácou** o 33 % a **príspevku na dochádzku za prácou** na 200 eur mesačne.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií

Z opatrení AOTP určených na udržanie existujúcich pracovných miest je v súčasnosti najviac finančných prostriedkov vyplácaných v rámci nástrojov **príspevok na dochádzku za prácou a príspevok na podporu mobility za prácou**. Celkové výdavky na túto kategóriu opatrení sa ale v čase výrazne menili, predovšetkým následkom legislatívnych zmien v reakcii na hospodársku krízu v období 2009 až 2011. Počas hospodárskej krízy boli z hľadiska vyplatených súm najvýznamnejšími nástrojmi **vzdelávanie a príprava pre trh práce zamestnanca**, v rámci

ktorého sa zamestnávateľovi nahradí časť oprávnených nákladov na preškolenie zamestnanca počas pracovnej doby za podmienky, že zamestnanec ostane zamestnaný najbližších 12 mesiacov alebo s cieľom predísť hromadnému prepúšťaniu, a **príspevok na podporu udržania v zamestnaní zamestnancov s nízkymi mzdami**.

Výrazný nárast vo využívaní nástrojov na udržanie existujúcich pracovných miest bol zaznamenaný počas hospodárskej krízy (2009 - 2011), keď bolo v rámci tejto kategórie opatrení podporených až 300 pracovných miest na 1000 nezamestnaných. Z hľadiska počtu podporených sú okrem spomínaných nástrojov historicky najvyužívanejšími nástrojmi **príspevok na podporu udržania zamestnanosti**, ktorý fungoval počas obdobia hospodárskej krízy a dlhodobo fungujúci **príspevok na dochádzku za prácou** a **príspevok na dopravu do zamestnania**.

Priemerná výška príspevkov sa výrazne zvýšila až v pokrízovom období, medzi rokmi 2011 a 2015, kedy boli príspevky v tejto kategórii vyplácané v priemernej výške vyššej ako bola priemerná mzda v hospodárstve, pričom súčasná priemerná výška príspevkov je od roku 2015 nastavená mierne pod hodnotou polovice priemernej mzdy. Príspevok s najvyššou priemernou dotáciou je **vzdelávanie a príprava pre trh práce zamestnanca** a nasledujú mobilitu zvyšujúce nástroje **príspevok na presťahovanie za prácou** a **príspevok na podporu mobility za prácou**, ktorých výška zohľadňuje sociálnu situáciu domácnosti ako aj vzdialenosť bydliska od miesta výkonu práce.

Celková výška výdavkov aj počet podporených v rámci tohto typu opatrení výrazne reagovali na zmeny v miere nezamestnanosti počas hospodárskej krízy a s týmto súvisiacimi legislatívnymi zmenami. Z tohto pohľadu je možné vnímať tieto opatrenia aj ako nástroje na udržanie stability a zmiernenie negatívnych trendov na trhu práce. Priemerná výška príspevku v rámci opatrení na udržanie existujúcich pracovných miest sa aj po legislatívnych zmenách v rokoch 2013, 2015, 2016 a 2018 pohybuje mierne pod hranicou polovice priemernej mzdy v hospodárstve. Celkový počet podporených v ostatných rokoch každoročne rástol, predovšetkým v dôsledku zvýšeného využívania príspevku na dochádzku za prácou.

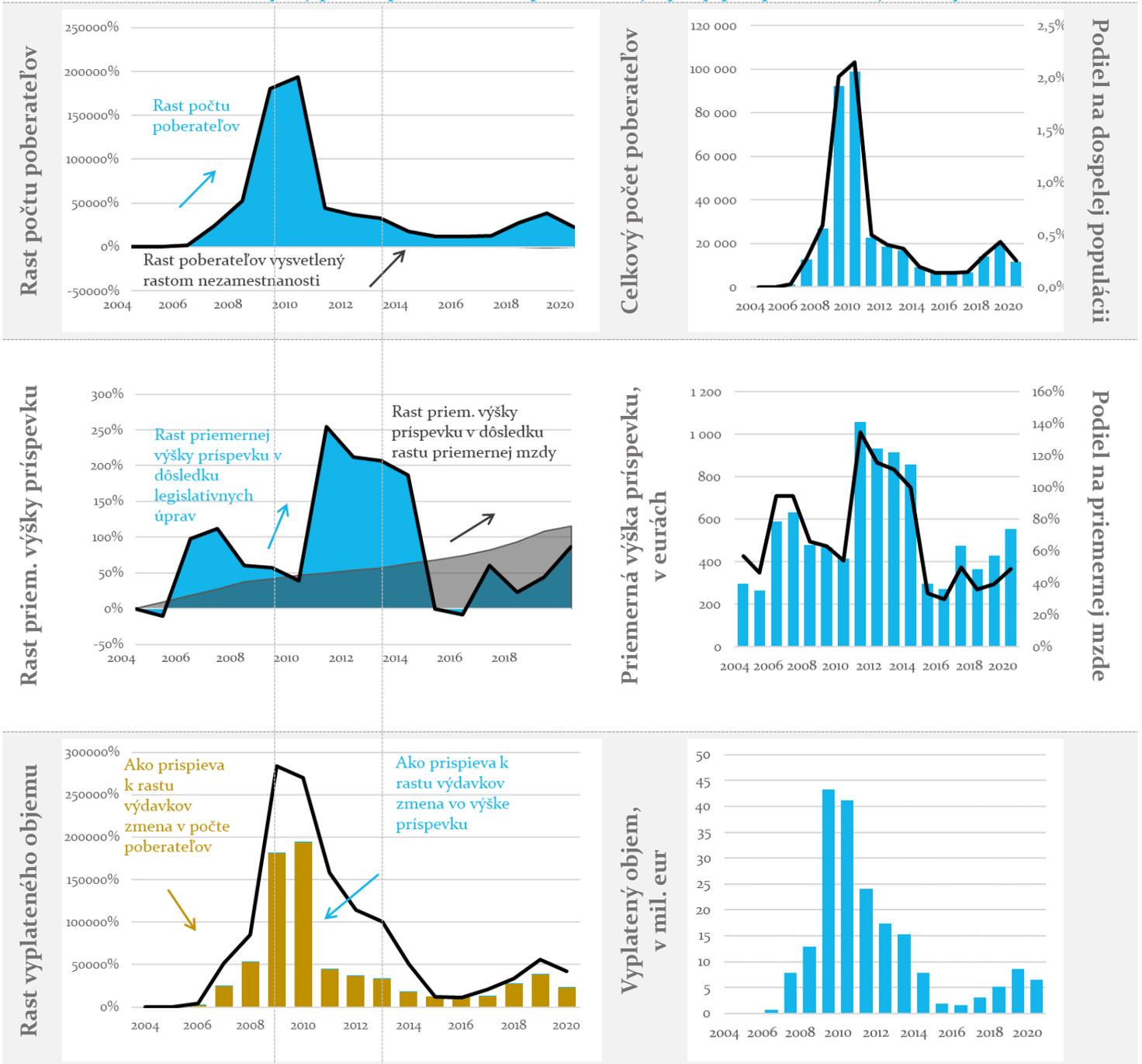
V pandemickom roku 2020 klesol v dôsledku obmedzenia uzatvárania nových dohôd počet podporených o 40% oproti roku 2019 a celková výška vyplatených prostriedkov na opatrenia určené na udržanie existujúcich pracovných miesta klesla o 2 milióny eur, teda 23,5 % oproti roku 2019.

Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

Pri projekcii výdavkov na opatrenia na udržanie existujúcich pracovných miest sme použili nasledujúce predpoklady:

- Faktory vývoja počtu podporených – rast počtu nezamestnaných (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - rast priemernej mzdy (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

**AOTP: Opatrenia zamerané na udržiavanie existujúcich pracovných miest
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky príspevku a objemu výdavkov**

2009 2013

2009: Protikrízové opatrenia
2013: Zavedený príspevok na podporu udržania pracovných miest

Prognóza a projekcia

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti a rastom miezd.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty ISP

Opatrenia určené pre občanov so zdravotným postihnutím

Opatrenia sú určené na podporu a zvyšovanie zamestnanosti občanov so zdravotným postihnutím prostredníctvom poskytovania príspevkov motivujúcich zamestnávateľov k vytváraniu a udržiavaniu pracovných miest pre občanov so zdravotným postihnutím, prípadne motivujúcich občanov so zdravotným postihnutím k samostatnej zárobkovej činnosti. Príspevky v tejto kategórii sú spravidla vyššie ako obdobné príspevky pre osoby bez zdravotného postihnutia a sú alokované na dlhšie obdobie. Zároveň je vytvorenie a udržanie pracovných miest prispôbených zdravotnému stavu občanov so zdravotným postihnutím spojené s upravenými nárokmi na pracovný výkon, prípadne výdavkami na fyzické úpravy na pracovisku (napr. odstraňovanie bariér, prítomnosť asistenta a podobne).

Dôležité míľniky vývoja príspevkov

- 2004** Zákon o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov 5/2004 Z.z.
- 2005** Zmena vo výške **príspevku na zriadenie chránenej dielne a chráneného pracoviska a na ich zachovanie a príspevku občanovi so zdravotným postihnutím na prevádzkovanie alebo vykonávanie SZČ**, pričom po novom sa zohľadňujú aj navýšené dodatočné náklady v porovnaní s občanom, čo nie je ŤZP a zároveň je výška príspevku odstupňovaná podľa výške nezamestnanosti v okrese.
- 2008** Zaviedol sa príspevok **príprava na pracovné uplatnenie sa občana so zdravotným postihnutím a príspevok na udržanie občana so zdravotným postihnutím v zamestnaní**. Zaviedol sa príspevok **poskytovanie dávky počas vzdelávania a prípravy pre trh práce a počas prípravy na pracovné uplatnenie občana so zdravotným postihnutím** vo výške životného minima počas doby vzdelávania.
- Zmena vo výške **príspevku na zriadenie chránenej dielne a chráneného pracoviska a na ich zachovanie, príspevku občanovi so zdravotným postihnutím na prevádzkovanie alebo vykonávanie SZČ a príspevku na úhradu prevádzkových nákladov chránenej dielne alebo chráneného pracoviska a na úhradu nákladov na dopravu zamestnancov**, pričom výška príspevku je po novom odvodená od priemernej mzdy v hospodárstve a nie od minimálnej ceny práce. Zmena vo výške **príspevku na činnosť pracovného asistenta**, pričom výška príspevku je po novom odvodená od priemernej mzdy v hospodárstve (41 - 90 %) a nie 90 % z celkovej ceny práce asistenta.
- 2013** Zrušil sa príspevok **poskytovanie dávky počas vzdelávania a prípravy pre trh práce a počas prípravy na pracovné uplatnenie občana so zdravotným postihnutím a príspevok príprava na pracovné uplatnenie sa občana so zdravotným postihnutím**.
- Zmena vo výške **príspevku na zriadenie chránenej dielne a chráneného pracoviska a na ich zachovanie, príspevku na udržanie občana so zdravotným postihnutím v zamestnaní, príspevku občanovi so zdravotným postihnutím na prevádzkovanie alebo vykonávanie SZČ, príspevku na činnosť pracovného asistenta a príspevku na úhradu prevádzkových nákladov chránenej dielne alebo chráneného pracoviska a na úhradu nákladov na dopravu zamestnancov**. Výpočet výšky príspevkov sa zjednodušil, ale v krátkodobom horizonte sa priemerné výšky vyplatených príspevkov výrazne nezmenili.
- 2018** Zaviedlo sa opatrenie **kompensačné príspevky integračnému podniku**, v rámci ktorého sa integračným podnikom preplácajú oprávnené náklady vo výške odstupňovanej podľa typu znevýhodnenia zamestnanca.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií

Výdavky na opatrenia určené na podporu zamestnanosti osôb s ťažkým zdravotným postihnutím ako jediné nie sú v pozorovateľnom vzťahu s vývojom celkovej miery nezamestnanosti, čo podčiarkuje rozdiel v prístupe k tejto skupine opatrení oproti opatreniam z ostatných kategórií. Legislatíva a výdavky na tieto nástroje sú tak najvýraznejšie definované princípom potreby, pričom s klesajúcou mierou nezamestnanosti v posledných rokoch celkové výdavky na podporu zamestnanosti ŤZP stúpali.

Z hľadiska celkového počtu podporených pracovných miest aj výšky výdavkov sú dlhodobo najvýznamnejšou položkou náklady na **príspevok na úhradu prevádzkových nákladov chránenej dielne alebo chráneného pracoviska a na úhradu nákladov na dopravu zamestnancov**. Tento príspevok bol zároveň spolu s **príspevkom na zriadenie chránenej dielne a chráneného pracoviska a na ich zachovanie** jediný, ktorého využívanosť výrazne reagovala na hospodársku krízu v rokoch 2009 až 2011. Napriek zmene legislatívy z roku 2013, ktorá zúžila okruh nároku na príspevok stúpali výdavky na **príspevok na činnosť pracovného asistenta** a naopak klesli celkové výdavky vyplatené na **príspevok občanovi so zdravotným postihnutím na prevádzkovanie alebo vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti**.

Vývoj priemernej výšky príspevkov vyplácaných v rámci opatrení určených pre zamestnávanie ŤZP bol počas sledovaného obdobia od roku 2004 do roku 2019 výrazne ovplyvňovaný legislatívou. Priemerná výška vyplatených príspevkov výrazne stúpala v predkrízovom období a následne klesla počas hospodárskej krízy. Po náraste v priemernej výške príspevkov v rokoch 2011 až 2013 na až 5-násobok výšky priemernej mzdy v hospodárstve, poklesla od roku 2015 výška jedného príspevku v priemere na 3-násobok výšky priemernej mzdy. Najvyššie príspevky sú dlhodobo vyplácané prostredníctvom nástrojov **príspevok občanovi so zdravotným postihnutím na prevádzkovanie alebo vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti, príspevok na činnosť pracovného asistenta a príspevok na zriadenie chránenej dielne a chráneného pracoviska a na ich zachovanie**.

Výdavky na opatrenia pre ŤZP nie sú dobre predpovedateľné vývojom nezamestnanosti a ani celkový počet podporených sa medzi rokmi 2011 až 2019 výrazne nezmenil. Výška priemerného príspevku sa historicky výrazne menila s legislatívou, no od roku 2015 ostáva stabilná na výške okolo 3-násobku výšky priemernej mzdy. Dá sa predpokladať, že do budúcnosti bude rast výdavkov v rámci tohto typu opatrení spojený skôr s rastom výšky priemernej mzdy a pokrytia pracujúcich občanov s ťažkým zdravotným postihnutím ako s rastom počtu nezamestnaných.

Rast výdavkov na opatrenia určené pre občanov so zdravotným postihnutím pokračoval aj v pandemickom roku 2020, pričom celkové výdavky narástli oproti roku 2019 o 4,9 milióna eur (12 %) a počet poberateľov o 4% oproti roku 2019.

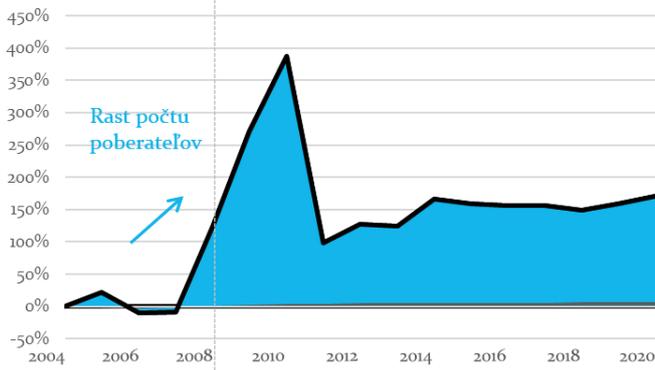
Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

Pri projekcii výdavkov na opatrenia pre ŤZP sme použili nasledujúce predpoklady:

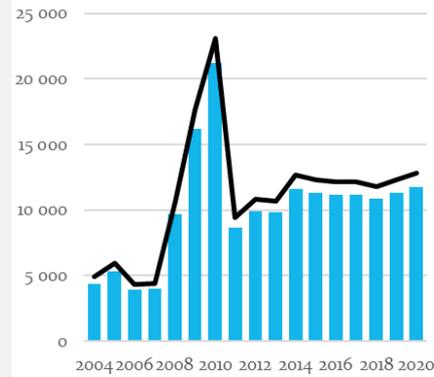
- Faktory vývoja počtu podporených – rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - rast priemernej mzdy (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

AOTP: Opatrenia určené pre občanov so zdravotným postihnutím
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky príspevku a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

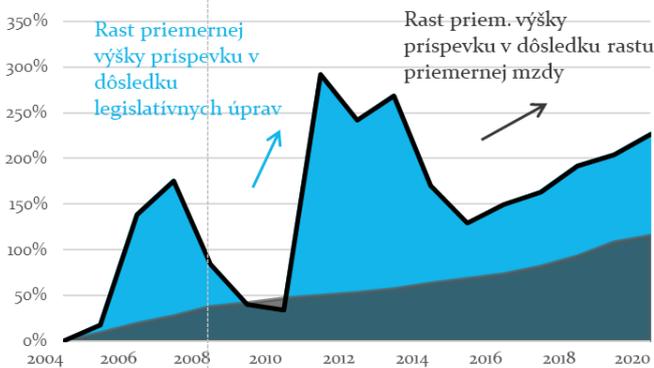

Celkový počet poberateľov

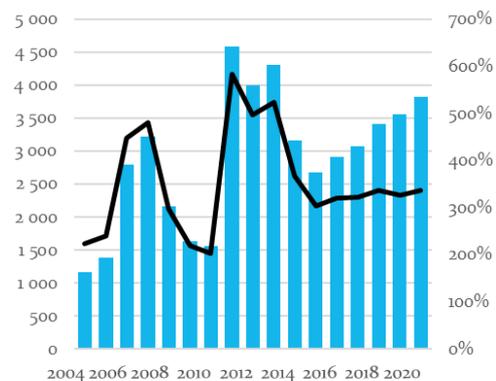

Podiel na dospeljej populácii

Rast priem. výšky príspevku

Priemerná výška príspevku, v eurách

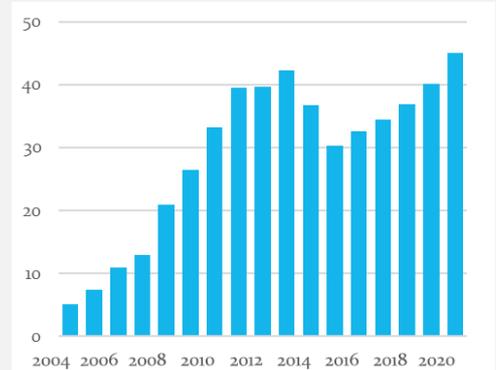

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2008

2008: Zavedené nové a upravené existujúce príspevky pre občanov so zdravotným postihnutím, pracovných asistentov a chránené dielne a pracoviská

Prognóza a projekcia

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva a rastom miezd.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty ISP

Opatrenia určené na zvyšovanie zamestnateľnosti

Opatrenia určené na zvyšovanie zamestnateľnosti sú zamerané nielen na zvyšovanie alebo rozširovanie kvalifikácie a zručností UoZ ale aj na udržiavanie ich pracovných návykov a podporovanie schopností a možností jednotlivých občanov orientovať sa na pracovnom trhu. Napríklad informačné a poradenské služby majú za úlohu zlepšovanie procesu párovania UoZ a voľných pracovných miest prostredníctvom asistencie pri hľadaní práce. Podpora v rámci tohto typu opatrení adresuje nesúlad pracovných zručností UoZ s aktuálnymi požiadavkami na trhu práce a uľahčuje kontakt medzi UoZ a zamestnávateľmi znižovaním informačných asymetrií a podporou nákladov mobility kandidátov na pracovné miesta.

Dôležité míľniky vývoja príspevkov

- 2004** Zákon o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov 5/2004 Z.z.
- 2006** Zmena vo výške príspevku v rámci opatrenia **vzdelávanie a príprava pre trh práce UoZ** zo 100 % nákladov na 100 % nákladov pri prvej vzdelávacej aktivite UoZ, 75 % pri druhej vzdelávacej aktivite UoZ, 50 % pri tretej vzdelávacej aktivite UoZ. Prepláca sa aj 100 % nákladov pri prvej vzdelávacej aktivite znevýhodneného uchádzača o zamestnanie (ZoZ). Zmena vo výške **príspevku na vykonávanie absolventskej praxe** z ekvivalentu 49,79 eura mesačne plus 33,19 eura mesačne zamestnávateľovi na 56,43 eura mesačne.
- 2008** Zmena v oprávnených cestovných nákladoch súvisiacich s pohovorom, ktorých časť môže byť úradom nahradená (limitované na hromadné dopravné prostriedky) v rámci opatrenia **sprostredkovanie zamestnania**. Zmena vo výške **príspevku na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb pre obec** z 10 % celkovej minimálnej ceny práce na 7 % nákladov počas 6 mesiacov, 4 % nákladov počas ďalších 6 mesiacov a 3 % celkovej ceny práce zamestnanca, ktorý túto činnosť organizuje. Zmena vo výške **príspevku na vykonávanie absolventskej praxe** na výšku životného minima.
- Zaviedol sa **príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby** vo výške životného minima plus 10 % celkových nákladov na zorganizovanú pracovnú činnosť vrátane ceny práce zamestnanca, ktorý túto činnosť organizuje.
- 2009** Zaviedol sa **príspevok ku mzde zamestnanca** (zrušený od roku 2011).
- 2013** Zmena vo výške príspevku **vzdelávanie a príprava pre trh práce UoZ**, pričom výška preplatených nákladov na aktivitu je po novom najviac 600 eur. Zmena vo výške **príspevku na vykonávanie absolventskej praxe**, pričom po novom je to 65 % výšky životného minima.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií

Najväčšia časť prostriedkov na opatrenia určené na zvyšovanie zamestnateľnosti bola do reformy v roku 2008 alokovaná predovšetkým cez **príspevok na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb pre obec**. Po reforme z mája 2008 sa časť týchto príspevkov (a organizácia s nimi spojených aktivačných činností) začala vyplácať v rámci systému hmotnej núdze a časť bola transformovaná na **príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby**. V pokrízovom období tvorili tak najväčšiu časť výdavkov na zamestnateľnosť **príspevky na vykonávanie absolventskej praxe** a v súčasnosti sú to **príspevky na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby**.

Výdavky na zvyšovanie zamestnateľnosti boli po väčšinu sledovaného obdobia (2004 - 2019) výrazne prepojené s celkovou mierou nezamestnanosti, no v období hospodárskej krízy (2009 - 2011) výrazne klesol počet podporených. V tomto období boli naopak UoZ výraznejšie

podporovaní v rámci iných opatrení (z kategórií určených na tvorbu nových pracovných miest a udržiavanie existujúcich pracovných miest). V krízovom a pokrízovom období bolo najviac príspevkov na zvýšenie zamestnateľnosti poskytnutých vo forme **príspevku na vykonávanie absolventskej praxe** a prostredníctvom **príspevku na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby**. Okrem uvedených po kríze stúpol aj počet podporených prostredníctvom príspevkov **odborných a poradenských služieb**, ktoré ale majú nízku finančnú dotáciu a teda celkové prostriedky vyplatené v rámci kategórie opatrení na zvyšovanie zamestnateľnosti dlhodobo klesali na celom pozorovanom horizonte (2004 - 2019) napriek pokrízovému nárastu v počte podporených.

Z hľadiska priemernej výšky príspevkov tieto výrazne stúpili po znížení počtu podporených prostredníctvom **príspevku na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb pre obec** v roku 2009 a ich transformáciou na **príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby** na strane jednej a zvýšenej podpore cez príspevky na **vzdelávanie a príprava pre trh práce uchádzača o zamestnanie a záujemcu o zamestnanie a príspevky na vykonávanie absolventskej praxe** počas obdobia hospodárskej krízy.

Vývoj priemernej výšky príspevkov je v súčasnosti naviazaný na vývoj hodnoty priemernej mzdy. Hodnota, ktorá sa používa na výpočet jednotlivých príspevkov však nie je jednotná a je odstupňovaná napríklad podľa miery nezamestnanosti v okrese alebo podľa toho, či podporené zamestnanecké miesto (vrátane SZČO) patrí medzi znevýhodnené skupiny.

Miera nezamestnanosti dobre predpovedá vývoj vo výške celkových výdavkov na opatrenia na zvyšovanie zamestnateľnosti s výnimkou obdobia hospodárskej krízy (2009 až 2011). Počet podporených na celom pozorovanom horizonte klesal spolu s mierou nezamestnanosti, s výnimkou obdobia hospodárskej krízy keď dočasne klesol omnoho výraznejšie a následne sa vrátil na predkrízovú hodnotu. Po období hospodárskej krízy boli tiež celkové priemerné výdavky na jedného podporeného relatívne stabilné medzi jednou až dvomi desatinami výšky priemernej mzdy.

V čase pandemickej krízy v roku 2020 klesli celkové výdavky na opatrenia určené na zvyšovanie zamestnateľnosti v porovnaní s rokom 2019 o 38 % na 6,2 milióna eur a počet podporených UoZ v rámci tejto kategórie výdavkov klesol v porovnaní s rokom 2019 o 56%.

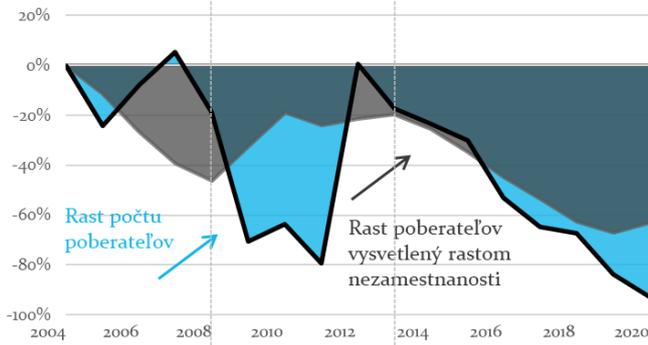
Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

Pri projekcii výdavkov na opatrenia na zvyšovanie zamestnateľnosti sme použili nasledujúce predpoklady:

- Faktory vývoja počtu podporených – rast počtu nezamestnaných (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - rast priemernej mzdy (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

AOTP: Opatrenia určené na zvyšovanie zamestnateľnosti
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky príspevku a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

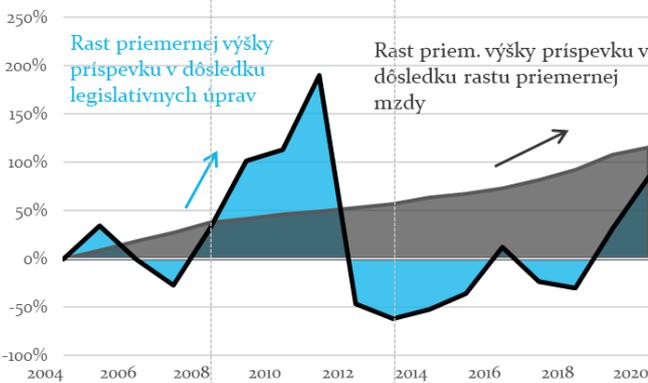

Celkový počet poberateľov

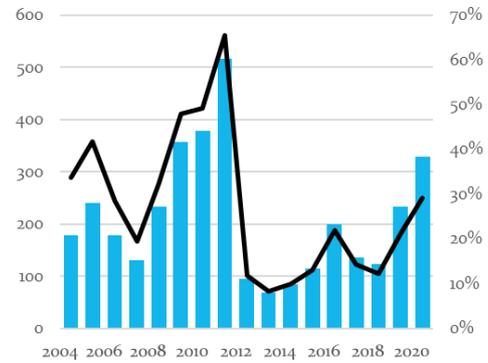

Podiel na dospeljej populácii

Rast priem. výšky príspevku

Priemerná výška príspevku, v eurách

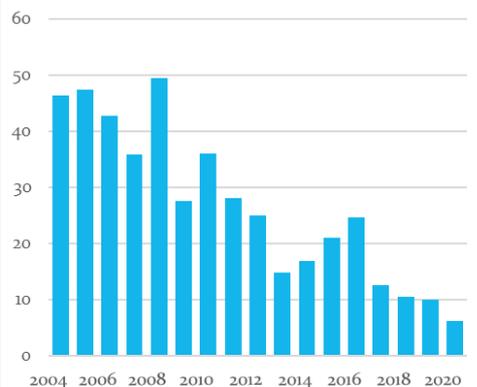

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2008

2013

Prognóza a projekcia

2008: Zavedený príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby
2013: Zmena vo výške príspevkov pre UoZ a absolventov

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti a rastom miezd.

Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty ISP

Projekty a programy

Opatrenia podporené v rámci schém projekty a programy sú zamerané najmä podľa prioritných osí v rámci Európskych operačných programov, ako napríklad v prípade operačného programu Ľudské zdroje, ale do tejto kategórie spadajú aj iné národné projekty. Na tieto projekty a programy sa neposkytujú príspevky podľa zákona o zamestnanosti a službách zamestnanosti. V rámci podporených projektov sú v súčasnosti príkladom projekty, ktoré by spadali do kategórie opatrení určených na zvyšovanie zamestnateľnosti (napríklad vzdelávací program REPAS+), alebo projekty zamerané na podporu znevýhodnených UoZ, teda žien, mladých UoZ, UoZ s nízkym formálnym vzdelaním, starších UoZ a podobne.

Výdavky z kategórie projekty a programy závisia predovšetkým na schopnosti čerpať alokované zdroje z eurofondov. Vzhľadom na administratívne procesy spojené s čerpaním týchto zdrojov sú čerpané financie, ktoré sa premietnu do výdavkov na AOTP, nižšie v úvode programového obdobia a vyššie ku koncu programového obdobia, keď sú čerpané prostriedky na viacero projektov naraz. Z tohto pohľadu teda výrazné stúpanie celkových výdavkov ani miery podporených prostredníctvom projektov podporených v rámci kategórie Projekty a Programy nie sú prekvapením a nedajú sa považovať za trend.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií:

Miera nezamestnanosti je v negatívnom, ale nie v substantívne kauzálnom vzťahu s výškou celkových výdavkov na opatrenia v kategórii Projekty a Programy. Počet podporených na celom pozorovanom horizonte stúpajú spolu s vyšším počtom schválených a podporených projektov a podobne ako celkové výdavky, bol v tak v negatívnom, ale substantívne nie kauzálnom vzťahu s vývojom miery nezamestnanosti. Priemerné výdavky na jedného podporeného klesali s rastúcim počtom podporených a rastúcimi celkovými výdavkami, čo naznačuje trend podpory.

Mimoriadne výdavky na jednorazové projekty a programy spojené s podporou zamestnanosti počas roku 2020 niekoľkonásobne prevýšili každoročné štandardné výdavky na aktívne opatrenia trhu práce. V rámci mimoriadnych opatrení bolo ku koncu roka 2020 podporených vyše 3 miliónov osobomesiacov alebo pracovných miest v celkovej výške čerpaných prostriedkov 878,5 milióna eur. Tieto mimoriadne výdavky neboli zahrnuté pri tvorbe prognózy a projekcie výdavkov, pretože by výrazne skreslili odhady budúceho vývoja financovania AOTP. V rámci štandardných projektov bolo podporených 46 tisíc osôb alebo pracovných miest v celkovej výške 92,7 milióna eur.

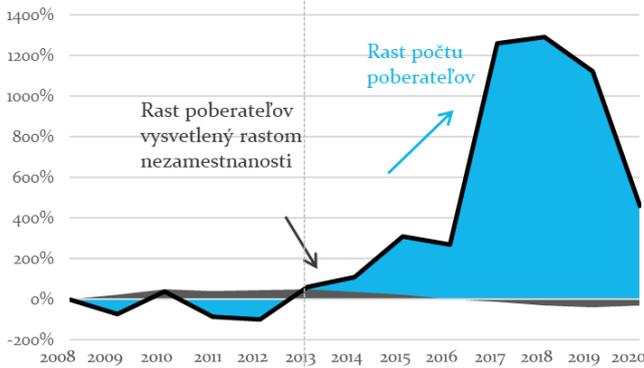
Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

Pri projekcii výdavkov na projekty a programy sme použili nasledujúce predpoklady:

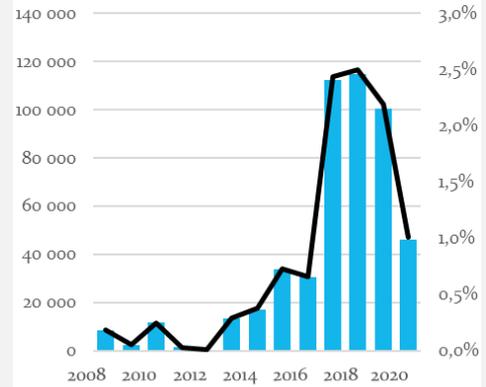
- Faktory vývoja počtu podporených – rast počtu nezamestnaných (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Faktory vývoja priemernej výšky príspevku - rast priemernej mzdy (vzťah odhadnutý na údajoch do roku 2019).
- Nemennosť legislatívneho nastavenia z roku 2020.

AOTP: Projekty a programy
vývoj počtu poberateľov, priemernej výšky príspevku a objemu výdavkov

Rast počtu poberateľov

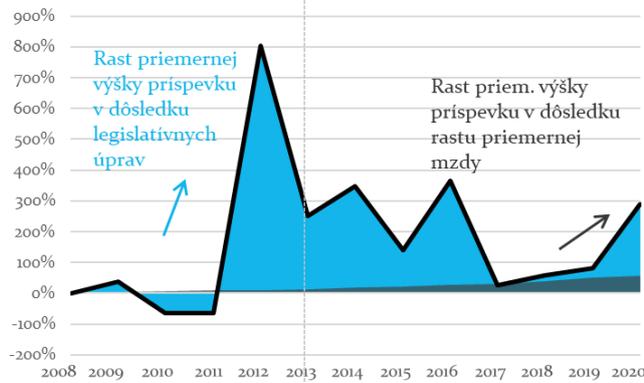

Celkový počet poberateľov

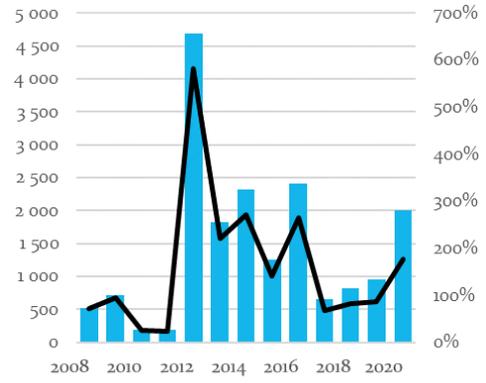

Podiel na dospeljej populácii

Rast priem. výšky príspevku

Priemerná výška príspevku, v eurách

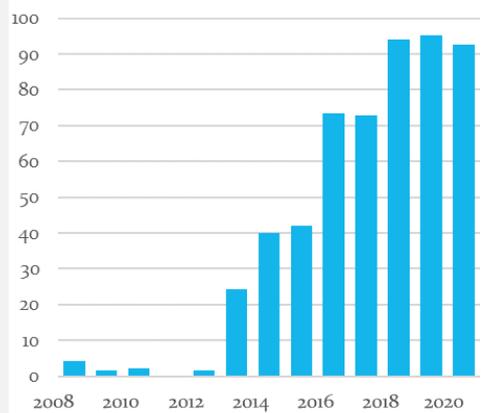

Podiel na priemernej mzde

Rast vyplateného objemu

Vyplatený objem, v mil. eur

2013

2013: Postupné rozširovanie podporených projektov

Prognóza a projekcia

Predpokladáme vývoj v súlade s vývojom nezamestnanosti a rastom miezd.

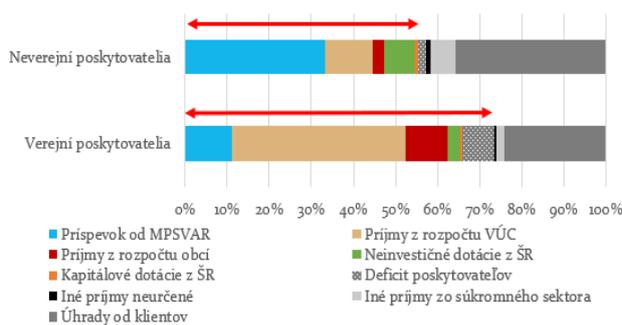
Zdroj: údaje UPSVaR, ŠÚSR, výpočty ISP

Príloha 7 Trendy a prognózy vývoja na úrovni jednotlivých nástrojov sociálnych služieb

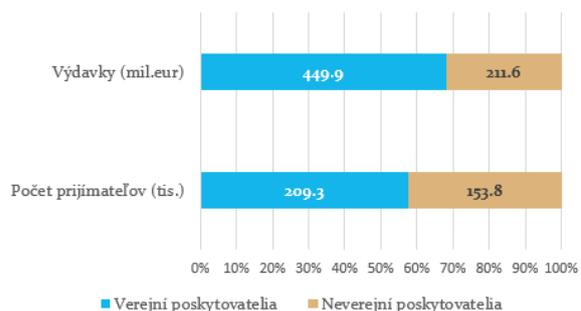
Jednotlivec alebo rodina v nepriaznivej sociálnej situácii môže využiť odbornú pomoc, ubytovanie, starostlivosť alebo iný typ pomoci prostredníctvom sociálnych služieb. Zabezpečovanie poskytovania sociálnych služieb je rozdelené medzi obce a vyššie územné celky. Ak obec alebo VÚC poskytuje službu priamo, alebo prostredníctvom zriadených alebo založených právnických osôb, hovoríme o **verejných poskytovateľoch**. Samosprávy môžu zabezpečiť poskytovanie služieb aj prostredníctvom **neverejných poskytovateľov**, ktorí môžu byť zriadení fyzickými, cirkevnými alebo inými právnickými osobami.

Na financovaní poskytovateľov sociálnych služieb sa podieľa verejný aj súkromný sektor. Pre ilustráciu, štruktúru príjmov, výdavkov a rozdelenie prijímateľov medzi poskytovateľov v roku 2019 znázorňujú *Obrázok 4* a *Obrázok 5*. Sumy úhrady od prijímateľov určujú poskytovatelia. Za vybrané služby sa úhrada od klientov nevyberá⁷⁴.

Obrázok 4 Pokrytie výdavkov poskytovateľov sociálnych služieb podľa zdroja financovania v roku 2019 (%)

Obrázok 5 Celkové výdavky poskytovateľov a počet prijímateľov sociálnych služieb v roku 2019

Poznámka 1: Červené šípky znázorňujú mieru pokrytia výdavkov z verejných zdrojov v roku 2019.

Poznámka 2: Kvôli jednoduchosti prezentácie graf nezachytáva vplyv vrátených zdrojov zriaďovateľovi.

Zdroj: Vlastné výpočty na základe výkazu ŠUSR Soc-1-01 a výkazov MPSVAR: V7, V10 a V11

V prípade neverejných poskytovateľov, ktorých cieľ nie je dosahovať zisk a verejných poskytovateľov, nemôže byť suma úhrady od klienta vyššia než rozdiel medzi priemernými ekonomicky oprávnenými nákladmi⁷⁵ (EON) poskytovateľa za predchádzajúci rok, priemernou výškou príspevkov z verejného sektora a príjmov z úhrad od zdravotných poisťovní za ošetrovateľskú starostlivosť⁷⁶. Prijímateľ sa môže rozhodnúť financovať náklady v plnej výške z vlastných zdrojov⁷⁷. V takom prípade nepotrebuje posudok o odkázanosti na sociálnu službu.

Príjmy z verejného sektora tvoria významnú časť zdrojov u verejných aj neverejných poskytovateľov. Dôvodom je, že ak neverejný poskytovateľ splní zákonom stanovené

⁷⁴ Ide o 11 sociálnych služieb definovaných v § 72 ods. 6 zákona 448/2008 Z.z. o sociálnych službách

⁷⁵ Ekonomicky oprávnené náklady sú definované podľa § 72 ods. 5 zákona 448/2008 Z.z. Podľa klasifikácie EKRR patria do triedy 61 – 64.

⁷⁶ Príjmy a výdavky v prepočte na mesiac a prijímateľa resp. iný ukazovateľ výkonu.

⁷⁷ V roku 2017 až 2019 išlo v priemere o 0,40% prijímateľov.

podmienky⁷⁸, môže využiť prostriedky zo štátneho rozpočtu a samospráv určené na spolufinancovanie bežných výdavkov. Aby pri poskytovaní verejných prostriedkov nedochádzalo k diskriminácii medzi poskytovateľmi, výška jedného z príspevkov⁷⁹ samospráv neverejným poskytovateľom je určená tak, aby bol dofinancovaný rozdiel medzi priemernými bežnými výdavkami na poskytovanie služby v pôsobnosti samosprávy a priemernými príjmami z úhrad od klientov za poskytovanie služby v pôsobnosti samosprávy. Výška príspevku sa ďalej znižuje v závislosti od príjmu z iných príspevkov z verejného sektora.

Za výdavky verejného sektora na sociálne služby budeme považovať výdavky verejných poskytovateľov a príjmy neverejných poskytovateľov z verejného sektora.

Najmä v rozvoji sociálnych služieb krízovej intervencie a opatrovateľskej služby mali významnú úlohu prostriedky z štrukturálnych a investičných fondov EÚ, ako ukazuje *Tabuľka 1*.

Tabuľka 1 Zdroje financovania sociálnych služieb

Stav k 6.5.2021 názov	obdobie*	čerpanie**			celkové čerpanie	celková alokácia*
		zdroj EU	zdroj Šr	iný zdroj		
NP Komunitné centrá	2014-2015	4,3	0,8	0,0	5,0	17,2
NP Terénna sociálna práca v obciach I	2015-2019	18,5	3,5	0,0	22,1	29,3
Podpora a zvyšovanie kvality terénnej sociálnej práce (NP TSP II)	2019-2023	3,7	0,7	0,0	4,5	34,6
Terénna sociálna práca v obciach s prítomnosťou MRK I.	2016-2019	11,6	2,0	0,0	13,6	14,0
Terénna sociálna práca v obciach s prítomnosťou MRK II.	2019-2022	8,0	1,4	0,0	9,4	29,0
Komunitné centrá v mestách a obciach s prítomnosťou MRK - I. fáza	2016-2019	4,2	0,7	0,0	4,9	6,8
Komunitné služby v mestách a obciach s prítomnosťou MRK - II. fáza	2019-2022	1,2	0,2	0,0	1,4	21,4
NP Podpora vybraných sociálnych služieb KI na komunitnej úrovni	2015-2019	10,8	2,2	0,0	13,0	20,9
Budovanie odborných kapacít na komunitnej úrovni	2019-2023	2,8	0,6	0,0	3,4	22,7
Rekonštrukcia a výstavba komunitných centier (dopytová výzva)	2017-2021	8,8	1,0	0,5	10,3	15,0
Podpora opatrovateľskej služby (NP POS)	2014-2015	23,7	4,2	0,0	27,8	28,0
Podpora opatrovateľskej služby (NP POS II)	2015-2018	38,1	8,1	0,0	46,2	49,9
Podpora rozvoja a dostupnosti terénnej opatrovateľskej služby	2019-2021	1,0	0,2	0,0	1,2	4,9
Podpora opatrovateľskej služby (dopytová výzva)	2018-2022	21,3	4,3	0,0	25,7	55,8
Deinštitucionalizácia zariadení sociálnych služieb – Podpora transformačných tímov	2018-2023	2,3	0,5	0,1	2,8	8,4
Kvalita sociálnych služieb	2019-2023	0,7	0,2	0,0	0,9	3,8
Výstavba nových KC v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít, modernizácia a rekonštrukcia KC v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít, prestavba objektov za účelom zriadenia a fungovania KC (dopytová výzva)	2018-2022	4,0	0,5	0,2	4,7	16,4
Podpora prechodu poskytovania sociálnych služieb a sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately z inštitucionálnej formy na komunitnú (proces deinštitucionalizácie existujúcich zariadení) (dopytová výzva)***	2018-2023	1,1	0,2	0,1	1,3	23,4
Podpora poskytovania nových a existujúcich sociálnych služieb a sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v zariadeniach na komunitnej úrovni (dopytová výzva)***	2018-2023	0,2	0,0	0,0	0,2	53,4
Spolu		166,3	31,4	0,9	198,5	454,9

* Pri dopytových výzvach rozpätie období realizácie a zazmluvnená NFP jednotlivých projektov.
** Objem certifikačným orgánom overených finančných prostriedkov refundovaných prijímateľovi za realizáciu oprávnených výdavkov projektu.
*** Len projekty týkajúce sa sociálnych služieb.
Zdroj: open data ITMS2014+ a mikroúdaje za 2. PO.

Dôležité míľniky vývoja sociálnych služieb

⁷⁸ Podmienky sa mierne líšia v závislosti od typu finančného príspevku, ale medzi hlavné podmienky patria: obec musí poskytovateľa požiadať o poskytovanie služby pre prijímateľa, poskytovanie sociálnej služby je vo verejnom záujme, cieľ poskytovania služby nesmie byť dosahovanie zisku.

⁷⁹ Ide o tzv. finančný príspevok na prevádzku poskytovanej sociálnej služby.

- 1918** V medzivojnovom Československu bola starostlivosť o núdznych primárne na lokálnej úrovni. Povinnosť postarať sa o núdznych prechádzala postupne na obce a rozsiahlejšie správne celky, ak sa o núdznych nedokázala postarať rodina z vlastných zdrojov alebo využitím iných zdrojov. Pomoc zabezpečovali aj humanitárne organizácie, cirkvi a ďalšie dobročinné súkromné spolky, ich podpora bola ukotvená aj v legislatíve⁸⁰.
- 1948** Po nástupe komunistického režimu došlo k centralizácii, starostlivosť o znevýhodnených prešla z obcí na štát, cirkevné a iné neštátne ústavy sa postupne rušili alebo ich prebral do rúk štát⁸¹.
- 1989** Sociálne služby upravuje zdedený **zákon č. 100/1988 Zb.** Po páde režimu sa umožňuje súkromným osobám a obciam poskytovať sociálne služby.
- 1998** V rámci transformácie sociálnej starostlivosti bol prijatý **zákon č. 195/1998 o sociálnej pomoci**, ktorý upravoval poskytovanie sociálnych služieb ako jednu z foriem riešenia hmotnej a sociálnej núdze. V záujme zabezpečenia dostatočnej kvantity a kvality sociálnych služieb boli prijaté aj opatrenia, ktorých cieľom bolo umožniť razantný vstup neštátnych subjektov do sociálnej sféry, vrátane ustanovenia podmienok registrácie, podmienok pre poskytovanie štátnych príspevkov a ďalších opatrení. Do systému financovania sociálnej pomoci sa zaviedol princíp plurality zdrojov, podľa ktorého štát prestal byť výlučným subjektom poskytujúcim finančné prostriedky na sociálnu pomoc.
- 2001** Medzi rokmi 2001 a 2004 prechádza zabezpečovanie sociálnych služieb na obce a vyššie územné celky v rámci **decentralizácie** služieb štátu. Poskytovanie služieb patrí k originálnym kompetenciám územných samospráv.
- 2005** **Fiškálnou decentralizáciou** prešlo na územné samosprávy financovanie originálnych kompetencií z vlastných príjmov.
- 2008** Systém sociálnych služieb napriek zmenám nedokázal zabezpečiť dostatočnú rozmanitosť, dostupnosť a kvalitu sociálnych služieb. Pristúpilo sa k tvorbe reformy a následne bol prijatý **zákon 448/2008 Z.z. o sociálnych službách**. Zákon zaručil právo fyzickej osoby na poskytnutie sociálnej služby, výber poskytovateľa a ďalšie práva. Ustanovené boli nové typy sociálnych služieb a zariadení sociálnych služieb. Upravené boli povinnosti poskytovateľov vrátane dodržiavania štandardov kvality, zavedené bolo viacúrovňové komunitné plánovanie. Návrh zákona vytvoril rovnaké podmienky pre verejných a neverejných poskytovateľov, upravil poskytovanie zdravotnej starostlivosti zamestnancami zariadení a ďalšie opatrenia.
- 2011** V záujme podpory odstraňovania inštitucionálnej izolácie a segregácie ľudí vyžadujúcich dlhodobú pomoc a vytvorenia podmienok na život v prirodzenom sociálnom prostredí bola v roku **2011** vládou schválená **Stratégia deinštitucionalizácie** systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti. Viaceré zmeny podporujúce proces deinštitucionalizácie zaviedol **zákon č. 485/2013 Z.z.**, ktorý obmedzil kapacitu, formu, vek prijímateľov a dobu poskytovania sociálnej služby vo vybraných zariadeniach. Zákon tiež ustanovil nové odborné činnosti, terénne a ambulantné služby, podrobne upravil podmienky kvality poskytovaných služieb a zaviedol ďalšie opatrenia. Proces deinštitucionalizácie je do veľkej miery podporovaný národnými projektami financovanými z európskych štrukturálnych fondov.

⁸⁰ O. Matoušek a kol., *Sociální služby*, Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-310-9, kap. 2.

⁸¹ O. Matoušek a kol., *Sociální služby*, Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-310-9, kap. 2.

Podľa typu nepriaznivej situácie sú sociálne služby rozdelené do šiestich skupín:

1. Sociálne služby krízovej intervencie
2. Sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku
3. Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi
4. Sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií
5. Podporné sociálne služby
6. Ostatné sociálne služby

Sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku⁸²

Patria sem služby určené pre ľudí, ktorí vplyvom zhoršeného zdravotného stavu alebo zdravotného postihnutia potrebujú pomoc pri vykonávaní bežných denných činností, ošetrovateľskú starostlivosť, pomoc pri starostlivosti o domácnosť a sociálnych aktivitách. Veľká časť je poskytovaná pobytovou formou v zariadeniach sociálnych služieb, ktorými sú zariadenia pre seniorov, domovy sociálnych služieb pre deti a dospelých v produktívnom veku, zariadenia špecializované na rôzne druhy zdravotných ochorení a postihnutí a ďalšie zariadenia. Okrem pobytovej formy môžu byť poskytované aj na určitý čas počas dňa t.j. ambulantne (napr. denné stacionáre) alebo sú poskytované terénne napr. v domácnosti prijímateľa (opatrovateľská služba).

Dôležité míľniky vývoja sociálnych služieb z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu

- 2012** Do roku 2012 bolo poskytovanie verejných financií pre zariadenia sociálnych služieb pre odkázané osoby a opatrovateľskú službu rozdelené podľa typu sociálnej služby medzi obce a VÚC. Z dôvodu neudržateľnosti stavu financovania prešla prijatím zákona č. 50/2012 Z.z. časť kompetencií obcí na MPSVAR. Zaviedol sa nový príspevok zo štátneho rozpočtu za účelom spolufinancovania mzdových nákladov. Príspevok je určený poskytovateľom služieb v zariadeniach podmienených odkázanosťou zriadených obcou a u neverejných poskytovateľov zariadení, ktoré dovtedy financovali obce prostredníctvom príspevku na sebaobsluhu. Na rozdiel od príspevku na sebaobsluhu, výška nového príspevku na prijímateľa nebola závislá od stupňa odkázanosti a bola vyššia. Zákon č. 50/2012 Z.z. zároveň zrušil povinnosť obcí podieľať sa na financovaní neverejných poskytovateľov služby vo vybraných zariadeniach prostredníctvom príspevku na prevádzku poskytovanej sociálnej služby.
- 2014** Za účelom prechodu zariadení sociálnych služieb na zariadenia rodinného typu zákon č. 485/2013 Z.z. s účinnosťou od 1.1.2014 stanovil maximálnu kapacitu na budovu v zariadeniach sociálnych služieb a obmedzil vek prijímateľov, možné formy a dobu poskytovania služieb vo viacerých typoch zariadení. Zákon tiež rozšíril podmienky kvality, ktoré musia poskytovatelia spĺňať.
- 2018** Príspevok MPSVAR sa od 1.1.2018 poskytuje aj pre neverejných poskytovateľov, ktorým dovtedy poskytovali príspevok na sebaobsluhu VÚC. Zároveň sa výška príspevku naviazala na stupeň odkázanosti a formu poskytovanej služby. Príspevok v sebaobsluhu

⁸² Ďalej len sociálne služby z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu.

odvtedy poskytujú iba obce neverejným poskytovateľom terénnej opatrovateľskej služby. Výška príspevku v sebaobsluže na prijímateľa sa od roku 2012 nezmenila. Bola obnovená povinnosť obcí podieľať sa na financovaní vybraných zariadení prostredníctvom príspevku na prevádzku poskytovanej sociálnej služby.

- 2018** Nariadenie vlády č. 185/2018 Z.z. Zvýšila sa výška príspevku štátu pre zariadenia podmienené odkázanosťou. Účinnosť od 1. januára 2019.
- 2019** Nariadenie vlády č. 175/2019 Z.z. Zvýšila sa výška príspevku štátu pre zariadenia podmienené odkázanosťou. Účinnosť od 1. januára 2020.
- 2020** Nariadenie vlády č. 173/2020 Z.z. Zvýšila sa výška príspevku štátu pre zariadenia podmienené odkázanosťou. Účinnosť od 1. januára 2021.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií

Prijímateľov sociálnych služieb z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu môžeme rozdeliť na tri skupiny: klientov zariadení sociálnych služieb (ZSS), prijímateľov opatrovateľskej služby v domácnosti a prijímateľov ostatných služieb. **Faktor určujúci dynamiku rastu počtu klientov ZSS** bola medzi 2013 a 2019 **kapacita** týchto zariadení, ktorá rástla pomalšie než dopyt po poskytovaní služieb⁸³.

Faktor vplývajúci na dopyt po službách v ZSS je **veľkosť populácie osôb, ktoré potrebujú pomoc iných osôb pri vykonávaní bežných denných činností**. K odkázaným osobám patria osoby, ktorým sa poskytuje služba v ZSS alebo domáca opatrovateľská služba, osoby na ktoré je poberaný príspevok na opatrovanie, osoby ktoré poberajú príspevok na osobnú asistenciu, a iné osoby ktorým starostlivosť poskytujú rodinní príslušníci v domácnosti⁸⁴. Dopyt po starostlivosti podľa uvedených možností je prepojený, **uvedené formy starostlivosti sú navzájom substitúty**.

Miera odkázanosti osoby je daná jej zdravotným stavom. Na počet odkázaných osôb v populácii vplýva **prevalencia zdravotných problémov**, ktoré spôsobujú, že človek nedokáže vykonávať bežné denné činnosti. Medzi tieto problémy patria telesné a duševné ochorenia a postihnutia vrodeného alebo získaného charakteru. Prevalencia takýchto ochorení je vyššia u ľudí v seniornom veku. Uvedené spolu s existujúcimi dátami⁸⁵ naznačuje, že za faktor ovplyvňujúci rast počtu klientov môžeme považovať **starnutie populácie** v roku 2013 až 2019, ale kvôli obmedzenej kapacite ZSS aj nárast osôb v seniornom veku v predchádzajúcich rokoch.

Na vývoj počtu klientov vplývali aj **legislatívne zmeny**. Kým počet klientov v domovoch sociálnych služieb mierne stúpал medzi rokmi 2009 a 2013, od roku 2014 do 2019 klesol o 37,4%

⁸³ Kým od roku 2013 do 2016 kapacita ZSS narástla o 8,2 tis. miest a počet klientov o 8,5 tis. osôb, od roku 2017 do 2019 kapacita narástla len o 87 miest a počet klientov sa zvýšil o 274. Obsadenosť zariadení sa pritom pohybovala medzi 91 % až 96 % a počet čakateľov narástol od roku 2013 do 2019 o 6,6 tis. osôb, z toho 5,0 tis. tvoril nárast čakateľov na službu v zariadení pre seniorov a 2,2 tis. nárast čakateľov v špecializovanom zariadení. Počet čakateľov v domovoch sociálnych služieb klesol o 611.

⁸⁴ S počtom osôb, ktorým starostlivosť poskytujú rodinní príslušníci bez poberania príspevku na opatrovanie sa viaže neistota, nakoľko sa tieto údaje neevidujú. Existujúce odhady pritom ukazujú, že ide o výraznú časť odkázaných osôb v SR a ďalších krajinách EÚ. Pozri graf II.3.7. na str.142 v European Commission (2021). *The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU member states (2019 – 2070)*.

⁸⁵ Podľa dát až 66,4% klientov v ZSS v roku 2013 bolo vo veku 63 rokov a viac, pričom ich podiel narástol do roku 2017 na 72,6% a následne mierne klesol na 72,1% v roku 2019. Tento nárast bol spôsobený rýchlejšim rastom klientov vo veku nad 62 rokov (34%) než klientov v nižšom veku (3%). Pre porovnanie celkový počet osôb vo veku nad 62 rokov narástol o 22,4% a počet osôb vo veku do 62 rokov klesol o 3,3%.

s najväčším poklesom medzi rokmi 2014 a 2015. Prudký pokles a následná zmena trendu môže súvisieť so začiatkom účinnosti **zákona č. 485/2013 Z.z.** od 1.1.2014, ktorý obmedzil vek klientov, zakázal formu s celoročným pobytom a ustanovil maximálny počet klientov ubytovaných v jednej budove zariadenia.

V roku 2018 a 2019 došlo k poklesu počtu klientov a celkového počtu **denných stacionárov**. Tento pokles pravdepodobne súvisí so **zmenou v poskytovaní finančného príspevku od štátu od 1.1.2018**. Výsledkom bola nižšia finančná podpora štátu, pretože na klienta so stupňom odkázanosti menej ako V výška príspevku pre ambulantné služby klesla, pričom majorita klientov denných stacionárov má stupeň nižší než V⁸⁶.

Počet klientov **opatrovateľskej služby** prudko vzrástol v roku 2014. Následný vývoj spôsobil, že počet klientov v roku 2019 bol na rovnakej úrovni ako v roku 2014. Počet klientov verejných poskytovateľov v predchádzajúcom období 2009 až 2013 výrazne klesol, ako dôvod samosprávy uvádzajú nedostatočné finančné zdroje⁸⁷. Uvedené naznačuje, že vývoj počtu klientov bolo podobne ako v zariadeniach sociálnych služieb podmienených odkázanosťou obmedzovaný vývojom kapacít a to napriek podpore z eurofondov⁸⁸.

Dynamiku počtu klientov **ostatných služieb** určoval rast počtu klientov prepravnej služby ako dominantnej zložky.

Od roku 2013 do 2016 **priemerné mesačné výdavky** na klienta ostávali tesne pod úrovňou 400€. Priemerné výdavky jednotlivých služieb však rástli, stagnácia bola dôsledkom poklesu klientov domovov sociálnych služieb (DSS) s najvyššími priemernými výdavkami, ktorý bol kompenzovaný rastom klientov špecializovaných zariadení, zariadení pre seniorov a ošetrovateľskej služby s nižšími priemernými výdavkami. Hoci pokles klientov DSS pokračoval až do roku 2019, rast priemerných výdavkov DSS a ostatných služieb spôsobil rast celkových priemerných výdavkov v roku 2017 až 2019. K tomuto rastu prispela aj **zmena výšky príspevku od štátu** od roku 2018, ktorá navýšila príspevok na klientov s vysokým stupňom odkázanosti. Dominantný faktor rastu priemerných výdavkov bol **rast miezd a odvodov**.

Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

Pri projekcii vývoja výdavkov sociálnych služieb z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu sme použili nasledovné predpoklady:

- Faktory vývoja počtu prijímateľov – rast počtu obyvateľov v jednotlivých vekových kohortách
- Faktory vývoja priemerných výdavkov na prijímateľa – rast priemernej mzdy v hospodárstve upravený o elasticitu výdavkov vzhľadom na rast príjmu, ktorá klesá z hodnoty 1,1 v roku 2020 na 1 na konci horizontu projekcie v roku 2100.

⁸⁶ V roku 2019 až 70% klientov DS malo stupeň menší než V. Stupeň odkázanosti sa u denných stacionárov pred rokom 2019 v ročnom výkaze o ZSS neevidoval. Relatívne nižšiu mieru odkázanosti klientov denných stacionárov oproti ostatným ZSS pred rokom 2019 naznačuje aj podstatne nižší podiel osôb opatrovaných na lôžkach, osôb s demenciou užívajúcich neuroleptiká, osôb s psychotickou liečbou a osôb pozbavených spôsobilosti na právne úkony.

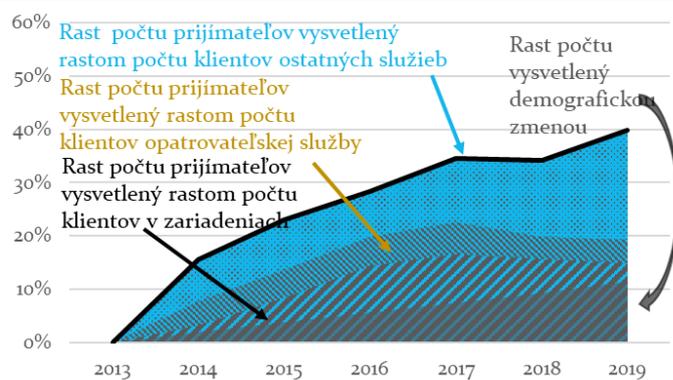
⁸⁷ *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2012*, MPSVR, 2013, str. 91.

⁸⁸ V období 2016 až 2019 bolo čerpanie zo zdrojov EÚ v objeme 47,7 mil. eur oproti celkovým výdavkom poskytovateľov opatrovateľskej služby 240,3 mil. eur. (zdroj opendata itms2014+, vlastné výpočty RRZ)

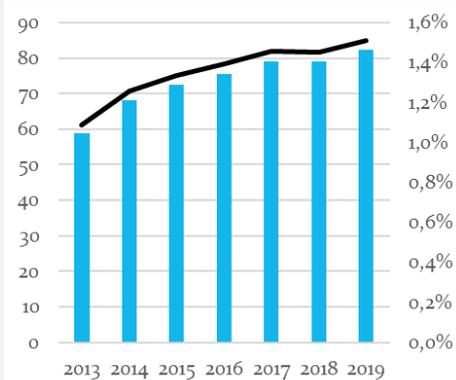
Sociálne služby z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu zaraďujeme k dlhodobej starostlivosti. Bližší popis metodiky projekcie výdavkov dlhodobej starostlivosti sa nachádza v Prílohe č. 9 v Správe o dlhodobej udržateľnosti verejných financií za rok 2020.

Sociálne služby – nepriaznivý zdravotný stav: Faktory rastu počtu klientov a priemerných výdavkov VS

Rast počtu klientov

Celkový počet klientov,
v tisícoch

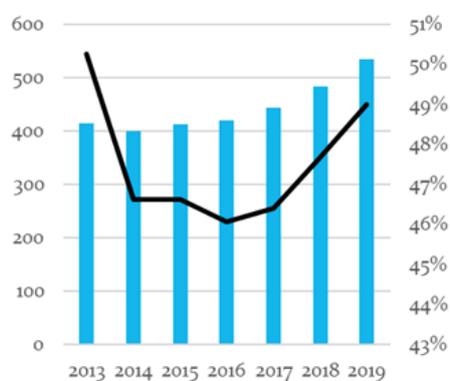

Podiel na celkovej populácii

Rast priemernej výšky
výdavkov

Priemerné mesačné výdavky,
v eurách

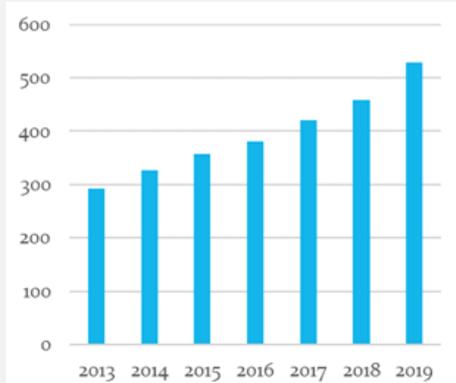

Podiel na priemernej mzde

Rast výdavkov VS

Výdavky VS,
v mil. eur

Prognóza a projekcia

- 2013: zákon podporujúci deinštitucionalizáciu ZSS
- 2017: koniec rastu kapacity ZSS
- 2018: zmena výšky príspevku štátu pre ZSS

Predpokladáme vývoj v súlade s demografickým vývojom, rastom miezd a elsticity nákladov.

Poznámka: Celkový počet klientov nepredstavuje počet unikátnych osôb.

Zdroj: údaje MPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Sociálne služby krízovej intervencie

Sú určené na pomoc osobám ohrozeným z dôvodu straty bývania, správaním iných osôb, závislosti na návykových látkach, pretrvávania v priestorovo segregovaných lokalitách s prítomnosťou koncentrovanej chudoby alebo ak nemajú zabezpečené podmienky na uskutočňovanie základných životných potrieb.

Dôležité míľniky vývoja sociálnych služieb krízovej intervencie

- 2012** Zákon č. 50/2012 Z.z. ustanovil **finančný príspevok** na poskytovanie sociálnej služby v zariadeniach krízovej intervencie pre nocľahárne, útulky, domovy na pol ceste a zariadenia núdzového bývania. Zrušila sa povinnosť obcí poskytovať príspevok na prevádzku služby v nocľahárňach zriadených neverejnými poskytovateľmi.
- 2014** Do účinnosti vstupuje **zákon č. 485/2013 Z.z.**, ktorý novelizuje zákon o sociálnych službách. Zákon definoval **nové sociálne služby – terénnu sociálnu službu krízovej intervencie a komunitné centrá**, ktoré boli známe v praxi, chýbala im však opora v zákone. Zákon tiež obmedzil okruh osôb, ktorým je možné poskytovať službu v **zariadení núdzového bývania** tak, aby bola služba určená výlučne pre obeť domáceho násillia, obeť rodovo podmieneného násillia, obeť trestných činov alebo obchodovania s ľuďmi a boli prijaté aj ďalšie opatrenia. Od zavedenia týchto služieb sú až do súčasnosti **výrazne podporované z prostriedkov európskych štrukturálnych a investičných fondov**.
- 2018** Finančný príspevok na poskytovanie služieb v zariadeniach krízovej intervencie sa zvýšil pre útulky zo 120€ na 150€ na miesto/mesiac. Výška príspevku pre nocľahárne, domovy na pol ceste a zariadenia núdzového bývania ostala na rovnakej úrovni od roku 2012.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií:

Dynamiku **rastu počtu klientov** udával vývoj klientov **komunitných centier a terénnej sociálnej služby**. Ide o služby dominantne financované z eurofondov a výkazy MPSVR nezahrňujú veľkú časť výdavkov na tieto služby⁸⁹. Ďalším faktorom môže byť ich komunitný a terénny charakter, keďže do veľkej miery cieľujú marginalizované rómske komunity. K rastu počtu klientov sociálnych služieb krízovej intervencie menšou mierou prispeli služby poskytované v útlkoch a nocľahárňach. Počet klientov týchto služieb mohol rásť aj vďaka zvyšovaniu ich kapacít. Naopak, kapacita zariadení núdzového bývania klesla, čo môže byť následok užšej špecializácie týchto zariadení od roku 2014. U nízkoprahových denných centier a nízkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu dáta vykazujú výrazné nekonzistentnosti, ktoré by mohli zásadným spôsobom ovplyvniť interpretáciu vývoja počtu klientov týchto služieb.

V období 2013 – 2019 došlo k **poklesu priemerných mesačných výdavkov na klienta**. Tento vývoj je v prvom rade dôsledkom **zmeny kompozície klientov** medzi jednotlivými službami.

⁸⁹ Podľa výkazov MPSVaR celkové výdavky poskytovateľov terénnej sociálnej práce v období 2016 až 2019 boli v objeme 4,7 mil. eur. V tom istom období prebiehali národné projekty zamerané na podporu terénnej práce s vyčerpaným objemom 29,0 mil. eur z EÚ zdrojov (zdroj opendata itms2014+, vlastné výpočty). Dôvodom je, že pri väčšine subjektov zapojených do národných projektov nejde o registrovaných poskytovateľov tejto služby, preto nepatria medzi spravodajské jednotky, ktoré vyplňujú výkazy MPSVaR. Financie z európskych zdrojov na komunitné, nízkoprahové denné centrá a nízkoprahovú službu pre rodiny boli v objeme 22,5 mil. eur a výdavky poskytovateľov 20,0 mil. eur. V tomto prípade ide o menší rozdiel, nakoľko pri väčšine projektov bola registrácia podmienkou.

Kým počet klientov komunitných centier a terénnej sociálnej služby rástol násobne rýchlejšie než počet klientov v pobytových zariadeniach, priemerné výdavky v týchto ambulantných a terénnych službách sú zásadne nižšie. Z pohľadu jednotlivých kategórií výdavkov vidíme, že priemerné mesačné mzdové výdavky na jedného klienta medzi rokmi 2013 a 2019 takmer neklesli. Naopak, najvýraznejší pokles zaznamenali priemerné príjmy neverejných poskytovateľov z verejného sektora, čo súvisí s vyššie spomínanou zmenou kompozície klientov.

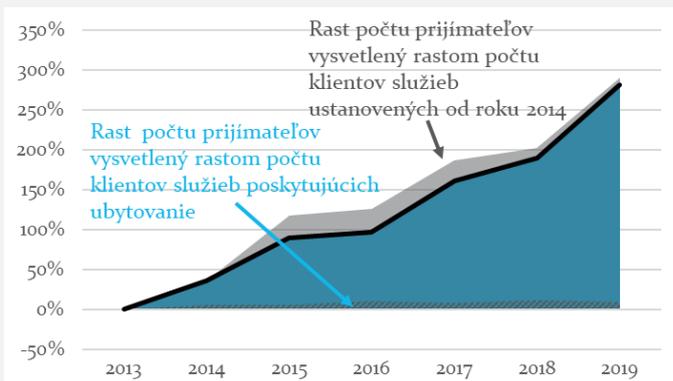
Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

Pri projekcii výdavkov verejnej správy na služby krízovej intervencie sme použili nasledujúce predpoklady:

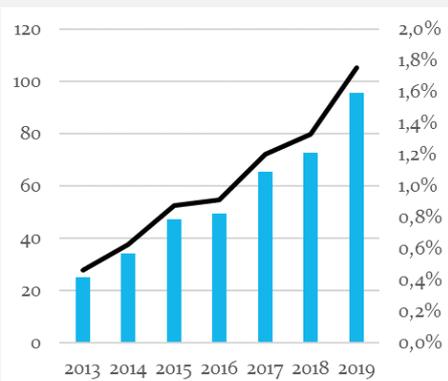
- Faktory vývoja počtu klientov – počet klientov nízkooprahovej sociálnej služby pre rodiny s deťmi sme predpokladali rast počtu klientov v súlade s rastom detí vo veku 0 – 15 rokov, počet klientov domovov na pol ceste a zariadení núdzového bývania podľa rastu cieľovej vekovej skupiny, ktorá je daná vekovou štruktúrou klientov týchto služieb v základnom roku 2019. U ostatných služieb predpokladáme rast počtu klientov v súlade s rastom počtu nezamestnaných osôb.
- Faktory vývoja priemerných výdavkov – rast priemernej mzdy v hospodárstve upravený o elasticitu výdavkov vzhľadom na rast príjmu, ktorá klesá z hodnoty 1,1 v roku 2020 na 1 na konci horizontu projekcie v roku 2100.
- Predpokladáme, že po ukončení podpory z eurofondov budú služby naďalej financované z prostriedkov verejnej správy.

Sociálne služby krízovej intervencie: Faktory rastu počtu klientov a priemerných výdavkov VS

Rast počtu klientov

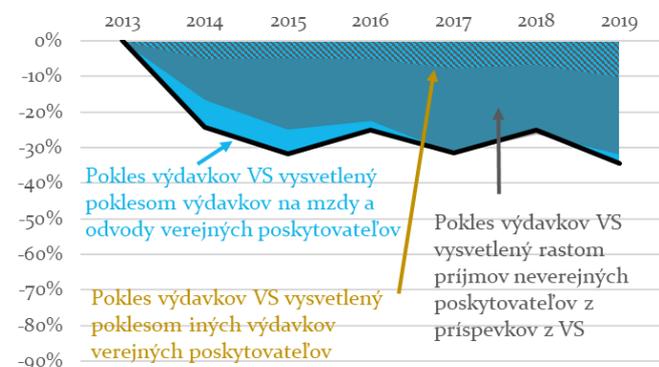

Celkový počet klientov, v tisícoch

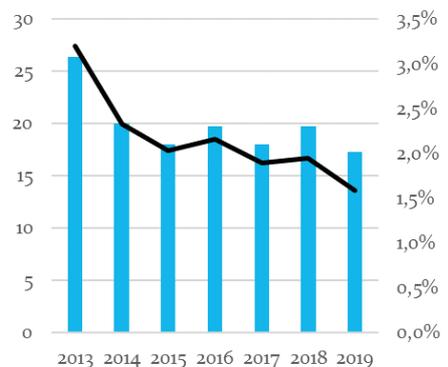

Podiel na celkovej populácii

Rast priemernej výšky výdavkov

Priemerné mesačné výdavky, v eurách

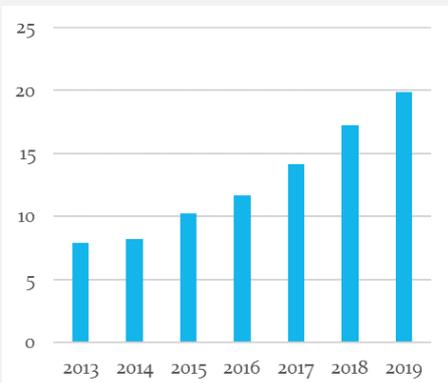

Podiel na priemernej mzde

Rast výdavkov VS

Výdavky VS, v mil. eur

Prognóza a projekcia

- 2014:** nové sociálne služby: komunitné centrá a terénna sociálna služba
- 2015-:** podpora nových služieb z eurofondov

Predpokladáme vývoj v súlade s počtom nezamestnaných osôb, resp. vývojom cieľových skupín, rastom priemernej mzdy a elasticitou nákladov

Poznámka: Celkový počet klientov nepredstavuje počet unikátnych osôb.

Zdroj: údaje MPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Iné sociálne služby

Sú určené na podporu zosúladovania pracovného a rodinného života, dočasnú starostlivosť o deti v prípade špecifických životných situácií alebo ak je ohrozený vývoj dieťaťa zdravotným postihnutím. Patria sem aj podporné služby, služby využívajúce telekomunikačné technológie a samostatne poskytované sociálne poradenstvo a rehabilitácia.

Dôležité míľniky vývoja sociálnych služieb na podporu rodín s deťmi

- 2014** Zákon č. 485/2013 Z.z. zavádza **nový druh služby – služba včasnej intervencie**, ktorá je určená pre zdravotne postihnuté deti do 7 rokov veku a ich rodiny. Cieľom poskytovania tejto služby je podporiť komplexný vývoj dieťaťa a predchádzať sociálnemu vylúčeniu dieťaťa a jeho rodiny.
- 2017** Zákon č. 40/2017 Z.z. nanovo upravuje poskytovanie služby na podporu zosúladovania rodinného a pracovného života. Táto služba môže byť poskytovaná terénne, ambulantne alebo v zariadeniach starostlivosti o deti do 3 rokov veku. Dochádza k preklasifikovaniu tzv. detských jasí na tieto zariadenia.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií:

Analýza faktorov vplyvu na vývoj počtu klientov a priemerných výdavkov je do vysokej miery obmedzená chybovosťou a neúplnosťou vykazovaných údajov. Interpretácia medziročných zmien v počte klientov a ich príčin je preto takmer nemožná. Výrazný nárast počtu klientov v roku 2019 je pravdepodobne dôsledkom **nárastu počtu neverejných poskytovateľov sociálneho poradenstva a krízovej služby** poskytovanej telekomunikačnými technológiami, **ktorí vyplnili výkaz**. Nárast **priemerných výdavkov** v roku 2017 a najmä v roku 2018 a 2019 je dôsledkom rastu výdavkov a počtu klientov **služby včasnej intervencie a zariadení starostlivosti pre deti do 3 rokov veku**, tzv. detské jasle, ktoré boli zaradené medzi sociálne služby na podporu rodiny s deťmi v roku 2017.

Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

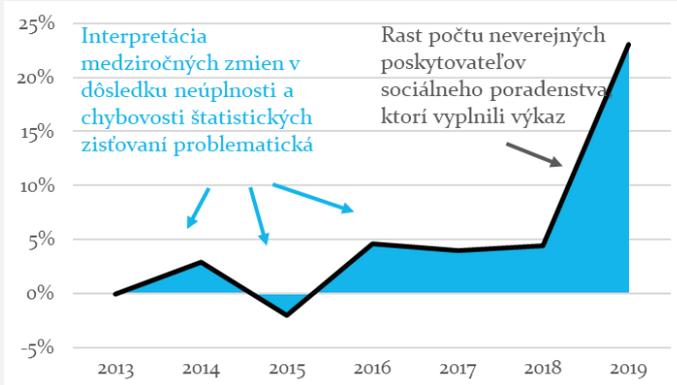
Pri projekcii výdavkov verejnej správy na iné sociálne služby sme použili nasledujúce predpoklady:

- Faktory vývoja počtu klientov – u služieb na podporu rodín s deťmi ide o predpokladaný rast počet detí, u podporných služieb rast počtu nezamestnaných osôb a osôb v dôchodkovom veku. Počet klientov krízovej služby poskytovanej telekomunikačnými technológiami ide o rast kohorty s rovnakou vekovou štruktúrou ako má zariadenie núdzového bývania. U sociálneho poradenstva a rehabilitácie je rast počtu klientov previazaný s rastom celkového počtu služieb krízovej intervencie, dlhodobej starostlivosti a príspevkov na opatrovanie a osobnú asistenciu.
- Faktory vývoja priemerných výdavkov – rast priemernej mzdy v hospodárstve upravený o elasticitu výdavkov vzhľadom na rast príjmu, ktorá klesá z hodnoty 1,1 v roku 2020 na 1 na konci horizontu projekcie v roku 2100.

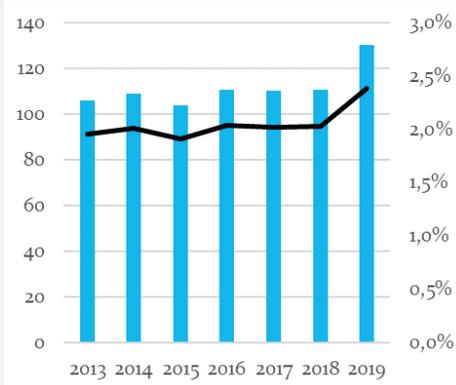
Iné sociálne služby:

Faktory rastu počtu klientov a priemerných výdavkov VS

Rast počtu klientov

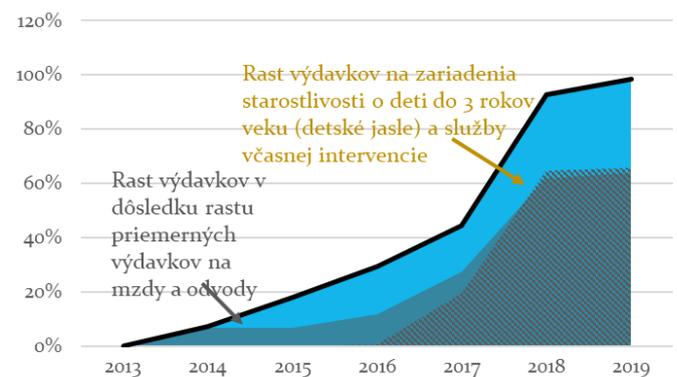

Celkový počet klientov, v tisícoch

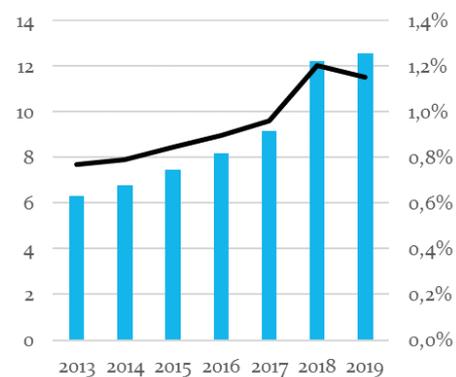

Podiel na celkovej populácii

Rast priemernej výšky výdavkov

Priemerné mesačné výdavky, v eurách

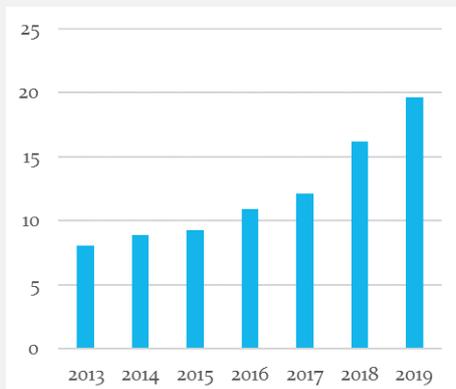

Podiel na priemernej mzde

Rast objemu výdavkov VS

Výdavky VS, v mil. eur

Prognóza a projekcia

2014: nová služba – služba včasnej intervencie
2017: zmena legislatívnej úpravy služby na pomoc pri zosúladovaní pracovného a osobného života – detské jasle ako zariadenia starostlivosti o deti do 3 rokov života

Predpokladáme vývoj v súlade s projekciou počtu obyvateľov v cieľových kategóriách služieb, priemernej mzdy a elasticity

Poznámka: Celkový počet klientov nepredstavuje počet unikátnych osôb

Zdroj: údaje MPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Centrá pre deti a rodiny

Centrá pre deti a rodiny (CDR) sú zariadenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zriadené na účel vykonávania opatrení dočasne nahrádzajúcich dieťaťu jeho rodinné prostredie na základe rozhodnutia súdu, výchovné opatrenia, opatrenia na prevenciu vzniku a prehlbovania krízových situácií alebo porúch vývinu dieťaťa z dôvodu problémov v rodinnom prostredí dieťaťa, ak je obeťou týrania, sexuálneho zneužívania alebo ohrozené inými činnosťami, a tiež opatrenia na podporu sociálneho začlenenia osôb závislých od alkoholu, drog alebo patologického hráčstva⁹⁰. Podľa účelu môžu CDR vykonávať opatrenia pobytovou, ambulatnou alebo terénnou formou.

Dôležité míľniky vývoja centier pre deti a rodiny

- 1998** Starostlivosť v zariadeniach upravená v **zákone č. 195/1998 Z.z.** o sociálnej pomoci ako starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb – detských domovoch, krízových strediskách a resocializačných strediskách.
- 2005** Prijatím **zákona č. 305/2005 Z.z.** o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately došlo k vytvoreniu samostatnej právnej úpravy tejto oblasti.
- 2018** **Zákon č. 61/2018 Z.z.** Cieľom opatrení bola podpora deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti. Nastali zmeny vo financovaní a určovaní potrebného počtu hodín ambulatnej a terénnej formy, nastavil sa normatív počtu zamestnancov na jedno dieťa a iné opatrenia. Došlo k zlúčeniu detských domov, krízových a resocializačných stredísk do nového druhu zariadenia – *centrum pre rodiny a deti*, pričom kompetencie sa presunuli zo samospráv na štát. Novou formou bol upravený spôsob určovania potrebného počtu pobytových miest⁹¹ a prijaté boli zmeny vo financovaní neštátnych subjektov poskytujúcich starostlivosť.

Hlavné faktory vplyvu na vývoj výdavkov verejných financií:

Na **vývoj počtu** klientov mal vplyv vývoj počtu ambulatných a terénnych klientov. Kým do roku 2018 počet klesal. Zmeny prijaté zákonom č. 61/2018 Z.z. a podpora z NP DEI NS III⁹² viedla k rastu počtu ambulatných a terénnych klientov. Vývoj počtu klientov pobytových centier bol ovplyvňovaný vývojom kapacity, ktorá vykazovala mierne fluktuácie do roku 2017 a v ďalších rokoch mierny rast. K rastu prispela zmena určovania potrebného počtu miest od roku 2018.

Vývoj výdavkov bol určený najmä vývojom priemernej výšky výdavkov na klienta, ktorá sa vyvíjala približne v súlade s rastom priemernej mzdy. Menšie zaostávanie rastu priemernej mzdy za rastom priemerných nákladov je čiastočne spôsobené kompozičným efektom, kedy do roku 2017 klesal počet ambulatných a terénnych klientov. Rast počtu zamestnancov a rast miezd zamestnancov vo verejnej správe⁹³ viedol k vyššiemu tempu rastu priemerných nákladov oproti rastu priemernej mzdy v roku 2019 a 2020. Mzdy a odvody zároveň

⁹⁰ Ide najmä o zariadenia v minulosti označované ako detské domovy, krízové strediská a resocializačné strediská.

⁹¹ Podľa §27 vyhlášky č. 103/2018 Z.z. Zvýšenie potrebného počtu miest je vidieť v ročných plánoch zabezpečenia vykonávania opatrení sociálnej kurately publikovaných na webe UPSVR.

⁹² Národný projekt deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti III.

⁹³ Nariadenie vlády č. 318/2018 Z.z. a nariadenie č. 388/2018 Z.z.

tvoria najvýznamnejšiu výdavkovú položku⁹⁴, ktorá je zodpovedná až za 67 % rastu celkových verejných výdavkov medzi rokmi 2013 a 2020. Plnenie rozpočtu štátnych CDR v rámci národných projektov bolo 11,25 mil. eur od roku 2017 do 2020 v kategórii bežných výdavkov.

Predpoklady projekcie vývoja výdavkov a vplyvu na verejné financie

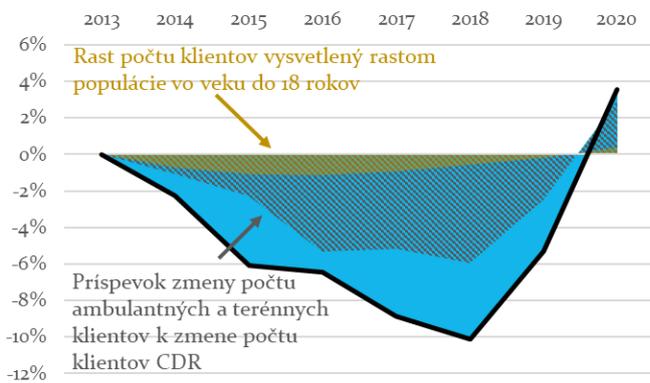
Pri projekcii výdavkov verejnej správy na centrá pre deti a rodinu sme použili nasledujúce predpoklady:

- Faktory vývoja počtu klientov – počet obyvateľov vo veku o až 25 rokov.
- Faktory vývoja priemerných výdavkov – rast priemernej mzdy v hospodárstve.

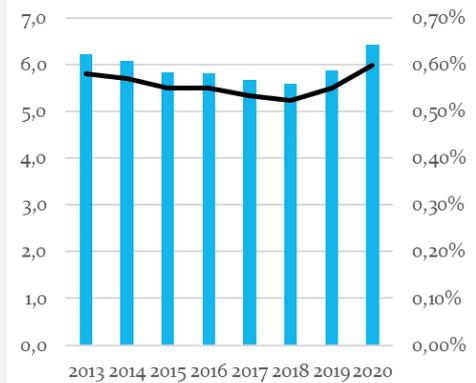
⁹⁴ Výdavky na mzdy a odvody štátnych CDR tvorili v roku 2020 až 62,9 % (v roku 2013 59,7 %) verejných výdavkov a ďalších 17,4 % (v roku 2013 12,6 %) výdavkov tvorili bežné transfery neštátnym CDR.

Centrá pre deti a rodiny: Faktory rastu počtu klientov a priemerných výdavkov VS

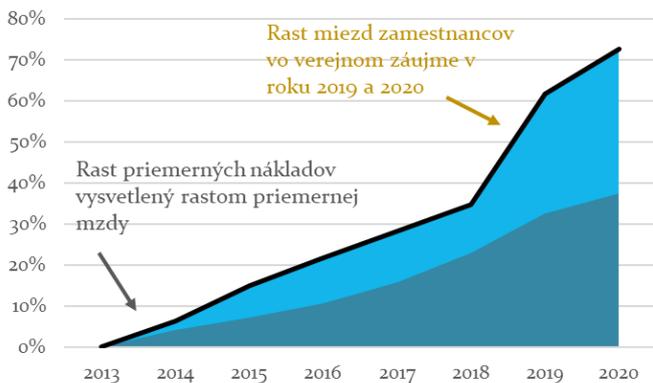
Rast počtu klientov

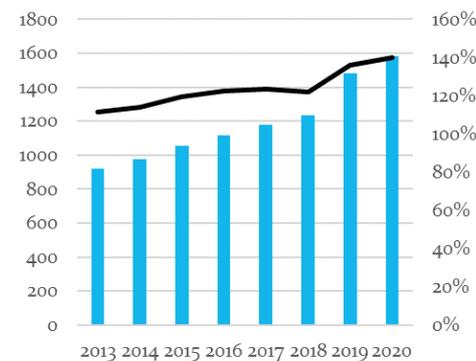
Celkový počet klientov, v tisícoch

Rast priemernej výšky výdavkov

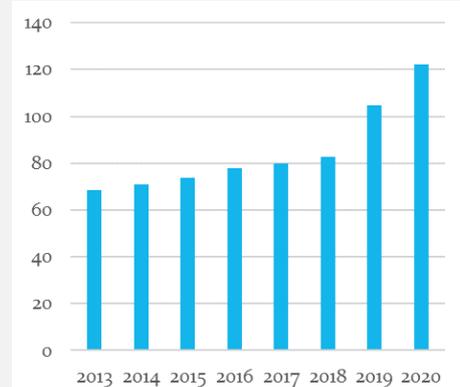
Priemerné mesačné výdavky, v eurách

Rast objemu výdavkov VS

Výdavky VS, v mil. eur

Prognóza a projekcia

2018: Reforma zákona o sociálnej kuratele
2019 a 2020: Rast miezd vo verejnej správe

Predpokladáme vývoj v súlade s projekciou počtu obyvateľov vo veku o až 25 rokov a priemernej mzdy

Poznámka: Počet klientov pobytovej, ambulantnej a terénnej formy k 31.12. daného roka.

Zdroj: údaje MPSVaR, ŠÚSR, výpočty RRZ

Príloha 8 Schéma vývoja dávok sociálneho systému

V nasledujúcich tabuľkách je graficky znázornený vývoj dávok, príspevkov a poskytovaných služieb slovenského sociálneho systému v období rokov 1993 až 2020. Za východzí stav systému je považovaný rok 1993.

Tabuľka 2 až *Tabuľka 4* predstavujú zjednodušený prehľad systému v základnom členení

- sociálne poistenie – dávky dôchodkového systému (systémové a nesystémové), dávky nemocenského a úrazového poistenia, dávka v nezamestnanosti a garančného poistenia
- štátna sociálna podpora – dávky a príspevky na podporu rodiny
- sociálna pomoc – dávky a príspevky pomoci v hmotnej núdzi, kompenzácie sociálnych dôsledkov ŤZP, poskytované sociálne služby, sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela

Znázornených je len niekoľko časových bodov, ktoré sú dôležitými míľnikmi pre vývoj jednotlivých častí systému, kedy boli prijaté významné legislatívne zmeny.

Ako čítať tabuľky?

- Zmena v dávke / príspevku / poskytovanej službe je zachytená v príslušnom alebo nasledujúcom stĺpci a vyznačený je aj rok zmeny.
- Vznik novej dávky / príspevku / služby je znázornený modrým obdĺžnikom, zánik červeným (aj s príslušným rokom vzniku / zániku).
- Znázornenie je schematické a zjednodušené v prípade viacerých skupín príspevkov a služieb. Napríklad v prípade príspevkov na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ŤZP sa opakované a jednorazové príspevky uvažujú ako dve skupiny, nie je zachytený vznik a zánik jednotlivých druhov príspevkov. V prípade zariadení sociálnych služieb a od roku 2008 skupín sociálnych služieb tabuľka nezaznamenáva zánik a vznik jednotlivých služieb.
- Šípkami sú graficky znázornené „systémové presuny“ dávok. Napríklad presun príspevkov pestúnskej starostlivosti v roku 1999 z oblasti sociálnej starostlivosti do systému štátnej sociálnej podpory alebo presun dotácie na stravu zo systému sociálnej pomoci do štátnej sociálnej podpory v roku 2019.

Tabuľka 2 Schéma vývoja dávok dôchodkového systému, poistenia zodpovednosti za škodu a poistenia v nezamestnanosti

1993	1995	1999	2000	2004	2020
Dôchodkové dávky hradené z poistenia	Dôchodkové dávky hradené z poistenia	Dôchodkové dávky hradené z poistenia	Dôchodkové dávky hradené z poistenia	Dôchodkové dávky hradené z poistenia	Dôchodkové dávky hradené z poistenia
starobný dôchodok pomerný starobný dôchodok invalidný dôchodok čiasťoný invalidný dôchodok vdovecký dôchodok vdovský dôchodok sirotský dôchodok	starobný dôchodok pomerný starobný dôchodok invalidný dôchodok čiasťoný invalidný dôchodok vdovecký dôchodok vdovský dôchodok sirotský dôchodok	starobný dôchodok pomerný starobný dôchodok invalidný dôchodok čiasťoný invalidný dôchodok vdovecký dôchodok vdovský dôchodok sirotský dôchodok	starobný dôchodok pomerný starobný dôchodok invalidný dôchodok čiasťoný invalidný dôchodok vdovecký dôchodok vdovský dôchodok sirotský dôchodok	starobný dôchodok pomerný starobný dôchodok (do 2004) invalidný dôchodok čiasťoný invalidný dôchodok (do 2004) vdovecký dôchodok vdovský dôchodok sirotský dôchodok predčasný starobný dôchodok (od 2004)	starobný dôchodok predčasný starobný dôchodok invalidný dôchodok vdovecký dôchodok vdovský dôchodok sirotský dôchodok
Dôchodkové dávky hradené štátom	Dôchodkové dávky hradené štátom	Dôchodkové dávky hradené štátom	Dôchodkové dávky hradené štátom	Dôchodkové dávky hradené štátom	Dôchodkové dávky hradené štátom
sociálny dôchodok dôchodok manželky dôchodok za výsluhu rokov zvýšenie dôchodku z dôvodu odboja a rehabilitácie zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmov zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť výchovné k dôchodkom a príplatok k výchovnému	sociálny dôchodok dôchodok manželky dôchodok za výsluhu rokov zvýšenie dôchodku z dôvodu odboja a rehabilitácie zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmov zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť výchovné k dôchodkom a príplatok k výchovnému (do 1994)	sociálny dôchodok dôchodok manželky dôchodok za výsluhu rokov zvýšenie dôchodku z dôvodu odboja a rehabilitácie zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť	sociálny dôchodok dôchodok manželky dôchodok za výsluhu rokov zvýšenie dôchodku z dôvodu odboja a rehabilitácie zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť (do 2000)	sociálny dôchodok (do 2004) dôchodok manželky (do 2004) dôchodok za výsluhu rokov (do 2004) zvýšenie dôchodku z dôvodu odboja a rehabilitácie (do 2004) zvýšenie dôchodku z dôvodu jediného zdroja príjmu (do 2004) Jednorázový príspevok politickým väzňom (od 2002) Príplatok za štátnu službu (od 2004)	Invalidný dôchodok z mladosti (od 2005) Vianočný príspevok pre dôchodcov (od 2006 od 2020) 13. dôchodok (od 2020) Zvýšenie dôchodku na minimálny starobný dôchodok (od 2015) Príplatok k dôchodku politických väzňov (od 2007) Príplatok osobám pozostalým po usmrtenom politickom väzňovi (od 2008) Príspevok účastníkom národného boja za oslobodenie a vdovám a vdovcom po týchto osobách (od 2009) Príplatok za štátnu službu Príspevok športovému reprezentantovi (od Vyrovnávací príplatok (od 2016 do 2020)
Poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škody pri pracovnom úraze a chorobe z povolania	Poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škody pri pracovnom úraze a chorobe z povolania	Poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škody pri pracovnom úraze a chorobe z povolania	Poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škody pri pracovnom úraze a chorobe z povolania	Dávky úrazového poistenia (od 2004)	Dávky úrazového poistenia
náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia náhrada za stratu príjmu počas a po skončení práceneschopnosti	náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia náhrada za stratu príjmu počas a po skončení práceneschopnosti	náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia náhrada za stratu príjmu počas a po skončení práceneschopnosti	náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia náhrada za stratu príjmu počas a po skončení práceneschopnosti	náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia úrazový príplatok úrazová renta Dávka garančného poistenia (od 2004) Dávka v nezamestnanosti (od 2004)	náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia úrazový príplatok úrazová renta Dávka garančného poistenia Dávka v nezamestnanosti
		Podpora v nezamestnanosti (od 1997)	Podpora v nezamestnanosti		

Zdroj: schéma RRZ

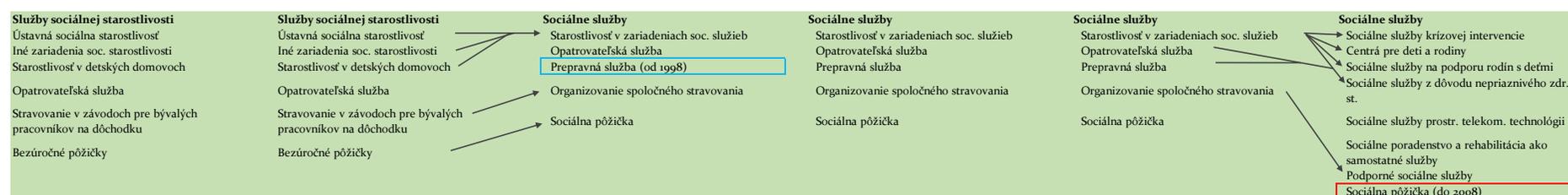
Tabuľka 3 Schéma vývoja systému dávok nemocenského poistenia, štátnej sociálnej podpory a sociálnej pomoci

Dávky nemocenského poistenia	Systémové dávky nemocenského poistenia	Systémové dávky nemocenského poistenia	Systémové dávky nemocenského poistenia	Systémové dávky nemocenského poistenia	Systémové dávky nemocenského poistenia
nemocenské podpora pri ošetrovaní člena rodiny peňažná pomoc v materstve vyrovňovací príspevok v tehotenstve a materstve	nemocenské podpora pri ošetrovaní člena rodiny peňažná pomoc v materstve vyrovňovací príspevok v tehotenstve a materstve	nemocenské podpora pri ošetrovaní člena rodiny peňažná pomoc v materstve vyrovňovací príspevok v tehotenstve a materstve	nemocenské podpora pri ošetrovaní člena rodiny peňažná pomoc v materstve vyrovňovací príspevok v tehotenstve a materstve	nemocenské ošetrovné materské vyrovňavacia dávka	nemocenské ošetrovné materské vyrovňavacia dávka
podpora pri narodení dieťaťa pohrebné prídavky na deti kúpeľná starostlivosť vrátane dopravy (vecná dávka)	Dávky štátnej sociálnej podpory podpora pri narodení dieťaťa pohrebné prídavky na deti (od roku 1994 št. soc. kúpeľná starostlivosť vrátane dopravy (vecná dávka) rodičovský príspevok	Dávky štátnej sociálnej podpory príspevok pri narodení dieťaťa (od 1999) príspevok na pohreb (od 1999) prídavky na deti kúpeľná starostlivosť (vecná dávka) rodičovský príspevok príspevky pestúnskej starostlivosti (od 1999 dávky štátnej sociálnej podpory)	Dávky štátnej sociálnej podpory príspevok pri narodení dieťaťa príspevok na pohreb prídavky na deti kúpeľná starostlivosť (vecná dávka) rodičovský príspevok príspevky pestúnskej starostlivosti príspevok na bývanie (od 2000)	Dávky štátnej sociálnej podpory príspevok pri narodení dieťaťa príspevok na pohreb prídavok na dieťa a príplatok kúpeľná starostlivosť (do 2004) rodičovský príspevok príspevky pestúnskej starostlivosti príspevok na bývanie príspevok rodičom (od 2002)	Dávky štátnej sociálnej podpory príspevok pri narodení dieťaťa príspevok na pohreb prídavok na dieťa a príplatok príspevok na starostlivosť o dieťa (od 2009) rodičovský príspevok príspevky na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa (od 2006) príspevok rodičom dotácia na stravu pre dieťa* (od 2019) zaopatrovací príspevok (do 2006)
Štátne sociálne dávky rodičovský príspevok					
Zabezpečenie členov rodín občanov konajúcich službu v ozbrojených silách zaopatrovací príspevok náhrada zárobku pri službe v ozbrojených silách a pri civilnej službe príspevok na úhradu za užívanie bytu	zaopatrovací príspevok (št. soc. dávka) náhrada zárobku pri službe v ozbrojených silách a pri civilnej službe príspevok na úhradu za užívanie bytu	zaopatrovací príspevok náhrada zárobku pri službe v ozbrojených silách a pri civilnej službe príspevok na úhradu za užívanie bytu	zaopatrovací príspevok náhrada zárobku pri službe v ozbrojených silách a pri civilnej službe	zaopatrovací príspevok náhrada zárobku pri službe v ozbrojených silách a pri civilnej službe (do 2004) príspevok na úhradu za užívanie bytu (do 2004)	príspevok na úhradu za užívanie bytu (do 2004) dotácia na stravu pre dieťa* (od 2019) zaopatrovací príspevok (do 2006)
Sociálna starostlivosť	Sociálna starostlivosť	Sociálna pomoc	Sociálna pomoc	Sociálna pomoc	Sociálna pomoc
Účelové dávky soc. starostlivosti Starostlivosť o rodinu a deti Starostlivosť o starých občanov Starostlivosť o ŤZP občanov Starostlivosť o spoločensky neprisp. Starostlivosť o občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc	Účelové dávky soc. starostlivosti Starostlivosť o rodinu a deti Starostlivosť o starých občanov Starostlivosť o ŤZP občanov Starostlivosť o spoločensky neprisp. Starostlivosť o občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc	Účelové dávky soc. starostlivosti (stari občania, ŤZP) Kompenzácie ŤZP PP na opatrovanie PP na osobnú asistenciu (od 1999) Kompenzácie zvýšených výdavkov (od 1999) - opakované a jednorazové prisp. Pomoc v hmotnej núdzi ** dávka sociálnej pomoci (od 1998)	Účelové dávky soc. starostlivosti (stari občania, ŤZP) Kompenzácie ŤZP PP na opatrovanie PP na osobnú asistenciu Kompenzácie zvýšených výdavkov - opakované a jednorazové príspevky Pomoc v hmotnej núdzi dávka sociálnej pomoci	Účelové dávky soc. starostlivosti (do 2003) Kompenzácie ŤZP PP na opatrovanie PP na osobnú asistenciu Kompenzácie zvýšených výdavkov - opakované a jednorazové príspevky Pomoc v hmotnej núdzi dávka v hmotnej núdzi a príspevky k dávke (od 2004) dotácia na stravu pre dieťa v HN (od 2004) dotácia na šk. potreby pre dieťa v HN (od 2004) dotácia na motivačné štipendium (od 2004)	Účelové dávky soc. starostlivosti (do 2003) Kompenzácie ŤZP PP na opatrovanie PP na osobnú asistenciu Kompenzácie zvýšených výdavkov - opakované a jednorazové príspevky Pomoc v hmotnej núdzi (PHN) príspevok na bývanie - od roku 2005 je príplatom k dávke v hmotnej núdzi náhradné výživné (od 2005) resocializačný príspevok (od 2005) dotácia na motivačné štipendium - zrušená 2009 a začlenená do PHN dotácia na zabezpečenie výkonu osobitného príjemcu (od 2009) osobitný príspevok (od 2015)

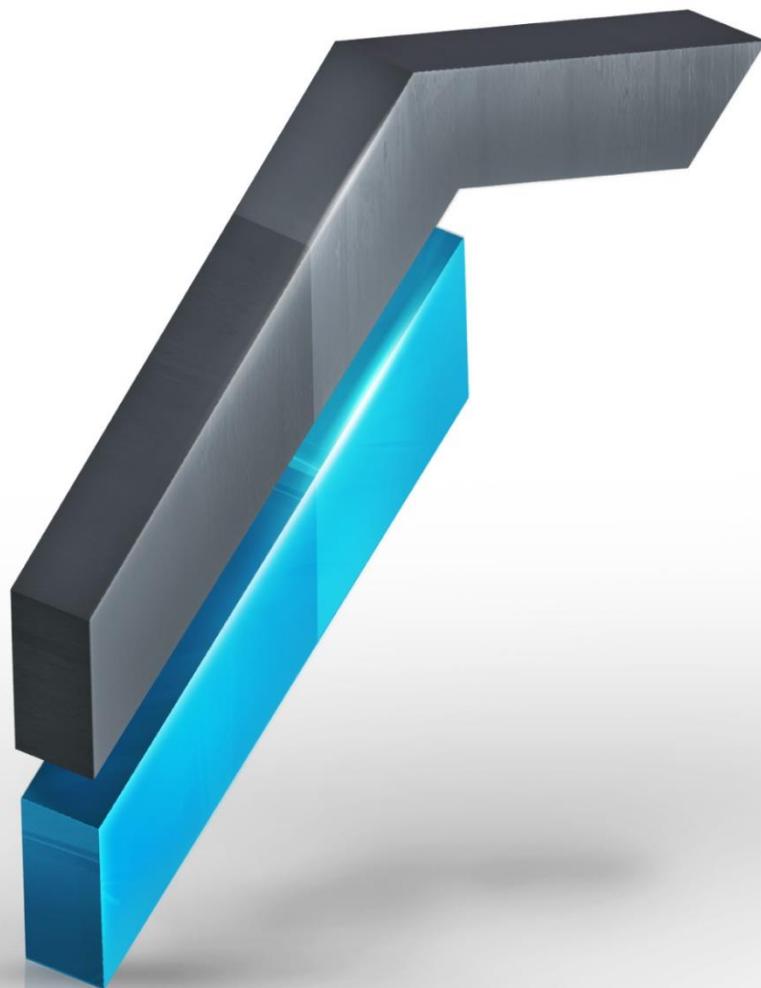
Poznámka: *plošná dotácia na stravu je zrušená od 1.8.2021

Zdroj: schéma RRZ

Tabuľka 4 Schéma vývoja sociálnych služieb

Zdroj: schéma RRZ

**Kancelária Rady pre
rozpočtovú zodpovednosť**

Imricha Karvaša 1
Bratislava 1
813 25
Slovakia

www.rrz.sk